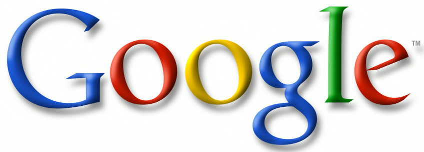

SAMLADE SKRIFTER

AF

ZACHARIAS TOPELIUS

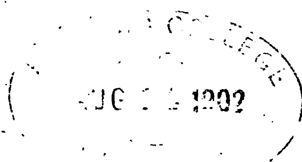
ADERTONDE DELEN

NOVELLER.

FÖRSTA BANDET.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

NOVELLER

AF

ZACHARIAS TOPELIUS

FÖRSTA BANDET.

UNGDOMSDRÖMMAR. VERNAS ROSOR.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1901.

UNGDOMSDRÖMMAR.

Historiens genius satt på det höga berget vid hafsstränden och betraktade världen. Det var vinter, morgonrodnaden färgade skyarna i sydost, ett blekt, flämtande skimmer flög öfver Östersjöns vågor. Snön på bergen purprades vid dess sken, tallarnas mörka toppar ljusnade, tornspiran af en aflägsen kyrka förgylldes, medan det lilla fönstret på torpstugan i dalen glimmade som af eld.

Gestalten på berget fäste ingen uppmärksamhet vid den gryende morgonen. Hennes blick hade genomträngt nattens mörker och människohjärtats fördolda djup; emedan hon öfverskådade jordens rullande klot, kunde hon välja efter behag dess dagsidor eller dess mörker. Men hon hade sett sig trött på folkens beständiga kif om herraväldet öfver den jordfläck, på hvilken de trampade; hennes blickar syntes blodröda, när hon betraktade Balkan, och glänsande som snö, när hon från Afghanistans bergstoppar vände sig mot nordost för att uppsöka en ångare, infrusen i världens yttersta vrå vid inloppet till Behrings sund. Stum och tankfull nedslog hon sina ögon och vidrörde med sitt stålstift den lätt snöbetäckta bergmossan vid sina fötter. Bergets sida blottades; månända skulle hon finna en länge förgäten runskrift,

inristad i graniten. Nej, hon fann ingen sådan; fotspåret af en forntida jätte var intryckt i berget, men den kala, enformiga, grå hällen visade intet spår af människohanden.

Då varseblef hon på sandplatån, litet lägre på höjdsluttningen, ett barn, som med sitt rönnspö ritade bilder i den nyfallna, glänsande snön.

— Hvad gör du? frågade hon.

Barnet svarade:

— Jag skrifver sagor i snön.

— Huru? återtog den höga gestalten på berget. — Du gör dig mödan att rista runor, dem nästa vind sopar bort, dem nästa vilddjur trampar och nästa vårsol åter skall utplåna från jordens yta?

— Ja, sade barnet, så är min lust. Jag har lärt min konst af vågen, som ritar linier i sanden, af molnet, som bygger slott i luften, af det vissnade löfvet, som prickar drifvan med lätta spår.

— Och allt detta för en minut af lek? frågade åter Historien.

Barnet blickade undrande upp:

— Det vet jag icke. Jag vet blott, att vågen och molnet och löfvet i alla tider gjort så, och alla tiders verk är ett verk för alltid. Skrifver *du* något mer?

Den höga Historien smålog och sade:

— Mer kan jag icke skrifva. Jag igenkänner dig väl. Du är Sagan, som alltifrån begynnelsen satt vid min fot och lärde mig skrifva. Jag ristar i marmor, såsom du ristar i snön, och så skola vi skrifva till tidernas ände.

Och Sagan skref i snön, som vinden sopade, lodjuret trampade, vårsolen smälte. Nästa dag var skriften ej mer, men då skref hon sin nya skrift på den nya snön.

---

1. Storm i skärgården.

Två gamle fiskare stodo på den klippiga stranden af Tofön i Ekenäs skärgård vid sydfinska kusten och hängde sin not att torka, sedan de förgäfves sökt att draga ett varp i den växande stormen. Tjockan, blandad med snö och regn, dref in från sjön, insvepte ön och slängde sig som täta, hvirflande ullflagor i tallarnas kronor. Vinden var ostlig, ett streck på syd; han kom från Ingermanlands ödsliga kärr, hade vuxit af luftdraget i Nevans floddal och därifrån sträckt sin flygt öfver Finska viken, där han fann öppet spelrum och kände sin stråkväg. Nu sammansvor han sig med hafvets dunster och regnmoln drifvande ända från den aflägsna Volga, piskade Hoglands klippor och tallösa hvita böljor samt hade arbetat sig upp till fullt raseri, när han nådde nyländska skärgården. Så långt man kunde se, där tjockan tidtals glesnade, stodo alla undervattensgrund i hvitt skum, och bränningarna fräste tornhögt mot alla framspringande bergsuddar på vindsidan.

De två männen betraktade luftens och hafvets uppror med den trumpna likgiltighet, som vanan vid sådana skådespel alstrar hos kustbon. De hade stillatigande slutat sitt göromål och voro redo att återvända till sin

stuga, när ett för stormen drifvande fartyg icke långt från kusten otydligt skönjdes i snötjockan och ådrog sig deras uppmärksamhet. Påtagligen hade seglaren förlorat sitt roder i brottsjöarna eller möjligen afstött det mot något grund, från hvilket vågen i nästa ögonblick åter lyft honom bort, ty han dref redlös för sidan, hans klyfvare fladdrade i trasor, och ett refvadt märssegel, som han ej lyckats bärga, påskyndade numera endast hans undergång.

— Han har ej långt kvar, den där, yttrade buttert den ene fiskaren, i det han höll handen öfver ögonen, medan regnet slog honom mot ansiktet.

— Det är en Rigabo, genmälde den andre. Jag känner honom på tacklingen, hälften skonert och hälften jala[1]. Bra sjöbåt i lagom kultje, men hin och inte jag ville styra honom när roderhakarna sprungit.

I självfva verket voro Rigaskonertarna kända gäster på dessa farvatten, där de ofta försågo finska kusten med salt, hampa och lin.

— Hvarför höll sig inte den dumlingen utanför Jussarö, där han haft rent vatten? återtog förste notkarlen.

— Hvarför? menade den andre med ett sträft löje. — För att vår hvassbuk är fetare, och han ville dela fångsten med oss. Men det är så godt att vi göra båten klar, Simon: han kommer aldrig helskinnad öfver Fagerströms grund.

Det visade sig snart, att karlen vid noten kände sitt farvatten. Inom mindre än fem minuter låg skonerten på grundet, kastades ett par gånger framåt under våldsamma stötar, blef därefter liggande orörlig på sidan och öfverspolades af bränningarna.

[1] *Jala* kallas de snabbseglande, egendomligt tacklade små fartyg, som brukas vid kusten af Viborgs län.

Grundet låg endast hundra famnar från stranden. De två männen voro redan i båten och ansträngde sina seniga armar för att roende uppnå vraket.

Efter en timmes hårdt arbete återvände de med en laddning af sex skeppsbrutne till det smala sund, som förde till en för vindarna skyddad båthamn vid Toföu. Tre af skonertens besättning hade funnit sin graf i vågorna.

De öfverlefvande fördes utmattade och med drypande kläder till fiskarestugan, värmdes och torkades vid en sprakande brasa samt undfägnades med hvad det fattiga huset förmådde: bröd, strömming och kokta rofvor. Tre bland dem voro väderbitne sjömän, talande endast tyska, och det befanns att deras kapten hade gått till bottnen. De tre öfrige hade varit passagerare ombord på det förolyckade fartyget. En talade svenska; två sökte förgäfves göra sig förstådda med en blandning af polska, ryska och tyska. Fartyget hade varit destineradt från Riga till Viborg med korn och ärter, sprungit läck och sökt skydd i lä för Jussarö, men därvid mist rodret och drifvit på de öfverallt i denna farliga skärgård lurande grunden, som dessutom vid tiden för vår berättelse voro ganska ofullständigt eller alldeles icke utprickade.

Sjömän äro sig like öfverallt och i alla tider: deras lif är en gungande våg. När de tre Rigamatroserne åter befunno sig torra och mätta i den varma stugan, sträckte de ut sina trötta lemmar på halmbäddarna och slumrade sorglöst till nya öden, utan vidare tanke på dagens skeppsbrott eller den föregående nattens ansträngningar.

Medan Toföfolket sålunda på bästa möjliga sätt visade sin gästfrihet mot de skeppsbrutne, hade värden i huset, Nils Andersson, med sin förut nämnde notkarl Simon begifvit sig ut till stranden till det mera inbringande

och i deras mening fullkomligt lofliga arbetet att bärga hvad de förmådde från det förolyckade fartyget och behålla detta byte som god pris. Den i våra dagar så illa beryktade strandrätten var då ännu ansedd såsom ett lagligt näringsfång bland alla kustbor, och om man på finska kusten icke just formligen bad, såsom esterne, »vår Herre välsigna stranden», så är det mer än troligt att den hederlige Nils Andersson och hans medhjälpare visade minst lika mycket nit att plundra de skeppsbrutnes egendom, som de förut varit nitiske att bärga deras lif.

Toföværdinnan, som bar det vackra namnet Agneta — man brukar fina namn där i skärgården — skulle icke hafva varit kvinna och nyländska, om hon icke begagnat tillfället att anställa en mönstring med de tre af hennes gäster, som ännu höllo sig vakne. En af dem, en lång, mager, redan äldre man, klädd i lång brun rock och bruna underkläder, satt tigande framför elden, såsom kunde han aldrig blifva nog torr eller nog varm, medan hans kloka och skarpa grå ögon beständigt spejade kring med oroliga blickar. Den andre af passagerarne var en vanskaplig, snedvuxen pojke om sexton eller aderton år med svart hår, plirande ögon, buktig näsa och i värdinnans föreställning påtagligen en tattare, så mycket mer som hans långa fingrar och en nästan fågelartad, trippande rörlighet läto befara vissa misstänkliga anlag för begärelse till husets lösegendom. Men då denne tattarpojke synbarligen endast var tjenare åt den tredje i sällskapet och för ögonblicket sysselsatt att rengöra dennes besporrade ridstöflar, beslöt mor Agneta att förnämligast hafva ögonen på besagde tredje person, hvilken syntes henne vara den förnämligaste och därtill hade meriten att kunna göra sig begriplig på svenska.

— Han är väl född här i landet, efter han talar som folk, han? frågade gumman med oskyldig min.

Den tilltalade, en groflemmad, bredaxlad äldre man om vidpass femtio år, klädd i den tidens vanliga ryttaredräkt och af ett jovialiskt utseende, hade nyss förut anställt ett grundligt nederlag bland rofvorna och sträckte sig nu makligt på en bänk, i det han utdrog och aftorkade en lång huggvärja. I stället att besvara den snärjande frågan, strök denne reputerlige krigsman sina väldiga knäfvelborrar och frågade i sin tur:

— Har ni öl?

— Hvar skulle fattigt folk taga öl vid mickelsmässan? Saltvatten ha vi, så det förslår; skall det vara mer af den sorten? genmälde gumman, som icke tyckte om krigsmannens förtroliga ton.

— Hör nu, mor — återtog denne med en gäspning — känner ni klangen af Riga-mark?

Och därvid skramlade han med en välförsedd skinnpung, instucken i svärdsbältet.

Icke alldeles döf för denna vältalighet, betraktade mor Agneta ömsom sporrarna, ömsom läderpungen och lät förstå, att öl kunde väl fås från staden, men för närvarande hade hon endast *såd* — ett slags buljong på fisk, hvilken stundom förvarades som en läckerhet.

Krigsmannen behagade skratta och befallde med några ord på polska sin tjenare att utan dröjsmål se åt om man bärgat någon öltunna från fartyget.

En råtta kunde ej vara flinkare att smyga sig ut genom ett hål i fällan, än den förmente tattaren att åtlyda sin herres befallning. Men knappt var pojken sin kos, innan krigsmannen ändrade ställning, så att han vände ryggen åt mannen i bruna rocken, blinkade förtroligt åt mor Agneta och yttrade med en flödande

talegåfva, som märkbart stack af mot hans förra lakoniska uttryckssätt:

— Vill ni ha en hund, mor, så tag den där pojken. Vill ni ha en katt, så är han en katt, och vill ni ha en räf, så kan ni icke få någon bättre. Jag vill vara stekt som en nors, om icke Sam luktar till allt hvad ni säger, och om ni är den ärligaste människa som går i kjol, så skall han i morgon kunna berätta saker som föra er i galgen. Fördöme den hedningen, han har alla språk i sin näsa. Jag kan icke umbära honom, men om er gubbe knäcker nacken på honom, så gör han en hederlig gärning.

— Bevare oss! — utropade mor Agneta med oförställd häpnad — är sergeanten en kristen människa och drager sådana tattare in i landet?

— Kvartermästare, om ni behagar — återtog krigsmannen, rätande ut sina breda skuldror — och för resten kanske en smula bättre kristen än ni; i all vänskap förstås. Kanske har ni hört talas om Ivar Bertilsson?

— En har jag hört talas om. Han höll med de påfviske och tjenade Svidje Klas mot salig kung Carl. Somliga sade att han gick med herr Arvid på korftåget öfver till Sverige och blef kastad i sjön med en sten om halsen vid Kastelholm. Andra berättade att han var med vid Sankt Mårtens, när herr Axel Kurck fick på pälsen, och där red han undan med sådan fart, att han blef kvarsittande på en gärdsgård med en stör genom veka lifvet. Det är snart tjugu år sedan.

— Jaså. Nå, kanske ni hört ännu något mer om Ivar Bertilsson?

— Icke just det som är värdt att tala om. Folk sade honom vara så stark, att han kunde slå in sin näfve i ekbordet och att han ridit ihjäl bönder som får på

Ilmola is. Kantänka sådana ogudaktiga sällar, som aldrig kunna lämna en hederlig kvinna i fred eller en ärlig bondes öltunna odrucken!

De sista orden yttrades med en spetsig blick på krigaren, som därvid icke brydde sig om att dölja en ohejdad munterhet.

— Nå vid min bästa fux, om jag hade honom, är det icke sköna bedrifter ni hört om Ivar Bertilsson! Om han nu icke låge dränkt i Ålands haf eller spetsad på en gärdsgårdsstör i Sankt Mårtens, skulle han dansa ett hvarf omkring med er... så här ungefär...

Och vid dessa ord böjde sig kvartermästaren, fattade med båda händerna en tung ekstubbe om fyra eller fem lispunds vikt, vid hvilken Toföyärden brukade binda sin not, slungade den, lätt som en boll, mot taket och tog fatt den som lyra.

— Så, så — menade gumman, i det hon förskräckt drog sig undan — låt det där vara ogjordt! Jag märker väl, att den fule ännu icke fått sitt.

— Nej, det kan ni lita på, och det sörjer nog han för, han där med den bruna rocken. Men låt oss nu vara goda vänner, efter vi känna hvarandra. Se nu på mig; är jag ett spöke, jag? Å, jag minns er nog, ni var förr så röd om kinden som en herregårdsgrind, och icke var ni så granntyckt heller den tiden. Jag var bara pojkkölingen, när jag stal en kyss af er för fem och tjugu år sedan vid Pojo kyrka, och som ni ser, har jag ännu icke blifvit fältmarskalk. Men hvad det beträffar, att jag tjenat Svidje Klas och ridit omkull några bönder, så skall jag trösta er med att jag har hans nådes pardonsplakat, jag som mången annan ärlig karl, och tänker icke bry mig om edra fogdar och länsmän mer än om skator i skogen. Pojken där är heller ingen tattare, som ni

tror, fastän jag icke råder edra präster att förhöra honom i katekesen. Far hans var en så knipslug jude, som någonsin schackrat sista slanten ur en soldats ficka; men för att säga sanningen, tror jag att pojkbytingen icke är mera slängd i Mose lag, än att ni gärna kan bjuda honom ett fat fläsk till frukost, middag och kväll.

Utanför stugan hördes nu stoj af röster, och in rusade Sam, med otrolig vighet vältande framför sig en mindre öltunna, under det att han med hälarna sparkade från sig Simon, hvilken förgäfves sökte beröfva honom hans byte.

— Halt där! röt kvartermästaren med en blick af välbehag på den sista dyrbara kvarlefvan af en god sjöproviant. — Sam, jag upptäcker dagligen nya förtjenster hos dig. Du har gjort dig väl förtjent af fäderneslandet; jag skall taga det i afräkning nästa gång du får prygel. Och du, långben där, låt pojken vara i fred, och tacka din lycka, att han icke bär hästskor på bakfötterna. Ölet skall jag betala dig andra gången, långben, och i morgon bittida föra ni oss alla till Ekenäs.

---

2. Om tiden för denna berättelse och om den brune mannen.

Medan den tappre kvartermästaren Ivar Bertilsson och hans följeslagare njuta en välbehöflig hvila i Tofö stuga, torde det vara nödigt att med några få ord införa läsaren af denna märkvärdiga historia i den tid när händelserna tilldraga sig och hvarom han måhända sväfvar i en förlåtlig okunnighet.

Det var en stormig oktoberdag nådens år 1615, när skonerten från Riga kastades redlös mot den finska skärgårdens klippor. Tiden var mörk och underlig, mindre för att detta år just skulle ha utmärkts af stora politiska tilldragelser, än därför att förgångna tidskiften verkade framåt, medan stundande stora omskiften likasom kastade en skugga tillbaka på det dåvarande tidsmomentet och ingåfvo det då lefvande släktet förkänslan af någonting väldigt som var i antågande, någonting stort och okändt nytt som uppsteg vid horisonten. Under ett helt sekel närmast förut läsa vi på krönikans blad de förste Vasakonungarnes bedrifter och inbördes tronstrider. Men sagan och krönikan äro de första morgonstrålarna i tidernas natt och belysa därför endast bergstopparna, medan de djupa dalarna och den bördiga slätten betäckas

af skugga. Efter hand, när ljuset stiger högre, upptäcker man hyddor i dessa dalar och skördar på dessa slätter; man förnimmer, att bakom konungarne rör sig ett folk, och icke blott ett folk som skickar sina ständer till riksdagarna och sina härar till slagfälten, utan ett folk af millioner lefvande varelser, alla begåfvade med mänskliga hjärtan, lidelser, sorger och fröjder, alla fordrande sin rätt att lefva och, såvidt på dem beror, lefva lyckliga. Den tid, hvarom vi nu tala, var just en sådan tid, när individerne började träda fram ur massan, när ett ofantligt djup öppnade sig under konungar, adel och präster, som ditintills varit allt; kort sagdt, när Carl IX och Gustaf II Adolf — faderns tanke och sonens handling — begynte införa i Sverige och Finland det moderna samhället. Vi skola icke mäta denna ofullkomliga början med vår tids måttstock; vi skola icke förvåna oss, om vi där ännu finna ett groft stycke medeltid. Medborgaren stod ännu skymd af ståndets taleman, och friheten murade privilegier som sitt bröstvärn. Hvilka strider utåt och inåt! Hvilken ständig och blodig kamp mellan det sönderfallande gamla och det framstormande nya!

Hela sextonde seklet var blott en förgård till det sjuttonde. Starka ljusblinkar omväxlade med ett tjockt mörker. Och dessa skuggor tätnade ända till natt vid första början af Gustaf II Adolfs regering. Riket dignade under bördan af tre krig, och massan af folket, som bar denna börda, prejades af fogdarne, misshandlades af adelsherrarne, blödde och svalt, men bidde sin tid. Med hvarje ny konung på tronen väntades bättre dagar, och huru ofta svek icke detta hopp! Men när Gustaf II Adolf uppträdde, sjutton år gammal, lika fager och mild som han var kraftig och hugstor, då vaknade åter den nya väntan såsom aldrig förut, då vändes mot honom

alla dessa halfslocknade blickar, alla dessa så ofta svikna förhoppningar; den i bekymmer grånade tiden ljusnade åter i ungdomsfägring, och hela denne konungs regering blef en upprörd, omväxlande, orolig, men dock i hoppets färger glänsande ungdomsdröm.

Om Finland bör särskildt märkas, att i detta land fortfor, bakom den öppna striden mot Polen och Ryssland, en hemlig, men desto mera förbittrad kamp mellan olika politiska och stundom äfven religiösa bekännelser. Klubbekrigets fejder hade kvarlämnat djupa spår. Sigismunds slagna parti räknade ännu många anhängare i södra delen af landet, och från polska sidan skyddes intet medel att vända folkets sinnen från den yngre grenen af Vasahuset tillbaka till konung Johans ätt. Polske utskickade genomströfvade landet under allehanda förklädnader; proklamationer och hemliga skrifvelser uppmanade folket och den sydfinska adeln till uppror mot den bestående styrelsen, utlofvande polsk hjälp med det första, samma aldrig synliga hjälp, efter hvilken fordom hertig Johan, Klas Fleming och Arvid Stålarm förgäfves spejade från Åbo slottstorn. Carl IX:s alltid hvässade bilor och alltid färdiga rep hade för en tid afskrämt dessa polska beskickningar, men nu, när den unge konungens mildhet åter öppnat fäderneslandets portar för så månge landsflyktige, vimlade södra Finland af sådana föregifne patrioter med eller utan direkta uppdrag från konung Sigismunds rådkammare.

Vare sig att den fyllda läderpungen eller den gamla bekantskapen omstämt värdinnan på Tofö till blidare tänkesätt mot hennes gäster från sjön, slöts föregående dag sålunda, att den tappre kvartermästaren intog värdsfolkets bädd i sidokammaren och utverkade i samma hedersrum ett lägerställe äfven åt mannen i bruna rocken.

Vid första daggryningen följande morgon var denna hittills så tystlåtne gäst i rörelse och väckte sin sofkamrat med ett ord som måste hafva förvånat Tofö stugas okunniga väggar, nämligen: *benedicite!*

På krigaren gjorde denna fromma morgonhälsning så föga intryck, att han, troligen ännu med en känsla af sjögång i hufvudet, svarade:

— Ror i lä, krabbsaltare!

— Det är tid att börja vårt verk, återtog den brune tålmodigt, i det att han vek undan en grof lärftsgardin, hvilken betäckte den trånga fönsteröppningen, som vintertid brukade stängas med en draglucka. Glasrutor voro ännu en för dyr lyxartikel för fiskarestugorna.

— Hvad vind? frågade Ivar Bertilsson, motvilligt uppresande sig under bemödandet att reda sina tankar angående stället dit skickelsen nu kastat honom på hans många irrfärder. Samtalet fördes på polska språket.

— Vindarna föra oss till det land, som gudarne beslutit att straffa, svarade hans följeslagare med Genseriks ord.

Krigaren besinnade sig något, mornade sig med en klunk ur det ölstop, hvarmed han ej underlåtit att förse sig för nattens besvärligheter, och genmälde därpå betänksamt:

— Hör nu, pater Padilla, jag skall säga eder ett ord med all skyldig respekt, och ni kan gärna säga det åt konungen, om ni vill, efter ni är hans biktfar. Det finns folk som hafva flere gudar och flere konungar med, alltsom det passar i stycket att vara brun eller svart, men Ivar Bertilsson vet icke af mer än en Gud, en kung och ett fädernesland. Jag har åtagit mig att vara er tolk och er gårdshund, som ni väl kan behöfva i detta land, men på det villkor, att ni landstiger här

för att återställa den lagliga ordningen och att ni tager reson. Så länge tänker jag både skälla och bitas, när ni finner för godt, men icke en smul längre, det säger jag eder som en ärlig karl. Ämnar ni här ställa till kättarebål och sådant otyg, när ni fått makten i händerna, så är det så godt att ni makar er af, samma väg som ni kommit, till Polen igen. Ja, ja, stryk icke öfver med hartassen först, för att sedan sticka fram klorna; jag minns rätt väl huru ni gjorde med protestanterne i Thorn. Innan jag sätter er i land på finsk mark (ty dessa strömmingsklippor äro icke annat än utmarker), vill jag veta om ni ämnar hålla konungens ord.

Pater Padilla, i hvilken vi numera under den bruna rocken igenkänna en af katolska kyrkans och Sigismunds djärfvaste emissarier i de nordiska länderna, kände för väl sin öfverlägsenhet öfver den råe krigaren för att fästa synnerlig uppmärksamhet vid dessa hotande ord; men han fann för godt att tillsvidare skona ett nyttigt redskap och svarade kallt:

— Konungen har de bästa afsikter med Finland, och mina afsikter kunna icke vara andra än konungens. Berätta mig hellre något om den kust och det folk, dit vi nu blifvit kastade. Jag förmodar ni känner den.

— Något, ärevördige fader, eftersom jag är född här i trakten, hvilket kan vara af nytta för er, men vådligt för min hals. Landet är godt nog och har både vatten och malt för törstiga strupar. Folket här nere har blifvit tamt i herretjenst, men det kan också morra, om ni visar det käppen. Ni kan värfva morska ryttare här i trakten; men köper ni hästar, må ni se till, att ni icke blir lurad. Ha de icke spatten, så ha de springormen; köp er hellre ett föl och rid in det själf. Adelsgårdar finnas tillräckligt, hvilket för femton år sedan

var detsamma som rojalister tillräckligt, men nu slåss hälften för hertigens afkomma. Herr Sten på Raseborg var en styf karl i förra tider...

— Släkten Leijonhufvud stod ju förr på vår sida?

— Ja förr. Raseborg är en god smörgås; det har tjocka murar och feta oxar. Herr Sten har nu annat att göra; han tänker mest på tullen i Ekenäs stad och håller med den som låter honom piska sina bönder i fred.

— Finnas inga andra präster än sådane som låtit besmitta sig af den lutherska villfarelsen?

— Präster? Ja, i kung Johans tid hade vi präster som kunde korsa sig framför altaret och tala med tillbörlig respekt om jungfru Maria och helgonen. Jag kände i min ungdom mäster Olof, som kunde bikta en ärlig soldat tre resor för en half mark och gifva honom absolution för att han spräckt ett lagom antal kättareskallar. Nu är det allt siktadt och sålladt efter Upsalapergamentet, och den som tror annat får tumma sitt radband i byxfickan. Gamle bisp Erik i Åbo törs icke mera knysta ett ord om liturgian, och af Nådendals kloster finnas knappt strumpstickorna i behåll... Men nu minns jag en sak. Här säges en underlig lärd herre, vid namn mäster Sigfrid, ha blifvit pastor i Ekenäs de senare åren[1]. Han kan icke vara god på hertig Carl, som låtit räta ut hans lärda lemmar på sträckbänken, och dessutom säges mäster Sigfrid äflas med att spå i stjärnorna. Jag vill icke sätta min fot i en stigbygel, om icke den karlen bär ett rättroget katolskt hjärta under sin lutherska mässkåpa.

[1] Några lärde påstå att denne berömde man först 1617 blifvit pastor i Ekenäs, hvilket må anföras som ett bevis på de lärdes vanvördnad mot gamla berättelser.

— Godt. Vi skola låta måster Sigfrid ställa vårt horoskop. Ni vet edra förhållningsregler. Jag är en doktor i läkedomskonsten från Wittenberg med kurfurstens pass; jag söker beställning vid svenska krigshären, och min tolk är en hästhandlare.

— Jag förstår. Ni kurerar kättare och jag hästar. Ni har bärgat recepterna under er bruna rock. Men tag er till vara, ni får ett hårdt stycke arbete. När Gud första gången skapte en finne, tog han skallen af en tjur och ramarna af en björn. Har ni en amulett, som skyddar mot trolldom?

— Är *ni* rädd, Ivar, så vill jag gifva er ett stycke af den helige Henriks ben: det hjälper både mot svärd och trolldom. För resten litar jag på er, min redlige Ivar! Ni vore ju en narr, om ni ville bortkasta edra fullviktiga hundra ungerska gyllen i månaden och er stallmästarebefattning hos konungen, för att ej tala om er själs salighet. Ja, ja, Ivar, ni har varit en vild sälle i edra unga dagar; desse lutheraner skicka er först till galgen och sedan ... ni vet väl hvart. Vår kyrka allena kan gifva er absolution.

— Nå ja, vördige fader; det är just det jag säger till mig själf, när edra blanka gyllen stundom bränna mig i fingrarna. Ivar Bertilsson, säger jag, här ha många bättre karlar än du hållit med Sigismundus Rex, och fastän jag hellre rede i främsta ledet af en fänika mot hertigens afkomma, än smöge mig så här tjufaktigt in i landet, så måste jag betänka, att vi ha helgonen på vår sida. Mor min var i sin ungdom på nunnelära i Nådendal, men där var då redan fattigt och usligt, så att hon i en knapp vändning tog far min i stället för doket. Si, det ångrade hon sedan och såg Sancta Brita i drömmen, som sade till henne: låt din

son blifva präst! Men si, vördige fader, det var emot min natur, och därför är det så godt att jag tjenar helgonen på mitt sätt. Är det galet, får ni svara därför; men far varligen fram här i landet, när ni kommer till makten! Jag ser afvog ut nu, och afvog sköld bär jag, Gud bättre, men blodet är ändock alltid tjockare än vattnet.

— Var obekymrad och se åt om båten är segelfärdig!

Sams svartlockiga hufvud visade sig nu i dörren och förkunnade att allt var i ordning. Han glömde berätta hvad han själf redan uträttat på morgonen, nämligen att rycka svansen af en katt, skuffa omkull en fylld vattså, fylla spiseln med spånor, så att lågan stod ut genom skorstenen, och slutligen hälla uti sig husets enda filbunke, hvilken han vid en hemlig husvisitation fann förvarad i ett oläst skåp. Sam hade naturliga skäl att påskynda afresan, innan dessa bedrifter blifvit inrapporterade; men då redan hälften af dem, nämligen vattsån och sotelden, ej kunnat undgå värdinnans skarpsynta blickar, befann sig Sam vid de två förnämligare gästernes utträde ur sofkammaren i ett öppet krigstillstånd med husets invånare. Kvartermästaren kom i det kritiska ögonblick, när mor Agneta, till sjömännens stora förlustelse, anföll ogärningsmannen med sopkvasten. Sam var icke sen att rycka kvasten af skaftet och hålla den framför sig såsom en sköld mot fienden, när krigarens myndiga stämma bjöd tystnad och det kom till en för Sam icke fördelaktig rannsakning, hvars resultat blef att hasselspön rekvirerades, anskaffades med nöje och användes till det nyttiga bruk, hvartill besagda trädslag synes vara af naturen bestämdt.

Härmed var husfreden återställd, en landtlig frukost intogs i hast, och husets gästfrihet blef kontant godtgjord ur läderpungen. Då intet annat bärgadt gods än öltunnan efterfrågades, har man skäl förmoda, att Toföfolket icke gjort någon dålig affär på sin människokärlek. Sedan nu äfven stormen lugnat och himmelen klarnat, sutto snart värd och gäster i god sämja i den rymliga notbåten på väg till Ekenäs stad.

---

3. Om färden till Ekenäs och om ett kronans skepp.

Den som uppbure en mark i skatt för hvarje insjö i Finland, vore visst en förmögen man; men den som uppbure en mark för hvarje ö, holme eller klippa i sjön, han vore millionär. Ekenäs skärgård förhåller sig till Ålands skärgård ungefär som ett stycke af stjärnkartan till Vintergatan eller som en frökens pärlband till en drottnings juvelsmycken. Men oaktadt denna skärgård knappt kan kallas den andra i ordningen, glider seglarens båt mellan en sådan labyrint af skogbevuxna öar, grå bergsuddar, smala sund och löfbekransade vikar, att ingen forntidens byggmästare skulle ha kunnat uppfinna mera konstrika irrgångar. I våra dagar hafva topografer med grof pensel anbragt hemlighetsfulla geometriska figurer på bergen för att vägleda örlogsfartyg i dessa villande vatten. Vid tiden för vår berättelse funnos sällan sjömärken eller ens prickar på grunden. Men den infödde fiskarens vana båt fann, då som nu, utan möda den rakaste och säkraste farleden. Han tyckes styra mot hårda berget, när plötsligt en ny ränna öppnar sig, ett nytt vindkast kommer båten att kränga och en ny fjärd utbreder för honom sitt vågglitter. I den yttre skärgården förmå endast barrträden motstå

hafvets skarpa vindar, men närmare fastlandet blanda sig ekar, lindar, lönnar, askar och almar med de öfriga löfträden. Man tycker sig komma från hafvets bärsärkar in till de väna vikar, där insjöns najader plaska bland näckrosorna. Intrycket af det hårda, granitartade i kustens natur försvinner och lämnar rum för den behagliga anblicken af en mildare färgprakt.

Denna plötsliga förändring af natursceneriet var för öfverraskande för att undgå de främlingar, hvilka nu för första gången skulle landstiga på Finlands kust. Löfskogarna hade just vid denna årstid klädt sig i den brokiga bruddräkt, som är så rörande skön, emedan den är sommarens afskedsleende och tyckes bebåda en ny och okänd vår, när den dock i sina vissnade löf bär förkänslan af en lång, isande vinter. Ivar Bertilsson anmärkte såsom ett godt förebud, att skogarna flaggade vid deras ankomst, och Simon genmälde härtill, att de skulle få se i Ekenäs något förmer, nämligen humlegårdarna, då i detsamma, när båten vek förbi en udde, ett ovanligt föremål ådrog sig deras uppmärksamhet. Innanför Hvitsand låg en stor tremastare, i hvilken sjömännens vana ögon genast igenkände en svenska kronans örlogsman. Toföbåtens färd ledde förbi denne väldige och sällsynte gäst, som påtagligen hade sökt hamn under föregående dagens storm. Alla betraktade nyfiket kolossens högt framskjutande akterdäck, dess med kanoner späckade bredsida, dess ofantliga massor af tågverk och hela detta vindfång af märskorgar, utsprång och ornament, som vid denna tid efter spansk och holländsk modell gaf kronans rangskepp ett så fantastiskt utseende. Äfven om icke tre stora förgyllda kronor vid akterspegeln tillfyllest upplyst om skeppets rang och betecknat dess namn, kunde man ej misstaga

sig därom, att Ekenäs hamn nu blifvit hedrad med ett besök af ett bland de förnämsta skeppen i svenska örlogsflottan.

— Detta är *Tre kronor;* jag har sett den besten förut i Reval, utropade kvartermästaren med en obehaglig öfverraskning vid tanken på det uppdrag han åtagit sig. — Han är icke för ro skull till sjöss nu på hösten, och jag misstänker att han för med sig en kunglig person där bland de många officerarne på sitt akterdäck.

— Jag ser en prinsessa och hennes fröknar på akterdäcket, skrek Sam, hvars kvicka ögon kunde upptäcka en fluga på spetsen af ett kyrktorn, och klappade händerna af förnöjelse.

— Håll dig i skinnet, byting! hviskade kvartermästaren med en hotande åtbörd. — Ni, pater, lägg er ned på båtbottnen, och ni, gubbe — tillade han på svenska till Tofökarlen — låna mig er fiskarejacka; blåsten är kylig.

Sedan dessa försiktighetsmått blifvit vidtagna, fortsatte båten, till stort missnöje för Sam, sin färd så långt som möjligt från örlogsmannens kanoner; men emedan inloppet var trångt, blef afståndet föga mer än hundra eller hundrafemtio alnar. Hoppet att komma obemärkt förbi den förnäme gästen i Hvitsands djupa vatten sveks på ett öfverraskande sätt, när en hornsignal från örlogsmannen befallde båten att stanna, och när signalen ej åtlyddes, sköt en julle pilsnabbt ut från hans sida.

Toföbåten ålades, med kronans myndighet, att invänta en annan båt, som strax skulle lägga ut från örlogsfartyget, samt därefter segla långsamt förut och vägleda den efterföljande båten i den af grund uppfyllda farled, som ledde till stadens landningsbrygga.

Befallningen måste åtlydas. Efter en kvart timmes väntan sågos några män och fruntimmer nedstiga från fartyget i en väntande slup; vägvisaren satte sig i rörelse, slupen följde, och båda nalkades utan äfventyr bryggan vid stadens hamn.

Ekenäs, som då räknade en ålder af vidpass hundrade år, hade placerat sig vackert och fördelaktigt vid mynningen af den långt inskjutande Pojo viken, men herrarne på Raseborg och kronans välmenta handelsreglementen hade sörjt för att staden ännu knappt öfverskridit den anspråkslösa betydelsen af en medelmåttig köping. Dess små fartyg seglade på Reval och Stockholm, staden låg i beständig delo med de mäktige grefvarne Leijonhufvud, hvilka vid denna tid betraktade Ekenäs såsom ett slags svamp, hvars naturliga bestämmelse var att utpressas och fylla den ofta toma grefliga kassakistan. År 1614 hade staden fått en by i förläning af konungen, som också med all nådig bevågenhet förbjöd Stockholms köpmansdrängar att olofligen fiska i stadens vatten, likasom Åbo och Revals uppköpare förbjödos att idka landthandel i stadens närhet. Men allt detta båtade icke bättre, än att en kunglig skrifvelse vid samma tid förmanade borgmästare och råd att till staden med dess fyrtiofyra hjonelag anskaffa skräddare, skomakare, skinnare, smeder, svarfvare, bakare, slaktare och andra sådana för stadens välfärd oumbärlige medborgare. Lämningarna af en då redan förgäten borg dominerade staden från slottsbacken; den lilla oansenliga träkyrkan, som snart, genom en annan Leijonhufvuds frikostighet, skulle få en värdigare efterträdare af sten, höjde sig obetydligt på sluttningen öfver de låga trähusen, täckta med takved. Men mellan dessa låga hus utbredde sig vid stadens sjutton gator så många

trifsamma trädgårdar och rika humlegårdar, att deras skiftande färger nu på en solbelyst höstdag gåfvo den tarfliga orten ett särdeles vänligt och fridsamt utseende.

Det var en söndagsmiddag vidpass klockan tolf, när båtarna anlände till stadens folktoma brygga. Okunnige om det förnäma besöket från svenska flottan, voro de gode Ekenäsboarne ännu mangrant församlade på kyrkvallen i midten af staden, hvarest kyrkoherden brukade uppläsa viktiga kungörelser, väl också förkunna politiska nyheter för den församlade menigheten efter gudstjenstens slut. Gästerne i den kungliga slupen skänkte lyckligtvis ingen annan uppmärksamhet åt sina lotsar i farleden, än några silfverdalrar i styrmannens hand, och sökte sig ett härberge hos en af stadens ansenligaste borgare vid namn Rechardt Bögman, som hos sig brukade härbergera förnämligare resande. Medan Toföfolket anskaffade husrum för sina gäster i ett mindre borgarehus, begåfvo sig Ivar Bertilsson och hans tvenne följeslagare till kyrkan, för att som försiktige fältherrar rekognoscera terrängen och förskaffa sig någon kunskap om den rådande sinnesstämningen, innan de vågade sig ut på något viktigare företag.

Mäster Sigfrid Aronus Forsius, pastor i Ekenäs med femtio tunnor spannmål i aflöning, hade dock redan vid denna tid på dagen dragit sig tillbaka till sin tarfliga middagsmåltid, men en del af menigheten hade kvarstannat på kyrkovallen under lifliga samtal om tidens tilldragelser. Inga tidningars pratsamma tungor hade ännu satt världen i rörelse, och dagens nyheter inhämtades vanligen i eller utom kyrkan på söndagarna. I dag hade en af pastor uppläst kunglig kungörelse varnat menige man i dessa landsändar för den affällige polske konungens lögnaktiga patenter och falska förespeglingar, förmanande

hvarje redlig undersåte till obrottslig trohet mot den rättmätige konungen och öfverheten. Man hade erfarit, att konungen, som själf med en ansenlig krigsmakt dragit i fält mot moskoviterne, vid denna tid belägrade staden Pleskov och att den öfver hela landet berömde tappre finske hjälten Evert Horn under denna belägring blifvit skjuten jämte Lindved Hästesko. När härtill kommo berättelser från närmare håll, att den hatade och fruktade grefve Sten på Raseborg i förra veckan kastat två ansedde bönder, belagde med kedjor, i slottsfängelset och att han vore sinnad skicka knektar till Ekenäs för att indrifva en ny olaga gärd af hö och humle från den redan utarmade staden, kan man föreställa sig den upprörda sinnesstämning, hvarmed stadens borgare, icke mindre än den talrikt församlade menigheten från kringliggande, tätt befolkade landsort, rådplägade sinsemellan om alla dessa nyheter.

Om således Ivar Bertilsson och hans följeslagare ej utan blandade känslor förnummo den kungliga kungörelsen, syntes däremot folkets stämning för ögonblicket gynnsam för deras planer. Kvartermästaren hade snart på sitt frispråkiga sätt gifvit sig i tal med den ene och andre samt erfarit att en stark jäsning var rådande, väl icke mot konungen, men desto mer emot grefve Sten. Där föllo hotande ord; man yttrade högt, att det gamla ulfvanästet Raseborg borde nedrifvas till grunden, och några bland de djärfvaste föreslogo att man genast borde tåga till fästet, tukta herr Sten och befria fångarne.

Hade en folksamling i det kraftfulla och frihetsälskande Österbotten fört ett sådant språk, skulle där icke hafva varit långt från ord till handling, men nyländningen hade för länge gått i herretjenst för att så genast bryta med ärfda vanor. Några ville, många

tvekade, alla skreko om hvarandra, tilldess att ryktet om ankomsten af ett kungligt örlogsskepp gjorde slut på mängdens upproriska tankar. Gästerne från Toffö funno ingen utsikt att fiska i detta grumliga vatten. Kvartermästaren hade knappt vågat framkasta ett ord om konung Sigismundi lyckliga regemente, då inga herrar plågade allmogen, innan han fick skäl att ångra detta förhastande.

— Hvem talar om Sigismundus? frågade häftigt en gammal bonde från Tenala socken. — Jag har haft sex söner: två tog Svidje Klas, två tog herr Arvid, två tog herr Axel Kurck, och på den vägen blefvo de alla, somlige i Liffland, somlige i Åbo, somlige i Viborg. Korpamat blefvo de, ingen kristen präst läste välsignelsen öfver dem, och nu står jag ensam för hemmanet. Men hade jag sex söner till, skulle jag säga till unge hans nåde, som nu för regementet: tag dem, och kör ut hvar katt i landet, som knystar om Sigismundus; förr få vi ingen fred.

— Och jag hade fyra fagra döttrar, inföll en gammal kvinna från Karis. — Två togo de polske ryttarne, som lågo i byn; sorg och elände blef det. Den tredje lockade herr Bengts fogde på Brödtorp, och hon blef hängd; den fjärde kom undan till Tavastland, och hon blef bärgad för det hon var bara barnet. Hvem är det som prisar sådana tider?

— Oss skickade Sigismundus en präst, som skulle lära oss läsa bakfram i katkesa, menade en kvinna från Ingå. — Han mässade på latin och skulle hafva folk att bikta, förr än vi gingo till Herrans bord, och då drack han vinet själf, så att en fattig kristen icke fick smaka't.

— Men under kung Johan hade vi goda tider; då sålde vi mycket humle till Stockholm, invände en borgare.

— Säg det! Ja, men kung Carl lät hänga tre fogdar på en dag, och Gud välsigne honom för det, hördes en annan röst säga i folkskaran.

— Bia lite, tilldess unge kung Gösta får fred med ryssen och polacken, så skall han göra det samma med herrarne, det är han karl till! utropade en af herr Stens underhafvande.

— Ja, det är han karl till! upprepade tjugu röster på en gång.

Det låg en stark förtröstan och en fruktansvärd hämndlust i detta utbrott af folkkänslan. En mansålder af förtryck sökte sig luft.

— Länge lefve kung Gösta! skrek nu en röst och efterföljdes strax af hundrade andra, som instämde. Det var dock en utmaning mot adeln, när man ej hade mod eller beslutsamhet att själf skaffa sig rätt.

— Men hvem var han, som prisade Sigismundus? frågade någon.

— Det var herr Olof Dufva, som tjent papisterne, svarade en annan.

— Nej, nej, han har fått lejd och svurit konungen tro, anmärkte en tredje.

— Någon var det. Låt oss doppa honom i ärligt finskt saltvatten!

Man såg sig om, men den sannskyldige var försvunnen. Hopen begynte skingra sig, landtboarne för att återvända till sina hemorter, stadens invånare för att begapa de höge gästerne hos Rechardt Bögman, när en röst hördes ropa, man visste ej hvar: *Sigismundus vivat!* Alla sågo på hvarandra, och i nästa ögonblick greps mängden af ett för det lugna finska lynnet ovanligt raseri. Under ropet »polackar! polackar!» rusade några hit, andra dit, på jagt efter landsförrädaren; men sökandet blef

fruktlöst. Sam, hvilken förstått så mycket af talet på kyrkovallen, att det gällde de båda täflande konungarne, hade smugit sig upp i klockstapeln och från dess tornglugg låtit höra det förrädiska ropet. Snart var han åter ute i det fria och nog oförskämd att insmuggla en brinnande fnöskbit i örat på en landsbos närastående, ispända häst. Djuret kände en häftig smärta och skenade med sin kärra midt igenom folkmassan. Under förvirringen och tumultet bragte ogärningsmannen snart sin person i säkerhet.

---

4. Stjärntydaren.

Den manhaftige kvartermästaren Ivar Bertilsson och hans brune följeslagare hade, efter hvad de sett och hört på kyrkovallen, funnit rådligast att hålla sig inne i sin bostad till mörkrets inbrott och lyckades af sitt värdsfolk erfara hvad desse fått veta af roddarne på det kungliga skeppets slup. Enligt deras berättelse förde skeppet Tre kronor ingen ringare person ombord, än konungens yngre broder, hertig Carl Filip af Södermanland, hvilken, nu fjorton år gammal, hade på enträgen begäran fått sin moders, änkedrottningens, tillstånd att göra sin första längre sjöresa med en eskader som förde trupper från Stockholm och Åbo till Narva. En svår storm hade skingrat eskadern på höjden af Hangö, och då vinden låg styf emot samt Tre kronor äfven medförde några förnäma damer från Åbo, hvilka lidit af sjösjuka, hade hertigen velat söka hamn och landsätta fruntimren vid Ekenäs.

Pater Padilla sammanlade dessa underrättelser med hvad han nyss erfarit om sinnesstämningen på orten och befarade med skäl, att ort och tid icke voro gynnsamma för hans beräkningar. Han beslöt att redan följande dag söka ett annat fält för sin verksamhet, men

därförinnan ville han förvissa sig om icke, såsom hans tolk förmodat, ett katolskt hjärta klappade under den lärde och vidtfrejdade mäster Sigfrid Aroni lutherska mässhake.

Så snart mörkret inbrutit, styrde patern och hans följeslagare således sina steg mot den lärde mannens bostad, denna gång kvarlämnande Sam, om hvars senaste bedrifter de, till lycka för honom, sväfvade i fullkomlig okunnighet.

Kvartermästaren kände bostället, och efter något trefvande genom trånga, mörka och smutsiga sidogator, nalkades de båda vandrarne ett litet lågt och tarfligt hus på höjden på slottsbacken, ej långt från ruinerna, där de vid dager skulle hafva fägnats af den mest förtjusande utsikt öfver staden, hafsviken och närmaste skärgård. Från en mörk och låg förstuga inträdde de i en lika låg boningsstuga, hvilken jämte en studerkammare, som tillika var sofrum, utgjorde då varande pastors i Ekenäs tarfliga bostad och härden för många vetenskapliga forskningar, likasom för många märkvärdiga profetior, bestämda för nästa års almanacka. En flammande brasa brann i den bofälliga, nedrökta spiseln, där man tillredde aftonvarden, och kvartermästaren ville slå vad, att där icke bestods något annat än hafregröt. Allt i denna boning, från de grofva träbänkarna till de små fönstren, där en del af de söndrade glasrutorna ersatts med oljadt papper, vittnade om en fattigdom som gjorde krigarens förmodan ganska sannolik. Endast ett stort, konstrikt väggur, ur hvars tafla vid hvarje klockslag framträdde en figur föreställande Tiden med lia och timglas, lät ana härvaron af en berömd matematiker.

Vid spiseln stod en torftigt klädd kvinna om vidpass femtio år, belyst af eldskenet, medan hon rörde i grytan.

Utan att vända sig om eller invänta en fråga, yttrade hon kärft till de inträdande:

— Kom igen i morgon; mäster Sigfrid har icke tid.

— Säg åt mäster Sigfrid, att här äro resande, som önska få tala med honom, och det nu strax! yttrade kvartermästaren på sitt vanliga framfusiga sätt.

Kvinnan fortfor med sitt arbete, utan att bevärdiga de nykomne med en blick, och upprepade:

— Jag säger eder, att han icke har tid. Gån er väg, han är icke hemma.

Det låg i den talandes ton någonting stolt, som kom kvartermästaren att sänka rösten och mera höfligt tillkännagifva, att en lärd doktor från Tyskland önskade rådfråga den berömde mäster Sigfrid om saker af vikt.

Nu vände kvinnan sig om, betraktade främlingarne med ett par kloka, forskande ögon och svarade blidare, att *hennes man* velat begagna den stjärnklara aftonen för att akta på himlens tecken och nu befann sig ute på fältet. Hon ville icke bedja dem invänta hans återkomst, emedan han ofta brukade dröja därute till långt in på natten.

Pater Padilla lät säga genom sin tolk, att också han vore något bevandrad i stjärnkunskapen och vore lycklig att få rådfråga en så ryktbar vetenskapsman som mäster Sigfrid just under öppen himmel.

Dessa ord förfelade icke sin verkan på kvinnan, som med en märkbar tonvikt uttalat ordet *min man* och i all sin fattigdom kände sig stolt däröfver. Hon tände en lykta, bad främlingarne följa sig och vägledde dem ut genom gården till den fria och öppna höjden invid ruinerna. Oktoberhimlen, rensad af stormen, var nu fullkomligt klar, djupblå och hög i stjärnornas tindrande sken, luften mild och månen ännu icke uppgången öfver

horisonten. Ingenting, icke ens de låga ruinerna, skymde här den vida synkretsen; allt i den stilla aftonen bar ett intryck af den oändliga rymden och Allmaktens majestät. Den dunkla jorden tycktes i stum tillbedjan ligga vid foten af den Eviges glänsande tron och begrafva sina småstrider, sina fåfängliga tankar och sina vanskliga beräkningar i världsalltets omätliga djup. Endast i människors hjärtan rörde sig under allt detta en liten stoftvärld af själfviska atomer. Lyktan gick förut, och de två männen följde, tilldess att de mellan stenar och grus uppnådde en liten platå på kullens öfversta topp.

Här låg i det bleka ljuset af stjärnhimlen en man i halfliggande ställning, insvept i en lappmudd, stödd mot ett klippstycke och lutande kinden mot vänstra handen. I högra handen höll han ett stålstift, med hvilket han, tid efter annan, prickade märken i ett stort pergamentsblad, förmodligen en stjärnkarta, hvars figurer och lägen han kände så väl, att han icke behöfde anstränga sina ögon i dunklet. Han märkte icke de kommande, hvilka stannade ljudlöse i hans närhet för att betrakta honom och stannade så länge, att den otålige krigaren slutligen med en hostning gaf deras närvaro tillkänna. Nu föll skenet från lyktan på en lång, men af ålder och mödor böjd, gråskäggig man, hvilken tycktes närma sig sjuttiotalet, om han ej redan uppnått detsamma. Han var mager af svält och nattvak, bar grå mustascher och yfvigt pipskägg, håret glest och grått, den fårade pannan hög och tankediger, de ljusblå ögonen stora och drömmande, dräkten tarflig ända till armod. Han väcktes ur sina tankar af ljusskenet och yttrade missnöjd:

— Är det du, Anna? Jag har ju sagt dig, att jag icke vill störas.

— Här är en doktor från Tyskland, som reser i morgon och vill tala med mästaren, svarade hustrun ödmjukt.

Mäster Sigfrid reste sig i sittande ställning, räckte främlingen en kall hand och frågade på tyska hvarmed han kunde vara till tjenst.

Pater Padilla hade öfverläst sina ord. Han flyttade genast samtalet in på det lärda område, där de öfrige åhörarne ej kunde följa honom, och förklarade på latin, att han var läkare och stannat i mycken ovisshet om man borde eller icke borde tillskrifva stjärnorna något inflytande på gångbara sjukdomar.

Mäster Sigfrid svarade på samma språk den bekanta formeln: *stellæ inclinant, non necessitant* (stjärnorna föranleda en benägenhet, men icke ett nödtvång), hvarefter han med en för hans ålder oväntad liflighet började tillämpa denna formel på rådande farsoter, när i detsamma hela nejden klart upplystes och en stor eldkula ilade öfver himmelen från västra horisonten i en lång, flammande båge åt sydost. Skenet kom så oväntadt, plötsligt och starkt, att de fyra personernas drag likasom grepos i flygten af ljuset och fotograferades i en åskådning: en iakttagelse, som icke undgick kvinnans forskande blickar. Där framlyste något i den tyske herrns ögon, som kom henne att hviska till mäster Sigfrid på finska språket: »akta dig för den karlen!»

Men för den gamle vise var i detta ögonblick människan endast ett grand af stoft. Sedan han följt meteorens lopp och antecknat dess bana på stjärnkartan, reste han sig till sin fulla längd, utsträckte sin högra arm mot horisonten, där skenet ännu tycktes dröja med silfverglans i hafvets uppstigande töcken, och sade högtidligt:

— Si Guds skrift på himmelen! Ho är jag, Herre, att jag vill utrannsaka din hemlighet eller mäta ditt mått? Hvar var jag, när morgonstjärnorna alla sjöngo ditt lof? Herre Gud, du är en konung, herrligt beprydd, ljus är din klädnad, helighet är din bonings prydnad. Du talar och kallar världen, du skrifver din skrift på himmelen från det ena solhvarfvet till det andra. Men de höra icke din röst, Herre, de förstå icke din hand, som skrifver i stjärnorna. Ofta hafver du näpst dem: hvad hafver det hulpit? Bättra dig, mitt folk, förrän din Guds ansikte vänder sig bort från dig och du stöter din fot mot de mörka berg!

Efter dessa ord knäppte mäster Sigfrid sina fromma händer och stod en stund försjunken i bön. Sedan återtog han sitt afbrutna tal om kometer och irrbloss på samma punkt där han slutat.

— Till det tredje — fortfor han — medan denna meteoriska eld håller på att brinna och han hvar dag med hela himmelens omlopp blifver ryckt omkring jorden och vädret, församlar och drager han till sig af vädret de naturliga fuktigheter, som dit uppstigne äro och skulle tjena till regn och dagg, och förtärer dem och upptänder vädret med hetta. Däraf följer då stor torka och hetta, som säden och allehanda växter skadelig är. Thy måste däraf följa oår, hunger och dyr tid. Så följer vidare däraf, att kometernas *vapores,* endels af sin egen materie förgiftige, endels af jordens eget förgift, som hon af den första förbannelsen ärft hafver, och som äfven af sig föder skadeliga djur och ohyra, förgifva hela luften med sig, likasom en liten droppe förgift, gjuten i en hel åm vin, förgifver det alltigenom. Hvarför allehanda lefvande djur, som igenom vädret uppehålla sitt lif, att de det draga till sig och andas

ifrån sig, till att utdrifva det heta vädret och indraga igen det kalla, lifvet till vederkvickelse, varda af det förgifna vädret förgifne, och däraf förorsakas mångahanda sjukdomar både bland folk och fä, såsom pestilentie, brännsot, bröstsot eller någon annan allmännelig farsot, som går öfver många land allt på en tid, såsom den bröstsjukan anno 1580[1].

Det är sannolikt att den lärde och fromme mannen på detta sätt, glömsk af tiden, skulle hafva underhållit två tålmodige åhörare ända till morgonens inbrott med detta föredrag i hans tids naturvetenskap, därest icke den tredje bland desse gifvit tillkänna sin opposition med ett ljudeligt snarkande. Hustru Anna uppväckte tämligen omildt den bivuakerande krigaren, anmärkte att ljuset i lyktan var snart utbrunnet och att hon för sin del icke ämnade ådraga sig bröstvärk i dimman. En tät, från hafvet uppstigande mist, som betäckte stjärnhimmelen och naturligtvis hade frambragts af meteoren, gaf hennes ord en vikt som de troligen annars förfelat, och ej utan stapplande mellan stenarna återfunno de fyra vandrarne vägen till boningshuset.

Det finns intelligenser så omfattande, starka och klara, att de känna sig lika hemmastadda i den jordiska tillvarons brokiga äflan, som i andens och idéernas öfversinnliga världar. Mäster Sigfrid Aronus Forsius, Finlands förste erkände vetenskapsman, hvilken Messenius på sin tid kallade »vår ojämförlige matematiker», synes hafva varit mera förtrogen med stjärnornas lopp än med de företeelser på jorden, hvilka närmast inverkade på hans dagliga lif, och om han gaf akt på naturens tecken eller förutsade rikens undergång, är det icke

[1] Mäster Sigfrids egna ord om kometen 1607.

sannolikt att han haft minsta aning om beskaffenheten af sin svarta rock, förrådet i spannmålsboden eller inkomsterna från Ekenäs pastorat. I sådana utom vetenskaperna liggande frågor var han ett barn, som behöfde sin sköterska, och en sådan blef för honom hans hustru Anna, en person så litet känd af en otacksam eftervärld, att man numera icke ens med säkerhet vet hennes namn. Hon gick obemärkt genom världen, förlorad i hans glans och känd allenast af alla hjärtans rannsakare, men utan henne skulle den mångbepröfvade mannen sannolikt icke haft en tjenarinna som vårdade honom, eller en halmkudde, mot hvilken han kunde luta sitt grånade hufvud.

När mäster Sigfrid, till hennes förtrytelse, ännu på sena kvällen införde den tyske doktorn i sin studerkammare, för att för honom utreda de himmelstecken, hvilka antydde ett snart förestående stort, allmänt och långvarigt krig i hjärtat af Europa, vågade icke hustru Anna invända något däremot, men beslöt i sitt sinne, att besöket icke skulle blifva alltför långvarigt. Hon affärdade Ivar Bertilsson, till dennes stora belåtenhet, med löfte att själf ledsaga främlingen till hans bostad, och satte sig med sina strumpstickor så nära till kammarens glesa dörr, att hon utan svårighet kunde höra hvarje ord som sades därinne. Hon skulle icke varit en så lärd mans hustru, om hon icke förstått latin, när hon behöfde förstå det.

De båda männen hade vidpass en timme varit fördjupade i ett samtal om astrologin, när mäster Sigfrid råkade anföra nederlaget vid Kerkholm år 1605, hvilket han förutsagt, såsom ett ovedersägligt bevis på stjärnornas inflytande.

— Ja — anmärkte doktorn — alla himmelens makter hafva tydligen dömt den tyranniske och förrädiske hertig Carl samt hans afföda till en neslig undergång. Själf fick han icke länge njuta frukterna af sitt uppror mot sin rättmätige konung. Hans son, hertig Gustaf Adolf, har blifvit tuktad af Danmark, hans ätt har blifvit stött ifrån Rysslands tron, och inom kort skall det legitima konungahuset åter regera i Sveriges rike.

Mäster Sigfrid svarade förvånad, men lugn, att han sedan femton år icke kände några andra hertigar i Sverige, än hertigarne Carl Filip och Johan af Östergötland. Och då hans ärade gäst tycktes vara föga bevandrad i det urgamla svenska rikets konungabalk och rättsförhållanden, ville mäster Sigfrid upplysa honom, att riket vördat en sträng, rättvis och statsklok konung, kallad *Carolus,* den nionde af sitt namn enligt Johannis Magni rikshistoria, och därefter en af Gud med många herrliga gåfvor utrustad ung konung vid namn *Gustavus Adolphus,* den andre benämnd, hvilken den Herren, som råder öfver himmel och jord, bevare till ett långt och lyckosamt regemente. Hvad åter angick stjärnornas inflytande, ville mäster Sigfrid icke lämna det osagdt, att den oförliknelige mästaren i all stjärnkunskap, hans egen store lärare, Tycho Brahe, hvars själ Gud fröjde i himmelen, redan *anno mundi* 1572 iakttagit af särskilda tecken i stjärnbilden Cassiopea, att i Finland skulle födas en furste, den där himlarnes herre förut bestämt till en väldig hjälte och folkens befriare, särdeles från det betryck, som den rena evangeliska läran nu mångenstädes hade att utstå i tyska riket och andra länder. Hvarför, och då mäster Sigfrid icke kunde annat förstå, än att stjärnorna därmed syftat på den unge och välsignade herren Gustavus Adolphus, som väl icke varit

födder i Finland, men dock såsom dess storfurste så att säga genom en *providentia divina* blifvit detta landets inföding och rätte medborgare, hvar och en kunde häraf klarligen förnimma, att de himmelska makterna med en besynnerlig *cura et favore* vårdade sig om just detta konungahus och liksom *prædestinerat* detsamma till de högsta och ärorikaste värf *pro salute gentium,* det är: alla nationers kristelige välfärd.

— Den högt berömde mäster Tycho skall dock hafva senare menat, att stjärnans utkorade skall födas under en *conjuctio* af Venus, Jupiter och Mars, hvilket skett med den unge prins Uladislaus af Polen. Och lär det synbarligen vara han, som i hela världen skall återställa den rätta kristna tron, inföll doktorn med ett djärft småleende.

— Du misstager dig, höglärde *confrater,* återtog mäster Sigfrid kallt. — Tycho Brahe har aldrig sagt något sådant. Om han sagt det, skulle det icke hafva refererat till prins Uladislaus, som är född under Saturni inflytande, och ändtligen, om allt vore såsom du förmenar, så skulle prins Uladislaus icke kunna införa den rätta kristna tron, emedan han själf bekänner sig till den förmörkade och fördömliga papistiska läran.

Man hade nu kommit till den ömtåliga punkt, där mäster Sigfrid så litet tycktes motsvara Ivar Bertilssons förhoppningar. Men doktorn ville ännu icke gifva segern förlorad.

— Ärevördige mästare — yttrade han i en aktningsfull ton — det anstår icke mig att med dig disputera om saker som du måste bland alla nu lefvande människor känna bäst. Jag har förnummit om dina besvärliga resor i den högsta norden. Jag har med beundran läst dina många *prognostica,* din *Physica,* som handlar om naturens utgrundande, dina berömda afhandlingar om

kometerna och andra dina skrifter, som nu uppfylla världen och prisas af alla lärde män. Men ett har förundrat mig, nämligen huru en sådan man kunnat belönas med en så svart otack, huru en man, som gjort sitt land och vetenskapen så stora tjenster, kunnat vedergällas med falska anklagelser, fängelse och alla slags lidanden, ända till sträckbänken — ja, förlåt mig, ärevördige herre, huru en man, som alla Europas furstar borde täfla om att upphöja till höga areställen och inkalla i sin rådkammare, nu bebor denna fattiga koja i en aflägsen provins och icke kan på sin ålderdom fägna sig åt någon bekvämlighet. Jag förstår, att den vise aktar denna världens ära, gunst och rikedom ringa; men tänk dig, store mästare, hvilken vinning det vore för hela världens vetenskap och din egen forskning, om du utrustades med tillräckliga hjälpmedel för att med framgång studera naturens lagar! Har du aldrig tänkt på en sådan lycklig ställning, vördige herre?

— När jag var ung, tänkte jag stundom därpå — svarade mäster Sigfrid med en ofrivillig suck — men jag har längesedan lärt mig att nöjas med en ringare lott. Jag sätter mig icke till doms öfver hvarken det förflutna eller det närvarande: det sker dock allt efter Guds vilja, det är allt till vårt bästa.

— Men om det ännu vore möjligt för dig att i en lyckligare ställning arbeta för Guds ära och mänsklighetens väl? Om det funnes en furste, nog vis och nog ädelmodig för att uppskatta dina förtjenster och erbjuda dig... ett observatorium, försedt med de bästa instrumenter för stjärnkunskapen? Om du där, såsom Copernicus eller Tycho Brahe, kunde förvåna världen med stora upptäckter, vore icke detta en Guds skickelse, som rikeligen skulle belöna alla dina försakelser?

— Nej, nej, tala icke därom; det är för sent, jag vill icke tänka därpå! utropade den gamle forskaren, upprörd vid dessa utsikter, som stodo i en så bjärt motsats till hans nuvarande fattigdom och till dessa bristfälliga, för det mesta själfgjorda trianglar, cirklar och kikare, som utgjorde hela hans vetenskapliga arsenal.

— *Det är möjligt och icke för sent,* yttrade främlingen med tonvikt på hvarje ord. — Jag vet en furste som kan bjuda dig allt detta och som i ersättning endast begär din tacksamhet och några obetydliga tjenster, som du lätt kan göra honom med ditt inflytande här i landet.

— O, mina stjärnor! Mina kära stjärnor! utropade mäster Sigfrid, som endast fäste sig vid de första orden. — Vet du väl, främling, att man ock har förbjudit mig att tyda himmelens tecken? Jag har så många vedersakare. De uttolka illvilligt mina *prognostica,* de vilja förmena mig att läsa Guds skrift på himmelen. Ja, du förnimmer det nog, jag är fattig och öfvergifven; i hemlighet måste jag såsom en brottsling stafva uti naturens stora bok och förtiga så mycket, som dock bränner uppå mitt hjärta. Ingen tror mig! För hvad har jag lefvat? Hvad kunde jag icke läsa i rymderna med en god flandrisk tub, och du ser: jag har knappt ett rör, en kompass, en sextant, som duger till något. Där på höjden har jag själf inslagit en stång för att utmärka meridianen. Hvilket elände, icke sant? Och du säger... du säger...

— Jag säger... började åter främlingen, men han afbröts af hustru Annas röst utanför dörren:

— Hvad båtar det människan, om hon vunne hela världen och toge skada till sin själ?

— Hvad vill du, kvinna? sade den gamle mannen, misslynt öppnande dörren.

— Jag läser den heliga skrift; den är alltid god att hafva i frestelsen. För öfrigt har det nu klarnat. Jag har icke på flera år sett Merkurius lysa så förunderligt klar.

Mäster Sigfrid gick till den lilla glasrutan.

— Du har rätt, gif mig lappmudden, jag måste ut. Kom igen i morgon, höglärde *confrater!* Nu får jag icke försumma planeternas sammankomst. Hade jag blott en flandrisk tub! O, mina stjärnor, mina kära stjärnor!

---

5. Om en solstråle i hösten.

Efter en genomvakad natt i det högsta sällskap man på jorden kan äga, nämligen stjärnorna, sof mäster Sigfrid följande morgon ännu klockan åtta. Hans trogna hustru, som vakat med honom, hade dock redan hunnit sopa stugan, fodra deras enda ko och ställa grytan på elden för frukosten, när hon öfverraskades af ett oväntadt besök. En grant utstyrd herretjenare frågade om högvördige pastorn kunde mottaga några resande, som ville besöka honom. Hustru Anna gissade af tjenarens dräkt, att man icke kunde afvisa sådana resande, och bad dem träda in, medan hon väckte sin man i sofkammaren. Strax därpå öppnades dörren för en ung fröken, åtföljd af en officer och en liten halfvuxen tjenarinna. Den unge krigaren föreställde för husets värdinna Kerstin Fleming, hoffröken hos hertiginnan af Östergötland, samt sig själf som ryttmästaren Silfversparre vid Nerikes dragoner. De befunno sig här på genomresa till Svidja gård och ville icke lämna Ekenäs utan att betyga sin aktning för dess berömde kyrkoherde. Den unga fröken tillade förbindligt, att hon och hennes mor förut haft äran göra mäster Sigfrids bekantskap i Stockholm, men hennes mor var nu trött efter en svår sjöresa och nödgades söka någon hvila i deras bostad.

Hustru Annas kloka och vänliga ögon hade under dessa få ord redan hunnit granska de nykomne, och hennes första fruktan för ett så förnämt besök i den fattiga prästatugan hade redan försvunnit vid anblicken af den unga frökens intagande personlighet. Kerstin Fleming liknade mera ett oskyldigt barn som tog sina första steg i världen, än en flicka som redan i två år vunnit den icke alltid lyckliga erfarenheten af ett hof. Hennes växt var snarare under än öfver medellängd, hår och ögon mörkbruna, dragen icke nog regelbundna för att kallas sköna; men glansen i hennes blick var intensiv som en solstråle och det stundom skalkaktiga löjet på ett par fylliga läppar så godmodigt, som om hon ännu aldrig vetat hvad sorg eller bitterhet voro i världen. Det enda som röjde adelsdamen var den värdiga, behagfulla och otvungna hållningen samt ett mera vårdadt sätt att uttrycka sig, än man den tiden var van att vänta hos Flemingska släkten, eller åtminstone hos dess manlige ättlingar. Hustru Anna kunde blott icke utgrunda, om denna unga fröken sett sina sexton somrar eller tjugu eller måhända ännu ett par däröfver, ty om hennes barnsliga löje var sexton år, läste man däremot i de stora, klara och tänkande ögonen årtalet tjugu.

— Mäster Sigfrid — sade den unga fröken, sedan hon vördsamt hälsat den inträdande — jag står i skuld till eder för de nyttiga lärdomar ni var nog god att gifva mig i Stockholm för två år sedan. En man som tänker på så stora och viktiga ting kan icke minnas en sådan obetydlighet som en liten oförståndig flicka, men jag gör mig en stor ära af att i nära sex månader hafva fått vara eder lärjunge. Tror ni jag glömt eder bok »Om själen» och huru ni lärde mig drömmarnas betydelse?

— Fröken Kerstin måste ha haft en ofantlig nytta af eder undervisning, ty hon drömmer både vaken och sofvande, inföll den unge officern småleende.

— Tro icke det, käre mästare! Jag drömmer nu sällan annars än halfvaken, och då roar det mig mest att drömma om ting som öfvergå mitt förstånd om dagen. Hvad säger ni om en dröm som just angick er själf?

— Drömmar äro af två slag, min käraste lilla fröken, svarade mästaren, som kände sig varm af så mycken godhet, förenad med så mycket behag. — En part kommer af blodet och är gemenligen olustig, såsom när man för mycket ätit; en annan kommer af hjärtats affekter, hvilka vi endels räkna till själen, och kan vara stundom sorgelig, stundom glader. Dock skall man intet lägga för mycket märke därtill; ty ändock Gud kan väl skicka oss drömmar som något betyda, hvilket vi se af Skriften och egen erfarenhet, så är dock mesta delen att likna vid dimba eller väder, som öfver jorden går, det ingen varaktig stad hafver.

— Nå, uttyd nu drömmen, som jag hade om er i natt, när jag ännu tyckte mig känna skeppet rulla för vågorna! Jag drömde att ni satt i ett högt torn med jorden under edra fötter och himmelens stjärnor som ett guldstickadt blått, glänsande täcke öfver ert hufvud. Ni var ung, ni var rik, ni hade omkring eder de skönaste instrumenter för eder vetenskap, och jag satt vid edra fötter och lärde visdom. Då sade ni till mig: se hit, jag har upptäckt en ny planet bakom Saturnus, och där är den sälla boning, som en dag skall blifva oss anvisad! Jag såg i eder kikare, jag såg en lycksalig ö på himmelen, och därifrån utgingo strålar af ett odödligt lif. Se, sade ni, af denna planetens kraft är jag vorden ung på nytt och kan göra dig evigt ung som jag själf. Nej,

svarade jag, konung Johan hade fört med sig från England en skön marmorstod, som för många år sedan blifvit funnen i Rom och var från de gamle hedningar. Ändock nu denna bild är evigt ung, så vill jag icke vara den lik, utan hellre blomstra min korta tid som gräset på marken och sedan förgås. Då vardt ni vred på mig, eder panna mörknade, och ni växte så hög som ett åskmoln på himmelen, men jag vaknade. Tyd mig nu denna drömmen, käre mästare!

Mäster Sigfrid liknade vid dessa ord själf en drömmare. Han tänkte på sin ungdoms ärelystna förhoppningar: också han hade tänkt sig en framtid af ljus och ära; hans första framgångar hade gifvit honom mod att bryta sig väg genom alla hinder till höjden af sin tids vetenskap. Det hade funnits ögonblick, när han kände sig stolt och rik såsom en konung öfver oändliga rymder och skådat ned på de okunniges mängd såsom på ett bugande folk. Nu var han fattig, gammal och beröfvad de hjälpmedel som han behöfde för sina forskningar. Han kände sig såsom en tiggare på en konungs tron, och hans enda, hans trogna undersåte var en kvinna, fattig och förgäten såsom han själf. Men då kom i går afton en okänd, som förespeglade honom uppnåendet af hans hemliga längtans mål, och nu kom ett skämtande barn att säga honom detsamma i sina nyckfulla drömmar. Hvad skulle han tänka? Var det en frestelse? Eller var det ett förebud till nya och lysande framgångar? Han besinnade sig några ögonblick och svarade:

— De drömmar som något betyda hafva gemenligen det i sitt följe, som motsatsen är, det ni ock se kan för edra ögon, min nådiga fröken. Dock vill jag intet förtiga, att ju Gud understundom sänder oss liknelser till det som i framtiden ske skall, såsom konung Faraos

dröm, den Josef uttydde. Om så skulle ske, att Gud sänder mig, gamle och fattige man, någon oförutsedd lycka i denna världen, det fast otroligt är, men dock intet omöjligt, efter ju Gud kan förvandla alla mänskliga ting, så lär det snarligast vara att tillskrifva vår unge och nådige konungs besynnerliga gunst för lärdom och vishet, hvilka nu börja förkofra sig under hans regemente. Tänk dock icke mera på mig, allrakäraste fröken, utan säg mig fast hellre något om edra egna studier i lärda och nyttiga kunskapsstycken.

— Om jag fördristar mig tala i frökens ställe, där hon för blyger är att förtälja sina egna meriter — inföll ryttmästaren — så må käre far veta, att i Sveriges rike finnes nu ingen, den där kan leka på harpa så ljufligt som fröken Kerstin. En afton i våras satt vår nådige konung väl timmen lång och hörde på strängaspelet, förglömmande alla de moskoviters väldiga krigsbasuner. Och vore icke fröken Ebba Brahe allaredan densamma, så menar jag änkedrottningen finge snart nya bekymmer om rikets framtid.

Om icke mäster Sigfrid varit vanare att beskåda aflägsna himmelska stjärnor än jordiska irrbloss, så skulle han kanske vid dessa ord hafva förmärkt ett hastigt förgående drömlikt skimmer i Kerstin Flemings glänsande ögon. Innan ännu rodnadens röda vågor hunnit uppstiga från hjärtat till halfva höjden af hennes jungfruliga kinder, svarade hon förtrytsamt:

— Det höfves ingen, och minst en krigsman, att föra lasteligt tal om sin konung. Vore Göran Tegel ännu vid makten, skulle ni bättre ha lärt att hålla tand för tunga. Käre mäster Sigfrid, tro mina ord, jag är så enfaldig som en skata i alla de stycken där icke ni gifvit mig litet bättre förstånd. Ja, jag har redan för-

gätit det mesta af hvad ni undervisat mig om metaller och stenar.

— Finns icke någon sten som fördrifver onda drömmar? frågade åter Silfversparre med gycklande allvar.

— Diamanten lärer det fuller göra, svarade mäster Sigfrid oskyldigt. — Och när man binder honom vid vänstra sidan, är han god mot fiender, kif och trätor, raseri och mara. Annars — fortfor han, utan att märka huru fröken Kerstin hotande sträckte sin diamantring mot ryttmästaren — annars är den kosteliga safiren af alla nyttigast, ithy att han styrker hela kroppen, låter människan vara väl tillfreds och ingifver henne gudeliga tankar. Det är ock sagdt om guld, när man det fint rifver och dricker, att det är godt mot hjärtats affekter och hjärtevärk samt uppfriskar den lifaktiga känslans ande i människan. Ty guld har något af solens natur. Det må enhvar pröfva efter sitt tycke; jag säger hvad de gamle före mig sagt. Såsom det om safiren säges, att den honom håller i munnen, han kan förutsäga tillkommande ting.

— Mästare, får jag bedja eder om något; och det mellan fyra ögon?

— Därsom allrakäraste fröken täcktes stiga in i min fattiga kammare, får jag väl höra't, genmälde den gamle, ungefär med samma känslor som en mossbelupen tall ser en kvittrande sångfågel sätta sig på hans knotiga grenar.

— Ni sade något om safiren, började fröken Kerstin smekande, sedan hon väl tillslutit kammardörren. — Ni, som är en så vis man, behöfver icke safirer för att förutsäga tillkommande ting. Ni läser dem i stjärnorna och . . . i händerna.

— Stjärnorna äro från världens begynnelse och lyda obevekliga lagar, men streck och linier i frökenhänder

äro såsom de krusiga strimmor på stilla vatten, dem nästa vindfläkt utplånar af vattnet.

— Å, mästare, ni vet bättre än jag, att linierna i människans hand lyda samma lagar som stjärnorna. Ni har själf sagt mig, att för Gud finnes ingenting litet och ingenting stort. Men efter ni tycker mera om stjärnorna, se här mitt horoskop, hvilket ni själf på papper nedskref för mig i Stockholm. Ni ville icke uttyda det då, efter jag så ung var, men nu är jag två år äldre. Det är en skuldsedel, ni måste fria den in.

— Låt det nu vara, allrakäraste fröken! Det är intet nyttigt för människan att veta tillkommande ting.

— Kan ni neka, att ni spått åt hoffröknarna i Örebro?

— Har det skett, så var det för deras faseliga nyfikenhets skull. När jag satt i Örebro fångtorn, fick jag mången god bit mat af kvinnfolk, och det var för att de ville fråga mig om den de mest hade kär. Intet behöfver ni fråga sådant; nog kommer han, när Gud vill.

Fröken Kerstins blick uppflammade.

— Jag frågar intet efter en hjärtanskär, genmälde hon stolt. Jag vill veta hvad alla dessa underliga streck och siffror betyda. Nej, mästare, det är ert eget fel. Ni har gifvit mig en gåta att gissa, här är den, jag begär uttydningen. Säg mig den stjärna som råder öfver mitt lif!

Det var omöjligt att visa tillbaka denna fina, mjuka, ungdomliga hand, som framräckte det gulnade pappersbladet, fullritadt med zodiakens tecken. Mästaren mottog bladet, granskade det omsorgsfullt och sade tvekande:

— Fråga mig icke!

— Och ni tror, att en kvinna kan gömma sådant två år i sin fatabur, utan att vilja läsa det. Vill ni då att jag skall anse er konst som ett gyckelspel?

— Så mycket kan jag uttyda — återtog teckna-tydaren — att där varit märkeliga tecken på himmelen i eder födelsetimme. Ni är född under lejonets stjärnbild. Det lärer icke förundra en af er släkt.

— Visst icke, mästare.

— Lejonet gifver hugstora tankar, men intet långt lif. Det är icke många som komma därmed till femtio år.

— Hvad säger ni, femtio år! Det är dubbelt mer än jag hoppats lefva. Är där ej något annat?

— Där är Martis regemente före och efter en mörk punkt på *firmamentum*, och den är ej långt borta. I den punkten står Jupiter eder stjärna så nära, att det fast besynnerligt är. Allrakäraste fröken, tag eder i akt! När planeternas konung herskar på himmelen, blifver han alla andra för stark. Det som ej gifver sig under hans välde, varder gemenligen släckt eller allt sönderbrutet.

— Nej, ni skrämmer mig icke. Man står honom mot.

— Ja, med Guds makt, som är större än hans. Gemenligen är det något som dör i den människa, hvilken står Jupiter mot. Men allenast den fattiga själen bärgas, är allt annat ringa. Bakom den mörka eller fastmera skinande punkten stå ännu många små stjärnor. En part brukar tyda detta som afkomma...

— Jag är alltså född under stridande stjärnor, som hela min släkt. Jag har en fiende...

— Det har jag intet sagt.

— En motståndare då, om det likar er bättre. Jag skall stå honom stadigt emot, han skall ej låta mig länge lefva, men till sist skall jag finna ro bland stjärnorna. Var det ej så er mening, mästare?

— Min mening — svarade mäster Sigfrid — är, att Gud råder öfver alla sina skapade verk, och planeternas konung är likaså visst mot honom ett stoft, som alla

himlakroppar i honom hafva sitt centrum och fäste. Vi löpa kring solen, och solen löper kring Gud. I honom allena är alltings hvila.

— Hvad, mästare? Är ni ock en af dem som tro på den nymodiga fabeln, att jorden löper kring solen och icke tvärtom?

— Det är ingen fabel, allrakäraste fröken. Näst Guds ord, är detta det vissaste af allt visst. Har jag icke berättat er om den vise polacken Copernicus? Men låt det nu vara. Ni ville att jag skulle spå er i handen. Jag säger ingenting annat om den, än att det är en god människas hand. Gud välsigne er. Det är i eder något af örnen och något af dufvan. Ni är i stånd att låta edert lif för sanningen, där ni icke gifver det bort för den ni har kär.

Och därvid förde mästaren sin unga lärjunges hand till sina vissnade läppar.

Fröken Kerstin rodnade, drog sin diamantring af fingret och tryckte den på yttersta spetsen af mästarens skrynkliga ringfinger.

— Mottag denna såsom ett obetydligt minne af eder tacksamma lärjunge, sade hon varmt. Jag skall ihågkomma er varning, och när jag engång blifvit förståndigare, skall jag tänka att jag är förlofvad med visheten själf. Gud beskydde eder, farväl!

Besöket var slutadt, de främmande aflägsnade sig. Nu ändtligen fick hustru Anna tillfälle att göra en fråga, som låg henne på hjärtat.

— Vet du väl — sade hon — för hvilket pris du i går afton blef bjuden ära och rikedom?

— Nej, svarade mäster Sigfrid. Om det icke var för att tjena vår egen nådige konung, så måste detta bud

hafva sändts mig antingen från konungen i Danmark eller från någon af Tysklands evangeliske furstar.

— Du misstager dig, svarade hans hustru lugnt. — Du blef bjuden ära och rikedom mot villkor att tjena konung Sigismund och den papistiska läran.

— O, mina stjärnor! O, mina ungdomsdrömmar! suckade den gamle mästaren, och en klar tår rullade utför hans tärda, gulnade kind.

---

6. Den farliga punkten på firmamentet.

Inemot tre månader efter besöket i Ekenäs, en kall vinterdag i Januari år 1616, återfinna vi fröken Kerstin Fleming jämte hennes moder, ståthållaren Lars Hermansson Flemings änka, den högvälborna fru Anna Horn, numera i andra giftet förmäld med Tönne Göransson Gyllenbögel. De höga damerna hade gjort en för denna årstid lång och besvärlig resa till Pernå gård i östra Nyland, för att med sin närvaro hedra ståthållarens på Kexholm Hans Stålhandskes bröllop med välborna fröken Elin, Kerstins barndomsvän och dotter till den berömde amiralen Henrik Tönnesson Wildeman. Wildemanska släkten var genom Hornarne befryndad med Flemingarne, och de resande hade tillbragt med de nygifta en så glad julhelg som det var möjligt under dessa oroliga tider. Kymmene kungsgård var icke långt från Pernå, och då fröken Kerstins kusin, den tappre öfversten, sedermera landtmarskalken Henrik Fleming till Lehtis, önskat under en kort permission från de ryska fredsunderhandlingarna rådpläga med fru Anna om viktiga familjeangelägenheter, stämdes ett möte med honom på Kymmenegård.

Den stolta och mäktiga forna gränsfloden Kymmene, som i en bred fåra bär mer än hundrade sjöars vatten

till Finska viken, delar sig före utloppet i tvenne hufvudarmar, af hvilka den östra åter delar sig uti tvenne. Vid den östra af dessa och i närheten af vidsträckta, numera obehöfliga fästningsverk ligger än i dag Kymmene kungsgård, hvilken en tid tillhörde Stureslåkten, men vid tiden för vår berättelse begagnades af kronan såsom en afvelsgård för goda hästar och en mönstringsplats för kavalleri. Man har ett egenhändigt bref af Gustaf II Adolf, hvari han anbefaller dåvarande fogden Anders Nilsson att sörja för en god betesmark åt hästarna på Kymmenegård. För närvarande lågo där tvåhundra nyss utrustade adelsryttare under Matts Olofssons befäl, färdige att snart afgå till hären i Ryssland. Gården vimlade således af desse unge krigare, hvilka från de rymliga stallen utledde sina hästar att vattnas vid den öppna forsen, som januariköldenicke förmått belägga med bojor. Ett lågt, men långt envånings trähus, som ofta härbergerat höga personer, erbjöd dock äfven utrymme nog för Henrik Flemings möte med sina resande släktingar.

Klockan var tio på förmiddagen, och den väntade gästen dröjde. Kerstin Fleming gick ut till forsen och betraktade tankfull dess brusande våg, som mot de snöklädda stränderna förekom nästan svart. Hon var född och uppvuxen på Villnäs vid en leende hafsfjärd i Finlands sydvästra hörn, alltså från barndomen vän och förtrogen med böljorna. Men detta svarta vatten syntes henne dystert; det lefde och hvirflade ännu när hela naturen låg i sin vinterdvala; det var ett fritt, ett starkt och ett trotsigt vatten, men det visste icke sin tid, det var ett spöke från en sommar som icke mer hade rätt att lefva. Fröken Kerstin kände sig snarare beklämd än lifvad af dess öfvermäktiga trots och lyftade sina blickar till den gladare taflan af ryttaregrupperna på den

motsatta stranden, när hennes lilla tjenarinna Maju brådskande nalkades henne från boningshuset och medförde ett bud att hon genast skulle skynda tillbaka till gården.

— Är han kommen?

— Ja, fröken! Han och herr Henrik.

— Hvilken han?

— Kungen.

Fröken Kerstin skyndade icke, hon flög. Hon liknade snöripan, hvars lätta fjät knappt märkas på vinterdrifvorna.

Hon smög in genom en sidodörr och fann hela huset i rörelse. Man visste att konungen väntades till de finska ständernas landtdag i Helsingfors; man visste att han för flera dagar sedan anländt till Viborg; men man visste icke om och när han vid genomresan skulle gifva sig tid att dröja på Kymmenegård. Liksom sin fader Carl IX i hans unga år, kom äfven Gustaf II Adolf oväntad, för att öfverraska sina fogdar oberedda, dem icke alltid till hugnad och konungslig ynnest. Man hörde honom skämtande säga, att när någon varit fogde i sex år, kunde en sådan gärna hängas utan rannsakning; han vore då väl meriterad. Och särskildt i Finland, där redan mången kunglig stadga förgäfves sökt stäfja underslef och utpressningar, fick detta skämt ett alltför verkligt berättigande.

Fogden Anders Nilsson på Kymmenegård tycktes höra till de sällsynta undantagen. Konungen hade kommit oväntad i en lätt, med två hästar förspänd släde, endast åtföljd af Henrik Fleming och en kammartjenare, medan sviten följde en timme därefter, och försummade intet ögonblick att göra sig personligen underrättad om krigsfolkets manstyrka, förplägning och utrustning, kungs-

gårdens skick och fogdens räkenskaper. Han hade ett skarpt öga för alla brister och fann icke få sådana. Ryttarne uppställdes på isen nedanför forsen och undergingo en sträng mönstring. Än kasserades obrukbara pikar, gevär, pistoler och huggvärjor, än söndriga kyller eller förslitna stöflar, än åter eländiga, sadelbrutna hästar, som skickats i rusttjenst från herregodsen, och så vidare i fortsättning ända till räkningarna för hö och halm. Men när han mönstrat allt och fått höra mången undskyllan »för tidens lägenhet», som man då gärna uttryckte sig, täcktes hans nåde säga till manskapet, att deras landsmän förhållit sig manligen emot de moskoviter och att han hoppades de nye rekryterne skulle göra detsamma, hvarpå följde ett skallande *eläköön kuningas* (lefve konungen) — ett rop, som fördubblades, när han på finska tillade orden: *Jumala varjelkoon teitä, pojat!* (Gud beskydde er, gossar!) Han kände sitt finska folk, han hade ju redan som barn åtföljt sin fader till Finland och under långa vintrar blifvit förtrogen med detta land. De unge axelbrede, bristfälligt utrustade, i finska »bondepaltor»[1] klädde ryttarne på sina magra, oansenliga hästar voro dock af det stål, hvarmed Gustaf II Adolf vann sina segrar, och femton år därefter skulle måhända en glesnad skara af samme ynglingar, då pröfvade veteraner, stå som en mur vid Breitenfeld, klättra uppför Würzburgs murar eller stupa vid Lützen med sin älskade konung. Just det, att alla dessa segrar och öden ännu lågo i framtidens sköte, såsom den uppstigande furan gömmer sig i en späd telning, hvilken en hand kan afbryta och en fot förtrampa, just det, att så mycken ära, så mycken storhet ännu voro endast en framtidsdröm, ett hopp, en

[1] Jakob De la Gardies uttryck 1625.

hägring i det aflägsna fjärran, just detta gaf en så egen stämning åt desse unge krigare, som nu för första gången skyldrade gevär för ynglingafursten. Det fanns ingen bland dem, som icke i detta ögonblick, under hans anförande, kände sig stark nog att eröfra världen. De voro finske ryttare, alltså lugne, tålmodige, beredde att vänta sin tid; de brusade icke upp, de rörde sig icke i ledet, de sutto som bildstoder i sina sadlar, men de kände inom sig, att för en sådan konung kunde de dö. Och han förstod dem, såsom han alltid förstod sina krigare.

Han vände sig till befälhafvaren och sade:

— Matts Olofsson, se om det där folket väl; det är något att göra af. Öfva dem alla dagar i ledet. Se till att ingenting felas i deras förplägning, men ofreda de bönder, gör kort process. Hästarna äro svältfödda och endels illa inridna, munderingen tarfvar eftersyn. Det rätter med görligaste. I öfrigt är jag nöjd med truppen ... Stålhandske!

En ung officer af konungens ålder red fram ur sviten.

— Se på honom, Matts Olofsson. Han har tjenat sig upp från simpel soldat. Han känner våra nya karbiner. Stålhandske, rid i morgon till Viborg med mina order och utvälj i slottsarsenalen de bästa gevär du kan öfverkomma. Det blir för din trupp, Matts Olofsson. Skaffa dig skicklige byssesmeder, dem man ju får här i landet, och låt göra efter den lätta modellen. Jag vill att karlarne skjuta på fri hand.

I detta ögonblick nedgick den sömniga vintersolen i sydväst och färgade aftonhimlen. Ett rödt sken, hälften lusteld och hälften blod, utbredde sig öfver det snöiga landskapet, den svarta forsen, folkvimlet på gården och

ryttarnes orörliga leder. Konungens för alla synliga gestalt på den kulle vid stranden, från hvilken han mönstrat truppen, öfvergöts med purpur, och hans blick glänste. Han hade kommit från fiendeland och kände sig åter omgifven af en natur som han förstod och ett folk som älskade honom. Ett skimmer af välbehag flög öfver hans ungdomliga, manliga drag. Krigaren och konungen var tjuguett år gammal; han hade ännu icke hårdnat för mildare intryck, ja, han lefde icke nog länge för att någonsin hårdna. Men han var dock i hvarje tum en konung; han slösade icke med ord. Stum slöt han sina tankar inom sitt unga bröst, gaf ett tecken att mönstringen var slut och återvände till gården.

Bland de många åskådarne vid stranden befann sig äfven fröken Kerstin Fleming med sin tärna Maju, okänd och obemärkt. När återskenet från aftonhimmelen kastade sin glans öfver den kunglige hjälten, syntes samma sken än högre färga den unga frökens kinder. Hon hörde folkets beundrande utrop, hon såg sin lilla Maju klappa händerna af förtjusning, men hon förblef stum som den hjälte, mot hvilken allas blickar riktades. Tankfull återvände hon med de öfriga till gården och inneslöt sig med sin moder i fogdens enskilda rum, dit de resande dragit sig undan för att lämna plats för konungens svit.

Deras närvaro blef dock icke länge obemärkt, och snart medförde Henrik Fleming det budskap, att konungen önskade se dem vid aftonmåltiden, som serverades klockan sju. Endast några få af det högre befälet hade blifvit anbefallde att deltaga däri, och konungen sade sig hoppas, att fru Anna ville ursäkta anrättningarnas enkelhet med en krigares vanor och resans brådska, hvilket dock icke hindrade att ju en gödkalf och några

höns i förtid slutat sitt unga lif på Kymmenes stränder för att tillfredsställa de resande krigarnes ganska goda aptit. Men i fält lär man sig att begagna en dyrbar tid, och efter en knapp halftimme reste sig konungen, sägande att han icke ville missunna sina öfriga gäster en behöflig hvila, men att det vore honom kärt om damerna ännu ville skänka honom sitt angenäma sällskap. Han vore — sade han — sedan någon tid så ovan att tala om något annat än krig, att det vore för honom en vederkvickelse, om de nådiga damerna ville berätta honom något gladare från Stockholm och Åbo.

Den unge konungen var under sådana förtroliga stunder så älskvärdt enkel, han förenade ett så naturligt behag med ett så skämtsamt lynne och ett så lifligt intresse äfven för dagens små tilldragelser, att ett par timmar hastigt förflöto under samtal om hofvet i Stockholm och de adliga familjer i Finland, med hvilka båda fruntimren voro närmast befryndade. När klockan slog nio, anhöll fru Anna att få aflägsna sig för att i anseende till tidens korthet få rådpläga med Henrik Fleming i rummet bredvid om de familjeangelägenheter, hvilka föranledt hennes resa till Kymmenegård. Konungen svarade förbindligt, att han icke ville se henne förgäfves hafva besvärat sig hit för ett möte som vore för henne af vikt, men då hon ju skulle befinna sig i närmaste rum, hoppades han att hon ej ville förvägra honom sin dotters sällskap, intill dess rådplägningen vore slutad. Det är icke antecknadt, om fru Anna, som väl kände änkedrottningens onåd mot fröken Ebba Brahe, med alldeles lätt hjärta biföll detta förslag, men en konungs önskan är en befallning, som man icke utan viktiga skäl motsätter sig. Fru Anna gick och lämnade dörren halföppen till det rum, där Henrik Fleming väntade henne.

— Hans Stålhandske var således en lycklig brudgum? frågade konungen, för hvilken man omtalat bröllopet i Pernå.

— Mycket lycklig, ers nåde, svarade fröken Kerstin.

Tilltalet »majestät» brukades väl vid högtidliga tillfällen, men glömdes vid förtroligare samtal för det äldre och enklare tilltalet »eders nåde».

— Han är lycklig, som fått följa sitt hjärta. Jag känner dem som icke få göra det. Känner ni någon sådan?

— Jag vet icke... Måhända.

— Hvad skulle ni göra i en sådan belägenhet?

— Min pligt, om jag vore man.

— Och en kvinna, hvad bör *hon* göra?

— Detsamma, ers nåde. Alltid sin pligt.

Konungen betraktade henne skämtsamt.

— Vet ni väl, att icke mången vid edra år skulle tänka som ni? Ni talar som en man, och som en man om trettio år, men jag känner igen det Flemingska släktdraget. Ni är icke rädd, ni. Jag såg eder vid slottsbranden i Åbo 1614 stå kvar i tornet, för att ni icke ville kvarlämna en liten flicka i lågorna. Eder faders frände Klas Fleming kände heller ingenting annat än sin pligt, och därför blef han salig konungens dödsfiende, ändock de båda voro män af samma järnfasta sinnelag och tillsamman skulle hafva grundat ett stort rike. Lyckligtvis äro *vi* vänner, och därför kan jag öppet fråga eder: äro ej hjärtats rättmätiga anspråk de högsta af alla pligter?

— Jag vet icke hvad eders nåde menar med hjärtats rättmätiga anspråk. Men vore jag konung...

— Fortsätt!... Om ni vore konung...

— Skulle jag aldrig svika min tro. Mitt ord skulle vara ett kungsord, och min ed skulle vara mig dyrare än min krona, svarade fröken Kerstin med låg röst, men så djärft och fast som det anstod en Fleming.

Konungens förvånade blick mulnade.

— Förklara er tydligare! genmälde han.

— Jag skulle icke kunna svika den kvinna, åt hvilken jag gifvit mitt hjärta och som gifvit mig sitt. Om man sade mig, att ett rikes välfärd berodde däraf att jag bröte mitt ord, så skulle jag svara, att rikens välfärd beror af trohet och icke af otrohet.

— Ah! Var det så ni menade? utropade konungen, och hans blick klarnade på ett sätt, hvaraf fröken Kerstin fann sig nästan förskräckt. — Sannerligen befarade jag icke redan, att ni råkat in på *ett annat* område, och jag ville icke ens för en rysk fästning hafva *er* till min fiende. Ni skulle ha blifvit fruktansvärdare än en hel armé.

— Jag beder om nåd, därest jag varit alltför uppriktig. Jag är stolt att hedras med *hennes* vänskap, hvars namn min undersåtliga vördnad förbjuder mig att nämna. Hvilket hjärta, eders nåde... så högsint, så ädelt, så kärleksfullt och så tåligt! Det är nu mer än ett år sedan hon förtäres af den grymmaste ovisshet. Hon gråter sällan, hon klagar aldrig, men hon beder mycket. Jag vet hvad hon lider. Finnes ingen möjlighet att göra slut på en sådan ovisshet?

Konungen vandrade fram och åter öfver golfvet, stannade slutligen och yttrade:

— Säger ni detta af eder själf, eller har någon bedt eder därom?

— Ingen, och minst hon! Är jag straffbar, så bär jag ensam skulden.

Åter klarnade konungens mulna panna, och han återtog sin förra skämtsamma ton.

— Nej, min alltför uppriktiga fiende, man är icke straffbar, när man på ett så älskvärdt sätt säger konungar sanningen. Det är angenämare att höra moraler af eder, än af min lärare, gamle Skytte. Jag trodde eder ett ögonblick vara en förräderska, och kanske är ni det i hjärtats angelägenheter, men ni befinner er där på ert naturliga kvinnliga område. Och då ni är för god lutheran, kanske också litet för ung, för att vara min biktfar, så låt oss nu hellre tala om eder själf. Jag ser icke till eder harpa. Är hon kvarglömd i Stockholm?

— Hon är på Villnäs, ers nåde.

— Skada. Jag minns en afton i våras, när jag kom dyster och nedslagen från rådkammaren. Allt hade gått oss emot, vi hade fått jobsposter från Liffland, klagovisor från Dalarna och en bråte med penningeärdenen, hafvande intet där vi kunde betala med. Jag inträdde med Sauls sinnelag i hertiginnans gemak, men där fann jag min David. Edert strängaspel kom mitt hjärta att smälta. Jag hade nyss känt mig fattig och svag; nu syntes jag mig vara rik och stark. Jag tänkte på de gamle barder, som sjöngo för våra fäder och gjorde dem hugstora i striden. Eder mjuka hand syntes mig leka öfver strängarna med samma förunderliga styrkande kraft, och det förekom mig som vore ni Sveriges och Finlands valkyria, hvilken borde gå framför dess konung i striden. Jag har ofta tänkt därpå. Jag har senast tänkt därpå, när vi förgäfves stormade Pleskovs fasta murar. En krigare får ej tänka på det som röfvar stålet från hans arm och modet från hans hjärta. Men det finnes stunder när armen tröttnat, när modet sviktar, det ock mänskligt är, och då är det godt att höra en sång

om seger. Det är något hos eder, som är besläktadt med segertankar, det ligger i blodet.

Fröken Kerstin svarade icke. Hvad skulle hon svara? Hon satt stum med nedslagna ögon; blott en nästan omärkbar darrning kring öfverläppen vittnade om ett uppror i hennes känslor. Den, som känner de djupa floder, vet huru en liten krusning på ytan ofta betecknar ett starkt strömdrag.

Efter en paus sade konungen:

— Begär en nåd af mig!

Kerstin Fleming höll en handske i sin hand; hon märkte icke att hon sedan tio minuter slitit den i stycken. Konungen upptog dess make, som fallit till golfvet, räckte henne den med ett smålöje och sade:

— Nåväl?

— Ett bref!

— Ingenting för er själf?

— Jag tackar ers nåde. Jag har fått min belöning.

— Ni begär icke ens en visa för eder harpa?

— Ett bref! Endast ett bref!

Konungen fattade hennes hand och kände den darra, men de stolta, glänsande bruna ögonen blickade fast in i hans. Han ville säga något, men nu stod fru Anna i dörren.

— Det är tid, sade hon.

— Hög tid! hviskade en röst inom Kerstin Flemings klappande hjärta.

7. En natt och en morgon på Kymmenegård.

Konung Gustaf II Adolf var från sin tidiga ungdom van vid ett strängt arbete, och det som icke medhanns om dagen måste mången gång upptaga natten. Det är likväl icke antecknadt att han tillbragte denna natt på Kymmenegård med regeringsomsorger. Hans verksamma själ hade i långa månader oaflåtligen delat vilja och tankekraft mellan ett allvarsamt krig i främmande land och den inre riksstyrelsen i en tid af mycket betryck och många söndringar. Kropp och själ hade varit lika ansträngda; sällan hade en dag varit lugn eller en natt ostörd af sorger. När man är tjuguett år gammal, bär man en sådan börda gladt nog, ty då utbreder sig framför oss hoppets oändliga värld; lifvet synes så gränslöst långt och en förlorad dag så oändligt liten. Hemligheten af ungdomens mod består däri, att vi beständigt kunna kasta stundens sorger på den omätliga framtid som ligger framför oss och som kan godtgöra allt, emedan ingenting där är omöjligt.

Men det som är omöjligt äfven för den strängaste arbetare, den allvarligaste statsman och den upphöjdaste tänkare, det är att vid tjuguett års ålder afsäga sig alla anspråk på lifvets lycka. Lyckan antager endast olika

gestalter i ungdomsdrömmarna. Vanligen framträder hon för ynglingens blickar först i gestalten af en kvinna, därefter under skepnaden af en lagerkrönt ära. Storheten gör intet undantag, emedan den sanna storheten är en mänsklig storhet och icke en marmorbild. Äfven i konung Gustaf Adolfs ungdom hade det första idealet varit en kvinna, men en kvinna oskiljaktigt sammanvuxen med drömmen om seger och hjälterykte. Det är bekant, och han skrifver själf, att han utförde sina första bragder till Ebba Brahes ära, med den ridderliga romantik som var honom egen. Och likväl var det äran som efter hand öfverväldigade denna den skönaste och den renaste af hans ungdomsdrömmar. Den kvinna, som kunde hafva blifvit en stor konungs värdiga maka, måste slutligen vika tillbaka, mindre för hinder, motstånd och hofintriger, än för skilsmässan, afståndet, kriget och segertankarna. Ju högre konungen växte inom hjälteynglingen, desto mera trädde Ebba Brahe tillbaka, brudslöjan kring hennes lockar upplöste sig som en morgondimma för dagens sol, hennes gestalt bleknade bort och kvarstod slutligen blott som ett kärt minne i ett aflägset fjärran. Det är kändt, att konungens brefväxling med barndomsvännen och ungdomsbruden upphörde omkring hösten år 1614. Efter denna tid sökte den kunglige ynglingens känslor ett mål och funno intet — eller intet värdigt. Och det var vid denna tid han framträder i vår berättelse.

Om han vid samma tid funnit ett sig värdigt sådant mål, så måste det otvifvelaktigt hafva stått i närmaste samband med ära och segrar. Det måste hafva varit en kvinna begåfvad med en nog stark och nog upphöjd själ för att elda hans håg till stora bragder. Hon måste hafva varit hans jämlike i snille och kraft, om icke i

börd; men hon måste därjämte hafva samstämt med honom i denna samma ridderliga romantik, hvilken vi nyss antydde såsom ett utmärkande drag, och hon måste såsom kvinna hafva uppfattat denna kärlek till ära och bragder än hängifnare och långt mera svärmande än han själf, för att förmå imponera på honom. Historien känner icke att han funnit en sådan kvinna. Alltså, *om* han funnit henne, så måste de hafva sammanträffat endast ett ögonblick, för att sedan åter för alltid skiljas. Att så skett, därpå saknas i verkligheten icke alla antydningar.

Kerstin Fleming tillbragte en sömnlös natt i Kymmenegård. Sällan uppstiger en ung och ridderlig furste på en tron, utan att tusende ungmör vänta af honom allt och egna honom en svärmande beundran. Men Kerstins tillgifvenhet var en djupare; den hade redan i tidiga barndomen börjat med helt motsatta intryck af Flemingska släktens hat mot Carl IX, som lät hennes far och farbror erfara tyngden af sin onåd. I starka själar kan hat förbytas i kärlek med samma naturnödvändighet som förvandlar natt till morgon. I Åbo, i Stockholm, i Örebro hade den unga fröken från Villnäs lärt sig att uppskatta den unge furstens stora egenskaper, men beständigt hade hon stått i skuggan för Ebba Brahes höga gestalt, och stått där så utan afund, så omedveten om egna känslor, som man stannar i skuggan för en kär och beundrad vän. Nu, nu i ett ögonblick, med ett trollslag, hade där öppnat sig en förfärlig afgrund under blommorna af denna en brinnande själs oskyldiga, rena och uppoffrande tillgifvenhet för dessa två ädla och högsinta personligheter, hvilka Kerstin Fleming hade vant sig att betrakta som oskiljaktiga och för hvilkas förening hon länge uppsändt så varma böner — konungen

och hans trolofvade brud. Dessa två voro nu skilda, icke genom en drottnings hårdhet och ett rikes statskonst, utan ännu mycket mer genom en alldeles oväntad förändring i konungens känslor — skilda för alltid. Och hvem hade åtskilt dem? Hvem? Hon själf, hon, som velat gifva sitt lif för att se dem lyckliga båda på Sveriges tron! Ack, hon visste icke, den oerfarna, hvad tid, afstånd, bragder och ynglingablod förmå äfven öfver ett hjältehjärta. Hon upprepade denna fråga hundrade gånger för sig själf under nattens tystnad: hvem har åtskilt dem? — och hvarje gång stodo i eldsdrag för hennes minne konungens ord och blick denna olyckliga kväll. Hon ville öfvertyga sig själf att hon missförstått honom, att det som förfärat henne var endast ett skämt, en nyck, som i morgon skulle vara förgäten; men hon *kunde* icke öfvertyga sig, hon var kvinna, och hon var en för begåfvad kvinna för att kunna med slutna ögon och öron bedraga sig själf.

Hvad hade hon då förbrutit sig, den beklagansvärda, för att så kunna förråda sin vän? När och hvar hade hon mot sin vilja ådragit sig denna kungliga ynnest, hvilken hon måste betrakta som ett förräderi mot vänskapen? Hon kunde icke påminna sig annat än den olyckliga stund, när hon lärde sig locka så sköna toner ur harpans strängar. O denna harpa, hon ville slå den i stycken, hon ville aldrig mera vidröra dess strängar! Hon ville kasta sig för Ebba Brahes fötter och säga till henne: nej, nej, det är icke jag som frånröfvat dig hans hjärta! Och sedan ville hon resa långt, långt bort till Polen, till Spanien, till Amerika, hvart som helst, blott hon icke mera behöfde återse denne beundrade hjälte, som kunde vara så trolös och — hon kunde icke förneka det — så farlig för hennes lugn!

Ja, farlig ändå, o huru farlig! Huru hon än stred med hela sin starka viljas kraft, kunde hon icke förgäta valkyrian, som skulle gå framför Sveriges och Finlands konung i striden. Hvilken demonisk tjusning låg ej i detta enda ord! Ja, hon kände det, huru hon än kämpade däremot — hon kände sig född drottning, men icke en Margareta Leijonhufvud, icke en Katarina Stenbock, icke en Gunilla Bjelke — huru många adeliga jungfrur hade icke redan bestigit Sveriges tron? Hon kände sig född till någonting annat; hon kände inom sig något af unionens Margareta i kraft och något af Katarina Jagellonicas beslutsamhet att försaka allt. Hvilka förmätna drömmar! Hon dref dem ifrån sig som Macbeths häxor, de kommo tillbaka, och hon dref dem åter ifrån sig. Slutligen återstod af drömmarnas drottning blott en förgråten flicka, som fuktade hufvudkudden med sina tårar.

Vid sextiden på morgonen, medan det ännu var mörkt, hördes röster på gården, hästar frustade, bjällror klingade. Det var konungen som bröt upp för att fortsätta resan till Helsingfors. Kerstin hörde det med en suck af lättnad: hon skulle icke nödgas återse honom nu, hon skulle taga sig till vara att någonsin återse honom.

Ljus tändes, och i nästa ögonblick satt modern vid hennes bädd. Äfven fru Anna hade fått i fädernearf af Hornarne på Kankas en högsint själ, men därtill mycket mer af hjärtats mildare känslor, än man var van att finna hos den hårdhändta och oböjliga Flemingska släkten. Det är därför sannolikt, att Kerstin Fleming hos sig förenat det bästa af dessa båda ätter, som gifvit åt Finland och Sverige så månge hjältar och store statsmän.

Moderns forskande blick upptäckte genast spåren af tårar och en natt utan hvila.

— Du har icke sofvit i natt? frågade hon.

— Icke rätt väl, lydde svaret.

— Hvad sade dig konungen i går afton?

— Icke det som likat mig bäst att höra. Han talade om min harpa.

— Jag fruktade det. Hvad sade han dig?

— Jag djärfdes påminna honom om Ebba, och han sade mig vara för ung att blifva hans biktfader. Det är slut mellan dem; jag förstod det blott alltför väl, och det har mycket bedröfvat mig.

— Lägg det icke för mycket på hjärtat, mitt kära barn; det är kanske lyckligast för dem båda. Sådana förbindelser mellan en konung och en undersåte medföra i bästa fall söndringar inom riket. Bjelkesläkten har fått vidkännas både ära och afund af drottning Gunillas upphöjelse. Ingen mor, såframt hon icke är en furstinna, bör önska att se sin dotter på Sveriges oroliga tron. Sade konungen något mer om dig själf?

— Ja, moder. Jag beder dig, fråga mig icke!

— Det jag mest älskar hos dig, mitt barn, det är att du alltid har varit sann som dagens ljus. Vid fyra års ålder var du fäst vid din far med den ömmaste tillgifvenhet; men när han flydde för hertigen och förföljarne frågade dig om du visste hans gömställe, sade du ja, ty du kunde ej ljuga. Åter, när de ville förmå dig att upptäcka gömstället och än skrämde dig med ett stort ris, än lockade dig med en honungskaka, kunde ingen förmå dig att svara ett ord. Du skulle hellre hafva sönderslitit din tunga. Nu frågar jag dig, icke om andra, men om dig själf: hvad sade dig konungen i går afton?

Dottern upprepade under tårar dessa ord, som hon icke kunde förgäta.

— Mitt barn — sade fru Anna lugnt, i det hon fattade Kerstins hand — jag finner ingen verklig orsak till oro i dessa flyktiga artigheter, dem en furste stundom slösar utan mening på unga personer i sin omgifning och dem han sannolikt i morgon har glömt. I konungens ord finnes intet som kan förnärma en rättmätig självkänsla, och om någon äger rätt att beklaga sig öfver den uppmärksamhet han behagat visa dig, är det snarare fröken Brahe. Det är tydligt att hon numera måste känna sig fri från sin förbindelse; jag tviflar icke på att hennes hjärta lider, men jag lyckönskar hennes förstånd. Vid konungens ålder är det för mycket att vänta en evig trohet, helst under fältlif i aflägsna länder. Jag antager att hans böjelse för fröken Brahe varit allvarsam och uppriktig; så mycket mer har den efterlämnat ett tomrum. Gud gifve att en värdig gemål af furstlig börd må rätt snart kunna fylla det, men intills detta sker, är det små flammor på en ledig aftonstund, litet joller med små betagna, inbilska hoffröknar och en krigares öppenhjärtiga skämt som anlitas för att ersätta bristen på verkliga känslor. Hvad dig angår, mitt barn, så vet jag att du är en klok och klarsynt flicka, som icke lätt tager spelpenningar för äkta guld; men det finnes hos dig ett anlag att se allt i stort och därtill ett anlag för svärmeri, som gör, att en ung, ridderlig konung kan blifva farligare för dig, än du för honom. Det tör därför vara bäst att du icke så snart återser en furste, som naturen begåfvat med så många lysande egenskaper.

— Moder, jag vill aldrig återse honom... aldrig!

— Du fruktar då för dig själf?

— Ja, ja, aldrig!

— Nåväl, så låta vi detta aldrig betyda ett år eller par. Du har nu permission från din tjenstgöring hos hertiginnan, och denna permission kan förlängas. Henrik har medfört ett bref från din broder Klas. Han hoppas om någon vecka kunna inträffa i Helsingfors. Vi återvända nu till Pernå. Därifrån skall Klas göra oss samma tjenst som Silfversparre på framresan och ledsaga oss åter till Villnäs. Huru behagar dig Silfversparre?

— Som en väderhane på en flaggstång. Jag är trött vid hans eviga svängande omkring samma punkt.

— Han är dock en man af god familj, med mycket aktningsvärda egenskaper och en lofvande framtid. Du vet, att han är dig uppriktigt tillgifven.

— Tyvärr, ja. Han är olidlig.

— Nå, då skola vi icke mera tala därom... Långström, befall att hästarna spännas för!

Under detta förtroliga samtal mellan en klok moder och en uppriktig dotter, hvars hjärta låg så öppet som en spegelklar källa, hade modern likväl förtegat något som hon icke ansåg rådligt att omtala. Innan Kerstin ännu lämnat sin bädd, hade fru Anna funnit på hennes nattduksbord ett förségladt konvolut, adresseradt med välkänd handstil till välborna fröken *Christina Fleming*. Huru detta konvolut kommit dit, i detta rum, som beboddes af mor och dotter gemensamt, förblef en hemlighet, hvilken fru Anna aktade sig att alltför strängt efterforska. Nu, efter samtalet, bröt hon detta konvolut utan betänkande och fann däri — icke, såsom hon först förmodade, ett bref, hvilket genom Kerstins väntjenst skulle i hemlighet befordras till fröken Brahe — utan tio verser, skrifna med rask och icke alldeles lättläst stil af konungens egen hand. Medan den forskande

modern bakom en skärm, som dolde henne för dotterns blickar, genomläste denna halft ömma, halft skämtande konungadikt med en berättigad nyfikenhet, gåfvo i synnerhet följande verser, dem vi afskrifva med tidens och konungens oregelbundna stafningssätt, ämnen nog till en moders eftertanke. Sedan diktaren först beskrifvit sin hjärtesorg, säger han i

Andra versen:

Hoppet hafver jag stadigdt hafft,
Tin hårdhet till att öfvervinna
Med trofasthet, som Gudh har skapt
Utij mitt hiärta och mitt sinne.
Hvi vill tu då
Min trogna tiänst såledess försmå
Och mig sluta utur ditt minne?

Tredje versen:

Rickeligh med mongha dygder tigh
Naturen högdt haffver begåffvat,
Som dageligh låta see sigh
Och mången på tig haffver låffvat,
Alen then last,
Ther med tu migh plågar så fast,
Hafver aldrigh ingen behagatt.

Fjärde versen:

Ingen sten ähr funnen så hårdh,
Som sigh icke låter beveka
Eller alldeles nöta bortt
Aff stål eller af vatnet veka.
Allt så och jagh
I ingen sijnn skal hafva fördragh,
Min hugh skall stadigdt på tig leka.

Han vill icke afstå från att med sin tjenst beveka den grymma, men om hon försmädar hans trofasthet,

vill han ej mera eftertrakta någon fröjd. Ty, säger *sjunde* versen:

Jagh vill bliffva i ensamheett,
Min sorgh vill jagh alen beklaga
Och fly all jungfruss kiärlighet,
Efter jagh them eij kan behaga.
Men hvad båtar
Thet tigh att tu migh således har
Förtagit all min lust och glädie?

Han hoppas hon vill besinna, huru alla skola prisa hennes mildhet, men hårdeligen straffa hennes obeveklighet, hvarefter han slutar med *tionde* versen:

Fugelen uppå grönan qviste,
Diuren uti marcken villa
Skulle, hvar de min sorgh viste,
Migh hiälpa tårar att förspilla.
Echo mitt rop
Förmehrar medh sitt ljudh en stor hop
Emellan tässa bärgh och dalar.

Finis.

Fru Anna var icke så obekant med den tidens kärleksvisor, att hon just kunde taga all denna ömma klagan för allvar. Men om hon ännu kunnat betvifla hvem den grymma var, öfver hvilkens hårdhet diktaren så varmt beklagade sig, skingrades alla tvifvel, när hon stafvade tillsamman de tio versernas särskildt utmärkta begynnelsebokstäfver och till sin häpnad fann dem bilda:

CHRISTINA F.

— Kerstin har rätt, sade fru Anna till sig själf. — Hon bör icke återse honom.

Därpå gömde hon omsorgsfullt den kungliga kärleksdikten bland sina familjepapper, hvarifrån den sedan kommit i afskrift till eftervärlden.

8. Helsingfors landtdag.

Under den tid, som förflutit sedan besöket i Ekenäs, hade den manhaftige kvartermästaren Ivar Bertilsson och hans hemlighetsfulle följeslagare med lika mycket nit som djärfhet fortsatt sina stämplingar till förmån för det polska partiet i södra och sydvästra Finland. De hade funnit skydd och medhåll på några adelsgårdar, där konung Sigismunds slagne anhängare väl icke vågade något öppet motstånd, men i tysthet afbidade en för dem gynnsam förändring i det nuvarande regementet. I sådana gårdar mottogos de polske emissarierne under kvällens mörker, höllo hemliga rådplägningar och befordrades sedan vidare med bref och budskap till andre partivänner. De rastade äfven i aflägsnare byar, åhörde folkets klagomål öfver tidens betryck och utpressningar, likasom skulle de därtill hafva varit särskildt bemyndigade, och läto förstå att bättre dagar snart skulle randas, allenast alle raske bönder föresatte sig att icke åtlyda olagliga påbud, hvems de ock månde vara, utan fasthellre hölle på sin gamla frihet och, där så behöfdes, ställde våld mot våld. Nöden var ock mångenstädes så stor, att man gärna lyssnade till dessa förespeglingar. Fogdarne begynte mötas med uppenbar motspänstighet

restlängderna ökades, bönderne i några byar öfvergåfvo sina hemman och sammanrotade sig för att utvandra till Ryssland eller öfversegla till Riga och Polen. Sällan samlades denna tid folket vid kyrkor och ting, utan att än här, än där en tryckt proklamation på dålig svenska eller ännu sämre finska fanns om morgonen uppspikad på kyrkodörren, på tingshusets vägg, ja på själfva länsmansgårdarnas knutar, alla af samma innehåll: den nuvarande gudlösa och olagliga styrelsen, jämförd med den rättmätige konungens milda och rättvisa regemente. Det hjälpte icke att nedrifva dessa förrädiska papper, att spana efter upphofsmännen eller att uppläsa stränga kungörelser däremot; för ett som refs ned, syntes nästa morgon tre andra; de tycktes uppväxa från jorden, ingen visste huru och hvarifrån.

Likasom klubbekriget är det enda inbördes krig, hvilket någonsin blifvit fördt i Finland, så tillhöra äfven de polska stämplingarna vid denna tid de sällsyntaste undantag af sin art i detta land. Sammansvärjningar finna ingen tacksam jordmån bland ett folk som icke älskar smygvägar och alltid hyst en medfödd afsky mot förrädare. Det som ännu gaf Sigismunds anhängare ett slags medhåll i dessa delar af landet, var just den legitima rätt till kronan, hvilken den äldre grenen af Vasahuset åberopade, då ju folket för länge sedan vant sig från att afsätta konungar och hade svårt att förstå huru en hertig eller en riksdag kunde tillmäta sig en sådan rättighet. Men å andra sidan hade konung Carl IX:s folkeliga styrelse och den nu regerande unge konungens mildhet redan gifvit den yngre Vasagrenens tron, hvad man än tänkte om dess berättigande, ett starkt fäste i folkets hjärtan. Den legitima rätten hade förbleknat för en starkare makt, den personliga tillgifven-

heten. Hade icke tidens nöd blifvit konung Sigismunds bundsförvant, skulle hans utskickade hafva förgäfves klappat på folkets dörrar.

Det fåtaliga och underlägsna polska partiet i södra Finland väntade med otålighet någon större motgång för konungens vapen i kriget, för att öppet höja sin upprorsfana. När detta hopp blef besviket, vände Sigismunds anhängare sina förtviflade blickar till den tröge konungen själf och hoppades lika förgäfves, att han med en stark här i Liffland skulle gifva sina finska vänner luft. Då nådde dem det obehagliga budskapet, att konungen genom en skrifvelse från Narva sammankallat Finlands ständer till en landtdag i Helsingfors och själf ville vara närvarande. De missnöjdes enda hopp blef nu, att ständerna skulle vägra gärder för kriget och därigenom framkalla en öppen brytning med konungen.

Ständerna voro sammankallade till den 15 Januari 1616, men konungen anlände först den 19 till Helsingfors. Af Finlands nuvarande hufvudstad fanns då endast namnet och en obetydlig köpstad, belägen en half mil i nordost från den nuvarande platsen, vid mynningen af en liten å, Vanda, som där gör ett brant fall, kalladt Helsinge-fors. Nejdens svenska befolkning anses härstamma från en koloni af de krigiske helsingar, hvilka Erik den helige medförde på sitt korståg till Finland. Tre och tjugu år efter tiden för vår berättelse, under Kristinas regering år 1639, flyttades sedermera Helsingfors till nya öden vid den djupa och rymliga hafsvik, för hvilken Augustin Ehrensvärds snille uppreste Sveaborgs murar såsom en fruktansvärd, ogenomtränglig, men icke alltid väl tillreglad port.

Landtdagar — landskapsmöten — voro denna tid icke ovanliga i särskilda rikets provinser. Den finska landtdagen år 1616 hade dock både för riket och Finland en säregen betydelse. Här samlades ett folk, så att säga med draget svärd och lyftad sköld, vid det svenska väldets utanverk, för att afvärja yttre våld och inre söndringar. Här, i närvaro af konungen själf och rikskanslern Axel Oxenstjerna, sammanträdde Finlands fyra riksstånd och ombud från krigshären för att — väl blott för sitt landskap, men denna gång i spetsen för folk och rike — på samma gång bevilja medel till kriget, värna rikets själfständighet, protestera mot de polske Vasarnes anspråk på tronen och högtidligen bekräfta sin trohet mot den yngre grenen af Vasahuset. Tidens faror och Finlands läge som operationsbas i de båda krigen mot Ryssland och Polen gåfvo en ofantlig vikt åt denna manifestation af folkviljan. Utan denna landtdag hade sannolikt icke det svenska väldet sträckt sig ut öfver Nevan, fullbordat Ivar Vidfamnes, Erik Emundssons och Torkel Knutssons framtidstankar och lagt en grund för denna svenska stormakt, som, äfven efter dess fall, kastat ett skimmer af ära öfver kommande dagar. Utan denna landtdag skulle sannolikt icke den ryska makten för ett helt sekel hafva varit stängd ifrån Östersjön, och Gustaf II Adolf skulle hafva känt sina händer bundna, Tyskland och samvetsfriheten skulle förgäfves hafva väntat befriaren ifrån Norden. Och slutligen, utan denna landtdag skulle Finland nu sakna ett af sina ärofullaste minnen, skådespelet af ett blödande, men oförfäradt folk, hvilket i nödens stund svär som en man att offra allt för konung och fädernesland. Det var denna landtdag i en obetydlig köping, som invigde Helsingfors till en framtidens hufvudstad.

Allt hvad landet då hade lysande eller mest redbart af alla stånd strömmade nu hit i midvintern på långa afstånd, obanade vägar och med de mest bristfälliga kommunikationsmedel. En ofullständig förteckning uppräknar trehundratrettioåtta närvarande landtdagsmän, största delen adel med frejdade namn — Boije, De la Gardie, Kurck, Fleming, Horn, Stålarm, Fincke, Ruuth, Munck, Carpelan, Stjernkors, Slang m. fl. — den åldrige biskopen Erik Sorolainen med tjugu präster, ombud från tio städer och tjugu härader samt, såsom det femte ståndet, tio officerare. Med dem följde mången familj och många andra resande eller för tillfället invandrad allmoge samt en liten truppstyrka för konungens vakt, oberäknad hans svit. Den lilla staden med sina låga trähus på slätten å ömse sidor om forsen samt närmaste byar voro öfverfyllda med folk. Borgmästaren Kasper Reijer synes hafva haft den äran att både härbergera konungen och försträcka öl, vin och specerier till den kungliga taffeln. Att döma af ännu förvarade räkningar, måste denna hafva försörjt ganska talrika gäster, därvid köksskrifvaren Hans Persson fick mottaga ansenliga förråd af olja, kapris, oliver och limoner från Åboborgaren Hans Wolle, kunglig hofleverantör för Finland. Utom den kungliga taffeln lefde största delen landtdagsmän vid ytterst tarfliga bord i tidens betryck; men för konungen gällde det här, i en aflägsen landsort och så nära riksgränsen, att uppträda med den ståt som imponerar på massorna. Man skulle icke inberätta till Sigismund i Warschau, att hans medtäflare om kronan uppträdde såsom en torpare på sitt rikes utmarker.

Så fullständigt är det gamla Helsingfors bortsopadt från jorden, att man icke ens känner platsen där Sveriges

och Finlands konung den 22 Januari 1616 öppnade ständernas sammankomst. Men denna vinterdag fick Finland höra ett stycke statskonst sådant det aldrig hört förr. Gustaf II Adolf ägde redan i unga år den snillets, hjärtats och talarekonstens makt, som öfvertygade meningarna och rörde hjärtat. Han talade med ungdomens öppenhet och en konungs värdighet, utförligt, klart och manligt om rikets dåvarande ställning, om nödvändigheten att mota Polens öfvermakt i det söndrade Ryssland, om Sigismunds edsbrott mot Sveriges rike, om nödvändigheten af hans afsättning från rikets tron, om det svek och de stämplingar, hvarmed samme afsatte konung fortfor att oroa riket, om det underliga att man nu råkat i krig med ryssarne, dem man velat hjälpa mot Polen. Han varnade finnarne att icke låta förföra sig till att komma under Polens och påfvens träldom, påminde dem om den trohet de svurit hans salige herr fader och honom själf samt lofvade, att därsom de ville i denna trohet framhärda och nu manligen bistå sin konung, så ville han ock vinnlägga sig att de måtte komma till fred, rolighet och bättre villkor, hvartill Gud den allsvåldigaste sin nåd förläna ville. Slutligen tillade konungen, att han begärde ständernas svar på de ärenden han ville förelägga dem, »önskande dem samtlig och synnerlig en god dag och blifvande dem med ynnest och gunst väl bevågen».

Landtdagsfrågorna gällde trygghet mot Sigismunds stämplingar, försvar mot ryssarne och gärder för kriget. Ett folk under vapen handlar mer än det talar. Ständernas öfverläggningar varade endast tio dagar, än gemensamt, än hvar för sig i den enkla form, som ännu icke blifvit reglementerad genom en riksdagsordning, och redan den 2 Februari utfärdades ständernas beslut. De

ville aldrig låta förleda sig från sin trohet mot konung och fädernesland, utan manligen stå mot konung Sigismund, som velat återinföra det påfviska afguderiet; de ville icke tillstädja upproriska patenters kringspridande, och hvar icke Sigismund låter beveka sig till en billig fred, ville de mot honom våga lif, lefverne, välfärd och förmåga. Ständerna önska af Gud framgång till det fredsmöte som nu med ryssen begynt, men vore han så förhärdad i sitt fientliga uppsåt, att han inga skäliga fridsmedel ingå ville, så lofva de efter yttersta förmåga stå äfven honom emot och därtill hafva blod och förmögenhet osparade. De tacka konungen för den nya skjutsfärdsordningen, som de finna nyttig, om han efterföljes, och bedja kunglig majestät pålägga ståthållare och befallningsmän att hålla undersåtarne vid lag och rätt. Slutligen åtogo sig ständerna en dryg krigsgärd, och om alla dessa sina beslut skrefvo »de i Helsingfors församlade Sveriges rikes råd och landtständer i storfurstendömet Finland» ett långt bref till samtlige Sveriges rikes ständer. De hade här vid gränsen i mannaminne varit hårdt betungade af krig, gärder och borgläger; hade icke ens under freden kunnat sitta trygge i sina hus, men ville dock, ehuru årsväxten sist varit ganska svag, nu efter råd och lägenhet bistå sin konung, tackande honom, som därmed låter sig nöja. Och ehuru de ingalunda betvifla de gode herrars och svenske mäns beredvillighet att utgöra en lika hjälp och komma dem till undsättning, ville de dock påminna dem om det trogna bistånd, som Finlands folk dem alltid gjort hafver och ännu härefter gärna göra vill af all sin förmåga, med den förtröstan, att så länge alle förblifva enige, behöfva de icke frukta för någon fiende.

På denna skrifvelse anlände sedan svar från Sveriges församlade landtständer i skilda provinser, uttalande samma manliga beredvillighet och lofvande att aldrig förgäta det trogna bistånd, som dem alltid i rikets nöd af Finlands ständer vederfaret är.

Dessa ord, som handlingen så kraftigt och dyrt beseglat, genljuda ännu efter sekler från alla Östersjöns nordliga stränder. Bakom dessa ord stodo män med offervilliga hjärtan och dragna svärd; bakom dessa ord stodo fria, endräktiga, tappra folk, som gåfvo sina vuxne söner i döden för fäderneslandet och, för att upprätthålla dem, framräckte ej sällan den sista brödkaka, som de besparat åt sina hungrande barn. Bakom dessa ord stod ett tidehvarf af brinnande tro och försakande mod. Andra tidehvarf med ett annat sinnelag kunna dock icke läsa dessa enkla ord utan rörelse. En dödsföraktande kraft andas i dem, och på samma gång, hvilken kärlek! När folket hörde sin unge konung tala, gick en fläkt af hans ungdomliga mod äfven genom länge af åren kylda hjärtan; äfven den grånade krigaren kände sitt blod värmas, han kände segrar i luften — han drömde än en gång om sin ungdomsdröm.

Efter mer än tvåhundrasextio år igenkänner man icke mera den plats, där engång fäderneslandets hjärta klappat af så mycket mod och så hugstora känslor. Slätterna kring Vandas mynning äro nu betäckta med landtgårdar och åkerfält; icke ens en större by reser nu sina tarfliga boningar vid den strand, där Finlands hufvudstads vagga låg. Forsen matar kvarnar och tvättanstalter; odlarens plog vänder i dagen tegelgruset af forna husliga härdar. Oaktadt nejden är bördig och långtifrån enslig, hvilar däröfver, kanske för bristen på skog, ett tycke af enformighet, nästan af saknad. Och

när vandraren nu en vinterdag trampar de drifvor, som stormen från hafvet upptornar i nyckfulla vågor på slätten, synes detta engång så liffulla fält hafva återgått till den finska ödemarkens ensliga ro.

Vid den tid, hvarom vi talat, erbjöd slätten ett annat skådespel. Det stora folkvimlet i staden bredde sig ut öfver dess närmaste omgifningar. Hvarje torp, hvarje lada, hvarje ria och badstuga var öfverfylld af tillströmmande menighet, här och där äfven af bivuakerande krigsfolk. Och om man icke såg våra dagars lifliga torghandel, saknades likväl icke spekulanter, som begagnade ett så ovanligt tillfälle att förtjena något i dessa dåliga tider. Man såg små improviserade brädskjul, i hvilka utbjödos matvaror, läder, lärfter och öl. Till och med konstmakare från Tyskland saknades icke, ehuru deras framställningar hörde till dem som i våra dagar knappt mera roa ens den lägsta folkhopen. Man hörde musik af säckpipor, man såg en Herkules med ett slag af sin knytnäfve döda en oxe, hvilken han förut dragit vid hornen efter sig. Man såg en annan äta spikar, genomborra sitt bröst med ett svärd och åter utdraga det, färgadt med lingonsaft. En snedvuxen pojke med plirande ögon tillvann sig mycken beundran genom sin färdighet att slå kullerbyttor i luften och den oförskämda vighet, med hvilken han än hoppade grensle öfver nacken på en förskräckt bondkvinna, än åter utmanade en drumlig dräng till envig och i ett nu slog benen undan honom.

Det var vid landtdagens början, när man en morgon hade till allmän förargelse funnit icke allenast flere af konung Sigismunds plakater uppslagna på stadens gårdsportar, utan äfven samma förrädiska papper spikadt på gafveln af borgmästaren Reijers hus, där

konungen bodde. En sådan djärfhet hade föranledt stränga efterspaningar, men utan resultat. Ridande patruller hade utskickats åt flera håll samt äfven till stadens utkanter, där brädskjulen höllo sin marknad. Nu hade förenämnde vanskaplige pojke i sitt öfvermod utmanat en liten trumslagare, som i sin oskuld roade sig åt hans lustiga upptåg. Men denna gång hade Sam (ty läsaren har förmodligen genast igenkänt vår bekante från Tofön) betydligt missräknat sig. I stället att låta slå benen undan sig, var det trumslagaren som i sin tur slog bytingen i drifvan, insockrade honom i snön och till allmänhetens stora förlustelse lät sina trumpinnar dansa i ett grundligt tapto på motståndarens tröja. Vid denna manöver refs tröjan upp, ett papper föll ut och bortfördes af vinden. Det upptogs, lästes och befanns vara ett af Sigismunds plakater.

Nu blef ett sorl bland folkhopen: tag fast förrädaren! häng honom! slå ihjäl honom! Men ett ärligt finskt hjärta har sällan en snabb hand i sin tjenst. Innan man ännu hunnit komma från ord till handling, hade Sam gjort sig lös från sin motståndare och, vig som en ekorre, banat sig väg genom folkhopen, än borrande sig framåt med armarna, än slående bakåt med fötterna. Nu blef en jagt. Efter ett fåfängt försök att uppnå stora landsvägen västerut, svängde flyktingen om och sökte sin räddning på bron öfver forsen. Men här mötte honom patrullen från motsatta sidan, medan folkhopen skrikande jagade efter honom från andra sidan. Sam betänkte sig icke länge, och därtill var icke heller tid. I ett nu slängde han öfver brons ledstänger och var försvunnen. Men det dröjde ej länge innan man såg honom flyta utför den öppna forsen och

försvinna under isen, som betäckte åmynningen nedanför det starkaste strömdraget.

Förföljarne stannade bestörte på bron; allas blickar följde den djärfve förrädaren, som, gungande på forsens skum, så hastigt fann sitt rättmätiga straff, och alla tyckte att den lille trumslagaren hade gjort sig väl förtjent om fäderneslandet.

---

9. Vinterafton i ödemarken.

En afton i medlet af Februari 1616 banade sig en karavan af resande mödosamt fram genom drifvorna på den stundom ödsliga väg, som vid denna tid förde från Helsingfors genom det norra Nyland till Åbo. I våra dagar ila bantågen fram öfver den låga sandåsen i dessa nejder, men vid tiden för vår berättelse var man icke van vid en sådan bekvämlighet, då ju alla landets vägar befunno sig i det bristfälliga skick, som var en naturlig följd af oordning och oförmåga. De fattige bönderne ägde hvarken armar eller hästar för vägarnas iståndsättande, äfven om de därtill haft lust, och nu hade därtill ett starkt yrväder på långa sträckor öfvertäckt alla stigar med manshöga drifvor.

Karavanen bestod af tre slädar med två hästar för hvarje; den mellersta släden var öfverbyggd med ett slags hytt af buldan. Fyra ryttare, fullt beväpnade i dessa osäkra tider, utgjorde eskorten. Två redo förut för att upptrampa en väg, två följde efter för att betrygga karavanen mot ett anfall i ryggen, alla hvita af snö och, liksom hästarna, uttröttade af den mödosamma färden. När de resande sålunda, fot för fot, arbetat sig fram någon tid, blef det platt omöjligt att komma

vidare. Yrvädret fortfor att rasa, och hvarje steg framåt motades af växande snöberg. Ryttarne sutto af, kuskarne stöflade i snön, alla sökte med armkraft underlätta hästarnas ansträngningar. Det hjälpte föga, tåget stod orörligt; man höll en rådplägning om hvad man nu borde företaga sig. Ett fruntimmer lutade sig framåt i den betäckta släden och frågade om ingen gård funnes i närheten. En riddare i öfversnöad pälskappa sprang från den sista släden fram till den första, hvars kusk var vägvisare, och upprepade samma fråga. Svaret blef, att man hade en mil till närmaste gård, men om man ville vika åt sidan och köra isvägen öfver den näraliggande sjön, skulle man på motsatta stranden af denna sjö finna ett enstaka nybygge. Riddaren beslöt sig för denna utväg såsom den enda möjliga, och nu gällde att bana sig väg ned till isen.

En med tät granskog bevuxen höjd reste sig mellan vägen och sjön. Trädens grenar voro tungt belastade med snö, hvars laviner störtade ned öfver de resande och uppfyllde slädarna. Hästarna måste frånspännas, alla, utom två kvinnliga resande, måste klifva i snön, hvarefter slädarna framskötos af männen. När man så med outsäglig möda trängt uppför höjden och genom skogen, kom man till ett mot sjöstranden sluttande berg. Här blef åter en rutschbana nedåt, som under andra förhållanden skulle hafva varit vådlig, men nu fann motstånd i drifvorna och förde karavanen, med ett par oskadliga kullerbyttor, lyckligt till isen.

Snön låg här mera jämn, man ispände åter hästarna och fortsatte färden. Det gick långsamt, men det gick dock framåt, tilldess att man icke långt från den motsatta stranden begynte köra i flödvatten. Hvarje nordbo vet hvad en sådan färd innebär; man frågar sig tvekande

om detta vatten har eller icke har under sig ett golf af fast is, om där måhända är en öppen ränna, förorsakad af ett strömdrag i sjön. Men härdade i alla mödor och faror, körde desse resande utan betänkande framåt, beredde att vända om, därest de främste ryttarnes hästar skulle finna för djupt vatten och nödgas simmande rädda sig. Flödvattnet blef djupare, det strömmade in i slädarna, begöt de åkande med ett kallt bad och nådde öfver ryttarnes sporrar. Slädarna nästan flöto. Riddaren Klas Fleming, ty det var han, red till den mellersta släden och frågade om hans syster Kerstin var rädd och önskade vända om. Hennes svar blef, att hon bytte plats med den andre ryttaren, som red förut, besteg hans häst och red främst. Nästan simmande och flytande, uppnådde karavanen, genomvåt, men bärgad, den efterlängtade stranden.

Sjön var en vik af den stora *Lohjanselkä*, som i otaliga buktande fjärdar uppfyller de djupa dalarna norr om den sydfinska landtryggen, hvilken åter afstänger det inre höglandet från kusten och därför blifvit kallad »*Stängselåsen*» (Salpaus-selkä). Hela nejden erbjuder den mest förtjusande omväxling af skogbekransade höjder, sluttningar, vattenspeglar, klippor, öar, och har af beundrande turister fått namnet »Nylands Schweiz». Bergen äro rika på malmer och sällsynta stenarter; botanisten finner här allt hvad den finska floran äger rarast och praktfullast. Nu betäckas de bördiga sluttningarna af välmående byar, gårdar, boskapshjordar och åkerfält. Här är Finlands enda koppargrufva; här utgick i en senare tid Adlercreutzska släktens stamfader ur bondekojan för att gifva åt landet en ättling med arm af järn. Men vid början af sextonhundratalet genombröts den glesa odlingen ännu af vida ödemarker, och där den

fått fäste, ödelades ånyo hemman och gårdar af krigen, utskrifningarna, gärderna och fogdarnes utpressningar. Naturen låg kvar i sin vilda skönhet, nästan otamd af människohanden; berg och furor beherskade alla leende vikar, alla glada strömdrag i den mångarmade sjön. Och nu, när polarmakterna i hela sin otyglade bisterhet rasade öfver de mörka skogarna och de af drifvornas vågor betäckta isarna, syntes denna sköna nejd mera egnad att bjuda björnen ett vinteride, än en gästfri bostad åt förirrade resande.

Men där glänste dock ett skimmer af ljus mellan bergen och granarna, ett af dessa vänliga eldsken från en flammande härd, hvilka äro en så kär syn för den frusne och utmattade vandraren i en mörk vinterkväll. Detta ensliga och inbjudande härberge måste dock hafva *en* glasruta, genom hvilken skenet fann väg från dess husliga härd, och en glasruta var ett tecken till välstånd, en glasruta lofvade vederkvickelse; här skulle man icke hamna i ett utblottadt hem. De resande styrde alltså sina utmattade steg med förtröstan mot eldskenet. Vi skola gå dem i förväg och kasta en blick på nybygget.

Det hette *Ahtiala* — ett minne af hedendomens sjögud — och låg vid en utkant af Lojo socken i norra Nyland. Den nytimrade, vackra gården bestod af ett större boningshus, ladugård, stall, visthus, badstuga, brunn; i denna del af landet brukades ännu rökpörten med en ofantlig spis, nedtill gråsten och tegel upptill; röken uppsteg då genom en öppning i taket. Men boningshuset på Ahtiala hade med pörtets gamla härd förenat det modernare bruket af skorsten och i stället för de vanliga pörtegluggarna med deras dragluckor anbragt på den långa väggen gentemot spiseln ett litet fönster med fyra små glasrutor mot sjösidan. Ett plumpt

väggur, ett stort, grönmåladt skåp, några träsniderier på bordsfötterna, ja, tre eller fyra stolar med utsirade karmar, vittnade om en i dessa trakter ovanlig lyx vid sidan af långbänkarna och de i två våningar öfver hvarandra väggfasta sängarna. Allt såg så trifsamt ut, allt vittnade om välstånd och flit; men välmaktens dagar voro till ända.

Vid mörkningen samma afton hade den snart åttioårige Stefan Ahti suttit vid brasan, bindande not; hans son Josef hade slöjdat en slädmed, hustrun häcklade lin, och två barnabarn, flickor om fjorton och sexton år, hade kardat ull. Det hade varit en hård dag för Ahtiala nybygge. Fogdens tjenare hade på förmiddagen infunnit sig för att utkräfva en af de många gärderna och utan förskoning tagit i mät en af de två hästar och en af de två kor, hvilka han kvarlämnat vid en föregående utmätning. Fåren hade en genomtågande ryttaretrupp slaktat och uppätit redan på hösten. Där skulle snart komma flere hungriga gäster.

Ahtialas inbyggare hade vid sin fredliga brasa samtalat om det ämne som låg dem närmast: tidens betryck. Hustrun hade suckande undrat, hvar hennes två raska gossar nu månde vara i djupa Ryssland, de som togos ifrån henne till kriget, den ene i våras, den andre året förut. Om de nu månde lefva mera, tillade hon med en suck vid tanken på de fruktade moskoviternes grymhet. Den gamle hade tröstat henne med den försäkran, att hvardera af gossarne skulle reda sig godt mot sex sådane bestar, det hade man sett, när herr Jakob och herr Evert för fem år sedan togo Stora Novgorod med en hand full svenske och finske pojkar af rätta sorten. Ryssen hade han själf sett i hvitögat redan i salig kung Göstas tid, och juten med i kung Eriks tid. Gud för-

barme sig öfver den herrens fattiga själ, det gick tokugt i landet, men bra på sjön. Så skröpelig som han, Stefan, nu satt vid notslarfvan, hade han icke varit när han tjenade under Nils Schenk som bågskytt på »Troilus». Han mindes väl den heta dagen vid Buckow för mer än femtio år sedan, när jutens amiralskepp »Jägmästaren» styrde akterifrån in på »Troilus», och det var som när Goliath lyftade sitt spjut mot den lille David. Men si, Herrens kraft var ock den gången starkare än järn, koppar och krut. Han, som nu trädde garnet med styfnade fingrar, hade då varit en af de sjuttio finnar, som stodo med sina goda stålbågar på »Troilus'» däck, och deras pilar plockade jutarne bort från vanter och märs, som haglet fäller ett rågfält i rötmånaden. Den leken lyktades så, att danske amiralen herr Herlof Trolle, där han stod på »Jägmästarens» akterdäck i sitt stålblå harnesk, stöp som en hafsörn för Schenkens kula, och »Jägmästaren» var glad att kunna kapa sin äntertross och maka sig undan. Si, juten var dock en annan karl än kalmucken. Juten visste nog, att han betalade gammal ost, när han i sista kriget brände Stefans stuga vid Hangö, men det skall ingen säga om honom annat än att han är en morsk karl till sjöss, och när man får bukt med sådana karlar, nog klappa pojkarne ullen ur moskoviternes fårskinnspälsar.

Så hade man språkat vid aftonbrasan. Sonen hade genmält, huru det visst var tungt för honom att hugga sveden allena, när gossarne voro borta och flickornas armar voro för klena för skogsarbete. Men detta kunde ännu gå, om här rådde rättvisa i landet; då skulle icke fogden två gånger utkräfva samma gärd. Finge man fred i landet, så finge konungen rådrum att hänga fogdarne, och då kunde man ännu hoppas bättre tider.

Hvartill den gamle svarade: tre gånger har Herren byggt min stuga af intet, och i femtio år har han gifvit mig skördar af ljungfält. Hvarför skulle icke Han, som är starkare än alla konungar, än vidare sända oss hjälp i den rätta stunden?

Vid dessa ord uppryccktes dörren och sju beväpnade män, betäckte med snö, stöflade in i stugan. De förklarade sig vara konungens folk och fordrade fri förtäring, härberge för natten och hästar på morgonen för sin vidare fortkomst. Suckande framsökte hustrun gårdens knappa matförråd och anrättade utan gensägelse ett kvällsmål för de objudne gästerne. När desse ätit sig mätte, ville de hafva öl, och öl fanns icke, hvarefter de utforo i skymford och med egenhandsrätt undersökte skåp och källare. Allt detta hade gårdsfolket tåligt fördragit, men när två af gästerne ytterligare tilläto sig ett groft skämt med gårdens döttrar, svek Josefs tålamod och hans seniga knytnäfve sträckte dessa två våldsverkare till golfvet. Nu blef den fredliga stugan skådeplatsen för ett af de våldsamma och stundom blodiga uppträden, som då voro alltför vanliga, när ett tålmodigt folk uppreste sig mot ett laglöst godtycke. Josef hade, efter en hård strid, blifvit öfvermannad, slagen och bunden, hans gamle fader hade förgäfves sökt att med darrande hand spänna den länge förrostade bågen; hustrun hade beväpnat sig med en såstång och försvarade med en björninnas raseri sina döttrar, som sökt sin tillflykt i ett hörn af stugan. Ingen hjälpare fanns att anlita; hvar skulle han sökas på en mils afstånd i yrväder och vintermörker? När då kvinnan såg sin man bunden, svärfadern maktlös och döttrarna värnlösa mot öfvervåldet, brast hennes förtröstan i detta förtviflade ögonblick, och hon utropade:

— Hvar är nu den hjälpare, fader, som du åkallar? Hvar är nu den starke Gud, på hvilken du tror?

— Det är skrifvet — sade den gamle, bortkastande bågen: — då de rättfärdige ropa, så hörer dem Herren och skall hjälpa dem ur all deras nöd. Herre, huru länge vill du se orätt på jorden? Uppvakna i din kraft och låt oss icke förtrampade varda!

— Hvad är det gråskägget skräflar därborta i vrån? röt en af våldsverkarne, ännu vild af striden, i det att han hotande närmade sig. — Hvad tycker du mera om: att stekas i ugnen eller att doppas i vaken?

— Kom icke vid mig! utropade den gamle, såsom af en profetisk ingifvelse. — Se hämnaren står för dörren, och det svärd är redo, som skall tukta ditt öfvermod.

Icke förr var det sagdt, innan dörren öppnades, och in trädde en snöhöljd man, stannande ett ögonblick förvånad vid anblicken af den förstöring som rådde i stugan. Eldskenet från härden belyste den gamle värnlöse mannen och röfvaren, som nalkades honom med draget svärd. Ingen varseblef den inträdande, men så snart dennes skarpa blick uppfattat ställningen, flög äfven hans svärd ur slidan, och i nästa ögonblick låg röfvaren i sitt blod med afhuggen arm vid den gamles fötter.

— Hvad nu, skurkar! utbrast riddaren, som af munderingen igenkände Simon Larssons i Raseborgs län förlagde lansknektar. — Är det så I åtlyden kunglig majestäts stränga order att fara varligt fram på genomtågen? Ni och edra gelikar bären skulden för att landet utarmas och folket besvärar konungen med ständiga klagomål. Ned med vapnen! Jag skall låta hålla en krigsrätt, så att det sjunger eder om öronen. Petter — yttrade han till en inträdande ryttare — släpa fort ut den där karlen till stallet och se åt om han kvicknar till lif!

Vid dessa ord uppgaf hustrun ett anskri och slog sina armar kring den unge ryttarens hals. Den Gud, på hvilken hon tviflat, hade svarat och förödmjukat henne med en så oväntad hjälp, en så öfverraskande fröjd, som endast den mäktigaste och den rikaste af alla hjälpare kan bereda ett modershjärta. Hon hade återfunnit den äldre af sina till kriget utgångne söner. Ynglingen stod betagen af häpnad; han hade icke vetat af föräldrarnes flyttning till denna ort. Dröjande fullgjorde han sin förmans befallning.

— Jag hade väl lust att veta hvem som tager sig en sådan myndighet mot kunglig majestäts och kronans folk, genmälde nu lansknektarnes anförare i en ton som skulle vara hotande, men som förrådde en oangenäm öfverraskning.

— Jo, jag känner dig jag, din långbente, liffländske ulf; jag vet hvar du lärt dig sådana seder mot folket. Du slåss icke illa i hederlig strid, men hemma har du vuxit upp vid slafpisken. Rätta dig, sergeant Rolf Müller! Du talar med din förman.

Och konungens kammarherre, öfversten Klas Hermansson Fleming till Villnäs, afkastade sin snöiga kappa, framträdande i skenet från härden med krigarens stolta hållning. Hans gestalt var af medellängd, men kraftfull och bredaxlad. Ehuru icke mer än tjugufem år gammal, hade han tidigt mognat i faror af alla slag; man kunde taga honom för tio år äldre. Hans energiska drag och hans genomträngande blick förrådde den blifvande fältherren, som en dag skulle tillintetgöra fientliga härar och flottor.

Sergeanten och hans kamrater mumlade något om att de först blifvit ofredade, men funno för godt att lyda. De afväpnades och bortskickades att söka sitt nattläger

på hövinden, medan en af dem tog vård om den svårt sårade kamraten. Nu först tilläts fröken Kerstin Fleming, jämte hennes kammarpiga och hennes lilla tärna Maju, att söka hvila och värme vid den flammande brasan.

— Du hade gjort bättre att stanna med vår mor på Svidja i natt, sade Klas Fleming.

— Jag har en mission att uppfylla, svarade systern. Hvad betyda dessa blodfläckar och denna oordning?

— Det är hemseder i krigstid, genmälde brodern med ett sträft smålöje. — Petter, lös den bundne karlen! Hvad? Är han din egen far? Nå, den glädjen unnar jag dig, ärlige pojke. Tacka din son, bonde, han är en bra soldat. Och du, gubbe, berätta hvad som händt, men ljug dig ej oskyldig. Ni hafva varit sturske mot soldaterne och må skylla eder själfve, när de äro korta om hufvudet.

Den gamle rätade sig, gjorde militärisk honnör och svarade:

— Jag var stallknekt under kung Gösta, bågskytt under kung Erik och lansknekt under kung Johan. När jag blef för gammal att tjena i fält, tjenade jag i sju år herr Klas på Svidja och lärde unge herr Johan rida. Jag har slagits till lands och sjöss i trettio år och känner knektar, likasom jag känner bönder. Ljugit har jag aldrig och lärer väl minst göra det för en af Flemingesläkten, som sparat åt mig de få dagar jag ännu kan hafva kvar. Trätan i afton begynte så.

Och han berättade tilldragelsen.

— Nå, vid mitt goda svärd, utbrast riddaren, du talar som en ärlig krigsman, och det skall bekomma de där lymlarne i stallet efter förtjenst. Har då ingen ihågkommit dina trettio år i konungens tjenst?

— Unge herr Johan, som jag lärt rida, gaf mig ett torp på Hangö. Det brände hertig Carls folk första gången och juten andra gången. Då flyttade jag hit med min son och byggde min tredje stuga i ödemarken. Herren gifver sol och regn, frostår och goda år; misslyckas ett, så svälta vi en tid och börja på nytt.

Klas Fleming vände sig till sin syster.

— Jag har hört talas om en fördold kraft — sade han — som gör att ett folk kan bära stora bördor utan att digna. Länge har jag trott, att denna kraft legat i armar af järn och under krigarens brynja. Nu förstår jag det: *här* är denna kraft och dess namn är tålamod.

Den kväll, som började så tungt i Ahtiala nybygge, vardt en fröjdekväll för alla dess invånare.

---

10. En sammansvärjning.

Kvarlefvan af konung Sigismunds slagna parti i Finland hade fällt modet vid underrättelsen om Helsingfors landtdag. Alla adelsmän som hade något att förlora drogo sig mer och mer tillbaka från de få halsstarrige som ännu djärfdes stämpla till den afsatte konungens förmån, och desse få voro till största delen endast förtviflade spelare vid lyckans raffelbord, äfventyrare beredde att våga allt, emedan de redan bortspelat allt, folk af den art, som revolutioner och inbördes krig alltid kasta som strandvrak på framtidens kuster. Men det fanns här och där ett sällsynt undantag.

På Kurjala gård i Lampis socken af Tavastland bodde den tappre Ivar Tavasts änka, Karin Stensdotter Fincke, en af dessa kvinnor som kunna älska utan gräns och hata utan försoning. Under den första och skönare hälften af sitt lif hade hon offrat allt för sin kärlek till en riddare utan fruktan och tadel; den senare dystra och ensliga hälften af detta lif egnade hon åt den dyra pligten att upprätta hans ära. En dag i Februari detta samma år 1616 kallade hon till sig yngre sonen, den ljuslockige Bengt, på hvars blida och fagra anlete hon läste hela det lyckliga minnet af

kärlekens dagar, men icke en skugga af hatets, och sade till honom:

— Min son, du är aderton år, din arm är stark, ditt hjärta är trofast, och jag har låtit uppfostra dig i alla ridderliga öfningar. Det är nu tid att du hämnas din fader.

Ynglingen teg. Modern fortfor:

— Jag vet dina tankar. Din äldre broder Sten Ivarsson är släktens hufvud och den som efter lag och sedvänja bör taga arf efter sin fader. Men Sten har från unga år gjort mig sorg och bekymmer med sitt häftiga, oroliga sinnelag, icke minst när han sista vintras dödade kornett Bosin här på Kurjala gård. Sten tjenar det nya konungahuset; han är sin faders affällige son. Du allena är kallad att åter upprätta din faders ära.

— Moder — svarade ynglingen saktmodigt — gif också mig ett svärd att tjena konung Gustaf Adolf! Han är mild och tapper. Hvarför skall du hata honom? Och har du icke själf bönfallit hos hertig Carl att få behålla Kurjala? Han och hans son hafva återgifvit oss hem och egendom. Hvarför skall du hata det nya konungahuset?

— Gud, som nekat mig döttrar, har i stället gifvit mig en son med varghjärta och en son med dufvohjärta, klagade modern. Förstår du icke, att om jag velat hämnas på den unge Gustaf Adolf med blod och död, skulle jag tussat på honom din äldre broder, som skulle hafva sönderslitit honom? Men det är icke så jag menar; jag vill honom intet ondt, jag vill endast rycka kronan af hans hufvud och lägga den för vår rättmätige konungs, Sigismunds, fötter. Hela din släkt ända till Sten har tjenat den lagliga konungamakten, och den allena kan upprätta din faders minne. Så länge hertig

Carls afkomma sitter på tronen, är jag en rebells änka och du en landsförrädares son. Det är nu mer än sexton år sedan din fader och farfader togos till fånga i Viborgs fäste, och huru lönades då deras trogna tjenst mot konung och fäderneslandet? Hertig Carl satt till doms i egen sak; han belade dessa tappra armar med nesliga bojor, han lät leda desse trofaste män ut genom Viborgs tull, deras hufvuden föllo för bödelns bila och spetsades på järnstänger utanför slottet. O, det var en syn! Och jag... jag kvarlämnades med två späda söner; för deras skull måste jag kasta mig till blodhundens fötter och tigga tillbaka vår rättmätiga egendom som en nåd! Det gjorde jag, min son, och jag lefver ännu! Men jag lefver för att en dag kunna aftvå blodfläckarna från dina fäders minne; jag lefver för att kunna kalla dig en ärlig mans son, och jag väntar den dag, när din faders och farfaders oskuld förkunnas för land och folk. Förstår du mig nu?

— Ja, svarade ynglingen, jag förstår din rättvisa åstundan, och jag ville gifva mitt lif för att du skulle få upplefva den dag du så högt efterlängtar. Men jag förstår icke huru detta skall blifva möjligt genom en tronhvälfning. Hela riket hyllar den nya konungaslägten, Finlands ständer förnya i Helsingfors sin trohetsed, och ingen i detta land lyftar mera sin hand för Sigismunds sak. Hvad kunna vi göra, vi två, mot hela landet? Sänd mig till Gustaf Adolf; jag vill kasta mig för hans fötter och lofva att tjena hans hus till dödedag, allenast han genom ett kungsord tager tillbaka den orättfärdiga domen öfver min fader och farfader!

— Du är ett barn, Bengt, och som ett barn talar du. Likasom en konung ville förklara sin faders domar orättfärdiga!

— Men domen är ju upphäfd, när vi återfått våra gods.

— Af nåd ha vi återfått dem! En kvinna kan söka nåd, en man söker rättvisa. Vi ha återfått möderne-godset, men icke fädernearfvet, det sköna Vesunda i Tavastland med trettio fiskrika sjöar och omätliga betesmarker. Det skall en dag blifva ditt fädernearf, Bengt. Vi äro icke så ensamme som du tror. Ännu finnas behjärtade män, som vilja våga något för den rättvisa saken. Var en man, min son, och mottag som en man din moders förtroende! Denna natt mötas konung Sigismunds anhängare här på Kurjala, för att öfverlägga om ett kraftigt uppträdande nästa vår med bistånd af konungen, och du är utsedd att ställa dig i spetsen för den allmänna resningen.

— Jag! utbrast ynglingen med oförställd häpnad.

— Du, svarade modern lugnt. Det som brister dig i år och erfarenhet skall ersättas af ditt namn. Norra Nyland och södra Tavastland hafva mer än engång följt din faders och farfaders fanor. De skola än en gång resa sig med namnet Tavast i sin spets, och man skall sörja för att vid din sida ställas krigskunnige anförare.

— Förskona mig, moder! Vill du ännu engång inkasta vårt land i alla fasorna af ett inbördes krig?

— Och hvad kallar du den ställning, i hvilken vi nu lefvat i tjugu år? återtog fru Karin med den omedvetna förblandning af eget och allmänt intresse, hvilken är så vanlig i partisöndringar och af hvilken äfven den skarpsynte Carl IX så ofta blef vilseledd. — Orätt på tronen är alltid inbördes krig. Vi skola ändtligen göra ände därpå. Du skall icke behöfva strida i förbund med bönder allena. Utom Hornarne, och tyvärr numera äfven Flemingarne, finnes knappt en adlig släkt i landet, som

icke inom sig räknar hemlige anhängare af konung Sigismund. Vid första framgång för våra vapen skola de afkasta masken. Stjernkorsar, Spårar, Slangar, Munckar, Lindelöfvar, Boijar, Kurckar och många andra skola ställa sig på vår sida. Var vid godt mod, dufvohjärta! Jag begär i dag blott en åhörare, i morgon kanhända en stridsman. Först klokhet och sedan svärdshugg.

Suckande tänkte unge Bengt Ivarsson vid sig själf, att klokheten i dag icke kunde göra något bättre än förekomma svärdshuggen i morgon, men han kände sin moder. Det hopp, på hvilket ett kvinnohjärta rufvar i många år, antager slutligen gestalten af en oemotsäglig visshet. Han beslöt därför att skenbart foga sig efter sin moders önskningar, men därunder uppbjuda allt som var förenligt med hans sonliga pligt, för att rädda både henne och landet från nya olyckor.

Aftonen inbröt. Kurjala gård låg enstaka vid en liten sjö, omgifven af skog, och egnade sig väl för möten af den art som icke borde störas af objudne spejare. Man visste dock, att fogdar och länsmän denna tid satte alla spårhundar i rörelse till följd af de polska plakaten. Man bortsände från gården de tjenare och landbönder som icke ansågos fullt pålitliga; vakter utställdes vid vägarna, och lösen utdelades såsom i fält.

Vid niotiden på aftonen begynte slädar anlända och utbyta lösen med vaktposterna. De ankommande inbjödos att vid ett stadigt kvällsmål vederkvicka sig efter resans besvärligheter och underläto icke att göra så grundligt besked, som om detta och intet annat varit ändamålet med deras besök.

När fru Karin, åtföljd af sin son, vid tiotiden inträdde i mötessalen, fann hon till sin förvåning ett högljudt språkande sällskap af några och tjugu män, på

hvilkas muntra stämning husets goda hembryggda öl påtagligen utöfvat ett märkbart inflytande. Sex eller åtta talade alla på samma gång om de mest olika ämnen, likasom utmanande alla spejare på en half mils afstånd, den förste om harar, den andre om vargar, den tredje om hästar, den fjärde om tärningar, den femte om skottarnes sed att steka äpplen i öl, den sjette om huru han piskat sin skjutskarl, den sjunde om sina galanta äfventyr, den åttonde om sina frusna öron. Nästan allas dräkt befann sig i det vanvårdade skick, som antydde mera bekantskap med ett vildt fältlif än med herreseder, och få brydde sig om att ens gifva plats för gårdens husfru, när hon inträdde i salen. Förgäfves spanade hennes mulna blickar efter de grannar af hennes stånd, som hon väntat till mötet. Där fanns endast en sådan, en kortvuxen gammal herre med stora vårtor på kinderna, beväpnad med en huggvärja nästan lika lång som han själf, och i detta ögonblick hopkrupen vid brasan, som brann i den stora spiseln.

— Bertil Ivarsson — sade fru Karin till denne herre, i det att hon icke låtsade bemärka sina öfriga gästers brist på uppmärksamhet — vill ni törhända äska ljud och förklara för desse hedervärde krigsmän och rättskaffens medborgare ändamålet med sammankomsten samt föra ordet såsom den äldste bland oss.

Bertil Ivarsson Teet till Järpila var en af desse skeppsbrutne rojalister, som gärna ville tjena sin rätte konung med förbehåll att icke stå illa anskrifven hos den orätte, och som så länge hade vändt kappan efter vinden, att han slutligen lyckats stöta sig med dem båda. För närvarande fann han sig svårt förnärmad af konung Gustaf Adolf, som förra somras bortförlänat hans Järpila gård och öfriga gods åt Henrik Horn, dock att Teet

skulle behålla dem intill sin död, och för denna förargelse befann sig nu den gamle herrn vid sammankomsten, men önskade sig redan vara väl hemma igen på sitt Järpila. Han låtsade icke höra fru Karins tilltal; hon fattade hans hand och upprepade sina ord.

— Ja, ja — svarade den frusne herrn vid brasan — det är mycket kallt i afton, dåliga vägar, hundväder. Förlåt, jag har blifvit så döf på senare tider. Befaller ni något, min nådiga fru?

Fru Karin upprepade sina ord för tredje gången.

— Äska ljus? Nej, jag tackar, vi se här bra nog. Krigsmän och rättstjenare... Var det så ni sade? Ja, ja, hvad hör man om annat nu för tiden? Förlåt att jag i eder nådiga närvaro värmer mina fötter vid elden! Gikten, min nådiga, gikten! Ja, när man, som jag, har slitit mycket ondt i krig, kännes det efter på gamla dagar.

Fru Karin önskade i sitt hjärta, att hvarje vårta hos den gamle räfven måtte blifva ett giktsprutande berg, men inseende omöjligheten att ställa honom i têten för sammansvärjningen, nödgades hon själf taga till ordet och uppmana de hedervärde gästerne att sig emellan utse en talman för sammankomsten.

Stojet i salen minskades något, gästerne betraktade hvarandra och syntes oförberedde att välja en talman. Troligen hade de fleste väntat sig finna en sådan färdig.

I den förlägna tystnad, som följde fru Karins uppmaning, hördes ändtligen en röst från yttersta ändan af salens långa ekbord, där en man i ryttarekappa hittills varit flitigt sysselsatt med en skinka och en mugg öl.

— Om jag får taga mig den dristigheten att tala ur skägget — yttrade denne man, i det han med välbehag aftorkade mustascher och pipskägg med bordduken —

så finnes här ibland oss en karl, som kan prata omkull hvilken biskop som helst och högvördiga konsistorium med; men eftersom han är mera slängd i alla världens andra tungomål än i vårt, så kunde jag kanske duga till talman i hans ställe, alldenstund jag är hans ovärdige tolk. För resten heter jag Ivar Bertilsson, kvartermästare, till ers nådes tjenst. Eftersom Bertil Ivarsson icke behagar öppna sin mun till annat än dumheter, så skall Ivar Bertilsson i hans ställe tala så klokt han förstår, tillade kvartermästaren, skrattande åt sin egen kvickhet.

— Tala! sade fru Karin, föga nöjd med början af denna sammankomst.

— Nå, eftersom jag fått ordet, vill jag säga det rent ut, att en så god skinka som denna Kurjalaskinka och ett så godt öl som detta Kurjalaöl skola sökas förgäfves i Tavastland och Nyland, om icke på Svidja. När jag var där i höstas, sade de mig, att salig kung Johan alltid drack Svidjaölet hellre än något annat och alla år beställde en skeppslast däraf för sin egen kungliga mun.

— Till saken! afbröt honom fru Karin.

— Jag tänkte just komma till saken, ers nåd! Efter nu salig kung Johan var en sådan vis och berömlig konung, att han förstod sätta värde på finskt öl och finskt blod dessutom, så tycker jag, Ivar Bertilsson, och alle desse ärlige finske män, antingen de kunna hållas i sadeln eller icke med ett godt julerus i hufvudet, att vi böra förhjälpa kung Sigismund till regementet igen. Se, så är den saken utan krumbukter. Hvem vill nu dansa för bruden?

På detta tal följde en bullersam öfverläggning, hvarunder några anmärkte att tiden nu vore föga gynnsam, när landtdagen i Helsingfors hade visat sig så förrädisk

mot den goda saken. Desse nedtystades af andra med den försäkran, att man ännu icke kunde så noga veta hvad landtdagen hade i sinnet, innan beslutet var kändt. Det vore nog troligt, att landtdagen till slut skulle afslå alla gärder för kriget, och då stode konungen där som en skolpojke för hela landet. Denna försäkran lugnade åter de tveksamme, och man begynte nu rådgöra om tiden och sättet att åstadkomma en allmän resning i landet.

— Tyst där! skrek kvartermästaren och slog näfven i bordet, så att de ännu kvarstående tennfaten skallrade. — Tyst där, han talar själf!

Nu framträdde från en undangömd vrå samme brunklädde man, hvars bekantskap vi första gången gjorde på Tofön, och höll till de församlade ett lifligt tal på tyska språket. Han uppräknade alla den nuvarande regeringens orättvisor, han skildrade folkets stora betryck och målade i lifliga färger den lyckliga tid, som skulle blifva en följd af den lagliga konungamaktens återställande. Därefter framställde han en väl utarbetad plan till ett allmänt uppror, som borde begynna i början af April, när konungens folk ännu icke kunde vänta någon undsättning från Sverige. I slutet af April skulle en polsk flotta ofelbart anlända till det då isfria Hangö och landsätta en stark polsk krigshär, som skulle fullborda och med seger kröna den allmänna resningen. Då skulle den rättmätige konungens trogna vänner rikeligen belönas, men hans fiender med skräck utrotas i hela landet.

Kvartermästaren öfversatte detta långa tal ungefär med följande korta ord:

— Han säger, att nu håller man oss för hundar, men kommer Sigismundus till regementet, skola vi må

som prinsar i en bagarebod. Därför skola vi damma till om fem eller sex veckor, när vi blifvit i ordning, och så skall polacken sopa rent hus. Men — tillade han blinkande — om den saken bli vi två med polacken. Han skall så lagom husera med oss, så sant jag heter Ivar Bertilsson. Och därmed basta.

— Förrän vi våga vår hals, måste vi först hafva penningar och mycket penningar; annars går det inte ur fläcken, genmälde en f. d. fogde, som den nuvarande styrelsen afsatt för underslef, men icke hängt, som han väl förtjenat.

Efter att hafva växlat några ord med den brune, förklarade kvartermästaren, att penningar skulle fås som gräs, så snart leken vore i gång. Fogden vidhöll dock envist sin fordran och fick andra med sig. En häftig ordväxling uppstod, alla skreko om hvarandra; ingen kunde förmås att höra skäl för en motsatt mening. Kvartermästarens grofva näfve hade gång efter gång förgäfves dunkat mot ekbordet, då han kände någon rycka sig i kappan, och bakom honom stod en välbekant plirande och grinande figur, den i Helsingfors drunknade Sam, hvars bedröfliga ändalykt kvartermästaren, för att säga sanningen, förnummit med mera nöje än saknad.

— Hvad nu, din slyngel? Ligger du icke på sjöbottnen? Det var skada; du skulle hafva blifvit en god mat för girsarna.

Sam berättade med ett självbelåtet grin, huru lustigt han narrat sina förföljare på Vanda bro och klättrat i säkerhet under brohvalfvet, sedan han afkastat sin tröja och låtit henne föreställa hans person i forsen. Nu — tillade han med ett elakt löje — hade han likväl något annat att berätta. En skvadron af Hans Muncks ryttare hade i dag rastat i Tavastehus. Sam hade legat gömd

på en hövind och hört ryttarne säga sig emellan, att de nästa natt skulle göra en god fångst i Lampistrakten. De hade legat stilla och ryktat sina hästar på morgonen, när Sam tog till fötter, men de kunde snart vara här.

— Ett rep, om du ljuger, och en dukat, om du talat sanning! hviskade kvartermästaren, växlade några polska ord med den brune och befann sig snart med sina följeslagare ute på gården.

Men när han förspänt sin häst och var färdig att lämna Kurjala, tyckte han det vara föga hederligt gjordt att lämna sina vänner därinne i sticket, hvarför han närmade sig salsfönstren, inslog en ruta och ropade med tordönsstämma:

— Ugglor i mossen!

Dessa ord hade en förunderlig verkan. Konungarne Sigismund och Gustaf Adolf, Finlands öde och den omtvistade krigskassan voro i ett nu förgätna. Alla rusade i vild flykt på dörren, uppsökte sina hästar och ilade bort. Den gamle herrn med vårtorna hörde nu förträffligt, och hans gikt hindrade honom icke att vara en af de flinkaste i reträtten.

Fru Karin fick ringa tack för sin gästfrihet och ännu mindre för den tjenst hon velat göra konung Sigismund. Med stumt förakt blickade hon efter de bortilande. Endast unge herr Bengt kände sig lätt om hjärtat, och därtill hade han sina goda skäl.

När kvartermästaren befann sig med sina följeslagare en god half mil från Kurjala gård och icke förmärkte minsta ljud af Hans Muncks ryttares hästar, kände han sig nog lugn att taga Sam i förhör om den nattliga fångst, som ryttarne sagt sig ämna göra i Lampis.

— Sade jag Lampis? frågade pojken enfaldigt.

— Hvad för något, din utpiskade skälm! utbrast hans herre förbittrad. — Visst sade du Lampis.

— Ja, men jag hörde så illa i halmen på hövinden. Jag börjar nu tro, att de menade Hattula.

— Och på sådana galgfåglar skall ett rikes öde bero! skrek kvartermästaren utom sig af vrede och måttade ett dräpande slag med skaftet af sin piske mot den på medarna stående Sam.

Men denne visste hvad komma skulle och hade i tid trillat ned som en boll i drifvorna. Slaget träffade toma luften, och Sam skulle hafva undanryckt Finland konung Sigismunds välde, om icke skickelsen och händelsernas logik hade gjort detta redan förut, utan att därtill behöfva anlita ett okynnigt pojkstreck.

---

11. Den gamla och den nya tron i kamp om människohjärtan.

Vistelsen i Finland blef alltmera oangenäm för konung Sigismunds utskickade. De jagades från gård till gård, mindre af fogdar och länsmän, än af landtbefolkningen, som hade nog af inbördes fejd och längtade att komma till ro efter dessa beständiga uppviglingar. Snart vågade ingen mera mottaga emissarierne eller gifva dem ett härberge öfver dagen, för att låta dem fortsätta färden om natten. Deras enda hopp var numera att obemärkte undkomma till Åland, för att därifrån vid första öppna vatten på våren kunna befrakta ett fartyg öfver till Riga. Kvartermästaren förklarade rent ut, att han som ärlig karl tröttnat vid detta kringsmygande och icke vidare ämnade sticka sin hals i snaran, om också repet vore snodt af blankaste guldtråd.

— Misströsta icke, min son, om helgonens bistånd! förmanade pater Padilla, som utan knot underkastat sig alla försakelser under deras nattliga irrfärder. — Alla helige martyrer hafva gått till herrligheten genom kamp mot de otrogne, och det är skrifvet: *leones et viperas calcabis*[1].

[1] På lejon och huggormar skall du gå.

— För min del, vördige fader — svarade krigaren otåligt — afsäger jag mig allt martyrskap, såsom därtill fullkomligt ovärdig, och afstår gärna denna ära åt er, på det att de rättrogne efter några hundra år må kunna sälja edra heliga ben för femtio mark knotan och därmed bota gikt eller tandvärk. Jag är nöjd om jag här på jorden får äta mig skäligen mätt, åtminstone en gång om dagen, och sedan genom edra och helgonens förböner får blifva stallmästare åt Sankt Petrus i paradiset, ty det ser icke ut som om jag finge mycken fröjd af en sådan tjenst i denna världen. Jag tänker vi nu taga vår Matts ur skolan. Men vill ni försöka på egen hand, så önskar jag eder all den förnöjelse ni kan förvänta af en snara om halsen. Ni har ju redan lärt eder finska. Hvartill behöfver ni numera tolk?

— Ännu återstår ett sista försök i Åbo, min son!

— Är ni galen? I Åbo? Vet ni icke att konungen... jag menar hertig Gustaf Adolf... själf är där?

— Just därför, min son!

— Hör nu på, pater, jag har sagt eder engång förut, att ni måste taga reson. Jag har gått in på att smyga mig som en hund kring landet för eder och Sigismundus, men tänker ni på något rackeri mot den beskedlige unge karlen Gustavus Adolphus Rex, som de fåkunnige kalla honom, så säger jag upp kontraktet. Fy tusan, är det nu så långt kommet med vår allena saliggörande kyrka?

— Talar du nu åter, min son, lik en fåvitsk man, som är rädd för sin egen skugga? Där man minst skall söka oss, det är just vid ingången till lejonens kula. Jag öfverlämnar den unge mannen Gustavus åt himmelens dom och aktar allenast nödigt att tala några

ord i enrum med den gamle biskop Ericus, för att pröfva andens svärd mot hans förtorkade samvete.

— Nå, om så är, vördige fader, vill jag än en gång följa eder till *veones* och *liperas,* som ni behagar uttrycka eder. Det kan vara förnuft i hvad ni säger om Åbo, och jag har där ett par gamla vänner, hos hvilka vi kunna gästa i säkerhet någon dag eller så.

Icke långt efter detta samtal i skogen, en blid marsdag vid vägen till Åbo, förflytta vi oss till denna välbekanta ort, Finlands dåvarande hufvudstad, och till den nästan likaså gamla biskopsgården nära domkyrkan vid stranden af ån.

Biskop *Ericus Erici,* med tillnamnet *Sorolainen,* vid denna tid en vördig gubbe om några och sjuttio år, hade nu i mer än trettio solhvarf styrt den finska kyrkans skepp, väl icke utan skråmor och läckor, men dock så tämligen helbrägda, genom tidernas bränningar, konunganycker, gunst och onåd, liturgiskt oväsen, papistiska villoläror och styf ortodoxi. Nu hade han återvändt med sina *capitulares* från Helsingfors landtdag och satt en eftermiddag fördjupad i sitt arbete med den nya finska postilla han var sinnad att utgifva, när en resande främling lät anhålla hos honom om företräde. Detta hade den för alla tillgänglige gamle biskopen aldrig för sed att vägra, och snart stod framför honom den hemlighetsfulle man, som vi lärt att känna under namn af pater Padilla.

Den ärevördige patern uppträdde, naturligtvis på latin, i sin antagna roll af en resande *protestantisk* läkare, som icke kunde lämna Åbo utan att betyga en så berömd man som biskopen sin synnerliga aktning, så mycket mer som han, läkaren, något litet studerat teologi och vore tacksam om biskopen ville skingra hans

tvifvel angående några lärosatser i den augsburgiska bekännelsen. Detta var att taga den fromme öfverherden på en öm sida, och han underlät icke att tillbörligen vederlägga dessa samvetsoroande tvifvel. Men då läkaren befanns vara, mot förmodan, väl bevandrad i både Skriften och kyrkofäderne, föll sig vederläggningen icke alldeles lätt, och till sin förvåning fann biskopen sig själf hart nära att draga det kortare strået. Detta gick något för långt äfven för den tålmodigaste lutherske biskop, och slutligen fann han sig befogad att med en förvånad blick yttra:

— *Quid Saulus inter prophetas?* Äst du en jude?

— Hvad skulle jag vara annat än en enfaldig, okunnig Cornelius, som inhämtar visdom vid Petri fötter? Högvördige fader, öfverbevisa mig genom Skriften och kyrkofäderne att jag far vilse, och jag vill för hela världen förkunna er stora lärdom.

Det låg ett hån i dessa ord, och det undföll ej biskopen.

— Hvad vill du mig? frågade han. Du är icke den du gifver dig ut för att vara. Hvem är du?

— Hvem jag är? svarade nu främlingen, afkastande masken och stolt resande sig ur den ödmjuka ställning han hittills funnit för godt att iakttaga. — Jag vill säga dig hvem jag är. Jag är den heliga allmänneliga katolska kyrkan, som ännu före dina dagars ände värdigas af stor barmhärtighet uppsöka dig, hennes affällige son, och för sista gången erbjuda dig absolution, mot villkor af en fullkomlig underkastelse. Jag känner ditt lif, ditt herdakall och ditt vankelmod. Jag vet, att du under en lika vankelmodig konung engång varit ett himmelens redskap för återställandet af den rätta tron i dessa

förmörkade nordanländer, men att du med samme konung ånyo afvikit och gjort dig saker till den synd, som icke förlåtes, nämligen synd mot den Helige Ande. Jag vet, att du tjenat två herrar och blifvit besviken af denna världens furste, så att du af honom rönt skiftevis ära och otack. Jag vet, att du varit anklagad och suspenderad ifrån ditt öfverherdaämbete, och jag vet, hvad icke du vet, nämligen att du är lika nära ditt timliga som ditt eviga fall, emedan han, som du kallar din konung och öfverherre, ändock kyrkan är kallad att beherska och icke att lyda furstarne, nu är sinnad att fråntaga dig östra delen af ditt biskopsstift och endast afbidar en passande anledning att gifva dig själf en vikarie. Detta allt vet jag, och därför är jag sänd af den helige fadern i Rom att än en gång, och för sista gången, upplåta nådens dörr för dig, affällige biskop, och fråga dig, om du vill bikta dina synder för mig och mottaga absolution på de villkor jag föreskrifver. Se här mitt mandat som påflig legat! Du kan öfvertyga dig om dess äkthet.

Och han framräckte ett pergament med vidhängande sigill.

Biskop Erik var känd som en saktmodig, mild och i världsliga angelägenheter stundom svag man. Men likasom hos mången hans like i svåra tider, doldes under detta fromma saktmod en fast botten af tro och öfvertygelse, hvilken trädde fram när det gällde hans andliga kall och själarnas välfärd. Han åhörde främlingens ljungande tal med ett tåligt lugn, men hans blick glänste, hans böjda hjässa höjde sig, och hans stämma var fast och klar, när han svarade:

— Vilseförde broder, jag behöfver icke läsa ditt bref; dina ord säga mig allt hvad jag har af nöden att

veta. Du har kommit hit som en ulf i fårakläder för att röfva herden från hjorden, när du icke kunnat röfva hjorden från herden, hvilket varit dig kärare. Ty hvad bekymrar sig den helige fadern i Rom om en snart försvinnande gubbes själ? Mera ligger det honom om hjärtat att nu, såsom i de förgångna tider, se Åbo biskopar knäböja för hans påfliga stol och öfverräcka åt honom peterspenningen såsom en lösepenning för själar, dem icke han, utan allas vår Mästare återlöst. Du säger dig komma i den katolska kyrkans namn, och du smädar din kyrka, ty de kyrkofäder och helgon, dem hon vördar så högt, kommo aldrig till Guds församling i falska förklädnader eller under diktade namn. Guds sanning framträder för människorna klar och uppenbar, såsom ett solsken öfver berg och dalar, och så framträdde vår lärofader Martin Luther för edra påfvar och kejsare, som ville förgöra honom. Jag säger dig, att du kommit förgäfves till detta land, som står fast vid det rena Guds ord och är redeboget att besegla sin tro med sitt blod. Jag säger dig, att du kommit lika förgäfves till mig, som icke erkänner någon annan domare öfver mitt samvete, än Gud och hans evangelium. Gå att bjuda din människolära och dina samvetsbojor åt dem, för hvilka I undanhållen det heliga ord, som är allas vår tuktomästare! Jag förlåter dig och vill bedja Guds Ande förläna dig ett klarare ljus i hvad hans rike tillhörer.

— Nåväl — genmälde främlingen, i det han förändrade ton — jag har talat till dig såsom sändebud från den helige fadern i Rom, och du har försmått mina varningar. Jag har ännu något att säga dig, och tilläfventyrs skall du hellre lyssna därtill. Du hade en son . . .

Biskop Erik betraktade honom med en frågande blick.

— Du hade en son, hvilken du sände ut till Wittenberg att studera. Det är nu mer än tjugu år sedan. Denne son var nog lycklig att i självfva hufvudstaden för tidens kätterska otro finna en vän, som förbarmade sig öfver hans själ och återförde honom i den rättrogna katolska kyrkans sköte.

— Gud sände mig denna pröfning, suckade biskopen.

— Denne son reste efter någon tid till Rom och fullbordade där sina studier vid ett af de förnämsta kollegierna. Han saknade icke naturgåfvor och besatt mycken ihärdighet. Han lyckades vinna den helige faderns förtroende och beklläddes snart med andliga värdigheter. Slutligen...

— Slutligen bortkallades han i sin halfva ålder — inföll biskop Erik med sväfvande röst — bortkallades dit, hvarest ingen annan andlig värdighet gäller, än Hans förtjenst, som dött för syndare.

— Du misstager dig, fortfor främlingen, äfven han med vekare stämma. — Han dog icke, han endast ändrade namn.

— Hvad! Han lefver? Men det är icke möjligt; jag har säkra underrättelser om hans död.

— Voro de så säkra?

— Det sades mig så. Är detta en ny list, så skall du förgäfves sönderslita en gammal mans hjärta.

— Dina sagesmän hafva bedragit dig, eller voro själfve bedragne. Din son försvann ur världen, han begrof sig i ett kloster, han späkte sin kropp med botöfningar, för hvilka den helige Franciscus af Assisi icke behöft blygas, men han kunde icke döfva sin

oroliga själ. Var det en kallelse från höjden, eller var det blott en brinnande ärelystnad? Han visste det icke själf. Efter tre års stränga botöfningar trädde han åter ut i världen, sändes ut att verka för kyrkan i Tyskland, i Polen och slutligen i norden... som påflig legat...

Biskop Erik reste sig upp, men sjönk tillbaka i stolen.

— Det är du! utropade han på sitt modersmål, finska. Med sonen återvände intrycken från hans ungdom.

— Ja, det är jag, svarade främlingen på samma språk och under samma minnens inflytande.

— O, Absalon, min son Absalon, gifve Gud att jag kunde dö för dig! klagade den gamle, ihågkommande Davids sorg öfver den upproriske älsklingssonen. — Gifve Gud att jag kunde återköpa din själ.

Främlingen teg. Han måste hafva kämpat en hård strid inom sig, och för ett ögonblick fick hans hjärta öfverhand, detta mänskliga hjärta, som han längesedan trodde sig hafva dödat i fastor och botöfningar, ja så helt tillintetgjort, att han därefter var ett liflöst väsen i kyrkans tjenst: *perinde ac cadaver,* som den grymma underkastelsen lydde. Nu kastade han sig med lidelsefull häftighet för den gamles fötter och utropade, åter på finska:

— Fader, välsigna mig! Glöm det förflutna! Tänk på det tillkommande! Jag får ingen frid utan din välsignelse. Se, vårt lif är en skugga, vårt ord dör bort. Skynda dig, fader, innan jag återfår makten öfver mig själf och åter reser mig upp mot dig. Fader, välsigna mig nu, nu, nu!...

Om han sagt endast de första orden af denna rörande bön, är det troligt att fadern öfverväldigats af

samma upproriska känslor som han och uppfyllt hans önskan. Men han sade för mycket, han vidrörde själf förhänget öfver den omätliga klyfta som skilde dem åt, och fadern fick tid att erinra sig biskopen.

— Kom — sade biskop Erik dröjande — kom till mitt hjärta såsom den förlorade sonen! Kom utan villkor och förbehåll, helt, obetingadt, med hela din själ, såsom du en dag vill träda inför din fader i himmelen, och jag vill välsigna dig!

Ack, äfven han sade för mycket, äfven han lät ordet döda den brinnande anden. Sonen återkom till sig själf.

Den påflige legaten for med handen öfver sin panna, likasom jagande bort en skön, men förvillande dröm, uppreste sig långsamt och yttrade med sväfvande röst:

— Du vill då icke mottaga mig *sådan jag är?*

— Jo, sådan du är, med hela den förlorade sonens lif bakom dig, men inom dig ångern, framför dig ett nytt lif och ofvan dig dina fäders Gud.

— *Reverende domine episcope* — svarade främlingen, återtagande världsspråket — du har sagt det, och jag tackar dig, att du åter erinrar mig hvem *du* är och hvem *jag* är. Det är skrifvet: *propter me demittas patrem et matrem.* Så är jag åter den rättrogna katolska kyrkan, som förklarar dig för sin förlorade son och frågar dig ännu vid grafvens portar, om du vill öfvergifva det draf du ätit af och återvända till fadershuset.

— Och jag — svarade biskop Erik med högrest panna, äfven han på latin — jag är Guds evangeliska kyrka, som icke erkänner människoläror, utan allena Guds uppenbarade ord, och nu frågar jag dig, Gabriel Erici, hvilken affallit från den eviga sanningen, om du vill återvända från din påfviska villolära och bekänna

dig till den tro, som Kristus och hans apostlar hafva predikat för världen.

— Hvad? Och du glömmer, gamle man, att sexton sekler tala till dig med *min* kyrkas tro!

— Du bedrager dig. Tolf seklers mörker har ej förmått utsläcka det sanna ordets och den apostoliska tidens ljus, som Gud åter uppväckte ur natten genom sin tjenare Martinus Lutherus för hundrade år sedan.

— Vet du icke, affällige biskop, att oräkneliga helgon och martyrer hafva med sitt blod bevittnat den sanning du vågar så djärft försmåda!

— Ja, säger profeten Jeremias, ända ut på dina klädefållar finner man de rättfärdiges blod, och du säger ännu: jag är oskyldig!

— Oss äro gifne himmelrikets nycklar att binda och lösa, och jag binder dig i den helige Petri efterträdares namn.

— Herren säger genom Hesekiel: De själar, som I fången, skall jag lösa göra. Och jag skall sönderrifva edra örnagott och fria mitt folk utur eder hand, att I intet mer skolen gripa dem. Och I skolen förnimma, att jag är Herren.

— Det är nog. Vi återse hvarandra på den yttersta dagen. Då skall det heta: *Unus evehitur, alter manet. Respice finem;* jag twår mina händer.

— Och jag twår min själ i den lefvande vattukällan. Gå, olycklige tillbedjare af den babyloniska skökan, twå dina händer i hennes orena blod! Jag går förut att bedja för dig.

— Fader... nej!... Jag behöfver icke din förbön. Farväl!

— Och ändock vill jag bedja. Herren upplyse dig. Farväl!

En dörr öppnades och slöts åter till. Det var tidens dörr, som åtskilde för alltid fader och son. Bakom denna dörr väntade evigheten.

Biskop Erik sjönk vanmäktig ned i hvilstolen framför manuskriptet till denna postilla, med hvilken han skulle trösta så många själar. Själf kände han sig som en bruten man. Biskopen hade segrat, fadern var tillintetgjord.

---

12. Bref från fröken Kerstin Fleming till hennes moder fru Anna Gyllenbögel, född Horn.

Strömsholm den 28 Martis 1616.

Hjärtans allra käraste fru Moder!

Min ödmjuka och kärliga hälsning, med önskan att Gud Allsmäktig månde bevara kära fru Moder vid god hälsa och sundhet, det jag ock dagligen beder om, oss alla till hugnad i denna tidens vedermöda.

Ändock jag med kunglig majestäts kurir, som återvände från Stockholm till Åbo, redan skickat den goda tidning, att jag lyckligen öfverstått denna farligheten på Ålands haf, vill jag dock nu, när lägenhet gifves med en annan beskickning till Åbo, låta kära fru Moder något mer veta om det som tilldragit sig på denna besvärliga resan samt efter min framkomst hit till Strömsholm. Jag må säga, att jag intet utan hjärtans bekymmer tänkte på k. fru Moders oro för mig, då ju k. fru Moder i förstone var så alldeles emot denna resan och med många kärliga råd ville bringa mig att därifrån afstå, såsom från det hvarken skickeligt eller nödigt vore. Men sedan k. fru Moder låtit beveka sig af min enträgna åstundan och förordnat sin trotjenare Långström till mitt beskydd, var jag för egen del vid ett godt mod och anträdde färden

från Åbo den tionde i denna månad klockan sex på morgonen. Som det då var en fredag, rådde mig några jag skulle intet fara, men vänta till lördag, efter det var en mera lyckosam dag, men det aktade jag intet på, hållandes före att alla dagar äro lika lyckosamma, allenast man redeligen betror sig i Guds beskärm.

Vi körde med fyra slädar utåt isen, kuriren först och jag efter med Maju och Långström, men före oss gingo två skidlöpare, som profvade isen, om den oss bära kunde. Den dagen kommo vi lyckligen öfver till Föglö, men nästa dag lopp intet så lyckosam af, ty när vi kommit halfvägs mot Eckerö, mötte vi en bred råka i hafsisen, där vattnet porlade fram rätt som en fors, och som vi intet hade en båt, måste vi vända om igen. När vi då kommo tillbaka till Föglö, voro där tre nya resande, som ock ville öfver till Åland, nämligen en tysk doktor och hans tolk, som hade med sig en tattarepojke. Som det nu var en söndag, hade vi gärna farit till kyrkan, om intet kuriren haft så skräckeligen brådt, så han intet vänta kunde. Vi fortsatte resan och hade legt fyra karlar, som sköto båten framför sig; därmed kommo vi öfver råkan och kunde jämväl hjälpa andra däröfver, ty en stor skara folk kom från öarna och ville till kyrkan, hvilket var rätt nöjsamt att se i det klara solskenet på den blanka isen.

Vi hade ännu långt till fasta Åland, när himmelen begynte mulna och vi fingo öfver oss storm med yrväder. K. fru Moder torde minnas, att Klas brukade säga till mig: du är visst snökonungens guddotter, eftersom yrväder sällan uteblifver när jag är på färd. Detta blef nu så tjockt och mörkt, att vi intet hittade vägen och måste tillbringa natten på en kal klippa. Jag vet nu intet, om vi där skulle frusit ihjäl, men doktorns tolk, som var en

gammal lustig krigsman, visste råd för allting. Han hittade drifved, tände en god brasa, värmde åt oss öl, som han hade med sig, och stjälpte slädarna så, att vi fingo tak öfver hufvudet. Så gick den natten skäligen, utom att tattarepojken illfånades och beständigt makade kolen så nära Maju, att kjortelen sveddes och hål brändes i strumporna, det han påstod vara nyttigt till att hålla sig varm med i kölden.

Andra dagen kommo vi lyckeligen till Eckerö, änskönt vi hade mycket besvär i drifvorna, som yrvädret hopat samman till hvita vågor. Men i Eckerö fingo vi rasta i sex dagar, eftersom sista stormen upprifvit en part af isen på Ålands haf. Och är det intet visst, att vi ej kunnat sitta fångne där intill denna dag, när man sig gifver åstad på ett stort, bedrägeligt haf, som hvarken bär eller brister. Till vår förnöjelse blef dock en stark köld på tredje dagen efter vår ankomst till Eckerö, så att vi kunde tåligen vänta. Dock hade tiden blifvit nog lång, där icke den tyske doktorn, som var en besynnerligen lärd och berester man, förkortat dagar och kvällar med underliga sägner om Välskland, Tyskland och endels Hispanien. Men intet förstod jag mig på hans kristendom; han prisade påfven och Sigismundus, viljandes intala mig, att vår släkt alltid varit af sådant sinnelag. K. fru Moder skall intet tro, att jag lät locka mig däraf till villfarelse, förhoppandes att våra förfäder, där som de bekänt den påfviska läran, kunna försvara sig inför Gud med att de intet bättre visste.

Den nittonde var isen blefven så stark igen, att vi dristade oss på väg och sade *valet* åt doktorn och krigsmannen, som ville öfver till Tyskland, men Maju tog det hurtiga afsked af tattarepojken, som henne amuserat på resan, att hon undfägnade honom med en braf

kindpust, sägandes detta också vara godt att värma sig med i kölden.

När vi begåfvo oss ut i mörkret klockan fyra på morgonen, reste vi först mellan öar och klippor, men vid klockan elfva voro vi ute på stora hafvet, alltid låtandes profva isen framför oss. Vi hade nu bättre lycka med vädret, dagen var klar och kall, isen rätt så skinande som en spegel. Den som intet försökt kan det ock svårligen fatta, att ett så stort haf ligger framför en såsom ett marmorgolf, så långt ögonen kunna se. Där vi rastade för att fodra hästarna, syntes intet land framför oss eller bakom oss, allenast himmelens moln och någon enslig klippa, med snö betäckt; men de förunderliga färger af solskenet på isen och molnen kan jag intet till fylles prisa, ty sådant är af Allsmäktig Gud, som råder öfver haf och land och allt beprydt med förgyllande fägring. Annars är intet mer att förtälja, än att vi lyckeligen kommo till Grisslehamnen klockan mellan sju och åtta på aftonen. K. fru Moder vet att jag intet är rädder, men jag må bekänna, att jag med hjärtans nöje kände fast mark under slädmedarna. När vi kommo fram, hade min trogne Långström förfrusit sitt vänstra öra, och Maju föll att sitta med domnade ben, men som där intet blef någon vidare skada af, kunde vi rosa marknaden och med gladt mod säga det villa hafvet farväl.

I Stockholm dröjde vi två dagar hos k. fru Moders k. fränka, fru Ulfsparre, som mig väl emottog och var vid god hälsa. Därifrån reste vi till Strömsholm, efter jag intet nu gaf mig lägenhet att uppvakta min nådiga hertiginna i Linköping. Jag kom fram på eftermiddagen och blef strax införd till gamla drottning Karin, som nu är af ålder hvit som en dufva och icke går ut af

sitt rum annars än till kyrkan, dit hon i vackert väder låter bära sig i en porte-chaise. Jag kan intet nog förtälja, huru nådig hon var mot mig, sägandes att jag kom som en ljusens ängel till Ebba i denna ensligheten och skulle nu göra all min flit att få henne glader igen. Undföllo henne ock de orden, att det är som snö på blommor, när man i unga år mister sin hjärtanskär. K. fru Moder skall tro, att vid dessa orden kommo mig tårarna i ögonen, efter jag nogsamt visste huru kär drottning Karin förr hade unga Roosen, när hon måste taga gamle kung Gösta.

Jag undrade vid mig själf huru jag skulle finna Ebba i denna pröfningstiden, och var mer rädder, än min sed annars är, att frambära ärendet mitt, för hvilket jag var kommen den långa vägen. Hon var fast mager och blek, det jag nog hade väntat, men stilla och tålig, såsom hon alltid varit. Jag tänkte, när jag såg henne, på de djupa sjöar, som hvila så lugna mellan de gröna kullar, att ingen vet de vågor, som där kunna häfva sig upp i stormen, änskönt djupet har frid. När hon såg mig, vardt där i förstone ett så klart solsken i hennes fagra anlete, att jag tänkte: nå gudskelof, ännu kan hon töa, när där kommer vår efter vinterfrost. Men i detsamma tänkte jag, att det jag med mig förde var icke allenast snön på blommorna, som drottning Karin sade, utan fastmer hårda haglet, och det stack mig som en lansspets i hjärtat.

Ändock Ebba Brahe tog mig så kärligt i famn, förmärkte jag snart, att hon var rädder för det jag hade att säga henne. Hon kände det som en varsel, att jag talat med den hon tänkte på dag och natt, därför unddrog hon sig att i enrum med mig tala, som hon gjorde så gärna förr, och intet var jag så dristig heller att

begära det i brådkaste, menandes att onda tidender komma alltid för bittida. Vi talade första dagarna om de glada dagar, när vi lekte som barn tillsamman, och om gamla drottningen och om k. fru Moders hälsa och min salige frände herr Evert och om herr Jakob Pontusson och andre krigshjältar, men intet kny om konungen eller det oss båda närmast på hjärtat låg.

När vi så i try dagar lekt främmande, tog jag mod till mig och sade om kvällen, när hon följde mig till min sofkammare, att hon skulle nu vara min allrakäraste vän, som hon alltid varit, och höra det som jag hade att henne förtro af mitt hjärtas fullhet. Hvarpå hon svarade, att hon nog visste hvarom det var, men det kunde så gärna vara osagdt till evig tid, efter det intet godt kunde vara. Gud skulle nog hjälpa henne att bära det värsta, *om* så blefve nödigt.

Jag sade till henne: allt därför är jag nu hitkommen, att du skall få veta det värsta af mig och ingen annan, ty om hela världen sade dig det, skulle du intet tro det, men mig skall du tro. Och när jag sagt dig det värsta, skall jag ock säga dig det som bättre är, nämligen att du härefter blifver besparad mycken sorg och ovisshet, så att du kan vända dig helt till Gud och vara förnöjd med hvad hans goda, behageliga vilja är. Ty allenast med ett sådant sinnelag skall lyckan på sistone falla dig stadigt till.

Vid de orden drog jag henne ned att sitta vid min sida, och hon lät det utan motstånd ske. Då förtäljde jag henne allt hvad k. fru Moder redan vet om konungens tal med mig på Kymmenegård och dolde där intet. Vid jag talade, färgades hennes bleka kinder röda, och jag förnam, att hvad hon än väntat, hade hon icke väntat sig att detta få höra. Hon svarade intet ett

ord, när jag så talade, men när jag ändat, uppreste hon sig och frågade om jag drömt det, ty annan sanning kunde där intet vara.

Jag såg nu väl det jag länge fruktat och hvarför jag gjort denna besvärliga resan, nämligen att Ebba gensade i sitt hjärta allt hvad andra sagt henne om konungens ändrade sinnelag och höll fast vid det hoppet, att han nog skrifvit till henne som förr, men att man henne de brefven förhållit. Jag måste då gifva henne bevis att jag talat sant, och jag kan intet nog tacka dig, k. fru Moder, att du på Svidja gaf i min hand de två kärleksvisorna, som konungen diktat och mig tillsändt, den ena svenska på Kymmenegård och den andra tyska till Pernå. Utan dessa papper hade hvarken jag eller någon annan kunnat öfvertyga Ebba om huru det rätteligen var. Men nu lade jag dem framför henne och bad henne dem noga genomläsa, sammanläggandes bokstäfverna i den första, som voro *Christina F.*, och i den andra, som voro *Fleming.*

Jag vet intet huru länge hon stafvade dessa papperen. Hon syntes intet förstå dem, eller intet kunna läsa för gråt, eller ändteligen misstänkte hon något svek därunder. Men handskriften var henne för välbekant, för att hon kunde längre tvifla. Då kastade hon papperen från sig och såg mig an med sådana ögon, som jag aldrig kunnat tro, rätt som vore jag hennes dödsfiende. Men jag sade till henne med gråtande tårar, att det hade jag intet förskylt, aldrig hade jag sökt konungens ynnest, som skulle vara min största hjärtesorg, därsom jag intet visste att den skulle hafva en snar öfvergång. Jag lofvade henne att aldrig återse honom, med mindre han vore förmäld, och bad henne gifva mig till, att jag en så oskyldig orsak var till dessa visorna, bedjandes

henne ihågkomma min trogna förbön för henne samt mitt redeliga uppsåt med denna resan. K. fru Moder vet, att Ebba hafver ett hjärta som guld, och när hon sig något återhämtat ifrån den första hastigheten, sade hon sig väl förstå, att det kunde vara så som jag sade. Men nu kunde hon intet säga mer; hon ville betänka sig till i morgon.

Jag kastade mig på min säng och grät. Men jag hade intet legat länge, innan Ebba kom tillbaka, föll mig om halsen och sade, att hon nu väl visste jag vore hennes uppriktigaste vän; jag skulle förlåta henne, att hon så hastig varit mot mig och intet strax velat tro det. Vi hade då ett långt och kärligt tal med hvarandra allt tills dager vardt. Hon sade mig allt det som henne på hjärtat låg, och k. fru Moder kan väl förstå hvad det var, men jag skrifver nu intet om det, efter det hennes sak är och icke min. Allenast det kan jag intet förtiga, att efter den natten har Ebba haft mera ro i sitt sinne än förr på länge, när hon nu vet det visst, som förr var så ovisst och gnagade som en orm hennes hjärta. Sveriges drottning blifver hon icke, men i stället blifver hon en frimodigt undergifven kvinna, som fått frid med sin Gud.

För den skull, k. fru Moder, skall du intet banna din envisa dotter, att hon så dumdristeligen gifvit sig ut på hafsens isar i detta ärendet, det ändock på sistone torde varit till någon fromma. Drottning Karin sänder sin nådiga välönskan till allt godt, och likaledes betygar dig Ebba sin vördnad. Gud uppehålle k. fru Moder till ett långt lif och sällhet, önskar

min hjärtans kära fru Moders alltid hörsamma
dotter och underdåniga tjenarinna
Christina Fleming.

P. S. Långström beder ödmjukeligen påminna, att Blacken blifver väl skodd nu i halkan. Jag hafver ock just förnummit det ryktet, att Birkholt friat för konungen till en prinsessa af Brandenburg. Gud gifve så väl vore. Lef väl, vergiss mein nicht.

C. F.

---

13. Herr Evert Carlssons begrafning i Åbo domkyrka.

En solklar eftermiddag i slutet af April månad samma år 1616 trängde sig en talrik människoskara kring stora ingången till Åbo domkyrka. En blond yngling, hvars kappa och hatt af en numera urmodig snitt förrådde en landtjunkare af herremannaklassen, närmade sig en bland mängden stående högrest gammal man och frågade honom hvad denna folksamling betydde. Den gamle svarade:

— De säga att herr Evert Carlssons lekamen skall föras i dag från Kankas till domkyrkan, och man väntar nu sorgetåget. Gud välsigne herr Evert, han var en ärlig herre, som far hans i tiden, och en ärlig död dog han för konung och fädernesland.

— Ja, sade ynglingen, hela landet sörjer herr Evert Horn. Kände ni honom?

— Fadern kände jag godt; jag har tjenat under honom i Liffland. Det sägs att herr Evert hade flinkare hufvud, och yngste brodern herr Gustaf skall icke heller vara en oäfven karl. Det är hjälteblod i Hornar och Flemingar; jag hör mera till Flemingarne, men heder åt den som hedras bör. Godt likar en gammal krigsman att höra ungt folk brås på hugstore fäder.

— Har ni varit af Flemingarnes folk, så har ni väl ock tjenat gamle herr Klas? frågade ynglingen med synbart intresse, mätande med sina blickar den af åren böjda, men ännu väldiga kämpagestalten.

— Något, unge junker; dock mera hans hästar. Jag var redan för gammal att tjena i bondekriget. I stället lärde jag unge herr Johan rida, honom, ni vet, hvars oskyldiga blod rann i sanden här utanför Åbo. Det var en stygg gärning, herre; men Gud allena dömer människors uppsåt.

— Kände ni herr Arvid Tönnesson och hans son Ivar af Tavastesläkten? frågade ynglingen vidare, upprörd af dessa minnen.

— Jag såg dem på Svidja och här i Åbo. Stoltare riddare hafva icke suttit till häst framför ledet. De fingo sin blodiga bane i Viborg, men de voro män, unge junker, de måste bära sin lott i ett grymt inbördes krig. De voro icke oskyldige piltar de, som ingenting ondt gjort.

— Säg mig: om en man, som den förre konungen låtit dräpa, efterlämnat en son, är det rätt eller orätt att sonen tjenar den nye konungen, som är son till hans faders baneman?

— Därpå kunde jag genmäla, att man svarar icke hvem som helst på sådana spörsmål i dessa tider. Är ni Sten Ivarsson af Tavastesläkten, så spörj icke en af Flemingarnes folk i sådana ärenden.

— Jag är hans yngre broder Bengt Ivarsson och är hitkommen till Åbo för att söka inträde i konungens tjenst, om detta annars står väl tillsamman med ära och samvete, svarade ynglingen trohjärtadt.

— Nå det var ärligt tal. Huru kunde jag också vara nog dum att taga eder för den oregerlige herr Sten?

Efter ni frågar mig på ära och samvete, så skall jag svara eder, att människors måttstock är en annan än Guds. Det är skrifvet, att Gud kan hemsöka fädernes missgärning på barnen intill tredje och fjärde led. Men detta hör till hans världsregemente, som icke vi kunna utrannsaka. Oss har han gifvit den lag, att vi ock skola älska våra ovänner; långt mindre skola vi tillräkna söner hvad deras fäder brutit. Gack, unge junker, och tjena med godt samvete den nye konungen! Han är en rättskaffens ung herre och menar väl med landet; det säger en som tjenat hans faders fiender och som sett sin gård brännas af den förre konungens folk.

— Jag tackar eder, svarade ynglingen och tryckte hans hand. — Ni vet mitt namn; så säg mig ock ert!

— Edert namn går som guldmynt i landet, men mitt är en fattig kopparslant, som endast tiggaren bugar sig för. För vår Herre är det nog allt lika. Stefan är mitt namn, och mitt nybygge heter Ahtiala. Har ni sett den nye konungen?

— Aldrig.

— Då kan ni i dag få se hans blida anlete. Det sägs att han själf varit med på Kankas vid herr Everts likbegängelse, och nu tänker jag han kommer till kyrkan, när de nedlägga den döde i koret. Men vill ni, så gå vi förut in i kyrkan, efter vi där kunna se bättre. Jag känner kyrkoväktaren; han skall släppa oss in.

Unge herr Bengt följde villigt gamle Stefan, och de insläpptes genom en sidodörr. Ehuru det var full dager, brunno vaxljus på högaltaret, hvars omhägnad, likasom pelarne, var klädd med sorgflor. Alltid skumt under hvalfven, äfven i det klaraste solsken, mottog det ärevördiga templet endast en sparsam dager igenom de små fönstren, där man ännu såg en och annan glasmålning

från den katolska tiden trotsa sekler och lågor. Katolicismen förstod bättre än lutherdomen att inlägga i sin arkitektur ett intryck af det heliga, högà och hemlighetsfulla, som för dödliga blickar beslöjar gudomens majestät. Under dessa mäktiga hvalf och i denna högtidliga tystnad måste själarna, med eller mot sin vilja, böja sig inför den Eviges tron. Och detta intryck, hvilket ännu i dag framträder så märkbart i sådana åldriga katedraler som Åbo domkyrka, var vid tiden för vår berättelse öfverväldigande. Bilderstormande präster hade, i sitt hetsiga trosnit efter Upsala möte, förstört de många ännu kvarstående helgonbilderna eller föraktligt kastat dem undan på skräpvindarna, där man i våra dagar återfunnit icke så få. Men i öfrigt hade föga förändrats i kyrkans yttre skick. Och hela tidehvarfvet stod ännu med ena foten i den katolska traditionen, medan andra foten var lyftad till marsch. Man firade ju ännu helgondagarna, man vigde klockorna, man behöll själaringningen, och om man mässade på svenska eller finska, sjöng man ännu på latin några kärvordna psalmer, som man ej kunnat förmå sig att utbyta mot nya på modersmålet.

Kyrkan var nästan tom. Endast i några familjebänkar sutto adliga fruar och jungfrur, som velat i tid bereda sig plats att åse högtidligheten. I Tottska grafkoret brann en lampa, och där knäböjde en sorgklädd, beslöjad kvinnogestalt på det kalla stengolfvet.

— Hvem beder så ensam där borta i koret? frågade unge herr Bengt sin följeslagare.

— Det är fru Sigrid Tott, som knäböjer på sin moders, drottning Karins, graf.

— Kände ni drottning Karin Månsdotter?

— En fattig krigsman, som vandrat mycket omkring, måste väl känna den enda drottning som bott här i

landet. Jag kom aldrig den gång till Liuksiala, utan att den välsignade frun lät först undfägna mig på det bästa i folkstugan och sedan kalla mig upp till sig att berätta för henne om forna dagar. Det fanns icke en fattig på många mils afstånd, som icke hvar dag välsignade henne i sin morgon- och aftonbön, och lika blid var hon mot alla, hög eller låg, vän eller ovän, ja mot själfve herr Olof Stenbock, som varit så grym mot kung Erik i tiden. Jag minns nog den dag, när Stenbocken stack sig undan för hertig Carl och blef skjuten som en eländig flykting i skogarna, huru fru Karin då lät uppsöka hans döda kropp och begrafva honom i vigd jord, vedergällande ondt med godt... Nå, det vore för långt att omtala; Gud känner de sina; nog kände han fru Karins gärningar i det tysta. Mig var hon synnerligen huld för att jag var en bland kung Eriks bågskyttar i mina unga dagar; det fick jag ofta för henne förtälja. Och för fyra år sedan råkade jag just komma till Liuksiala, när hon låg på sitt yttersta. Jag fick komma till hennes säng och säga farväl åt henne, jag med alla andra af gårdens folk, och hon orkade intet mer tala, men hon gaf fru Sigrid ett tecken att läsa för henne Johannes' första epistel, som är om ljuset och kärleken, och vid fru Sigrid läste midt i andra kapitlet och kommit till de orden i sjuttonde versen, att världen förgås och hennes lusta, men den som gör Guds vilja, han blifver evinnerligen, förmärkte vi alla, huru den kära gamla fruns ögonlock sakta föllo ihop, och i den samma stunden vardt hon saligen döder. Så var det med fru Karin, och dotter hennes, som nu beder i koret, brås uppå mor sin; sonen kände jag intet; han reste världen omkring undan kung Johan. Men dottersonen, unge herr Åke, lärer brås uppå morfadern, varandes en ostadig och

hårdsint herre, duktig i slagsmål, såsom ock Totteslåkten hör till de styfvare här i landet.

— Hvem är den förnäma frun, som sitter ensam i högbänken närmast altaret med en uppvaktande kammarjunkare vid bänkdörren?

— Det är ståthållaren herr Johan De la Gardies husfru Karin Oxenstjerna, den förnämsta i Åbo. Hoftjenaren, som nu träder fram till bänken, lärer förmäla, att sorgetåget snart kan förväntas.

Gamle Stefan hade gissat rätt, ty strax därpå intogo två härolder sin plats vid stora ingången, dörrarna uppslogos, och processionen visade sig. Den egentliga likbegängelsen hade, i konungens närvaro, firats på Hornarnes stamgods Kankas i Masku socken ej långt ifrån Åbo, men det var sörjdt för att en så berömd fältherre som Evert Horn, konungens lärmästare i krigskonsten, ej skulle föras obemärkt från fädernegodset till sin graf i domkyrkan. Processionen var lång och ståtelig. Först intågade krigsfolket, så många som kunnat sammanbringas hemma i landet, medan hären låg i fält; därefter ett antal af den aflidnes underlydande bönder, efter dem Åbo stads borgerskap, sedan ett stort antal finske adelsmän. Efter dem följde härolder och fanbärare, efter dem den dödes kista, buren af officerare, och näst därefter Evert Horns änka, Margareta Fincke, med deras ende späde son Gustaf, buren af sin amma, samt alla hemmavarande medlemmar af släkten Horns båda grenar, till Kankas och till Åminne. Närmast efter dem följde biskopen med sina präster, efter dem ståthållaren och slutligen konungen själf, omgifven af en talrik och lysande svit, alla sorgklädde. En afdelning af vakten och två härolder afslutade tåget.

Menigheten strömmade in och uppfyllde kyrkan.

Ceremonin i templet var likväl, af antydd orsak, kort. En sorgmarsch uppstämdes, en mässa sjöngs, biskopen höll ett kort tal framför högaltaret, där kistan hade nedsatts på en matta af svart sammet, och därefter började konungen, såsom i fält, den kära strids- och segerpsalmen »Vår Gud är oss en väldig borg», hvari alla närvarande instämde. Många ögon fylldes af tårar, och en fuktig glans i den unge konungens blickar vittnade om huru kär den hädangångne varit för honom, såsom för hela fäderneslandet.

Allt varade knappt en timme. Kistan nedsänktes i grafhvalfvet, dock icke i Hornska familjegrafven, utan i Helga-lekamens-koret, omgifven af de fanor, hvilka den tappre fältherren själf i lifstiden tagit från rikets fiender. Där hvilar den tappre Evert Horn intill denna dag, och där skall han hvila till domedag, ännu sedan Åbo domkyrka själf legat länge begrafven under polens eviga snö. Hans och hans makas bilder, huggna i marmor på grafstenen, hafva nästan oskadade trotsat härjande lågor och plundrande fiender. Finland, som icke mer knäböjer vid helgons reliker, betraktar ännu med vördnad den obefläckade hjältens graf.

Konungen växlade några deltagande ord med änkan, fru Margareta, och med fru Sigrid Tott, tryckte deras händer och gick att åter egna sig åt rikets angelägenheter med den vaksamma och energiska drift, hvarom en otrolig mängd bref och förordningar, utfärdade under hans tre månader långa vistelse i Åbo, bära vittne för eftervärlden.

---

14. När konungen var sin faders son.

Dagen därpå hade ståthållaren Johan De la Gardie föredragning i slottet. Konungen var uppbragt öfver de mångfaldiga klagomål som fortfarande inlupo, än från fogdarne öfver böndernes motsträfvighet att erlägga resterande Elfsborgslösen och andra gärder, än från bönderne öfver fogdarnes olagliga utpressningar. Det var en länge intrasslad härfva af betryck och oordningar, som kunde pröfva en ängels tålamod och syntes nästan omöjlig att utreda. Ståthållaren fick befallning att i dessa klagomål noga rannsaka hvem som hade rätt eller orätt; men just däri låg svårigheten. De la Gardie beslöt att afleda konungens vrede åt ett annat håll, där den med mera skäl kunde slå ned.

— Eders nåde vet — sade han — att bönderne i Virmo och flera härader blifvit på vintern uppviglade af konung Sigismunds utskickade och satt sig till öppet motvärn mot fogdarne.

— Det vet jag, Gudi klagadt — genmälde konungen bistert — och att så skett, länder icke eder till synnerlig berömmelse.

— Jag har nu lyckats gripa en af dessa utskickade på Åland, och han hitfördes i går afton fängslad till slottet. Hvad skall göras med karlen?

— Rannsaka honom först, häng honom sedan!

— Jag har rannsakat honom med den påföljd, att han icke kan undgå repet, men beklagligen tyckes han endast ha varit verktyg för den rätte bofven, som undsluppit. Han pratar i vädret om tusen saker, men förtiger hårdnackadt det som mest är nödigt att veta. Skall jag använda sträckbänken?

— Låt föra in honom hit!

Ståthållaren gaf en befallning, och snart infördes under bevakning en med tunga bojor belagd äldre man i ryttaredräkt. Konungen såg icke framför sig, hvad han förmodat, en smygande usling med skelande blick, utan fastmer en Herkulesgestalt med ett frimodigt och jovialiskt utseende. Och när det gäller ett spel om kronor, händer ibland att en konung rannsakar själf.

— Ditt namn?

— Ivar Bertilsson, kvartermästare i kunglig majestäts tjenst den tiden herr Klas Fleming förde regementet i landet, men sedan benådad, jämte många andra ärliga gossar, vid eders majestäts lyckosamma uppstigande på tronen.

— Så? Och du har brukat min nåd till att stämpla mot min regering? Du har låtit skicka dig af de polske till att uppvigla folket och att utsprida förrädiska plakater i landet?

— Med förlof, ers majestät, det är huru man tar det. En fattig karl har inte råd att bestå sig mer än en Gud, en kung och en tröja. Jag är en kronans hund; när man säger till mig: *apporte!* så resonerar jag intet.

— Godt. Du skall också bli hängd som en hund. Hvem var din hufvudman här vid stämplingarna?

— Ja, si det är knuten, ers majestät. Ännu i går skulle jag förr låtit rycka tungan ur halsen på mig, innan

jag sagt hans namn, men i natt låg jag och frös i slottstornet och fick tid att betänka mig. Ivar Bertilsson, sade jag till mig själf, hvad pocker har du för tack för att du varit en stöfvare åt Sigismundus? Rätt som en fähund har du smugit dig genom landet och slitit ondt, men hvad godt har du af'et? Jo, tom mage och tom pung. Hundra gyllen skulle du få i månaden och har icke fått femtio på ett halft år. Stallmästare skulle du blifva i Warschau, men har icke en hästkrake här i landet, utan får lunka till fots genom kärr och mossar. Galgen blir din lön, Ivar Bertilsson; nej, då kan du hellre tjena Gustavus, om han behöfver en gammal pojke, som luktat krut i fem och tjugu år. För si, hvad nu anbelangar den stora äran att blifva ett helgon, så betackar jag mig och missunnar den inte åt dem som äro därtill mera klippte och skurne än jag.

— Håll dig till saken, karl! Hvem var din hufvudman?

— Jaså, med förlof, efter ers majestät är så nådig och frågar, så skall jag ock ärligen svara. Var jag icke honom så trogen, som fäste åt klinga? Hade jag icke hundra gånger kunnat friköpa min hals för hans, när vi flackade omkring och kröpo i ljungen förbi länsmansgårdarna? Men som en turk och en räf har han lönat min trohet. Vet eders majestät hur det gick till, när jag blef knipen på Åland? Jo, det gick så till, att allt var redan väl beställdt, vi hade fraktat en skuta, som skulle föra oss öfver till Riga, och skutan låg färdig på redden; vi skulle ro ut i en båt. När vi redan voro i båten, kom jag ihåg, att jag glömt i gården en kutting öl, som allt var behöflig i vårkylan på sjön, och gick upp att hämta tingesten. Då kom en långbent länsman, som hade fått korn på oss; jag undan och han efter.

När vi så kommo till stranden, ropade jag: båt, åhoj! och hade godt hunnit bärga oss alla tre, men hvad tror ers majestät att jag såg? Båten hade lagt ut från stranden, när oråd märktes på landbacken, och så besveko mig de hedningarne och lämnade mig i sticket. Nå, jag säger ingenting om att den slyngeln Sam ännu därtill gjorde lång näsa åt mig, efter han nyss förut hade fått stryk, men prästen, ers majestät, han skall för den mandaten få vrida sig som en mask i skärselden! Jaså, jag skulle säga hans namn? Får gå för mig; pater Padilla kallades han i Warschau och sades vara biktfader åt Sigismundus. Inte vet jag så noga, men från Rom kom han, det är säkert, det hade han bref på.

Konungen växlade några ord med De la Gardie på latin:

— Oss har vederfarits den äran, att påfven har tussat på oss sin bästa spårhund. Denne Padilla har drifvit böhmarne till förtviflan och injagat skräck hos alla protestanter i Tyskland. Det var en fet fångst eder länsman lät undslippa, och att påfven skickat just honom till att omvända oss, bevisar att trådarna spinnas från Rom öfver hela Europa. Karlen, hans handtlangare, är en bulvan, som icke fått titta långt i korten, men torde hända han något vet, som kan vara till nytta. Häng honom icke tillsvidare, förvara honom väl, och låt honom prata. Och du där — fortfor konungen på svenska till fången — marsch tillbaka till tornet, och säg till att de icke låta dig frysa. Ditt lif hänger på att du talar sanning.

— Hade jag velat ljuga mig från repet, så hade jag väl kunnat hitta på bättre sannsagor och icke stått här med dessa fyra armbanden, genmälde fången, i det han utleddes, med en frimodighet som icke misshagade hans stränge domare. — Jag har allt gått i skola hos luri-

faxar, men si, Ivar Bertilsson har varit för dum att lära sig konsten. Vill ers majestät bevisa sin nåd mot en gammal krigsman, som slagits mot far hans, så ställ sex man i ledet med goda musköter och befall dem att sikta rätt mot Ivar Bertilssons breda bringa. Repet har aldrig varit rätt i hans smak.

De sista orden nådde icke majestätets öron, som redan fått nog af fångens prat.

— Har ni något vidare att förmäla? frågade konungen De la Gardie.

— En ung man, som kallar sig Bengt Ivarsson Tavast till Kurjala, anhåller att få träda i eders nådes tjenst vid adelsfanan.

— Ivarsson till Kurjala? Jag har nog af hans broder Sten. Det är ett obändigt blod i Tavastesläkten.

— Den unge karlen likar sig till att vara mera tam, genmälde ståthållaren småleende. Hans släkt är en af de äldsta i landet, och många hänga vid namnet Tavast.

— Och har jag icke redan sökt utplåna äfven den blodskulden? genmälde konungen motvilligt. För honom in!

Bengt Ivarsson inträdde. Hans kinder voro hvita som snö, och konungen misstog sig om anledningen därtill.

— Hvad? sade han strängt. Vill du blifva soldat och bleknar för den konung, som skall föra dig i striden?

Den unge mannen förmådde icke svara ett ord.

— Gå! fortfor konungen i samma ton. — Mina soldater skola kunna se djäfvulen själf i hvitögat. Jag behöfver män och icke jungfrupiltar.

— Värdigas höra mig! stammade den unge landtjunkaren, som dock kände tillräckligt Tavasteblod sjuda i sina ådror vid en beskyllning för feghet.

— Hvad har du att säga mig?

— Om jag är blek — fortfor Bengt, hvars harm begynte öfverväldiga hans naturliga blyghet — om jag är blek, så värdes icke förakta mig för att jag tänker på mina fäder!

— Jag förstår. Din fader och din farfader hafva dött förrädares död. Om du tänker på dem, hvarför kommer du hit? Hvarför inväntar du icke på Kurjala den första polska här som kommer att befria landet från mitt tyranni och att utropa dina förfäder som helgon?

— Värdigas än en gång höra mig! utbrast ynglingen, nu med vredens rodnad på sina kinder. — Därför att mina förfäder dött förrädares död, ändock de förtjenat en annan lön för den trohet de bevisat den de ansågo för sin rättmätige öfverherre, därför står jag nu här. De finnas, som sagt mig, att mina fäders son kunde möta eders majestät endast som fiende och endast med draget svärd i striden. Visste jag hvad de dödas blodiga skuggor tänkte därom, skulle jag kommit hit med ett lättare hjärta. Men jag kommer som en tropligtig undersåte, efter eders majestät ingen del hafver i det förgångna, och jag bönfaller ödmjukeligen att få erbjuda eders majestät min ringa tjenst, på det att icke allenast mina fäders minne må upprättas i mig, det de intet behöfva, men att ock eders majestät för min trohets skull må återgifva dem äran, när eders majestät icke kan återgifva dem lifvet.

Konung Gustaf Adolf hade både af medfödd mildhet och politisk klokhet sökt utplåna de blodiga spår hans fader efterlämnat; men han var ömtålig för allt som vidrörde denna ömma sträng och kastade skugga på faderns minne. Ynglingens ord misshagade honom; han var retad förut och brusade upp.

— Sitter du till doms öfver din konung, dåraktige pojke, och vill lära honom hvad rätt eller orätt är?

Gå, tacka din ungdom och oerfarenhet, att jag icke gifver dig bättre besked om en undersåtes pligter! Jag har nog af eder, obändige Tavaster. Min fader, som I lasten, har af oförtjent nåd återgifvit eder Kurjala gård, den I förverkat. Sen till, att jag icke tager hans gåfva tillbaka.

Det fanns ögonblick, när den milde Gustaf Adolf påminde om sin järnhårde fader, sällsynta ögonblick, men detta var ett. Ynglingen, som redan varit beredd att böja knä för den stränge herskaren, drog sig tillbaka, till hälften förkrossad, till hälften i vrede. Först på slottets borggård återvann han besinningen och utbrast i tårar af sårad stolthet.

— O, min moder, klagade han, du hade dock rätt! Hvad bekymrar han sig om *mina* fäders ära, när det gäller *hans* faders blodskulder? Och dock fanns en tid, när Tavasterne voro fullt jämngode med Vasarne. Välan, mitt beslut är fattadt. Jag erbjuder min tjenst åt Sigismund. Rätt måste jag finna, här eller där.

— Sök rätt hos den domaren, som allena rättfärdig dömer människors uppsåt! yttrade bakom honom en välbekant röst. Den gamle Stefan stod på borggården och hade förnummit hans afbrutna ord.

— Skall då all rätt förtrampas på jorden? utbrast ynglingen häftigt.

— Och hvar fann jag rätt, när jag två gånger fördrefs från hus och hem? Jag förtröstade på Herren och byggde min gård för tredje gången. Där led jag åter öfvervåld, men hvarför skulle jag misströsta? Hjälparen kom i nödens stund, och så kommer han alltid. I dag har jag klagat hos konungen öfver fogdens utpressningar. Konungen har lofvat undersöka min sak, och jag hoppas få rätt, men jag förtröstar icke på furstar, jag förtröstar på konungarnes konung. Ser ni, unge

junker, de där främmande fångarne, som arbeta vid slottsmuren för att iståndsätta skadorna efter branden för två år sedan? Hvad må det vara för folk?

— Jag har hört sägas, att här skola finnas polske krigsfångar, tagne i Liffland.

— Ja, det torde väl vara sådane. På hvad månde desse fattige fångar förtrösta här i främmande land?

— På att utväxlas, när det blir fred.

— Men innan det blir fred, skall hälften af dem blifva död i det främmande landet. Si, så litet hjälper det att förtrösta på jordiska ting. Men förtrösta på det som bättre är, så står rättvisan hart invid dörren, när ni tänker det minst.

Vid dessa ord närmade sig en adjutant till Bengt Ivarsson med befallning att återvända till ståthållaren, som hade något att säga honom. Ynglingen gick, och gamle Stefan stannade kvar för att betrakta de främmande fångarne. Om en stund kom Bengt tillbaka med gladare uppsyn.

— Nå, hvad sade jag? yttrade gamle Stefan småleende. — Står rättvisan redan för dörren? Det var bittida.

— Ståthållaren räknar släktskap med oss genom min moder och säger sig hafva stillat konungens vrede. Jag får ännu icke visa mig på en tid, men till midsommar tror han förvisst att jag får tjena vid adelsfanan.

— Ja, det trodde jag om vår unge herre och konung. Han är hastig till mods som hela sin släkt, men han ångrar sig snart, och då är han blid som solsken. Gud vare lofvad för sådane furstar. Nu skall rätt råda och orätt vika. Men i allting skole vi hafva vår tröst till Herren allena.

15. En midsommardag vid Trollböle.

År och tider förgå, öden skifta, länder förändras, folk digna, folk upprättas, blomning vissnar, det vissnade blommar åter upp, hemlighetsfulla, beständigt verkande och dock beständigt förvånande krafter omsätta naturens och lifvets dolda kapital i beständigt nya former af tillvaron. Hvarje dag se vi gubbar åldras och barn uppväxa, höstar mörkna, vårar ljusna, och vi kunna icke nog förundra oss öfver att icke ett år det andra likt. Men i naturen och i människolifvet framträda stundom så häpnadsväckande omskiften, att allt synes med ett slag förändradt och att äfven den blick som vanan gjort liknöjd måste igenkänna den hand, hvilken osynlig ingriper i hela världsordningen. Det är om sådana skiften det blifvit sagdt, att »tidens orm byter om skinn och det är månskifte i häfderna».

År 1617 var det i Finland så. En fruktansvärd drake från stepperna hade länge slagit kring landet sin förkrossande ring. Nu löstes en af dess knutar, landet fick andas, och drakens affallna fjäll blefvo kvarliggande som en vall öfver de ändlösa kärren i Ingermanland. Man kunde ännu ej fatta det klart, men man kände en lättnad, såsom när den i stenklyftan nedhukade flyk-

tingen åter kan uppresa sig i sin fulla längd och andas himmelens luft.

Våren hade varit sen och kall, drifvorna hade kvarlegat ovanligt länge på höjdernas norra sluttningar; de tidigast återvändande flyttfåglarna hade frusit ihjäl och allt som töat eller försökt att grönska i middagssolen hade åter stelnat eller förvissnat i nätternas frost. Först i medlet af Juni kom en varmare luft. Hvarifrån? ja, det visste blott Han, som känner vindarnas vagga. Icke kom vårens luft från söder eller väster, öfver det iskalla hafvet, som stal all värme från sina kuster; icke heller från de dimmiga kärren i öster och än mindre från Lappland, som ännu låg hvitt af snö. Han kom, såsom all god gåfva, ofvanefter, ifrån den makt, som med sin andedräkt förvandlar ödemarken till lustgård. Inom en vecka var allt förbytt och underverket fulländadt. Några få dagar, och vintern var borta, sommaren var där. Vårens späda, förtvinande barn växte med ens till en blomstrande yngling, afslet, som Kullervo, sin linda i vaggan och kastade henne jublande i sommargrönskan.

Det är endast ett nordiskt land som förnimmer och uppenbarar kraften af ett sådant skapareord. Hvilken matta på fälten! Hvilken doft i skogarna! Hvilket fågelkvitter på alla grenar! Hvilken vällust att andas, och hvilket sprittande lif i alla glittrande vågor, alla sprickande tufvor, där myriader åter vaknade lefvande väsen fröjda sig åt en ny tillvaro!

Trollböle heter en liten gård på östra kusten af den långt framskjutande halfön Hangö, som bildar sydspetsen af det finska fastlandet. Nejdens hela lynne förklarar de folksägner, som gifvit upphof åt gårdens namn. Halföns ryggrad af ödsliga berg, där trollen trifvas i klyftorna, reser sig tätt bakom gården. Tre

små täcka och hemlighetsfulla insjöar mellan bergen, enkom skapade till skogsfruns speglar, uttömma sitt öfverflödiga vatten genom en liten förtjusande å, som slingrar sig mellan branta stränder till hafvet, matar en flitig kvarn och i sin mynning är en älsklingslekplats för stimmande fisk. Men när man, följande åns slingringar, nedstiger från de skrofliga bergen till gården på sluttningen, öppnar sig med ens en bländande utsikt öfver Pojo vik och den lilla staden Ekenäs med dess hvita kyrka och rödmålade hus på motsatta stranden.

Det är sant, att vid tiden för denna berättelse drog ännu ingen järnväg, såsom i våra dagar, sin raka vall med de frustande lokomotiven närmast hafsstranden nedanför gården, men så stod i dess ställe urskogen hög öfver alla berg och sandslätter på halfön. Trollböle, som nu är fattigt och glömdt, var då en förmögen gård, som svedjade skogen och hade sin binäring af sjöfart på Reval. I dag var allt ordnadt till högtid: äldste gårdssonen firade sitt bröllop med gamle Stefans sondotter från Ahtiala, han, som förr bott på Hangö, där de unga då plockat lingon i skogarna.

Det var midsommardag klockan ett på eftermiddagen. Gården var folktom, emedan alla voro i den med löf och blommor utsirade stadskyrkan, där brudparet vigdes. En femtonårig vallflicka satt ensam på bergsluttningen, vaktande gårdens kor. Aldrig, tyckte hon, hade viken legat så blänkande klar, aldrig hade skogen doftat så ljufligt, aldrig hade humlorna surrat så flitigt mellan äppelblommorna i dalen och hasseln på höjdsluttningen. Uppståndelsen och lifvet hänryckte hela naturen, luften sken, himlen var så blå, och de lätta, hvita molnen liknade, där de summo i höjden, dufvor med utbredda vingar. Den unga flickan företog sig att sjunga i ensam-

heten. Hvar skulle hon sjunga, om icke här? När skulle hon sjunga, om icke nu? Men den djupa sången födes endast af längtan, och till hvad skulle hon längta nu, just nu, vid midsommartid, vid skogens bröllop, där hon var brudtärna? Därför sjöng hon i början ystert och lekfullt:

Och jungfrun hon gick sig i berger och mo.
Hillevo, hallevo!
Nu hafver jag mistat min silkelesko.
Hallevo, melido!
Hvem kunde det tro?
Nu går jag så barfot som kalfvar och ko.
Sio!

Och skogsrå hon traskar i hasselemo.
Hillevo, hallevo!
Och hafver du hittat min silkelesko?
Hallevo, melido!
Jo, det skall man tro;
sexhundra små trollbarn ha fått den till ho.
Sio!

Medan hon sjöng, steg hon upp på höjden, för att se om icke brudtåget redan var synligt på vägen från staden. Ingen syntes, hon kände sig ensam, berget och skogen voro hennes ende förtrogne. Hon nedsteg först till insjöarna, sedan till ån, gick med sina bara fötter i vattnet och hade sitt nöje att se den klara strömmen sorla mot kiselstenarna. Därpå band hon en krans af neckrosblad, virade den kring sitt mörka hår och speglade sig i vattnet. Ensamheten, kransen och det väntade brudtåget ledde hennes tankar till den dag när hon själf skulle stå brud. Hon uppsteg åter till höjden, stannade vid en gammal mossbevuxen tall, klappade honom kärligt och sjöng nu i en annan ton, i den

stämning, ur hvilken så många sköna nordiska visor i alla tider upprunnit:

Och när jag står brud,
så är jag så fin
i pärlor och skrud,
som gyllande skrin,
och då säger prästen amen.

Men tallen i skog
min fästeman är,
han tager mig nog,
han har mig så kär,
och nu säger berget amen.

— Det är en gammal fästeman du fått, sade en förnäm adelsjungfru, som plötsligt uppenbarade sig med sin tjenarinna på berget och hört flickans sång.

— Han är nog så bra som en annan; han springer icke ifrån mig, han, svarade flickan och klappade åter lekfullt den trogne vännen.

— Har du hört när man väntar krigsfolket hit ifrån Hangö?

— Nej, hvad hon säger! Krigsfolket? Hvad skulle de göra här, när de få slåss därborta?

— Vet du icke att det nu är fred i landet, och nu kommer krigsfolket hem från kriget. Har du icke hört freden kungöras i kyrkan?

— Nej, hvad hon säger! Är det fred? Nu skall stallpelle bli arger, för han tycker inte om krigsfolk, och oxa blir odrägliger, när han vädrar en knekt. Men där komma de; hi och hej!

Och med flygande hår sprang flickan utför berget, för att betrakta brudtåget. I detsamma kom hon ihåg sin fattiga dräkt, som så litet passade för det högtidliga

tillfället, hejdade språnget och slank in i badstugan, från hvars glugg hon hade fri utsikt öfver vägen och gården.

Tåget närmade sig nu gården, företrädt af två spelmän till fots, af hvilka den ene — på en tid när fiolen ännu icke var känd i landet — frampinade besynnerliga toner ur ett stort konstigt valthorn, medan den andre af alla krafter slog trumma. Efter dem följde två talmän åkande, sex brudsvenner ridande och sex brudtärnor åkande. Sedan följde brudparet, därefter kyrkoherden, mäster Sigfrid, åkande vid sidan af brudens farfar, sedan brudparets föräldrar och därefter öfrige gäster. Den alltifrån hedendomen såsom helig ansedda eken hade sin tillbörliga andel i festtåget. All ungdomen bar ekkvistar i händerna, bruden bar kring sin panna en krans af eklöf och blåklint, medan brudparets och många andras seldon voro smyckade med fältens blommor, hvilket allt gaf tåget ett gladt och lifligt utseende.

När man hunnit till gården, ledsagades brudparet i procession till den med ryor, löf och blommor festligt prydda stugan, där man först sjöng en psalm och sedan fick höra ett godt och förmanande välkomsttal af den vördige mäster Sigfrid. Först därefter intogo vederbörande sina hedersplatser, och nu kringbjöds välkomstbägaren, en silfverpokal från kung Göstas tider, fylld med ett starkt kryddadt öl. Brudparet skulle dricka alla till, och en tenntallrik på det stora bordet påminde gästerne om att därvid lägga en skärf åt stupade fattige soldaters änkor och barn. Inkomsten var icke stor, kopparslantarna vittnade om att tiden själf var ett fattighjon, men det var en hederssak att låta någonting klinga, och det klang oupphörligt på tallriken. Därefter spredo sig gästerne. En del stannade vid ölet i stugan; andra

gingo ut till det enstaka höga Trollberget i söder, vid hvars fot upprann en helig källa, där man hade för sed att offra slantar, nålar och knappar, alldeles som i den hedniska tiden. Brudgummen hade redan kvällen förut varit nog förtänksam att där nedlägga en silfverpenning åt skyddsandarne, och när nu bruden efter gammal sed offrade i samma källa en bröstnål af silfver, trodde man sig hafva blidkat naturmakterna.

Några funnos likväl, som ännu icke ansågo detta tillräckligt. En äldre kvinna fann det vara alldeles nödvändigt att också blidka jungfru Maria. Hon trädde fram med en kruserlig nigning, doppade i källan en liten kvast af nio sorters olika blommor, beständte bruden med *vigvattnet* och gick sedan med dessa blommor nio gånger kring samma unga brud, under det att hon långsamt framsade följande besvärjelse:

Jungfru Maria gick sig i grönan lund,
trampade ormen på häla;
hvad månde jag nu i denna stund
åt vänaste lilla bruda begära?
Sex ting fylla lador och kamrar väl:
rund säck, mång' barn och lång lifstid säll,
god sundhet, kärlek, som icke sviker,
och sist att få komma i himmelrike.

Därpå skulle bruden fästa blomsterna vid sin barm och lägga dem till natten under sin hufvudgärd. Det är icke alldeles visst, hvad den vördige mäster Sigfrid månde hafva sagt om denna kvarlefva från katolska tiden, därest han varit närvarande vid den heliga källan. Nu framträdde bland sällskapet en äldre axelbred man, som med mycken fyndighet sökt att dölja bristerna i sin slitna ryttaredräkt under högtidens blommor och eklöf.

— Hvad nu? sade han med en förtrolig nick, såsom till en gammal bekantskap. — Huru står det nu till med katekesen? Hvad säga biskop och konsistorium om att en så renlärig person som mor Agneta från Tofön intalar folket sådana vidskepelser?

Mor Agneta vardt mäkta vred och blef icke skyldig svar på tal.

— Nå, det må jag säga, genmälde hon, förunderliga ting får man se här i världen! Det är sannerligen första gången en sådan gammal öltratt som Ivar Bertilsson lämnar stånkan innan sista droppen är tömd. Biskop och konsistorium lära väl icke mindre förundra sig, när en sådan ärkepapist som besagde Ivar Bertilsson, den där nyss gick i påfvedömet upp öfver öronen, med en fart blifvit bättre kristen än annat hederligt folk. Men allramest faller profossen i förundran öfver att han mist en så välförtjent fångst, på hvilken han i så många år väntat med både hampa och bast. Och nu tager han sig för att predika, den där!

— Å fy skäms, att tycka illa vara för så litet, återtog mannen i den slitna jackan med samma godmodiga framfusighet som alltid utmärkt den manhaftige kvartermästaren Ivar Bertilsson. — Kommer ni ihåg när jag tog er med båda händerna om nacken och kysste er midt på Pojo kyrkbacke? Nå, det är allt tider sedan. Är ni led vid er man, så knyck bara i mig; jag står väl hos kunglig majestät och kronan, alltsedan jag såg Gustavus i ögonen utan att blinka. Ni må tro han tyckte att jag var en karl, och jag förstod att det kan blifva en krigsman af honom med tiden, bara han får bättre förstånd att sköta hästar. Det har jag sagt honom, och sedan jag nu gifvit Sigismundus på båten, så är jag kunglig majestäts tropligtige

hofslagare och förste karl vid mönstringarna. Men si, det går öfver ert förstånd, strömmingssaltare! En sak ångrar jag, och det är att jag ej beställde ett lagom rep åt den oduglingen Sam. Nå patern, ja han skulle vara en rar konfekt åt belsebub. Men hvad det angår, att jag skulle hafva lämnat stånkan half, så är det lasteligt tal om en krigsman. Visst blef hon half, för det att jag väntar få se adelsfanan rida fram här på landsvägen. Men säg, må de nu hinna dricka allt tomt, innan jag hinner tillbaka till stugan?

Mor Agneta hade tåligt afbidat det långa talets slut, i hopp att få svara med ord och inga visor, men hennes hopp blef besviket. Tre eller fyra fänikor söderifrån kommande kavalleri närmade sig i sakta skridt och läto från sina trumpeter höra en munter hälsning. De hade blifvit utskeppade vid Hangö hamn, emedan där fanns en landningsbrygga för hästar, hvilken saknades i Ekenäs. Det var mest ungt folk, men som redan bestått mången het dust och nu glade återvände till fäderneslandet. De hade prydt sina stormhattar med gröna kvistar och instuckit blommor i musköternas mynningar, likasom hade äfven de varit bröllopsgäster. Denna glada syn förfelade icke att verka en vänlig stämning bland åskådarne, af hvilka annars mången hyste en icke alldeles ogrundad misstro mot krigsfolkets framfart. Nu mottogs truppen med högljudda, glada rop och välkomsthälsningar.

Emellertid voro ryttarne icke inbjudne till bröllopet, där intet visthus kunnat stå ut med deras friska aptit; och så van en krigare var i dessa oroliga tider att komma som objuden gäst hvarhelst han behagade, skulle fänikorna sannolikt ridit Trollböle förbi, därest icke anföraren oförväntadt kommenderat halt. Anföraren var

Klas Fleming, och anledningen till hans order var ett oförmodadt möte med hans syster Kerstin Fleming, som kommit från Svidja för att här få trycka hans hand, innan han en kvart mil härifrån svängde af åt väster på vägen till Åbo. Fröken Kerstin hade varit nog förtänksam att äfven ihågkomma sin broders folk, och hennes tjenare hade i staden uppköpt allt som behöfdes till den enkla måltid de nu hade i ordning på bergsluttningen invid landsvägen.

Medan alltså de båda syskonen Fleming under förtroliga samtal tagit plats på en af bergets naturliga hvilobänkar, sutto ryttarne muntert af och läto den opåräknade undfägnaden smaka sig väl. Bröllopsgästerne fingo likaledes ett oförväntadt nöje af denna anblick. Ivar Bertilsson ansåg sig som en självskrifven gäst äfven vid detta andra gästabud, blandade sig med viktig min i ryttarnes upplösta leder, sparade icke nyttiga lärdomar för den oerfarna ungdomen och delade broderligt — eller rättare farbroderligt — deras bröd, fläsk och öl. Hästarna voro, i hans tanke, under all kritik. Huru kunde en bra karl rida kull ryssar och polackar med sådana marsvin, som hängde hufvudet, släpade benen efter sig och betänkte sig för hvarje steg, om de först borde upplyfta högra framfoten och vänstra bakfoten, eller tvärtom. Han skulle icke vara det minsta förvånad, om han hörde dem grymta. Och huru voro de skodda sedan? Käringar hade skott dem; gingo de icke som kattor på hal is? Och hvad sadlar och remtyg angick...

— Nå, nu kan det vara nog, afbröt honom en skäggig veteran, som ledsnat vid detta prat, hvilket en annan gång kanhända kostat talaren ett godt rapp, men denna gång ökade munterheten. — Hvad har han ridit för kameler i sina dagar, efter han icke bättre förstår

sig på våra finska stridskampar? Håll ut en stund i ett godt napptag, så skall han få se de lättfärdiga polska och ryska grannlåtshästarna flåsa efter andan, så att de storkna, medan våra kampar bli muntra först när de fått betänka sig någon timme i värsta leken. För resten skall jag säga honom, kamrat, att sådan herren är, sådan är tjenaren. Är ryttaren bra, nog får han folk af hästen.

— Det är just det jag har sagt Gustavus, återtog konung Sigismunds tillämnade stallmästare med sin vanliga tvärsäkerhet, i det han hämtade andan efter en ny klunk. — Men hvem frågar nu för tiden efter en gammal krigsmans råd? Pojkar, som redo käpphäst när jag suttit tjugu år i sadeln, mena sig nu förstå den saken bättre. De skulle ha sett Svidje Klas, som folk kallade sotnäsan! Det var en karl att rida tvärt igenom muren, så att det rök om honom.

— Red han icke tvärt igenom stenmuren, så kunde han väl sätta öfver den, inföll gamle Stefan, som ock vandrat ut från bröllopsgården för att se huru nutidens ungdom redde sig i stigbyglarna. — Nog hade jag suttit i sadeln i tjugu år, när Ivar Bertilsson ännu red käpphäst; men icke tilltror jag mig därför att undervisa Gustavus.

Vid dessa ord framträdde ur skaran en ung ryttare och räckte veteranen från kung Göstas tider trohjärtadt handen.

— Guds fred, fader Stefan! Tack för ett godt råd på Åbo slotts borggård!

— Min själ är det icke unge herr Bengt Ivarsson från Kurjala! utropade den gamle öfverraskad. — Jag väntade icke så snart återse eder.

— Och ni väntade icke att återse mig som simpel ryttare vid adelsfanan? Men det kan vara så godt att tjena sig upp i graderna med eller utan förfäder. Hvarje

släkte må bära sin egen skuld eller sin egen ära. Jag har nu tjenat kungen som knekt jämnt ett år och lärt mig att rida en ovän på lifvet; vill nu kungen göra mig till kornett, så gör han det för min egen skull och icke för det att jag heter Tavast.

— Rätt så, unge man, genmälde gamle Stefan och besvarade kraftigt handtryckningen. — Nog blir det karl af eder, herr Bengt, och en så bra karl, som någonsin burit det frejdade Tavastenamnet. Med sådant folk skall vår konung gå med seger till världens ände.

---

16. Sista kapitlet: om ungdomsdrömmar.

Den unge riddaren Klas Hermansson Fleming var en af desse den energiska handlingens män, som tala föga, emedan de beständigt äro upptagne af att omsätta tanken i praktiska verk. Han kunde känna både djupt och varmt, men dessa känslor lågo begrafna under ett finskt lugn, som de, hvilka icke kände honom, ganska fåkunnigt ansågo för flegma. Systern Kerstin förenade hans energi med en vekare själ och ett lifligare lynne. Hon kunde tala och svärma; känslan fick ofta makt öfver henne, men såsom brodern öfversatte sina tankar, så öfversatte hon sina känslor i handling. Det fanns virke till storhet hos båda, och dock gick systern spårlös genom världen, medan brodern vann i historien ett frejdadt namn.

De sutto vid hvarandras sida på klippan, medan solen begynte sänka sig emot väster. Sedan de växlat förtroliga ord om sina närmaste och sig själfva, förde Kerstin samtalet på freden i Stolbova och frågade hvad hennes broder tänkte därom. Han sammanfattade sin mening på sitt vanliga korta sätt:

— Ryssland är bundet, Polen vanmäktigt, Finland får lugn att växa i kraft, och Sverige är på väg att blifva

en stormakt. Jag ser framför oss en lång rad af krig, törhända på nya slagfält.

— Sverige har segrat med Jakob De la Gardie och Finland med Evert Horn. Jag tycker om att de dela så. Vore jag en man, skulle jag nu vilja ersätta Evert Horn; men jag har en broder, som kan göra det bättre än jag.

— De la Gardie och Horn hafva gjort mycket; men nu börjar konungen växa sina fältherrar öfver hufvudet. Han går längre än sina lärmästare.

— Men han kan stupa i fält, som Evert Horn.

— När har en konung stupat, innan han uppfyllt sitt värf?

— Jag har hört sägas, att Harald Hårfager glömde sitt rike för en trollkvinna.

— Glömde han? Nå, då tog han igen det. Ebba Brahe tröstar sig, och konungen har längesedan gjort det.

— Jag talar icke om henne, som skulle hafva blifvit den värdigaste drottning. Det finns prinsessor som vore mindre värdiga.

— Är du svartsjuk?

Kerstins kinder öfvergötos med en glödande rodnad, och det harmade henne. Hon svarade:

— Man är svartsjuk endast på sina likar.

— Då vet jag icke hvad som skulle hindra dig att vara Ebba Brahes vederlike. Men var lugn. Kärleken är en barnsjukdom, och konungen är icke mera ett barn.

— Är du viss därpå?

— Så viss, att det blir med rikets råd han kommer att öfverlägga om sin nästa kärleksförbindelse.

— Och likväl kan han drömma!

Riddaren, som icke var någon drömmare, uppstod.

— Mitt folk är marschfärdigt, jag måste nu lämna dig. Farväl, Kerstin! Det är skada, att du icke är en född prinsessa af Brandenburg, då du dock är en född drottning. Men — tillade han med ett af dessa vackra smålöjen, som så sällan upplyste hans allvarliga ansikte — du är en Fleming; jag vet ej hvad du har att afundas en Brandenburg.

Och han aflägsnade sig med hastiga steg. Kort därefter satt han åter i spetsen för sin trupp och red bort.

Kerstin Fleming blef tankfull kvarsittande på klippan och återkallade i sitt minne sagan om den farliga punkten på firmamentet. Det var nu allt förbi, som en spöksyn; hon hade förblifvit trogen sig själf och sin vänskap. Hädanefter skulle hennes stjärna tindra obemärkt, långt från troner och faror, bort mot en okänd framtid. Hennes lott skulle vara kvinnans: att försaka sig själf.

Då närmade sig henne mäster Sigfrid, som kom från bröllopsgården. Den gamle mannen såg henne icke, han gick i djupa tankar förbi. Hon kallade honom vid namn och bad honom taga plats vid hennes sida.

— Återvänder ni redan till staden, vördige fader? frågade hon.

— Jag har lämnat därinne dem som fröjdas åt detta lifvet. Vid min ålder tänker man på det tillkommande, och jag fröjdar mig åt naturens uppståndelse, som är en förebild af vår egen.

— Jag har något att tacka eder för, mäster Sigfrid. Minns ni, att ni engång har ställt ett oförståndigt barns horoskop?

— Det är väl möjligt. Vi äro alla oförståndiga barn.

— Ni förutsade något, och det har inträffat. Bruka edra förutsägelser alltid slå in?

— Jag kan misstaga mig. Vi se här, såsom i en spegel, ett mörkt tal. Stjärnorna gå sin gång öfver våra hufvuden. Människan spår och Gud rår. Allrakäraste fröken, tro hellre spåmannen i edert samvete; han ljuger aldrig.

— Mäster Sigfrid, ni talade om eder ålder. Vet ni väl, att ni är yngre än jag?

— Nej, det vet jag icke. Kan ni vända tidens flod att flyta tillbaka emot sin källa?

— Tro mig, ni är yngre än jag. Ni kan hvad jag icke mera kan — ni kan drömma.

— Alla människor kunna drömma.

— Icke jag. Minns ni hvad ni engång sade mig: det är något som dör i den människa, hvilken står Jupiter mot. Ni sade sant: det är förbi med min konst att drömma. När någon kastat sitt hjärta i elden och det brunnit till aska, drömmer man icke mer.

Mäster Sigfrid betraktade henne förvånad och nästan med stränghet.

— Det är icke möjligt, det strider mot Guds vilja och mot naturens lagar. De helige martyrer, som blifvit brände i eld, hafva i densamma stunden drömt om himmelens salighet. De olycklige som sålt sin själ åt synden drömma om tillkommande straff. Själen har alltid någonting som ligger till rygga och någonting som ligger framföre åt. Hjärtat är ett illfundigt ting; det ställer sig som vore det aska, och då glöder det som en kolmila i de osynliga djup. På det rum, där vi stå, drömmer naturen om en ny himmel och en ny jord. I den stund vi här stå, drömmer seklet om kommande sekler, våren om sommar och minuten om evighet. Skulle ni ensam vara utan framtid och utan själ?

— Vördige fader, jag vet, att sädesmannen sår korn i askan, och Gud kan väl utså i mig ett nytt lif.

Förklara för mig hvad ni sade om denna vår tid. Är han ung eller gammal?

— Han är gammal af seklernas arf, och han är ung af det tillkommandes lifskraft. För hundrade år sedan väntade Martinus Luther världens ände, för det att han ej kunde utgrunda huru människorna kunde gå högre än då i förstånd eller sjunka djupare i ondska. Men se, vi, som nu lefva, hafva sett dem gå vida däröfver, och de, som efter oss komma, skola få se dem gå ännu mycket längre. Det är ett mått förelagdt, som ingen vet, utom Gud allena. Jag väntar att ännu med dessa mina gamla, slocknande ögon få skåda förunderliga ting. Jag väntar Antikrist, som skall föregå de yttersta tiderna.

— Huru, vördige fader? Ni väntar Antikrist, och ni säger dock att vårt tidehvarf är ungt af det tillkommandes kraft?

— Ja, jag vill icke dölja för eder, min kära unga fröken, att besynnerliga tecken nu i två år visat sig uppå himmelen och stadigt fortfara, så att ju en blinder kan märka någonting stort och fruktansvärdt vara i kommande. Icke allenast att man mångenstädes sett krigshärar strida i luften, kommande nordanefter och mötande andra ifrån ostsunnan, eller att tecken nu ske i solen och månen och hafvens vågor mycket bullra, som Skriften förutsäger. Fast märkeligare är, att Mars, Jupiter och Saturnus nu stå i en sådan konjunktion, som näppeligen varit någon tid förr, och faselige kometers dimbor utbreda sig öfver världen, de där oroa samteliga planeter och likasom rycka med sig himmelens krafter. Detta betyder, att vi nu snarligen måste förvänta ett sådant stort, långvarigt och grufveligt krig, som icke hafver varit sedan hedningarnes tid, och lära väl Gog och Magog nu icke underlåta att uppresa sig mot kristenheten,

hafvande sitt hufvud i Antikrist, syndens människa. Men si, just när sådana svåra tider tillstunda, utrustar Gud sitt folk med en ny kraft, så att det varder såsom ett ungt lejon, till att stadigt emotstå den kommande vedermödan. Och det är min *sententia,* efter mitt ovisa förstånd, att besynnerligen Sveriges rike med Finland, som är dess utanverk, denna tiden skall uppstiga till större välmakt och styrka än någon tid förr och alltså varda den Mikael, hvars harnesk är Gud och hvars ljungande svärd skall nedlägga Antikrist. Därtill hafver Gud kallat sin utkorade hjälte Gustavus Adolphus, hvars tecken mäster Tycho redan i mina unga dagar såg på himmelen i den stjärnbilden Cassiopea. Han skall göra't. Han är ung, hans rike varder med honom ungt och mäktigt af segrar. Det varder kommandes en tid af järn och blod; men därefter säger Herren: »Jag vill låta komma guld för koppar och silfver för järn och koppar för trä och järn för sten, och vill så görat, att dina föreståndare skola frid hafva och dina skaffare predika rättfärdighet. Man skall ingen orätt mer höra i ditt land, ej heller skada eller fördärf i dina gränser; utan dina murar skola heta salighet och dina portar lof».

— Sade jag icke rätt, fader? Edert tal är som när man drömmer vid aderton år. Men ni säger intet om eder själf. Och jag har dock engång hört eder drömma om ett högt, herrligt torn, där stjärnhimmelen låg utbredd i sin klarhet så nära framför eder, att ni nästan kunde omfamna skapelsen. Jag har hört eder drömma om de skönaste instrumenter, hvilka människans snille uppfunnit för att utforska rymderna, och de voro edra; ni satt med dem i den tysta natten, mätande det oändliga och skrifvande lagar för härtills aldrig anade planeter och solar. Ni var ung, ni var rik, och ni riktade stjärn-

kunskapen med de mest förvånande upptäckter. Det fanns icke i hela den lärda världen ett namn så glänsande stort, som edert namn; ni var århundradets man och människoandens vägvisare i de hittills outforskade höjder. Under edra fötter låg världen, och öfver eder stod endast Herren Gud.

— Ja, så var det, så syntes det mig, sade den gamle mästaren tankfull. — »Allt detta vill jag gifva dig, om du faller ned och tillbeder mig.» Men lofvad vare Gud, att jag från dessa frestande drömmar uppvaknade gammal och glömd i min fattiga koja, vid mina bräckliga, hemgjorda rör och cirkelmått. Ho är jag, Herre, att jag vill mästra din skapelse? Hvar var jag, när morgonstjärnorna lofvade dig?

— Därför att ni är ödmjuk, fader, har dock Herren gifvit eder profetians ande och vishet att läsa stjärnornas skrift. Ni kan icke förneka Guds gåfvor. Hvad säger ni om eder själf?

— Jag är den myran, till hvilken Herren sade: gack, drag ditt strå, och blif förgäten! Jag är den tallen, hvilken Gud ställde högst på berget, för att han skulle skåda vida omkring och se natten komma och solen uppgå förrän de andra skogens träd. Jag är den vise, efter hvilken skola följa andre och visare, på det att min vishet skall varda till dårskap för människor, såsom hon är en dårskap för Gud. Jag är i dag en profet, och ingen tror mig; jag är i morgon borta, och ingen minns mig. Kanske skall efter långa tider, när himmelens stjärnor lysa öfver min okända graf, någon enslig vandrare stanna om kvällen på bergen vid Pojo vik, tänka på någon gammal saga ifrån sin barndom och säga till sig själf: här vandrade i de forna dagar en man, som trodde sig kunna läsa Guds skrift på

himmelen. Jag har glömt hans namn; han lefde i ett okunnigt tidehvarf, när man ännu trodde på stjärnornas inflytande.

— Ja, fader, det är möjligt att ni har rätt. Men då, när vårt land är omstråladt af ett högre och klarare ljus, då skall man åter framleta edert namn ur de gamla böcker och säga till hvarandra: han var den förste lärde forskaren, som Finland födde åt vetenskapen och världen. Han var, näst efter Guds ord, den första vishetskällan, som utsände sina vattubäckar till att befrukta landet. Såsom han var början, så var ock hans storhet begynnelsens storhet, eftersom all begynnelse måste smälta is och bryta berg. Han var fattig och förgäten, han led stundom förföljelse, ofta otack; men se, hvilka ting han uträttat med sina små hjälpmedel, och se, hvilken rad af efterföljare han funnit på forskningens bana! Så är det nu ringa konst eller ära att bygga det färdigt, som företrädare grundlagt; men det är ära, att bygga en grund, som består genom tidehvarfven.

— Kära unga fröken, ni sade mig nyss, att jag var yngre än ni. Men när har väl jag i mina skönaste ungdomsdrömmar kunnat måla så fagra rosor på aftonhimmelen, som ni nu målar för mig vid horisonten af eftervärlden? Tack för att ni gjort en gammal, fattig man rikare och lyckligare än mången som vandrar i lifvets fagraste blomning! Solen går ned; låt oss prisa Gud!

Och såsom hade hela naturen villigt följt denna uppmaning, spred sig vid den gamle mästarens ord ett glödande skimmer öfver hafsviken, stränderna, bergen och skogarna. Näktergalen slog sin drill i en hög ek vid hafsstranden; talltrasten besvarade hans hälsning från en fura på berget; brudvisor ljödo från Trollböle gård, och vallflickan, som icke var bjuden till bröllopet,

sjöng med klar röst sin ensliga visa vid stranden af ån. Midsommarnatten sänkte sig tyst och doftande öfver nejden, utan mörker och utan sorg. Landet hade framför sig fred och välmakt, naturen hade framför sig sommar och frukt. Den snöiga, bistra norden drömde än en gång om sin lyckliga ungdomsdröm.

VERNAS ROSOR.

1. Morgonen efter en bal.

De, som tala om lyckans växlingar och härleda allt från slumpen, hade under det minnesvärda året 1789 mycken anledning att förvåna sig öfver tidens skickelser. Medan alla undrade hvad det månde blifva af den vildsinte pojken Frankrike, som begynte blifva så oregerlig, timade sällsamma händelser äfven i det tama, aflägsna och bortglömda Finland. Den 25 Augusti 1788 hade konung Gustaf III lämnat Kymmenegård, på återresa till Sverige, nära nog som en flykting, omgifven af faror och förräderi, förtviflande om sin krona, betraktad af mången såsom en redan afsatt monark, hvars sextonåriga regering icke skulle efterlämna andra spår, än ett misslyckadt attentat mot friheten, inrättandet af kronobrännerier, en ny teater och några välsagda fraser på vers eller prosa. Rysslands Katarina jublade, Sverige vacklade, Finland tycktes förneka sin traditionella trohet med en öppen revolt, folken tvekade, partierna reste åter sina hufvuden efter det förkrossande slag, som drabbat dem 1772; ingen visste i dag det öde som i morgon skulle slå ned öfver land och folk. Den 5 Juni 1789 beträdde samme konung ånyo Finlands strand vid Åbo, och huru var icke allt förbytt, som taflorna i en

trollspegel! Tidens luft fortfor att vara laddad med åskor, men det närmaste ovädret tycktes vara öfverståndet, fienden jublade icke mer, Sveriges mark darrade icke mer under konungens tron, Finland hade kommit till besinning och skakat af sig förräderiet såsom en skymflig lögn, folken fattade mod, partimännen smögo sig öfver gränsen, Gustaf III:s sol lyste ännu engång före sin nedgångstimme med nästan samma tjusande glans, som i hans första ungdoms och lyckas dagar. Endast historien skref med bortvändt anlete förenings- och säkerhetsaktens titel i tideböckerna.

Sveriges väpnade arm, som året förut hade sjunkit, förlamad af inre sendrag, vid första hugget, höjdes nu åter, läkt och kraftig, att fortsätta striden. Härar och flottor hade under vintern rustats med brådskande stridslust, lederna voro fulltaliga, marschorder utfärdade; ingenstädes fattades nu hvarken mod, lydnad eller endräktig fosterlandskärlek, men väl tre de viktigaste villkor för framgången i ett krig: penningar, fältherrar och en djärf, omfattande plan för det blifvande fälttåget. »I krig — säger Georg Carl von Döbeln — är ingenting omöjligt, när man förstår att envisas mot hindren, anförtro sig åt en lycklig slump och betvinga själfva lyckan.» Man kunde tillägga: med en Döbeln till anförare. Gustaf III var utan allt tvifvel ett snille, men icke ett snille i fält.

Den lilla staden Lovisa med sitt drottninganamn stod vid denna tid såsom förpost närmast riksgränsen vid Kymmene älf. Här samlades på våren 1789, under generalmajor Kaulbars' befäl, den fördelning af svenska armén, som skulle betäcka kustvägen och i ett gynnsamt ögonblick framrycka mot Fredrikshamn — en del af Dalregementet, upplänningar, vermlänningar och Nerikesmän, jämte finnar af Kymmenegårds kompani och en

skvadron af Nylands dragoner. Staden var förvandlad till ett läger; men läger och krigsfara funnos nu öfverallt, och största delen af invånarne hade föredragit att kvarstanna i staden framför risken att i skärgården bortsnappas af ryske kryssare.

Något skulle de unge officerarne företaga sig, medan de vecka efter vecka förgäfves väntade order att rycka vidare framåt. Hvarför skulle de icke njuta behaget af detta unga lif, som en fientlig kula så snart kunde afklippa? På täcka landtliga tärnor och äfven på fint bildade unga fröknar var ingen brist, ty hvad staden möjligen kunde sakna ersattes rikligt af de kringliggande adliga herregodsen. Hvarför skulle man icke dansa i rådhuset?

Man gör hastiga bekantskaper under ett fälttåg. Man hade musik, man dansade, som om intet blodigt krig skulle härja några mil därifrån vid stränderna af Savolaks' sjöar. Den första balen var lyckad och följdes af flera. Man roade sig i Lovisa.

Morgonen efter den senaste balen var mottagning, för att ej säga *cour,* hos generalskan Kaulbars, född Adlerfelt, hvilken besökte sin man i Lovisa och hvars boning för tillfället var mötesplatsen för stadens finare umgängeskretsar. Från klockan elfva till ett anmälde skaror af damer och officerare sin visit, infördes af dejourerande adjutanten, mottogos med tidens ceremoniösa artighet, undfägnades med ungerskt vin, bakverk och inlagd frukt, konverserade en kvart om dagens nyheter och försvunno åter, för att lämna plats åt andra visiter. Fältlifvet medförde ett friare samtalsspråk; chefens gemål var den tongifvande. Allt bugade sig för denna intelligenta personlighet, hvilken var för mycket inflytelserik för att ej, när det befanns lägligt, äfven göra krigsärendena till ett stycke kabinettspolitik.

— Huru befinner sig min nådiga efter gårdagens segrar? frågade en gladlynt och något korpulent herre i civil dräkt, dekorerad med det nyhetens behag, som ännu åtföljde kungliga Vasaorden. — Hoppas förträffligt? Man är van att se världen för sina fötter.

— Alltid elak, min käre doktor, svarade generalskan. Det är er rättighet, det hör till ert yrke. Men hvad vill ni jag skall göra? Jag bär nu med tålamod min trettonde snufva i Finland. Något måste man offra för fäderneslandet. Befaller ni kanske en koppning eller en åderlåtning? Neka icke, att ni är blodtörstigare än en donsk kosack!

— Jag ber, min nådiga, tala icke om blod; låt kriget sörja för åderlåtningarna. Vi ha nyss haft en rätt briljant sådan vid Porrassalmi. Huru fann ers nåd balen i går?

— Å ja, dansen var animerad; det har sitt behag att dansa på en vulkan. Men, min käre doktor, jag börjar bli gammal...

— Ni? Det är icke möjligt. Jag har ännu aldrig hört gracerna åberopa sin ålderdomsbräcklighet som en merit för att vinna pension i det adliga jungfrustiftet.

— Hvem vet? Äfven Kellgrens tre gracer skola snart prisa det puder, som döljer för världen deras första grå hår. Jag betraktade i går ett ungt par — min nièce Cecile Almsköld och den där älskvärde parvenyn därborta, som glömt sin hundrade flamma i går, för att i dag svära evig trohet åt den hundradeförsta.

— Hvem? Han där, som egnar sin beundran åt fröken Mandelkrona på taburetten vid fönstret? Fänrik Ros?

— Just han. *Löjtnant* Ros, om ni tillåter. Jag smickrar mig att hafva någon liten andel i hans befordran, som han för öfrigt väl förtjenat. Han var en af de fyra Nylands dragoner, som fäktade så lyckligt

vid Värälä i April. Ni minns den affären, där kapten Rosenlew med femtiosex man repousserade ett fientligt parti om fyrahundra man. Kanske minns ni också Rosens duell med unge Stegenberg om Ceciles handske; ni känner ju den dårskapen?

— Om jag känner den? Skulle jag icke känna Göran Ros? Jag har ju kurerat honom för en lunginflammation. Det var... låt mig se... den andra balen i rådhuset. De två unge herrarne funno på samma gång det pretiösa bytet från fröken Cecile, rände naturligtvis sina brushufvuden mot hvarandra och gjorde sedan sitt bästa för att ränna värjorna genom hvarandra. Ingenting är begripligare. Men hvem blef handskens lycklige eröfrare?

— Ingen. Jag återfordrade den för dess rättmätiga ägarinna, men sedan den kostat blod... ni förstår?

— Ah... Stegenberg fick efter alla konstens regler en värjstöt ofvanför tredje refbenet. Jag försäkrar ers nåd, att det var en vacker blessyr på sex veckor, alldeles på punkten där den skulle träffa, utan att ruinera den unga karlen. En tum lägre, och hans karrier hade varit med heder förbi. Men Göran Ros förstår att föra sin värja; jag känner ingen bättre fäktare i hela svenska armén. Ers nåd skall få heder af sin protegé. Det fattas honom ingenting annat än börd och familj... den gladaste och lättsinnigaste pojke som någonsin brutit en lans till de skönas ära. Han har förtjent sin befordran, han dansar verkligen som en krigsgud.

— Tycker ni? Jag sade till mig själf, när jag såg honom föra Cecile i gavotten: se där ungdomen! Bind honom, den som förmår! Man kunde så gärna binda luften. Men det skall förgå, doktor... och vid mina år har det redan förgått. Ni älskar ju ett godt kök, icke sant?

— Ett godt kök, min nådiga, är en af de första regler i läkarekonsten.

— Nåväl, ni vet att det finns tryffel af flera slag, halfmogen, mogen och öfvermogen. Ni föredrager en pastej af de halfmogna framför en af de öfvermogna?

— Tillåter ni? — Och doktorn tog en pris ur sin gulddosa, som han fått af Gustaf III. — Mogen, men *fraiche*... ptsi! Nu nös jag därpå.

— Låt oss icke mera tala därom. Jag anser det för ett nöje att protegera den unge mannen. Han är älskvärd och *(med låg röst)* han kan blifva oss nyttig. Ni vet, Platen intrigerar, Siegroth intrigerar, allt beror på krigets hasard. Vi behöfva en ung person med hjärta och hufvud, en som kan gå i elden för oss. Han får icke stå i förbindelse med någon af de gamla familjerna, han måste vara en parveny, som har oss att tacka för allt. Doktor... jag har förtroende för er. Jag har tänkt på Cecile... Men man lyssnar på oss. *(Högt)* Ni har rätt, jag föredrager gavotten framför menuetten... i synnerhet när man är ung. Löjtnant Ros!

Den unge löjtnanten lämnade pligtskyldigt sin hundradeförsta flamma och närmade sig med en bugning den allrådande herskarinnan.

— Doktor Ekströmer och jag ha blifvit oense i en mycket lärd och allvarlig fråga med anledning af balen i går. Vill ni vara god och afgöra vår tvist?

— Alltför stor ära för mig, ers nåd! Jag skall göra mitt bästa.

— Vi ha disputerat om läkarekonsten. Min stränga doktor säger mig, att jag kan umbära hans råd endast med villkor att icke dansa. Jag har svarat honom, att den konst, som förbjuder dansen, kan icke vara annat

än ett afskyvärdt kvacksalveri. Hvad säger ni härom, min bäste löjtnant?

— Jag påminner mig ett litet epigram, men jag reserverar mig på förhand, det är icke jag som författat det.

— Låt höra!

— Förskrif med ert latinska pränt
åt mig att glädjas med de unga,
att ständigt älska, dansa, sjunga,
och jag vill vara er patient.

Men är receptet icke så,
och ni med piller lågan släcker,
farväl, höglärde doktor, då
och drag så långt som vägen räcker!

— Nå, hvad svarar min käre doktor till detta? Är det icke en sund kritik öfver läkarekonsten?

— Oöfverträffelig, min nådiga, ända till den fjortonde snufvan.

— Nej, låt oss icke längre störa löjtnanten med våra lärda tvistefrågor. Är löjtnanten redan betänkt på nya eröfringar efter sina lagrar i går? Förlåt, jag har icke glömt *andra* slagfält; jag önskar hans majestät och fäderneslandet mången sådan tapper arm, som löjtnantens ... Stegenbergs blessyr är förmodligen redan läkt?

— Jag hoppas det.

— Godt. Det finns dårskaper som förtjena ett mildt bedömande, och jag ämnar icke i detta speciella fall votera för arkebusering. Det är likväl ännu ej afgjordt hvem Ceciles handske skall tillhöra.

— O, ni är grym, ers nåd! Har jag icke för den satt mitt lif på spel?

— Jo visst. Men det har äfven Stegenberg gjort. Det är ej nog, min herre, att visa mod; man måste äfven förstå att vara trogen.

— Aj, aj, inföll doktorn, ni är förlorad.

— Jag förlorad? Hvad tror ni om mig? Befaller ers nåd ett prof?

— Kanhända. Men vi få ju ännu en tid behålla er i Lovisa?

— Jag är här för att betyga ers nåd min skyldiga vördnad och säga farväl. Klockan fyra i eftermiddag sadlas min häst; jag är kommenderad att mönstra rekryter i Artsjö.

— Rider ni ensam? Vägarna äro osäkra.

— Jag rider i sällskap med min gamle vän kornett Peura. Våra dragoner äro alla upptagne af tjenstgöring.

— Min bäste löjtnant — återtog generalskan med en varm blick från sina vackra ögon — jag önskar er lycka på resan och välkommen tillbaka, så snart er tjenst tillåter. Hvartill ni än må användas, skall ni alltid uppfylla er pligt med heder. Men ni är ung, det är förlåtligt att ni älskar äfventyr. Jag ber er, spara ett lif, som kan blifva nyttigt för eder konung, och duellera ej mer för vackra fruntimmers handskar. Skulle ni däremot upptäcka i skogen ett förtrolladt slott, möta en jätte, döda en drake och befria en skön, fången prinsessa, välan, då utnämner jag er till min tappre riddare Sankt Göran, och då...

— Då tillhör fröken Ceciles handske mig.

— Ja, då tillhör Ceciles handske er, med villkor likväl, att ni afstår från den befriade prinsessans hjärta och hand och förblifver er första dam trogen i tre veckor.

— För mycket, två och en half vecka för mycket! skrattade doktorn.

— Ack, ers nåd, hvarför har ni ej förelagt mig tre månader . . . tre år . . . hela mitt lif?

— Sakta! Man bör aldrig lofva mer än man rimligen har någon utsikt att hålla. Antager ni mitt förslag? I annat fall tillhör handsken er rival, som är den mera värdig, då han ju blödt för att eröfra den.

— Jag vore ovärdig all den godhet ers nåd täckts bevisa en fattig krigare, om jag ej med förtjusning antoge detta förslag, likasom äran att blifva ers nåds riddare. Beklagligen är det ringa utsikt att i våra skogar finna förtrollade slott, men om det gör ers nåd ett nöje, må jag väl fresta min lycka.

— Topp. Doktor Ekströmer är vårt vittne. *Au revoir,* min blifvande riddare Sankt Göran!

— Farväl, ers nåd! Farväl, herr doktor!

Den unge mannen aflägsnade sig med en handkyss och en djup bugning, medan hans beskyddarinna tankfull såg honom försvinna. Hon upptogs nu för en stund af andra gäster, intill dess att doktor Ekströmer fattade sin hatt och skämtsamt yttrade:

— Ers nåd är en sfinx, som förelägger sina beundrare olösliga gåtor.

— Olösliga gåtor? Hvad menar ni därmed?

— Er nye riddare skall ej kunna uppfylla sitt löfte. Det är emot naturens ordning.

— Tre veckors trohet? Och ni, som anser detta vara emot naturens ordning, ni begär, att en stackars kvinna skall sätta hela sitt lifs lycka på ett så osäkert kort!

— Jag är ungkarl, ers nåd!

— Så mycket värre. Men förklara edra gåtor!

— Ingenting är enklare. Innan denne Don Juan eller Sankt Göran kommer till Artsjö och åter lyckligt till Lovisa igen, skall han ha hunnit förälska sig tjugu

gånger. Och ers nåd begär, att han skall vara trogen i tre veckor. Gif honom en Leporello till följeslagare, och man skall få höra en munter aria om de tusen i Spanien.

— Ni är afskyvärd. Jag skall fråga kornetten, som här spelar Leporellos roll.

— Förlåt, därpå skall ej ers nåd blifva klokare. Kornetten Perpetuus — jag kan aldrig få hans namn i mitt hufvud — är en förträffelig Sancho Panza, men alldeles oduglig att rapportera galanta äfventyr. Jag har sällan sett en dummare karl.

— Doktor... ni är van att leka med människolif. Är ni också van att leka med människohjärtan?

— Jag förstår ej ers nåd.

— Jag sade er nyss, att jag börjar känna mig gammal. Vore jag ännu ung, skulle en balflamma vara för mig hvad en god supé är för er... allt! Men det finns ögonblick, när alla dessa små ändamål, för hvilka vi lefva, synas mig toma och betydelselösa. När man upphört att drömma, begär man verklighet. Doktor, förskrif åt mig ett läkemedel för mina fyrtio år!

— Kejsarinnan Katarina är sextio år. Potemkin, Yermoloff och många andra påstå att hon omöjligt kan räkna mer än högst tjugufem.

— Och *det* kallar ni ett läkemedel. Hvilken obotlig epikuré!

— Men förstå mig då rätt. Ers nåd begär stora ändamål. Kan ni icke, som Katarina, lägga Europa och halfva Asien för edra fötter, så nöj er med Finland. Det är icke ett kejsardöme, men det är tillräckligt att lefva för. Ungdomen är ärelysten, och ni skall känna er ung.

— Så där resonera männen. Gif dem en munsbit ära, en lekboll makt, och de skola känna en beundransvärd aptit. Men ni förstår icke ungdomen, doktor. När

är man i stånd att försaka allt, uppoffra allt, förgäta allt, bortkasta sitt lif som en trasa och sitt rykte som devisen på en karamell, om icke när man är ung?... Men förlåt!... Herr major... madame... ni vill då redan lämna oss?...

Och generalskan upptogs nu uteslutande af sina öfriga gäster, hvilka med någon otålighet afbidat slutet af detta förtroliga samtal, för att säga farväl.

Doktor Ekströmer bugade sig med sitt vanliga godmodiga, något satiriska smålöje och sade till sig själf, medan han knäppte öfverrocken:

— Jaså, jag borde ha gissat det. Hon är kär i Rosen, följaktligen svartsjuk på hela världen. Sådana äro kvinnorna. Alltid så oegennyttigt vänskapsfulla för unga vackra karlar... alltid så ömt uppoffrande för sina nièces, när de hunnit så långt. Det förstås, det är dock alltid något af fågel att vara tant, när man ej kan vara någonting mer. Stackars folk! De fyrtio åren kunna ej kureras med annat än de sextio åren, och man har exempel, att icke ens det är alltid tillräckligt.

---

2. Huru två riddare redo i skogen.

Söderom de stora, genombrutna dalar, i hvilka Saimas och Päijännes vattensystemer utbreda sig öfver det inre höglandet, smyger sig från öster till väster en sträcka af höjder, omväxlande med tallbevuxna sandåsar, mäktiga massor granit och täcka, med löfskog klädda sluttningar. Söderom dessa höjder, som i väster utgöra den gamla historiska gränsen mellan Nyland och Tavastland, sänka sig åter vida slätter långsamt mot hafvet, ej utan intrång af kullar, pass och vattendrag, där i krigstid en ringa styrka med lätthet kunnat försvara landet mot anryckande fiender. Nejden är vacker, med bördig lergrund, och tätare befolkad än många andra delar af Finland. Betydande frälsegods erinra ännu i dag om en fordom mäktig adel, som gifvit landet berömlige krigare och medborgare; men seklernas mal och rost ha tärt på dessa stora jordagods, många ha förskingrats eller halkat bort ur de gamla familjernas händer, och krigens växlingar ha här ömsom upprest, ömsom kullstörtat skiljemurar emellan forne bröder.

I dessa nejder, i en af skogstrakterna västerom Elimä kyrka, där landtåsen förlorar sig i en angenäm växling af höjder och dalar, sågos sent en afton i Juni

månad år 1789 tvenne ryttare mödosamt bana sig väg genom en oländig och obebodd vildmark. De hade i det längsta följt vägen, som leder norrut från Lappträsk kyrka, men velat taga en genväg och därunder efter hand råkat vilse. Det gick dock framåt, så länge de ännu kunde följa en gångstig, trampad af vandrare, hvilka haft samma mål för sin kosa, som de. Men slutligen förlorades äfven denna ledning, och de båda ryttarne sågo sig tvungne att antingen vända om, eller på måfå fördjupa sig än längre i okända skogstrakter.

Vid denna årstid var natten ljus och skulle under andra förhållanden anslagit hvarje öppet sinne med behagliga intryck. Talltrasten sjöng outtröttligt sina melodiska visor i skogen och parodierades på afstånd af kornknarrens hesa stämma i det daggiga gräset. En mild förklaring, efterglansen af en förgången sol, som snart skulle uppstå ur grafven, dröjde ännu öfver björkarnas ljusgröna löf och spelade öfver den glänsande fjärden af en liten skogssjö, hvars strimma blänkte mellan trädens stammar. En lätt dimma steg lik ett tunt, hvitt flor från fuktiga ställen i skogen. Stundom uppflög en tjäder, skrämd af ryttarnes ankomst, tätt framför hästfötterna, eller klättrade en ekorre uppför den hängande kvist, som stängde ryttarnes väg och måste böjas åt sidan. Oräkneliga svärmar af myggor dansade i luften och skingrades stundom som en rök för någon yrvaken pust af den somnande nattvinden.

— Låt oss vända om, Jack, sade otåligt den ene af ryttarne, en yngling om vidpass tjugu år, höljd i en kappa, under hvilken Nylands dragoners välbekanta uniform framskymtade. — Vi rida åt öster i stället för åt väster. Hör du icke ett brus på afstånd? Det är Anjala fors.

Den andre ryttaren, en man som sett sina femtio vintrar och på hvars ärriga ansikte sol och sabelhugg intryckt märkbara spår, bar samma uniform, hvilken han sökt att bevara mot damm medels en grof blus af lärft, ej olik tavastlänningens »mekko». Benen voro skyddade med ett slags primitiva damasker af samma tarfliga tyg, hvilket allt stod i en besynnerlig kontrast till ridstöflarna, hatten och den i reglementet föreskrifna oeftergifliga stångpisken.

— Anjala fors! upprepade karlen med ett buttert löje och stark finsk brytning. — Torndyflar är det och ingen fors.

— Men jag säger dig att vi rida åt öster, fortfor den yngre och elegantare ryttaren, i det att han höll stilla och lyssnade. — Ser du icke huru himmelen rodnar där i sydväst? Vi få storm och regn öfver oss, innan vi komma ut ur denna infama ödemark. Och det är ditt fel, Jack.

— Mitt fel? Var det jag, som ville taga genvägen till skogs, för att komma fortare fram? Vi skulle rida åt öster? En sådan kammarpilt, som icke kan leta sig väg utan sol i skogen! Nå, så skall jag lära dig någonting nyttigt, min gunstige herre. Gif akt på barrträdens stammar, så har du kompassen. Den där kala sidan af furan pekar mot norr och den där lummiga sidan åt söder. Förstår du nu att vi rida åt väster och att himmelen rodnar i nordost före soluppgången? Vi äro minst fyra mil från Anjala fors.

— Så rid, karl, och krångla icke med väderstrecken! Jag är hungrig, törstig och trött som en utpiskad trosshäst. Jag får katarr af den gemena nattkylan; det blir skönt att kommendera i morgon och gala som en hes tuppkyckling.

— Är du soldat, Göran? Du skulle ha vadat genom de pommerska träsken och haft gamle Fritzens husarer i hälarna efter dig natt och dag. Hör du icke en koskälla därborta vid sjöstranden?

— Torndyflar, Jack, torndyflar! Ro hit med en torparekoja. Soldaten har ögonblick, när också han är en människa.

— Drick vatten ur bäcken!

— Tack skall du ha. Gif mig en hålbrödskaka, en bondost, en filbunke, och jag vill glömma alla Helsingfors' biffstekar lika lätt som alla Stockholms pastejer. Skaffa mig en vrå, en halmkärfve, en fårskinnsfäll, och jag vill platt förgäta alla fältlifvets mödor, ryssar, riksdagar, konspirationer, tyranner, Sprengtportar, frimurare, stalldrängar och hela rikets välfärd. Jack, min gosse, gif mig endast en fylld hölada, och jag vill som en beskedlig narr och tropligtig undersåte lägga mig först på det ena, sedan på det andra örat, för att drömma om min flicka — eller rättare mina flickor, Jack — legio, jag kan icke räkna dem, jag är förälskad hvarenda dag. Ack — och här afbröts talaren af en lång gäspning — en hölada är snart min enda ärelystnad. I dess sköte skall jag vara färdig att sjunga:

Er mitt famntag, myriader!
Dig min kyss, du hela värld!

— Du pratar!

— Ja, nu vill jag prata; huru vill du att jag annars skall sitta kvar på hästryggen? Tanken på en bondost och en hölada har återgifvit mig mitt briljanta humör. Jack, lifvet är dock en underlig komedi. Jag är en lyckans pilt, jag hittades af dig nästan på landsvägen, du tog mig till nåder, gamla hedersplanta, krökte

för min skull din styfva rygg i chefernes förmak, skaffade mig in i latinskolan, i kadettskolan och nändes ej röka tobak på sex år, för att spara ihop till min första uniform. Och ändock — kan du tro det? — har jag ännu för tre timmar tillbaka haft mina ärelystna drömmar om en lysande framtid. Fältmarskalksstafven har ofta tyckts mig så nära som denna rönn i skogen; en grefvinnas hjärta har synts mig lättare att eröfra än denna häggblomma, som jag når med handen. Jag har tyckt mig rida så frimodig där vår öfverste nu rider i spetsen för dessa raska leder af Nylands dragoner, och en annan gång har jag ridit, på drömmarnas fåle i spetsen för staben, där grefve Meijerfelt nu rider. Ja, sedan jag börjat, som alla andra, svärma i politik, har jag icke ansett en liten storfurstlig krona, sådan som den finska, hänga särdeles högre än denna tallkott, som jag kan fånga med spetsen af min sabel. Nu däremot, Jack (ny gäspning), synes mig lifvet likna en ljungmosse, och lyckan, den nyckfulla damen, klingar i mina öron med ljudet af en veritabel koskälla, än här, än där, än nära, än fjärran, beständigt svekfull, gäckande, oupphinnelig...

— Det är skada på dig, Göran, att du ej super. Du skulle ha blifvit en annan Lidner.

— Halt, karl, respekt för poeterne! Kunde jag också utdricka en trekannors bål i ett andedrag, aldrig skulle jag kunna skrifva »Spastaras död». Men på blanka allvaret, Jack, jag börjar ledsna vid lifvet. Märk: chefens fru har funnit i mig en hygglig kavaljer för regementsbalerna, och därför har kunglig majestät behagat göra mig till löjtnant, medan du, hedersgosse, som tagit gamle Fritz i kragen när jag ännu red på trähäst — du, som slitit ondt i kronans tjenst, medan jag dansat, och som är hundra gånger sadelfastare än jag, fortfar att gå som

en fattig, bortglömd kornett. Du borde ha haft en förnäm gudfar i vaggan, Jack. Hvad har jag gjort för min lycka? Jag har icke dummat mig mer än lagom i tjensten; jag har dansat för ro skull, druckit för ro skull, älskat för ro skull och konspirerat för ro skull. Det är så uselt att konspirera; jag är nu rojalist *par dépit*. Få vi ej snart åter slåss, så går jag ensam mot Fredrikshamn, skjuter ihjäl den första rysse jag möter och säger sedan till någon annan ärlig själ i fiendens gröna jacka: var så god, tag revanche, skjut mig för ro skull, jag har skjutit på er, och det har jag också gjort för ro skull.

— Ah, bah! Hvad är det där för filosofi?

— Kalla det hvad du vill, kalla det en barnsjukdom: kanske har jag fått mässlingen i mitt hufvud. Jag härdar icke längre ut med att lefva för ro skull, som härtills. Andra ha far och mor, syster och bror; andra ha en sådan riktig hjärtevän, som jag aldrig har haft. Jag är som den bruna mossen därborta på bergväggen. Ingen enda grön kvist växer upp i mig. Och det är fatalt.

— Jag kan förstå det, Göran. Ingen enda grön kvist, bara en gammal, förtorkad stubbe, som jag, mumlade Jack med en ovanlig mjukhet uti den sträfva rösten, hvaraf en sjöman skulle ha tagit sig anledning att vädra saltvatten i toppseglen.

— Nej, förlåt mig, Jack, svarade ynglingen, också han med ett vekare tonfall i rösten. — Du är det strå, som håller mig vid lifvet; ja en vidja är du, en riktigt seg och istadig enrisvidja, som binder mig fast. Se så, var ej arg nu; jag pratar dumheter; så gör jag alltid. Tusan... där ha vi vår idylliska koskälla alldeles nära!

I själfva verket öfverraskades de båda ryttarne med anblicken af icke en, utan femton eller tjugu kor, som fredligt tillbragte sin sommarnatt vid den kyttande röken

af en hög fuktiga rötter, itända på en inhägnad trädesåker med öppet gärde. I detsamma ljusnade utsikten, skogen glesnade och lämnade rum för en liten vacker dal af ängar och åkerfält. Men ännu syntes endast här och där en lada, en ria, ingen människoboning. Icke ens ett vallhjon kunde upptäckas vid hjordens sida.

— Jag börjar ana ett utmärkt nattkvarter, fortfor den pratsamme Göran. — På min ära, Jack, jag känner en försmak af någonting bättre än bondost och fårskinnsfällar. Marsch framåt; jag känner i luften stekos från ett förtrolladt slott. Vi nalkas ett äfventyr. Generalskan har spått som en Kassandra: jag skall vinna Cecile Almskölds handske.

Ifall unge herr Göran väntade sig ett slott, eller åtminstone en herregård i den obekanta nejden, fann han sig snart besviken. När de båda vännerna ridit ett stycke längre, smalnade dalen och förlorade sig ånyo uti en djup skog. Icke den minsta koja, icke en enda människovarelse kunde vidare upptäckas så långt ögat såg.

— Hvad nu? utbrast ynglingen sömnigt och otåligt. — Slottet har sjunkit i jorden. Jack, du är tavastlänning, grip dig an och trolla det fram! Minns du icke någon af dina gamla besvärjelser? »Ollon, öppna dig!»

— Vore jag en lapp eller österbottning, skulle jag fresta på. Men hör! ... Skogen talar.

En grof bandhundsstämma ljöd inifrån tätaste skogen. Hästarna gnäggade och tycktes vädra närheten af ett stall.

Ryttarne följde ljudet af bandhundens skall, ehuru med någon tvekan, ty det ledde dem tvärt åt sidan. Skogen blef så tät, att de måste sitta af och mödosamt bana sig väg mellan snåren och stammarna i en nästan ogenomtränglig park af lummiga granar.

---

3. Riddarne komma till ett förtrolladt slott.

Denna gång gingo de icke förgäfves, ty efter att ha ledt sina hästar uppför ett högt, skogbevuxet berg och genom en tät björkdunge, sågo de under sina fötter en smal invikning af dalen, genomfluten af en klar bäck och på alla sidor omgifven af betydliga höjder, mellan hvilka en sjö med ovanligt svart vatten glänste fram öfver okända djup. I denna gömda nejd stod, skymd för världens blickar, en boning af mindre vanlig byggnadsart. För liten att anses för ett adeligt herresäte, var den likväl för stor för att likna en enkel bondgård. En flygelbyggnad, en fasad med sex omsorgsfullt tillbommade fönster, en frontespis däröfver med tre fönster utan luckor, en prydlig balkong, ett slags täckt veranda med stängda små fönster mot gårdssidan, ett par uthusbyggnader, likaledes väl tillbommade, en trädgård, en hundkoja, ur hvilken den grofva stämman fortfor att ljuda — sådan var anblicken af denna ensliga bostad, som utgjorde våra trötte resandes sista förhoppning. Var huset bebodt? Var det öfvergifvet? Och hvilken människoskygg varelse hade engång sökt sin fristad i denna ensliga ödemark? Detta måste man undersöka. Ingen bjöd de resande ett gästfritt tak öfver

hufvudet. Utom hunden hördes eller syntes ingen lefvande varelse.

När de båda ryttarne, varsamt ledande sina trötta hästar, nedstigit utför bergets sluttning, befunno de sig snart framför en låg stenmur, som i en vid cirkel sträckte sig rundtomkring den hemlighetsfulla boningen och trädgården därinvid. Murens höjd ökades genom ett däruppå anbragt rödfärgadt staket, beväpnadt med hotande järnspetsar, och lyckades man klättra däröfver, hade man framför sig på inre sidan en tät, hög, nästan ogenomtränglig häck af törnrosor, hvilka just nu begynt blomma och spridde en förtjusande vällukt i den svala sommarnatten.

Otåligt följde ryttarne murens krökningar, länge förgäfves sökande en ingång till gården. Slutligen funno de en liten port i muren, men denna port var stark och väl reglad; omöjligt att besegra dess motstånd. Här var intet annat råd, än att binda hästarna vid ett par lönnar utanför och klättra öfver porten.

Göran gjorde början; med ett djärft språng från sadeln, och ej utan märken af järnspetsarna, stod han inne i trädgården. Hans lugnare vän följde honom med ovigare rörelser. De befunno sig nu inom det förtrollade slottets mur och begynte sin rekognoscering.

Trädgården erbjöd en ganska ovanlig anblick. Den öfverflödade af sällsynta utländska praktväxter, vårdade med en omsorg, uppdrifna med en skicklighet, som skulle hedrat den erfarnaste trädgårdsmästare. I synnerhet praktfulla voro rosorna. Ägaren eller ägarinnan måste ha hyst en särskild förkärlek för dessa älskliga växter. De funnos där till en otrolig mängd och i flera varieteter än Göran och hans vän någonsin kunnat drömma om. Skyddade för vinden, öppna för den väntade

solen, visade dessa intagande rosor alla växtens utvecklingsstadier, från den första späda telningen ända till den fullt utvecklade blomningen, som måste hafva förberedts i drifhus, emedan det annars varit oförklarligt huru några bland dessa Floras älsklingar redan hunnit så långt under Finlands svala vårsommar.

Så hastig anblicken var, förfelade den icke sitt intryck på de vandrande riddarne.

— Nej, Jack, sade Göran, jag slår ej in dörrarna, jag klappar icke ens på, som man har rätt att klappa, när man kommer beväpnad med hunger och törst. Här är någonting som håller min hand tillbaka. Det är besynnerligt, jag vågar icke ens svärja. Här är någonting oskyldigt rent i luften; jag vill icke för mycket godt göra dessa täcka rosor misslynta.

— Alla dörrar stängda, alla fönster i nedra våningen väl tillbommade! anmärkte den mera prosaiske vännen. — Skällde icke hunden, kunde man anse huset obebodt. Låt oss tjudra hästarna och söka oss skjul i uthusen.

— Aldrig med fastande mage! svarade Göran, som af denna anmärkning återfördes till verkligheten. — Obebodd, säger du? Hvem har då vattnat dessa rosor, som skulle förgås och förvildas utan en ständig och öm omvårdnad? Jack, du är icke född till trädgårdsmästare. Stå på post här nere; jag vill veta något mer om detta förtrollade slott.

Vid dessa ord afkastade Göran sin kappa, befriade sig från ridstöflarna och företog sig ett af dessa vågstycken, hvilka man företager sig endast när man är tjugu år, när man är kär, eller när man är dragon — ifall man ej råkar vara på en gång allt detta. Huset var hvitmåladt och brädbeslaget, så att denna horisontela

yttre beläggning bildade ett slags ränder utåt, tillräckliga för en katts fotfäste, men ytterst knappa för en människofot. Göran klättrade först uppför knuten, slängde sig sedan fast vid brädfodringen och jämkade sig så småningom framåt väggen, tilldess han lyckades uppnå balkongen, som låg framför mellersta fönstret i frontespisen. Här grep han i järnbalustraden, steg på randen af balkongen utanför denna och kastade inåt fönstret en på samma gång nyfiken, djärf och nästan skyggande blick.

— Nå, hvad ser du? frågade Jack nedanför. Hvad är det? Spindelväf, klädtvätt eller en tom mjölkhylla?

— Jag ser en liten täckt möblerad kammare med dörren öppen till ett rum emot gården.

— Klättra upp på balkongen!

— Nej, det vågar jag icke. Jag är rädd, Jack. Det är som skulle en osynlig makt beskydda detta hus. Om blott solen ville gå upp! Det är skumt i rummet, jag kan icke urskilja dess inre.

— Solen stiger nu öfver kullen. Är där ett fönster åt gårdssidan, så måste hon skina in därigenom.

— Jack, rutorna rodna... Jag ser någon... Det är ett barn... Nu skiner den första strålen in genom rutan. Solen avancerar... Jag har misstagit mig, Jack!

— Är det hushållerskan?

— Nej, en ung flicka. Solskenet förgyller hennes mörka hår.

— Han är god den där! Man skall få se, att han dansar ned mellan himmel och jord.

— Om du kunde se henne! Aldrig i mitt lif har jag sett någonting så oskyldigt och så täckt.

— Göran... håll stadigt i balustraden!

— Tyst, intet ord! Hon beder sin morgonbön. O, så där ville jag kunna bedja... Gud välsigne dig!... Nu upplyfter hon sina ögon... bönen är slutad... hon nalkas hitåt...

I samma stund gjorde ynglingen en rörelse likasom för att fly, men glömde sitt smala fotfäste, förlorade jämvikten och störtade handlöst ned från balkongen.

Jack såg honom falla och mumlade något om galna pojkar, som tro sig vara skapade med kattfötter, tilldess att han såg sin myndling blöda. Göran hade slagit sig mot en utspringande kant af stenläggningen, han reste sig med synbar ansträngning, och en fin, röd strimma vid tinningen undgick ej den gamle vännens forskande blick.

— Blöder du, gosse? Hvad går åt dig? Svarar du icke? Element! Du är hvit som en vinterhare. — Och Jack sprang att söka i sadeln sin fältbindel, hvilken han bar om armen.

Innan han funnit bindeln, inträffade något som återkallade färgen på Görans bleka kinder. Genom en dörr under balkongen framträdde en ung flicka — hvarken en hushållerska eller en deja, hvarken en ängel eller en fé — en efter allt utseende dödlig varelse likasom andra, så snart de icke stå i perspektivet af kärlekens färgade synglas. Det var ett barn, eller nästan ett barn, smärt, smidigt, elastiskt, mera sydländskt än nordiskt, med stora, mörkglänsande ögon och nästan blåsvart hår, konstlöst kastadt tillbaka, så att den hvita pannan och tinningarna lämnades fria. Dräkten af ljust muslin röjde i sin enkelhet något hvari Görans förbländade öga trodde sig upptäcka en konstvanare hand än en landtlig sömmerskas, och hela gestalten förekom honom i morgonskimret så luftigt fin, så gratiöst förnäm, att han icke

kunde värja sig för ett intryck af blygsel öfver det spioneri, hvarmed han stört en så huld varelse i hennes fridlysta boning.

Den obekanta tycktes icke hafva någon aning om främlingars närvaro. Hon andades med välbehag den svala, ännu fuktiga morgonluften, gick fram till närmaste häck, där daggpärlorna glittrade på kalkar och blad, böjde undan grenarna och betraktade en ännu icke fullt utslagen rosenknopp. Ingenting kunde vara mera naturligt och okonstladt, men det förekom Göran som skulle hon tala till dessa rosor och som skulle de svara henne... som skulle knoppen vid hennes anblick utveckla sina kronblad och en ny, beundransvärd doft af ungdom och skönhet utströmma i trädgården. Ett blidt smålöje utbredde sig öfver den unga flickans älskliga drag, hon fortsatte sin vandring från buske till buske, bortplockade här och där ett förtorkadt blad, knöt här och där en ostyrig stängel stadigare vid dess stöd, fattade slutligen en sprutkanna, som stod i beredskap vid häcken, och gick till bäcken vid muren för att fylla kannan med vatten. Här fann hon de två främlingarne, som dittills dolts af häckarna, medan riddaren Jack var sysselsatt att rentvå sin väns blödande sår vid tinningen.

Hon stannade förvånad. I hennes lifliga drag speglades ögonblickligen de växlande intrycken af fruktan, tvekan, förundran; strax därpå bestörtning, medlidande. Hon hade varseblifvit Jacks omsorg att förbinda sin sårade vän.

Unge herr Göran fann sig generad i strumpfötterna, ertappad vid ett inbrott på främmande område.

— Jag är förtviflad, min fröken — sade han med en artig bugning — att störa er på ett så opassande

sätt, men vi hade knappt något annat val. Mitt namn är Göran Ros, löjtnant vid kunglig majestäts nyländska dragoner, och min följeslagare är Jakob Peura, kornett därsammastädes.

— Eljest kallas jag också Peuronius, efter min bror prästen, rättade Jack, under ett tafatt försök att tukta den vid ena örat nedhängande hårtofsen, hvilken tyngdes af en blybit, för att hålla denna uppstudsiga ledamot rak, enligt tidens sed och uniformsreglementet.

— Kanske — fortfor Göran — vågar jag hoppas min nådiga frökens tillgift, om jag tillägger, att vi äro utkommenderade i tjensteärender för landets försvar. Vi komma från Lovisa, ha mönstrat en trupp rekryter i Lappträsk och ämna oss nu i samma afsikt till Artsjö. Man visade oss en genväg öfver skogen, men vi redo vilse och måste bekänna vår fullkomliga okunnighet om det förtjusande ställe, där vi haft lyckan regna ned midtibland rosor.

Nu väntade Göran ett svar, men detta uteblef. Den unga flickan räckte honom sin hand, såg honom i ögonen med ett skyggt smålöje och teg.

Göran förde den lilla handen till sina läppar. Hon betraktade honom med en oskyldig förvåning och räckte strax därpå handen åt Jack, som ansåg sig tvungen att iakttaga samma då så vanliga artighet. Olyckligtvis hade Jack den fula oseden att tugga tobak. Han ansåg höfligheten fordra en viss putsning af sina grofva mustascher, innan han vågade beröra denna fina hand, och under denna fältmanöver drogs handen hastigt tillbaka.

Den hundrade gånger förut förälskade Göran stod bragt ur fattningen. Men vid åsynen af hans blödande panna tycktes den obekanta erinra sig något som hon förgätit. Hon sprang till den nära bäcken, fyllde sin

kanna med vatten, lade sin hand förtroligt på Görans hufvud, undersökte blessyren, aftvättade blodet, hopvek sin näsduk till en kompress öfver såret, löste en röd sidenduk från sin hals och band den öfver kompressen. Hon kunde därvid ej undgå att vidröra ynglingens kind, men hennes hand darrade icke; intet återsken af hans rodnad afspeglade sig på hennes lugna panna. Det var en systers oombedda, milda läkarevård, och när förbandet var lagdt, lät hon med en uttrycksfull åtbörd förstå, att såret var icke farligt, det skulle snart vara läkt.

Då intet ljud förnams ifrån dessa vackra läppar, rann det Göran i hågen, att hans vårdarinna sannolikt var en utländska, som icke förstod det svenska språket. Han yttrade sin erkänsla på fransyska — förgäfves; på tyska — förgäfves; han ihågkom några engelska ord — lika förgäfves. Han gjorde ett förtvifladt försök med några bland soldaterne uppsnappade ryska svordomar — utan framgång. Jack trodde sig hafva funnit nyckeln till denna obegripliga tystnad och tolkade på finska sin väns ord. Allt förgäfves; mer än hundrade år hade förflutit, sedan detta språk varit hemma på fina fröknars läppar, och hundrade år skulle ännu förgå, innan det åter blef hemvant där. Den unga flickan betraktade främlingarne än med en likgiltighet som gränsade till slöhet, än åter med en otålighet som röjde sig i hennes lifliga åtbörder. Slutligen sprang hon till en af häckarna, afbröt två rosor och räckte dem hvardera en, med frågande blick, liksom ville hon säga: var det detta ni önskade?

När hon ej i deras uppsyn läste svaret på sin fråga, tycktes hon erinra sig något annat, vände åter till den dörr, genom hvilken hon utkommit i trädgården, och stannade väntande.

— Hon uppmanar oss att följa sig! utropade den förälskade Göran.

— Gå du förut, medan jag leder hästarna till stallet. Och låt henne förstå, att hon bjuder *två* filbunkar, ty annars lämnar du ingenting kvar åt mig, gycklade Jack.

— Hut, karl! svarade Göran, som en timme förut icke drömt om annat än en god frukost.

---

4. I slottet bor en förtrollad prinsessa.

Engång inne i sagornas värld, borde vi nu upptäcka en fördold grotta i berget, eller åtminstone ett högt torn, hvari en svartsjuk jätte förvarat den undersköna fången i detta förtrollade slott. Men något sådant stod icke att finna. Dörren mot trädgården ledde till en trappa, som åter ledde genom en tillstängd nedre våning upp till tre öfre rum i frontespisvåningen, ett mot gården, ett mot trädgården, det tredje stängdt.

Morgonsolen sken in genom fönstret mot gårdssidan och kastade ett rödt sken öfver tvenne täcka, ljusa, behagliga rum, prydda med blommande krukväxter, två fågelburar, en ekorre, äfven i bur, en glaskupa med guldfiskar, en cittra på väggen och några fint utförda blomstermålningar. Den unga flickan mottog sin gäst med ett så blidt och oskyldigt smålöje, att hjälten från balerna i Lovisa kände sig fullkomligt utblottad på alla de intetsägande fraser, hvilka en ung man i hans ställning vanligen håller i beredskap för sådana tillfällen. Aldrig hade han sett ett sådant smålöje förr. Det var sol däri, men icke ett spår af brännande glöd, icke en blink af tjusande koketteri; det var den rena, lugna,

svala solglimten i en speglande källa. Den obekanta strålade af barnsligt behag, när hon med en vink af handen bad honom taga plats i den lilla soffan med dess öfverdrag af ljusrödt siden. Knappt hade han följt denna uppmaning, innan hon satte sig på en pall vid hans fötter och såg på honom med frågande ögonkast — såg beständigt, men utan ett ord.

Unge Göran Ros var icke den som lätt bragtes ur sin roll. Han var en något lättsinnig, något äfventyrsälskande, efter nöjen och omväxling jagande ung dragonlöjtnant, som, utan rotfäste i en egen familjekrets, gärna tog lifvet lätt, utom när han för ombyte tog det tungt, och hvars många flammor på balerna härtills gjort honom tämligen frispråkig i fruntimmerssällskap. Han hade det bästa och tanklösaste hjärta i världen, när han icke — äfven för ombyte — någon gång tog sig för att begrunda lifvet, och ännu aldrig hade han befunnit sig i ett läge, där icke ett raskt beslut eller ett frimodigt ord redt honom ur all förlägenhet. Men nu kände han sig förlägen. Detta möte, detta mottagande och denna förunderliga tystnad bragte honom fullständigt ur hans roll som damernas riddare. Under en annan sinnesstämning skulle han funnit uppträdet löjligt; nu hade han icke ens mod att skratta. Den alltid pratsamme unge löjtnanten, som var så van att bära hjärtat eller frasen på läpparna, fann icke ett passande ord. Han teg, och en stund förgick.

När han så under tystnad betraktat den obekanta, liksom hon honom, kände han sina ögon fuktas af tårar. En alldeles ny känsla hade uppstigit inom hans lättrörda bröst. Den förra tanken i skogen, tanken att han stod så ensam i lifvet, att han aldrig ägt en familj, aldrig en mor eller syster, aldrig en sådan verklig hjärtevän,

till hvilken han kunde sluta sig med hela sin själ — ingen, utom denne trogne, trumfige Jack, som var honom så olika i ålder och lynne — denna tanke uppväckte nu hastigt inom honom en oemotståndlig längtan och fyllde, vid den unga flickans anblick, hans ögon med tårar. En alldeles ny, aldrig förr erfaren känsla af någonting rent, heligt och oskyldigt — någonting, för hvilket det var värdt att lefva och för hvilket man kunde med glädje dö — uppfyllde hans själ. Han kunde ej längre förblifva stum, han måste gifva luft åt denna öfverströmmande känsla, om han också måste sönderslita hvarje band af salongernas konvenans. Han fattade den obekantas hand och förvånades själf att för första gången höra sig tala naturens språk.

— Hvarför ser du på mig? frågade han.

Om det gällt hans lif, hade han nu icke kunnat säga annat än *du*.

När hon icke svarade, fortfor han nästan drömmande:

— Jag vet icke hvem du är, och du vet icke hvem jag är. Jag kommer rakt från skogen som en ströfvande falk; hvem säger dig, att jag icke är en röfvare, som vill stjäla din frid? Jag finner dig här som en blomma på ängen, och hvem har sagt dig, att jag ej skall förtrampa dig? Du hälsar mig under tystnad, du förbinder under tystnad mitt sår, du mottager mig ensam, värnlös, tigande, och du fruktar mig icke. Hvarför tror du mig? Och hvarför tror jag dig, fastän du är för mig en tillsluten bok? Min roll kan vara förräderi, din roll kan vara förställning: hvarför tro vi hvarandra? Jag vet icke engång ditt namn, och ett namn betyder så litet, men det förekommer mig som hade vi länge känt hvarandra. Hvarför svarar du icke?

Flickan fortfor att uppmärksamt betrakta honom. Göran blef nu varse, att hon såg på hans läppar. En rysning genomilade honom: han vågade knappt fasthålla den tanke som föll honom in.

— Store Gud, utropade han, är det möjligt, att ett så huldt väsende kan vara dömdt till en evig tystnad? Okända, sköna barn, säg mig ett enda ord, som skingrar min villfarelse! Låt mig icke hädiskt anklaga Skaparen för en så stor brist i ett af hans skönaste mästerverk! Säg mig ett enda litet ord, det minsta, det fattigaste ord, och det skall göra mig lycklig, det skall säga mig att *du hör!*

Flickan fortfor att betrakta honom utan ett svar, men oro, nästan förtrytelse målade sig nu i hennes lifliga drag. De små, hvita händerna rörde sig snabbt och otåligt på ett sätt som liknade deras teckenspråk, hvilka naturen alltifrån födelsen nekat hörsel och talförmåga. Mera af ansiktets uttryck, än af dessa obegripliga tecken, började Göran ana, att hon förebrådde honom detsamma som han nyss förebrått henne: hvarför svarar du icke? Hvarför talar du icke till mig på det språk som *jag* förstår?

Görans blickar föllo på cittran. Hvartill en cittra, om ingen kan höra dess toner? Om denna unga flicka icke var pröfvad med den stora olyckan af en fullkomlig döfhet, måste hon känna musikens herrliga konst. Hela hennes väsen var ju idel musik.

Han nedtog cittran från dess plats på väggen och räckte henne med nästan darrande hand åt den obekanta. Med blicken, mer än med ord, sade han till henne: spela!

Hon smålog med en märkbar förlägenhet och begynte knäppa på cittran. Man såg, att hennes hand

icke var ovan vid greppen; Göran trodde sig till och med igenkänna en bekant melodi af Haydn: den österrikiska folksången. Men hvilka toner! Cittran var så ostämd, som hade aldrig en ren ton sprungit ut ur hennes sköte; hvarje sträng skorrade mot de öfriga i ett skärande missljud.

Åter rördes Göran ända till tårar. Han fattade cittran, stämde henne omsorgsfullt och sjöng, med en lätt förändring af senare versen, en bland dessa ömma sånger af Gustaf Filip Creutz, hvilka då, klädda i nu längesedan förgätna melodier, värmde så många hjärtan:

När engång ögat Daphne finner,
kan det ej lämna henne mer;
dess åsyn en förvirring ger,
och när hon ur din syn försvinner,
du henne i ditt hjärta ser.

Om något sällt är jorden ämnadt,
så bör så mycket skönt och godt
med nya sinnen, dem du fått,
åt sällhet vara öfverlämnadt.
Ack, Daphne, du ej vet din lott!

Göran bortlade cittran. Med hvilket hopp, hvilken fruktan hade han ej under sången försökt att läsa i den okändas drag en enda skymt af tonernas makt, ett enda litet tecken, som röjde att hon hörde hans visa, att hon förstod dess genomskinliga mening! Denna enda skymt uteblef, af detta enda tecken sågs ej ett spår. Den okända hade som förr betraktat hans läppar, betraktat hans händer, hon hade med uppmärksamhet följt de växlande uttrycken i hans ansikte, de hade i samma stund återspeglats hos henne själf, men *hört* honom, ack, det hade hon icke! Den olyckliga sanningen stod nu klar för Göran i hela dess smärta.

— Gode Gud — sade han med låg röst till sig själf, liksom hade han dock fruktat att blifva hörd — detta olyckliga barn är döft... blomma, men icke fågel ... doft, men icke ton. Aldrig har konstnären framtrollat en täckare bild i färg och form, ... men tonen är borta. Så ung, så skön, så strålande af behag, oskuld och godhet, men *stum för alltid!*

Vid dessa ord kunde ej Göran längre hejda utbrottet af sin smärtfulla öfverraskning. Han kysste den fina, hvita handen, vände sig bort och grät.

Hvar finnes ett språk, så vältaligt som tårarnas? Den unga flickan förstod honom genast. I stället att svara som förr med att återspegla hans egna känslor, stod hon upp med ett leende af oefterhärmligt behag, fattade hans arm, vände honom mot sig, såg honom i ansiktet med en klar blick och sade med låg, men tydlig stämma det enda ordet:

— *Bror.*

Göran spratt till, liksom skidlöparen på Lapplands ödsliga tundror, när han i natt och snöstorm, långt från människors boningar, plötsligen hör en mänsklig stämma ropa helt nära hans namn.

— Säg om det ännu! utropade ynglingen med glädjens hänförelse. — Säg om detta enda ord, som återför dig till lycka och lif och straffar min olycksfulla tanke sjufaldt med lögn! Säg, säg detta samma ord, huru var det? Säg!

— *Bror!* sade flickan ånyo med en min af triumf, likasom ville hon säga: ser du, jag visste nog, att du bedömde mig orätt!

Göran märkte att hon uttalade vokalen ganska ren, men konsonanterna otydliga, i synnerhet r. Det föreföll

honom som hörde han rösten och uttalet af ett litet barn. Han stannade åter i en underbar tvekan.

Barnet, flickan blef utom sig af glädje öfver den lyckliga effekten af hennes enda, oskyldiga ord. Hon skyndade till sin byrå och framdrog sina små dyrbarheter. Än var det en tafla, än en bok med bilder för barn; än en botanik med planscher; än en ring med små diamanter; än en kråsnål i form af en ros. Göran var för grannlaga för att icke visa sig road, och det tycktes göra hans unga värdinna lycklig. Men beständigt återkommo samma tvekande frågor i ynglingens själ: hör hon mig? förstår hon mig? Talar hon? Är hon stum? Hon har dock uttalat ett ord...

Nu räckte hon honom en dyrbarhet, som tycktes vara hennes käraste, ty hon vidrörde den nästan med andakt. Det var en fin guldked med vidhängande medaljong, och på denna såg man bilden af ett ungt, intagande fruntimmer i den dräkt som brukades då för tjugu år tillbaka. Var det en moders bild? Dessa drag voro sydländska, mörkögda, strålande af lif, eld och starka passioner. Fanns där ens en aflägsen likhet med det milda barn, som räckte honom bilden? Ja, där fanns en likhet, men af den art, som när man betraktar samma landskap först genom en ljusröd, sedan genom en mörkröd glasruta. Konturerna voro desamma, men hela intrycket olika. Göran betraktade bilden länge och med synbart intresse.

Detta tillvann honom än mer ägarinnans bifall. Hon betraktade än bilden, än Göran, fattade åter hans hand och sade ett ord:

— *Mamma.*

Således ändock hennes mor. Men huru förklara dessa sällsamma, enstaka, barnsliga och barnsligt uttalade

ord? Ännu ett försök, tänkte Göran. Kan hon uttala en brors och en mors namn, så borde hon också kunna uttala sitt eget.

Han kysste medaljongen och återlämnade den.

— Säg mig — sade han med ungdomens svärmande hänförelse och med så uttrycksfulla åtbörder som han kunde ihågkomma — säg mig, hvad heter då *du?* Allting i naturen kan jag nämna vid namn, alla växter, stenar och djur, blommorna i din trädgård och fåglarna i din skog. Dig allena kan jag ej nämna ännu — dig, som är för mig kärare och vackrare än alla dessa. Om jag kallar dig min första och enda verkliga kärlek, så är det sant; du är det. Se, jag förvarar din ros, jag skall gömma den så länge jag lefver. Om jag nu nämner dig skogarnas ros och ödemarkernas skönaste pärla, så vet jag att jag sagt rätt, ty du är det, jag känner det såsom hade jag känt dig i många år. Om jag kallar dig den finaste, luftigaste bild som någonsin en pensel frambragt på duken och någonsin en mejsel huggit i marmorn, så har jag åter sagt ut en del af ditt väsen, ty sådan är du, jag vet det. Du är för mig så bekant, som hade vi vuxit ur samma rot, och likväl är du för mig en gåta, hvars nyckel jag icke finner och hvars väsen sväfvar för mig i morgonens töcken. Älskade, ljufva barn, allt detta blir bättre, när jag får veta ditt namn, ty då har jag ett ord, som fattar hela ditt väsen i sig. Därför, säg mig ditt namn ... förstår du mig? *Ditt* namn, ditt eget ljufvaste namn! ...

Flickan betraktade honom med en stor, glänsande blick, nickade därpå, till tecken att hon förstått honom, och svarade:

— *Verna.*

— Verna! upprepade Göran drömmande.

Han kände sig lycklig, han frågade icke mer. Morgonrodnaden sken in i det lilla täcka rummet, där en af den sedeslösa och lättsinniga tidens salongshjältar stod för första gången slagen af beundran inför ett rent och oskyldigt väsen. Ingen af de två märkte att medan den norra himmelen glödde i purpur, betäcktes den södra af hastigt uppstigande svarta moln. Ingen af dem hörde bruset af den annalkande stormen i furornas kronor...

---

5. Det förtrollade slottets drake återvänder och ansätter riddaren Jack.

Unge herr Göran Ros var redan på bästa väg att uppfylla den romantiska riddarepligt, som hans höga beskyddarinna ålagt honom. Han hade funnit nyckeln till ett förtrolladt slott och namnet på en förtrollad prinsessa; det återstod endast att lösa förtrollningen och befria prinsessan. Men när har en riddare någonsin utfört ett sådant värf, utan att förut ha bestått en hjältemodig strid mot drakar, jättar och andra sagans vidunder? Den nye Sankt Göran skulle lika litet som hans föregångare undgå ett sådant mandomsprof. Läsaren behagade icke taga sig illa vid; det hände verkligen att draken, som vaktade det förtrollade slottet, kom hem.

Kornetten Jakob Peura, i sagan bekant under namn af riddaren Jack, hade icke funnit det rådligt att lämna hästarna utan eftersyn i ett misstänkt grannskap och alltså, med loflig självförsakelse, velat föra dem under tak, innan han tänkte på att tillfredsställa sin egen hunger och törst. Han hade i denna afsikt än en gång kringvandrat den hemlighetsfulla boningen, i hopp att finna en ingång för sina trogna följeslagare. Han hade tjugu gånger fört handen till örat — en bekant åtbörd,

som brukas vid viktiga tillfällen. Han hade, med sin snufva af nattdimman, icke försummat att lika många gånger snyta sig på riddarevis — ty det finnes ingenstädes omtaladt att vandrande riddare begagnat näsduk — och däremellan hade han kastat trängtande blickar upp till de oåtkomliga fönster, innanför hvilka han med skäl borde förvänta en angenäm frukost. Ändtligen hade han äfven kastat en blick på de uppstigande svarta molnen och funnit en längre vistelse under bar himmel mindre inbjudande, hvarför han tog sitt parti, inledde hästarna i en ria, som befann sig tätt utanför gårdsmuren, försåg dem med foder och beslöt att invänta vidare order. Han nedkastade sig på halmen och var innan kort försjunken i det goda samvetets fredliga sömn.

De nedriga häxor, hvilka alltid sammansvärja sig mot vandrande riddares lugna hvila, hade likväl sörjt för att denna vederkvickelse ej skulle länge förunnas den trötte nattvandraren. Oredign drömmar, foster af en fastande mage, gycklade för hans inbillning. Än tyckte han sig rida genom en sjö af filbunke, hvars hvita vågor stego honom upp under hakan; men så snart han öppnade munnen, sjönko dessa läckra vågor åter tillbaka. Än hade han framför sig ett ofanteligt grötfat, hvars gula smöröga lyste som en sol på firmamentet; men i hela den vida skapelsen var det icke möjligt att finna en enda sked. Än grep han efter en glänsande ost, som dinglade för hans ögon lik en fullmåne på osynliga trådar; men då förvandlades osten till en afskyvärd häxfysionomi, som med sina hvassa tänder nafsade efter hans hand, och två grofva bandhundstassar grepo honom i kragen, hotande att göra ett sorgligt slut på hans ridderliga äfventyr.

Med förfäran uppreste sig Jack i halmen, gnuggade sina ögon och såg den sista onda drömmen lifslefvande framför sig. Där stod häxan lutad öfver hans person, liksom ville hon uppsluka honom; bandhundstassarna, åtföljda af ett morrande gap, krafsade halmen omkring honom, och en hotande stämma uppmanade Rika, Mårten och Ramström att binda röfvaren.

Denna nitiska polis visade sig i skepnaden af en liten hvass gumma, hvilken det endast fattades tre alnars längd, ett par knotiga karlarmar och en tandlös mun, för att i denna märkvärdiga historia motsvara häxan Meg Merillies. Hon bar en svart kamlottskjortel, dragen upp öfver hufvudet, medan en randig underkjol af tvetydig färg syntes bestämd att mottaga alla märken af det oväder, som nu rasade utanför rian. De nakna och bara armarna samt dito fötter (ty strumpor och kängor buros i ett knyte) voro icke egnade att förhöja behaget af den person, som ödet sändt att så föga gästfritt förverkliga riddarens drömmar.

Mårten, en saktmodig, snedmunt dräng, och Rika, en gladlynt, rödblommig ladugårdspiga, voro icke sena att infinna sig med ett par tömskaft, som i största hast surrades kring den oskyldige Jacks händer och fötter, innan han ännu kommit till full visshet om han drömde eller var vaken. Ramström, ett slags liten krokig och flintskallig hofmästare i kort jacka med stora mässingsknappar, knäbyxor, svarta ullstrumpor och nedkippade skor, gjorde sig ingen synnerlig brådska.

— Jag kommer, kära Rebecka, jag kommer! ropade han. Håll fast röfvaren, Mårten! Bind honom, mörbulta honom; jag kan ju ej lämna bläsen, han har fått en sticka i foten. Hvad tro ni kapten säger, när bläsen är halt?... Se huru han linkar; serra tri, det blir inte folk

af bläsen mer. Nå, jag kommer, Rebecka, jag kommer ... Ett sådant herrans väder ... käringen må väl ej ha hjärta att neka mig en sup ...

Denna sista önskan, som uttalades i en betydligt lägre ton, gaf tillräckligt tillkänna hvem här förde regementet i huset. Alldeles obillig tycktes hans önskan icke vara, ty gubben, liksom alla de öfriga, dröp af regn. Åskvädret hade brutit löst med ovanlig häftighet. Blixtarna korsade hvarandra tätt som svärdshugg, slagregnet stod som spön i backen. Men gubben kunde icke förmå sig att lämna bläsen.

Jack, med sin lofliga finska vana att icke förhasta sig, behöfde en rund besinningstid, men slutligen fann han sig förolämpad.

— Hvad kommer åt käringen? Är hon galen? Hör nu, go' vänner, hvad är detta för dumheter? ... Vill du släppa tömskaftet, lurjus? ... Anamma dig, pigmänniska, om du understår dig att surra fast mina händer ... Rider eder maran? Jag skall lära eder ...

Under dessa mera förvånade än arga invändningar hade Jacks tålamod ändtligen tagit slut. Den gamle dragonen var icke första gången i bardalek. Han reste sig med ett väldigt språng, ryckte lös sina händer, sparkade hunden, knuffade kull Rebecka, gaf drängen en örfil och jagade pigan på flykten. Sällskapet var tvunget att retirera, och segern hade ofelbart stannat på rättvisans sida, därest icke amazonen, ej mindre tapper än hennes motståndare, lyckats stänga riedörren och tillbomma den utifrån.

Jack var fången; det hjälpte honom föga att bearbeta dörren med ett par handfasta näfvar, icke så mycket för egen skull, som ej fastmer af den grundade fruktan, att hans käre Göran torde röna ett lika oblidt emottagande.

Amazonen därute, stolt öfver sin seger, blef honom icke svaret skyldig.

— Bulta du, rackare! ropade hon. Länsman bor icke långt härifrån. Hvad säger du om en stadig black och ett ärligt järnhalsband? Du tänkte göra ett godt kap, medan allt folk var borta på bröllop i byn. En sådan illmarig bof! Ja du, vi hade varit långt för detta tillbaka, om vi rott öfver sjön, men vi vågade icke för ovädret. Till all lycka visste bröllopsfolket berätta om eder, röfvarepack, som deserterat från Lovisa. Man känner edra fukter... stjäla hästar och plundra skogstorp. Det är ni, som stulit Pirtti Pekkas bruna vallack... ni, som slaktat Halkola Anttis svarta tacka... ni, som mjölkat Tammela Lisus ko i hagen. De där hästarna ha ni också stulit. Hvad sa' jag, när jag såg gräset nedtrampadt vid muren? In ha de ej kunnat komma, sa' jag, och flickungen sofver. De måste ha gömt sig någonstädes utanför muren. Låt oss söka i rian, sa' jag. Men — och här tog Rebeckas ordflöde en vändning som än mindre behagade Jack — hvar är den andre ryttaren? Bekänn, kanalje, hvar är kamraten?

— Skrik lagom, gamla trollpacka! ropade Jack inifrån, i ett svagt hopp att leda gårdens polis på villospår. — Hvar hade ni edra ögon, när ni ej såg min kamrat, som sofver bredvid mig på halmen?

— Si, det ljuger den skälmen, så lång han är, svarade plågoanden. En gammal katt lurar man icke med trådnystan. Han tänker få hjälp af den andre landsstrykaren... Ramström, ni gamla pärtsticka, jag säger er, om ni ej lämnar bläsen, slå de ihjäl oss. Tag ni såstången, Mårten tar bössan, Rika yxan och jag pisken. Jag lofvar, att här skall blifva ett vargskall.

6. Riddaren Sankt Görans strid med draken.

Vi lämnade Göran Ros i glad förvåning, när den unga flickan sade sitt namn. Något latin mindes Göran ännu från skolåren, ty dålig var den kronans karl, om ock han bar en värja, som icke på Görans tid kunde deklinera *mensa* på det klassiska språket. Göran ihågkom således ett ord *verna*, som säges om båda könen och betyder *inhemsk, hemfödd,* vanligen om en *hemfödd slaf.* Men han ihågkom äfven ett annat ord *verna,* som brukas endast om det mildare könet och betyder *vårlig,* eller till våren hörande, till exempel *aura verna,* en vårfläkt, och han fann det förunderligt, att ännu ingen lärd professor, omgifven af de gamle romares dammiga folianter, fått det lyckliga infallet att gifva sin dotter två namn på engång så klassiska i deras ursprung, så sköna i deras betydelse och så musikaliska i deras klang. Göran kände sig genast böjd att på sin unga värdinna tillämpa den senare öfversättningen. Ett mera vårligt väsende hade han ännu aldrig skådat bland människors barn. Men åter, när han tänkte på de tillbommade portarna, på denna ensliga boning, där den unga flickan förvarades som en fånge, hennes värnlöshet och full-

komliga beroende af andras omsorger — då rann det honom tungt i hågen, att ödets eller människors grymma ironi hade lagt i hennes namn den dubbla och tvetungade betydelsen af ett vårens barn och en hemfödd, vid hemmet för alltid bunden slafvinna.

Kanske ökade denna tanke hans stigande hänförelse. Han glömde sin förra tvekan och tilltalade flickan såsom man annars i lifvet talar förtroliga ord till ett länge bekant och älskadt väsende, hvilket har ett öra för orden och ett svar på läpparna.

— Verna! upprepade han. Huru detta namn kan vara på engång så gladt och så sorgset! Jag känner att det utsäger ditt väsendes rätta grund, fastän dess betydelse ännu är så gåtlik för mig. Verna... nu när jag vet ditt namn, kan jag säga dig, att jag älskat dig från första stunden jag såg dig, ja långt förut, ty det är dig, som jag länge sökt och aldrig funnit. Jag visste ju att jag engång skulle finna dig, men jag kände dig icke, jag sökte dig i hvarje ung och förtjusande flickas hamn, jag trodde väl hundrade gånger att jag funnit dig, men jag kände mig alltid sviken. Ack, det fanns ingen, ingen sådan som du; ingen som kunde uppfylla hela min själ, ingen som bar en sådan doft af oskuld på själens osynliga vingar — alla, alla voro de väsen af jordens stoft, flyktiga drömmar, som dunstade bort, när jag ville fatta och älska dem. Du allena är sådan jag alltid tänkt mig det bästa och renaste i detta lif, och nu har jag funnit dig, nu skall ingen mera slita dig bort från mig, nu äger jag dig, du min ljufvaste dröm, nu måste du vara min och min för alltid!

Vid dessa ord föll en svart skugga af åskmolnen in genom fönsterna och rummet förmörkades, men Göran märkte det icke.

— Verna! fortfor han. Hvar gång jag utsäger ditt namn, känner jag liksom en lifsfläkt af någonting bättre och ädlare genomila min själ. Ack, jag är icke värd att du ser på mig så; ovärdig är jag att andas den luft som du andas. Anse mig icke bättre än jag är. Nej, räck mig icke din oskyldiga hand, den skall fläckas af att vidröra min! Jag är en af de många, som vildt tumlat om i världens lustar. Alla synder, alla dårskaper ha stormat genom min själ; jag känner mig så oren, så förkastad, som skulle jag stå inför en ängels anlete. Men förkasta mig icke, stöt mig icke ifrån dig! Se, jag älskar ju dig ändock; låt mig älska dig, lär mig att blifva god och ren, som du själf! Jag begär icke att du skall älska mig tillbaka — icke ännu, hur skulle du kunna det? Men låt mig hoppas, att du en dag skall kunna det! Detta hopp skall gifva mig mod att lefva...

Just nu sken en stor gul blixt med flammande klarhet in genom rummet, och flickan spratt till. Göran märkte det knappt och upprepade:

— Icke ännu, Verna, icke ännu! Men en gång likväl...

Det finnes ett språk som icke behöfver läppar att uttalas eller öron att höras. Den unga flickan förstod honom i ögonblicket, och hennes svar var vältaligt. Hon såg på Göran med en blick som ej kan beskrifvas. Därefter korsade hon båda händerna öfver bröstet, nedböjde sitt hufvud och rodnade starkt.

En hastig solblick genomträngde molnen och strålade öfver den unga gestalten med en sällsam förklaring. Om det är sant, att kärleken är sammansatt af den högsta fröjd och den djupaste smärta, så hade Göran båda framför sig. Verna, som såg på honom med detta outsägliga

ögonkast, det var Verna våren, Verna hoppet, som i höjden af sin sällhet tömde hela sin själs skönhet i en enda solblick. Hon åter, som böjde sitt hufvud och korsade sina armar öfver bröstet med en nästan österländsk undergifvenhet, det var Verna slafvinnan, Verna fången, Verna sorgen, som i djupet af sin olycka ödmjuk och försakande nedslog sina ögon inför den frie och stolte ynglingen, hvars ära och lycka hon ansåg sig för ringa att dela. Hvilken underbar motsats i ett enda försvinnande ögonblick mellan sol och blixt!

Detta intryck grep Göran så mäktigt, att han förstummades. Tyst och glömsk af den känsla, som nyss förut låtit honom känna sig ovärdig att ens vidröra den älskades hand, förde han nu denna hand till sina brännande läppar, men i nästa ögonblick lät han den falla. Den förra känslan återvände och genomilade honom, såsom hade han förbrutit sig mot en varelse från en högre värld. Huru vågade han, den fallne och syndbefläckade, lyfta sina ögon till oskuldens majestät?

Hvarför äro dock sällhet och skönhet på jorden blott en vingad sekund? Innan Görans känslor ännu funno ord, skakades huset af ett väldigt åskslag, rummet svartnade, blixt efter blixt klöf himmelens hvalf, en stormby nedbröt häckar och gärden, störtregnet föll öfver tak och trädgård med ett smattrande ljud. Båda de unga skrämdes ur sina rosiga drömmar. De gingo till fönstret. Dalen, höjderna, skogen, rosengården, hela den nyss så glänsande och fridfulla utsikten öfver det lugna nordiska sommarlandskapet, allt var med ens förvandladt till en vildskön, dyster tafla af mörker och eld. Björkarnas gröna lockar flögo för vinden som furiers hår; den högsta furan på kullen låg från toppen till roten klufven af

ljungelden, och den lilla sorlande bäcken forsade som en förstörande flod genom den härjade dalen.

Då pekade Verna oroligt ut mot trädgårdsmuren. Göran följde hennes blick och varseblef fyra personer, som nalkades gården, tre till fots och en ridande. Det var desamma som snart skulle så omildt väcka riddaren Jack.

Det lände ej den unge riddaren till mycken heder, att han först nu erinrade sig sin trogne vapenbroder och de båda hästarna, hvilka befunno sig ute i det rasande ovädret. En dragon och hans häst äro oskiljaktige, ej heller hade Göran för sed att svika kamrater i nöden; men vid tjugu år kan man för en blick glömma de dyraste pligter. Ynglingens första naturliga tanke var att gå ned, för att öppna den stängda porten. Men knappt märkte Verna hans afsikt, innan hon med de lifligaste åtbörder höll honom tillbaka och försökte med tecken göra begripligt att en fara hotade, om man blef varse hans härvaro.

Icke för allt i världen ville Göran i denna stund bereda en så älsklig varelse någon sorg. Verna var fånge, hennes fångvaktare anlände; måhända behöfde hon skydd. Han beslöt att dröja och söka upptäcka orsaken till hennes rimliga eller orimliga fruktan.

Under tiden tilldrog sig den redan omtalade, mera löjliga än farliga kalabaliken i rian, och därefter begynte det fruktansvärdt tillämnade vargskallet under Rebeckas anförande.

Först öppnades dörrar och fönsterluckor i nedra våningen. Detta medtog en stund, under hvilken inkvisitionen förmodligen undersökte om husets lösegendom befanns oantastad, möjligen också fann nödigt att påtaga torra kläder. Göran märkte med förtjusning, att Verna

lyssnade vid dörren till trappan, och med icke mindre förtjusning förstod han att hon måste hafva *hört* farans annalkande i drakens person. Hvilken olöslig gåta var denna flicka? Skulle hennes stumhet slutligen endast vara en tvungen förställning?

Amazonens steg därnere voro likväl tunga nog för att åstadkomma en dallring i huset. Nu hörde man dessa steg i trappan, duns, duns, likasom stenbelätets tungfotade vandring till Don Juans gästabud. Ögonblicket nalkades, sagans förfärliga drake skulle »lukta kristet blod» och inträda för att uppsluka den vandrande riddaren.

Situationen föreföll Göran så komisk, att hans glada lynne vände tillbaka. Han befann sig, okänd och utan någons vetskap, i den förtrollade prinsessans fridlysta gemak. Huru ville hon besvärja den hotande faran? Verna var ett naturbarn; skulle hon begagna sig af naturbarnets instinkt, för att rädda sig med en list? Skulle hon gömma honom i en alkov och kasta sig själf på bädden, för att med en låtsad oskyldig slummer bedraga sin fångvakterska? Göran, med *sin* erfarenhet dittills, var så öfvertygad därom, att han redan hopsamlade hatt, kappa och handskar, på det att icke dessa förrädiska vittnen, som röjt så mången hjärtetjuf i en farlig belägenhet, äfven skulle röja hans inkognito i detta så omsorgsfullt bevakade fångtorn.

I nästa ögonblick gjorde han sitt hjärtas herskarinna en ödmjuk afbön i sina tankar. Ja, den unga flickan var ett naturbarn, men hon följde icke vildens instinkt; hon var en fånge, men hon försmådde att rädda sig med en list. Hela hennes väsen var klarhet, oskuld och sanning: hon *kunde* ej ljuga. Hon stannade, åter med armarna korsade öfver bröstet, blek och orörlig midt i

rummet, medan Göran afbidande drog sig åt sidan bakom en skärm vid eldstaden.

Rebecka inträdde och stannade vid tröskeln. Ett par stora glasögon, hopknipna öfver näsan, tycktes som glimmande drakblickar speja kring rummet. Sand låg vid tröskeln; hvem hade inträdt med sandiga fötter? Ett veck var synligt på golfmattan; hvaraf kom vecket? Cittran var nedtagen; hvem hade spelat på cittran?

Göran stod skymd och följde, ännu med ett löje på läpparna, amazonens rörelser. Hon såg ut att vara något öfver sextio år och hade nu påtagit en brun kjol och lifstycke med en röd bindmössa öfver det gråsprängda håret. Ett teckenspråk begyntes och fördes snabbt med öfvade händer. Lyckligtvis syntes denna drake begåfvad med en talför tunga, som kände behof att vara i verksamhet och tid efter annan tolkade teckenspråket.

— Jaså. Tidigt uppstigen ... varit i trädgården ... skrämd af ovädret ... Hvad lipar hon, barnstackare? ... Var inte rädd för åskan, din toka; det finns värre än så ... Frukta Gud och bevara ett godt samvete, det är bättre än lipa för luftens blixtar ... Så? ... Du har ej sett någon röfvare ... vet ej af någon tjuf ... och likväl är gården full af rymmare ... Jag önskar kapten varit hemma; nu hade han fått skjuta sitt lystmäte på annat än måladt lärft ... Hvad för något? Har du ändock sett en karl? ... En karl, säger du? ... Är han här? ... Här?

Det fruktade ögonblicket var kommet. Den uppbragta kvinnan sprutade eld. Hon fattade Verna hårdt i armen.

— Bra! Bra! skrek hon. Försök att tämja lokattens ungar! Stäng in dem! Svält ut dem! Hugg af deras klor och ryck bort deras tänder — de skola ändock bita dig, när de en dag blifvit vuxna. Har jag ej alltid sagt det? Äpplet faller ej långt från trädet. Din mor var ...

men hvad behöfver jag säga dig hvad din mor var? Du värdiga dotter till den trolösaste af kvinnor, lef som hon lefde, blif hvad hon blef, och dö som hon dog! Men skyll icke mig! Jag har gjort hvad jag kunnat; nu kan jag ej mer. Det är förbi med dig... femton års möda ... allt förbi!

Och vid dessa ord släppte den rasande kvinnan flickans arm... Göran tog ett steg framåt för att afböja en personlig misshandling, men han bedrog sig. Furien hade bytt gestalt, hon kastade sig ned på soffan, dolde ansiktet i sina händer och snyftade högt.

Ynglingen hade icke varit en likgiltig åhörare af den monolog, som så snart skulle jaga löjet bort från hans läppar. Redan tio gånger hade han velat afbryta den unga flickans plågsamma förhör; men han väntade till sista ögonblicket en list och förgicks af nyfikenhet att förnimma en nyckel till gåtan. Listen uteblef, sanningen uttalades och hade en oväntad påföljd. Göran kände något liknande den känsla, som en vandrare erfar när han midti en förtjusande trädgård plötsligt ser i mullen framför sig den lilla runda armen utaf ett mördadt barn.

Han betraktade flickan. Verna slafvinnan stod för hans ögon. Icke ett ljud, icke en rörelse, icke en tår, men en dödande fruktan afspeglade sig i hennes drag.

Furiens snyftande botöfning blef icke lång. Innan ynglingen hann förekomma det, hade hon hastigt rest sig, uppläst dörren till det stängda rummet mot trädgårdssidan, skjutit Verna framför sig in i detta rum och åter tilläst dess dörr. Men nu trädde Göran fram med blossande vrede.

— Hvad vågar ni göra, gamla trollpacka? utropade han. Blygs ni icke att förolämpa och misshandla ett oskyldigt barn, hvars enda brott är att hon gifvit förvillade resande ett skydd mot ovädret?

Visst väntade ungo herr Göran denna gång svar på tal, men åter bedrog han sig. Denna rasande och snyftande drake, som nyss syntes i stånd att utan vidare gripa en dragon i kragen och verkligen gjort det en half timme förut, stod nu orörlig och svarslös, betraktande honom med en blick så lång och bestört, att hon snarare liknade en människa hvars förstånd står stilla vid anblicken af ett spöke på ljusa dagen.

— Det fägnar mig — återtog Göran i något lugnare ton — att ni tycks blygas för ert beteende. Till tack skall jag säga er, att jag är hvarken en röfvare eller en tjuf, utan bär en så ärlig klinga som någon annan bra karl i kunglig majestäts och kronans tjenst. Men hvad är det för en arrest, där ni understår er att instänga er fröken? Vet ni väl, madam Ragata eller Barbara, hvad ni må heta, att jag alldeles icke ämnar tillåta en piga att vara oförskämd mot sitt husbondefolk, och med eller utan er tillåtelse ämnar jag göra slut på er näsvishet.

Vid dessa ord hade Göran ryckt nyckeln ur Rebeckas hand och uppläst dörren till sidorummet, utan att den nyss så myndiga fångvakterskan gjort minsta försök att hindra det. Hvilken syn! När dagen föll in genom den öppnade dörren, såg Göran ett litet rum, svartklädt från golf till tak, med dess enda fönster så omsorgsfullt betäckt af tillskjutna luckor på insidan, att icke en enda ljusstråle förmådde bana sig väg därigenom. Rummets enda möbel var ett litet bord under fönstret, och på detta bord stod en vattenkruka. En usel gammal halmkärfve låg utbredd på golfvet; Verna hade kastat sig ned på halmen med ansiktet mot golfvet.

— Hvad skall detta betyda? utropade ynglingen häftigt. Hvilken afgrundsande har uppfunnit denna tortyr? Det är ju icke ett fängelse, det är en graf. Kom, Verna!

Kom, olyckliga barn, till frihet och ljus! Icke en sekund mer i denna rysliga håla. Frukta icke, nu är du fri; jag vill se den usling, som mer skall våga att förolämpa eller misshandla dig.

Med halft våld ryckte han flickan från halmbädden. Skrämd och viljelös lät hon sig ledas. Först när hon åter trädde ut i den ljusa sofkammaren och mötte Görans beslutsamma blick, fattade hon mod, smög sig tätt till hans sida och klängde sig fast vid hans arm.

Blodet kokade i den unge krigarens ådror, och han vände sig ånyo till fångvakterskan med af vrede darrande stämma.

— Hvad ondt har hon gjort dig, eländiga häxa? Huru vågar du behandla en så ung, så skön, så olycklig varelse grymmare än den värste missdådare? Är det så som jag fruktar, att hörselns gåfva är henne förnekad, då måste ju sol och ljus vara hennes själs glädje, af hvilken hon lefver. Och detta har du, nedriga människa, beräknat med en grymhet, för hvilken jag icke har något namn. Henne, som mer än någon behöfver en tröstande omvårdnad, lämnar du ensam, hjälplös, och medan hon längtar till ljus och lif, stänger du in henne i det svarta mörkret. Svara mig, hvad är din afsikt? Hvem har gifvit dig rätt därtill?

Rebecka fortfor att betrakta den vredgade ynglingen med oafvänd blick. Hon hörde knappt hvad han sade, något helt annat tycktes ha fått makt öfver hennes tankar. Slutligen yttrade hon med en ton, som skulle föreställa trotsig, men röjde mot hennes vilja en märkbar förlägenhet:

— Hvem är herrn? Hvad heter herrn?

— Hvem jag är? upprepade Göran föraktligt. Jag är en man som kastar oförskämda gamla trollpackor på dörren något fortare än de kommit in. Jag är en man

som bär värja i kungens tjenst, men också i nödfall ett ridspö, för att lära näsvisa personer respekt. Dessutom är jag en man som ej tål orätt och öfvervåld[1]. Officer till er tjenst.

— Men ert namn? fortfor Rebecka, allt mera förvirrad.

— Jag har sagt er unga fröken mitt namn. Men det är sant, hon har kanske ej hört mig. Jag är löjtnant Ros, och min kamrat därnere är kornett Peura, om ni behagar. Artighet mot artighet, madam! Hvad heter stället och hvad heter er herre?

— Ros?... Ros? genmälde den gamla kvinnan vresigt. — Hvar tredje karl heter Ros nu för tiden. Men det är icke sant, herrn heter ej Ros. Det vore för märkvärdigt, om herrn skulle heta Ros.

Göran, som aldrig hade långt efter löjet, kände en ryckning i de ännu icke fullt martialiska bruna mustascherna.

— Hvad nu, vill ni disputera mitt namn? Hör ni ej, att jag frågar hos hvem jag här har den äran befinna mig? Tycker ni ej att min fråga är höflig nog?

Nu begynte åter ett lätt spår af furien att visa sig hos draken i bruna kjorteln.

— Herrn må heta ros eller liljekonvalje, så råder jag herrn att packa sig bort allt hvad hästkraken håller. Herrn har ställt till ett vackert spektakel. Tacka sin eviga lycka, att icke kapten är hemma; jag skulle ej gifva sex öre för herrns armar och ben, om han syntes i porten.

— Kapten? Nå, hvad är det för en kapten, som brukar så hyggligt emottaga folk af hans eget yrke?

[1] Läsaren igenkänner häri de vandrande riddarnes deviser och grundsatser. Hennes nåd i Lovisa hade icke utan skäl kallat den unge hjälten Sankt Göran.

— Det är detsamma. Så mycket kan jag säga herrn, att här icke på femton år varit en främmande människa, och vill herrn vara den förste, så bli vi två om den saken. Vill herrn gå, eller hvad?

Och Rebecka ställde sig med sina knotiga armar i hotande ställning tätt framför honom. Göran begynte gapskratta.

— Se så, mutter, det är er lycka, att ni kan reta en isbjörn att skratta. Stå icke där som en kalkon, gå nu och skaffa oss något att äta! Säg till åt kornetten, att han leder hästarna i stallet; jag hoppas ni ha något hafre i krubborna. Adjö, mutter, flink expedition! Men gör er icke för mycket besvär, jag håller till godo med hvad huset förmår.

Och därmed fattade han den morrande draken i båda axlarna, medan hennes klor ännu höllos tillbaka af okända känslor, svängde henne hurtigt omkring och sköt henne ut genom dörren.

---

7. Jätten återvänder och medför en trollkarl.

Det skulle strida mot all rättvisa, om vi längre lämnade riddaren Jack att försmäkta i fångenskapen, utan att göra oss underkunnige om hans vidare öden. Skall man, glömd af förälskade vapenbröder, svälta ihjäl, så är det åtminstone billigt att eftervärlden får veta det, för att resa en mausolé åt vänskapens uppoffringar.

Sedan denne tappre riddare en stund förgäfves pröfvat sina krafter på den obevekliga riedörren, beslöt han taga saken lugnt och afbida bättre tider. Snart måste ju Göran skynda till hans befrielse, såframt ej — det värsta af allt — den trogne kamraten själf vore i en lika dålig belägenhet. Jack hade sannolikt aldrig i sitt lif försport ens ett os af kärlekens flammor. När därför Göran dröjde, misstänkte Jack inom sig, att det stod illa till med hans vapenbroder, och vid denna tanke var han synnerligen hugad att, hårdt mot hårdt, köra hufvudet tvärsigenom den tjocka dörren. Vid närmare besinning kastade han sig likväl ned på halmen och somnade in för andra gången.

Åskvädret hade upphört, men svarta molnmassor fortforo att vältra sig som tungt artilleri öfver junihimmelen. Solsken och regnskurar växlade om som

människoöden. Elementerna hade ännu icke rasat ut och kommit till lugn; de flämtade efter andan, likasom hafvet i långa dyningar rullar mot stranden efter en storm.

Jack sof så tungt, att han icke märkte huru bommen drogs undan och en nyss anländ person, vägledd af drängen Mårten, som höll i betslet två af skum drypande hästar, inträdde i rian. Denna person var — för att genast utsäga hela den förskräckliga sanningen — ingen annan än det förtrollade slottets beherskare, jätten själf. Jätte kunde han kallas med skäl, ty hans längd var åtminstone ett hufvud högre än vanliga människors. Hans gestalt var en gentlemans, mörk som oktobernatten. Denne man måste i sin ungdom ha varit skön, men af en skönhet som injagar fruktan. Nu var han gammal, hans långa mustascher voro stålgrå, hållningen kraftfull och rak, men stel och frånstötande. Under de buskiga ögonbrynen framblickade ett par ögon så skarpa och dystra, att de vid första anblicken röjde, om icke människoätaren, dock människohataren. Dräkten åtsittande och svart alltigenom: den i Adolf Fredriks tid brukliga fracken med lång väst, knäbyxor och damasker, peruk med stångpiske och trekantig hatt; en lång huggvärja, ett par pistoler i bältet och en regnkappa öfver axlarna.

Sådan var den man, hvilken nu inträdde i rian och blef varse riddaren Jack utsträckt på halmen. Om hans blick på den sofvande var en sannskyldig jätteblick, så följde äfven handlingen snabbt efter blicken. Jätten grep riddaren med högra handen i kragen, lyftade honom med ett kraftigt tag i höjden och — åt upp honom, tänker den häpne läsaren? Nej, jätten åt icke upp den olycklige riddaren, han kastade honom endast handlöst, som en kappsäck, ut genom dörren, och innan Jack hann vakna, befann han sig liggande raklång i en vattputt utanför rian.

Förvirrad och sömnyr, kafvade han sig upp i ett föga afundsvärdt skick och betraktade jätten med stirrande ögon. Denne bevärdigade honom icke med ett ord, gick till sin häst och gaf drängen sina befallningar. Under tiden fick den nu för andra gången så illa medfarne kornetten rådrum att vakna — hvartill han alltid behöfde en rund tid — och att förarga sig — hvartill han behöfde än längre besinning. Sannolikt hade han ännu drakens framfart i godt minne, ty annars vore det svårt att förklara huru en så fridsam krigare kunde blifva så blixtrasande, att han sprang fram och med en vältalig svordom måttade mot jättens hufvud en så förfärlig kindpust, att en tall i skogen kunnat stupa för mindre.

Nu är det välbekant af sagorna, att en jätte egentligen finnes till för att dödas af vandrande riddare. Men denne jätte i peruk och stångpiske tycktes icke ha uppfattat sin bestämmelse så, ty han steg flinkt åt sidan, undvek hugget, framdrog en af de långa pistolerna i bältet och aftryckte den kallblodigt mot riddaren Jack, knappt en aln från dennes vänstra öra.

Den tiden kände man hvarken knallhattar eller tändnålspatroner, endast mindre pålitliga flintlås, och utan denna okunnighet i en modernare krigföring skulle väl den tappre riddaren Jack haft föga mer att beställa i denna världen. Man kunde till och med svära på, att denne jätte aldrig gick utan hvassa flintor i låsen på sina pistoler; men tack vare regnet, hade fängkrutet blifvit vått och pistolen klickade.

Jack hade luktat krut i pommerska kriget. Han lät sig icke bekomma, tog i sin ordning två steg tillbaka, drog sabeln och högg ursinnigt löst på den långe, svarte mannen.

Äfven denne hade i samma stund dragit sin långa huggvärja och parerade med van hand sabelhuggen.

Jack hade funnit en motståndare af ovanlig styrka och skicklighet, så mycket farligare emedan hans kallblodighet gaf honom en afgjord fördel öfver riddarens blinda raseri. Striden blef het, men icke långvarig. Efter några häftiga utfall låg Jacks sabel, slagen ur handen, långt i det våta gräset; jätten höjde sin förfärliga huggvärja utan förbarmande och...

Men hvem har väl någonsin läst i berättelser om jättar och förtrollade slott, att en ärlig riddare blifvit så skändligt afdagatagen, utan att någon välgörande fé i rätta stunden lagt sitt trollspö emellan honom och hans vissa fördärf? Vi skulle fela mot all romantisk anständighet, om vi tilläte någonting så oerhördt verkligen ske, och därför må ingen anse det osannolikt eller besynnerligt, att äfven nu en för tillfället passande god genius infann sig, för att i det afgörande ögonblicket åtaga sig rollen af en räddande ängel.

Denne förträfflige genius, som icke kunde vara någon annan än den i sådana berättelser oundviklige trollkarlen, lät höra, icke en fés klingande glasharmonika, utan en dödlig manspersons något skorrande stämma, som från den nära porten tillropade jätten:

— Nej, håll, herr kapten, var ej galen! Det är ju det gamla tjurhufvudet Peura, eller Petronius, hvad han må kalla sig, vid kunglig majestäts nyländska dragoner. Känner honom på mina fem... *Kova pää*, herr kapten, en träskalle utan allt tvifvel, men en ärligare simpa har aldrig simmat emellan Lovisa och Hogland. Se så, var förnuftig, stick in pliten och bjud oss, med er tillåtelse, hellre på en genever i morgonkylan! En sådan nattridt, min bäste kapten, kan vara god nog för pojkar, men icke för den som är van att kunglig majestät och kollegium medicum bestå honom tre hästars skjuts med

dagtraktamente, helst *in natura.* Och ni, min käre Pumponius, går ni i os, efter ni börjar slåss med den hedervärde och förträfflige kapten Mörk på hans egen gård? Damma då fram en smula reson ur er tjocka skalle! Supen kallnar, och hvad säger Livius? *Insuperabilis Alpium transitus,* hvilket jag vill öfversätta med: det må hin rida med torr hals genom skogen.

Den person, hvilken i så läglig tid lade sitt vältaliga ord i vågskålen, där riddaren Jacks öde vägde mellan himmel och jord, var en patron af godlynt och jovialiskt utseende, klädd i en lång och väl tillknäppt öfverrock med ett slags karpus uppdragen öfver den med omsorg bevarade hatten och dito peruken, kort sagdt, läsarens redan presenterade vän från mottagningen i Lovisa, doktor Ekströmer. Hans nya tolkning af Livius måtte ha synts honom själf öfvermåttan lyckad, ty han underlät icke att beledsaga den med ett så ljudeligt löje, att hans något korpulenta mage pröfvade knapparnas styrka i öfverrocken. Desto mindre lycka gjorde beklagligen Livius hos de båda kämparne. Mannen, som kallades kapten Mörk, höll väl inne sin lyftade värja, men fortfor att genomborra sin motståndare med jätteblicken, medan denne, hvars raseri förflugit med sabeln, stod trotsig och utmanande med sitt breda bröst utan värn mot den lyftade klingan.

Doktorn tog humör och gick mellan de stridande.

— Herr kapten, sade han, och ni, Petrus eller Päronius, jag har sett mera blod än ni, och skall, när ni behagar, amputera alla edra fyra ben, som vore de korfstickor. Men jag finner det vara ett dåligt skämt, att två hederlige karlar, som jag anser er vara, sticka ihjäl hvarandra för ett lappris gräl. Vet ni väl, herr kapten, att en läkare har att befalla där det är slut med själfva

kungens latin. Ni har kallat mig till er dotter: vill ni då att jag skall på ögonblicket rida min väg igen?

Detta skäl verkade. Kaptenen stack långsamt värjan i slidan, mumlade något som skulle föreställa en ursäkt, vände Jack ryggen och bjöd armen åt doktorn, för att ledsaga honom till boningshuset.

Doktor Ekströmer var likväl en alltför belefvad man, för att vilja lämna ur sikte höflighetens fordringar.

— Hör på — sade han, vändande sig till den så föga gästfritt emottagne kornetten — hör nu, min käre Parhasius eller Perkelius — hvem tusan kan ihågkomma ett så krångligt namn? — jag ville säga er, min bäste Pultronius, att ni förmodligen gör oss sällskap på en sup och en smörgås i morgonkylan. Jag kan försäkra er, att ni därmed gör vår förträfflige värd ett synnerligt nöje, icke sant, herr kapten? Ni skall berätta mig huru ni kommit hit, när jag likväl såg er i går middags lifslefvande i Lovisa. Genom luften, förmodar jag, ty hvad mig angår, ser ni blott hälften af min person; den andra hälften blef kvarhängande på tallstubbar och enrisbuskar. Lyckligtvis för er har jag lämnat mitt fältapotek i Borgå. Ni kan vara lugn, Pontonius; inga mixturer, som sist, när jag kurerade er för frossan. Huru säger Cicero? *Molestia et voluptate vita mixta,* man skall vara munter i vått och torrt. Låt oss nu komma på det torra igen!

Vid dessa ord svängde den gladlynte doktorn på klacken och klef hurtigt uppför trappan, medan Jack, murrig och tigande, kämpade en hård kamp mellan förargelsen och hungern. Förargelsen vann och föremålet för så många oblida öden låtsade icke höra inbjudningen.

På trappan välkomnades värden och hans gäst af hofmästaren Ramström under bugningar, som vid mötet med kaptenens bistra ögonkast blefvo allt djupare och

allt ostadigare. Saken var tydlig. Den törstige trotjenaren hade så skickligt begagnat hushållerskans frånvaro från skåpen, att den lilla styrka, som ännu fanns kvar i hans gamla ben efter bröllopsruset, totalt gaf vika vid den oväntade och förskräckliga anblicken af hans herre. Efter några ögonblicks balanserande fingo tyngdlagarna öfverhanden, och hofmästarens sista bugning slöts med en kullerbytta utför den branta trappan.

---

8. Riddaren Sankt Görans strid med jätten.

När jätten, åtföljd af trollkarlen, som bland de dödliga kallades doktor, blef varse den besynnerliga välkomsthälsning, hvarmed han mottogs af sin slottsfogde och kastellan, den gamle Ramström, anade han oråd och rusade uppför trapporna med en hastighet, som hans gäst befann sig ur stånd att efterfölja. Därvid fogade ödet så förunderligt, att han just i öfra trappan möttes af Rebecka, hvilken ögonblicket förut blifvit kringvänd och utskjuten som ur en kanon. Följden var, att kaptenen tog tre trappsteg i sänder och inom mindre än en half minut uppenbarade sig i Vernas yttre rum, åtföljd af Rebecka och något senare äfven af doktorn.

Här stodo således fem af denna berättelses hufvudpersoner som fientliga makter mot hvarandra, nämligen jätten, prinsessan, trollkarlen, draken och riddar Sankt Göran. Mötet var oväntadt. Den unga flickan hade, i glädjen öfver sin första triumf gentemot sin fruktansvärda fångvakterska, nästan nedfallit för Görans fötter och betraktat honom med en blick full af beundran. Göran hade dragit undan sin hand, hvilken Verna slafvinnan i sin hänryckning ville kyssa, upplyftat henne och betraktat henne med tjuguåriga ögon. Det var

endast några få sekunder, men då blommade Verna våren, och hennes befriare kände sig äga minnen nog för ett långt lif.

Jätten inträdde.

Tag på ena sidan allt det sköna, ljufva, varma, oskuldsfulla, som kärleken blandar i lifvets färgspel — tag sedan på andra sidan allt det mörka, bittra, iskalla, död och fördärf bringande, som bor i hatet och hämnden — ställ allt detta tillsamman i en tafla med ram af en junihimmel, och skrif därunder: Nattsjö. Motsatsernas mästare Victor Hugo skulle varit förtjust att måla en sådan tafla, men man behöfver icke söka henne långt, hon visar sig i naturen och människolifvet hvarje gång ett mörkt åskmoln skuggar en grönskande vår.

Jätten stannade vid dörren, liksom naglad vid tröskeln. En förunderlig bestörtning tycktes ha gripit honom, men ingen häftighet, ingen våldsam rörelse målade sig i hans drag. Snarare kunde man säga att en isande frost förstelnat hans leder. Han såg på de unga, som snöberget med sin hvita hjässa betraktar dalens blommor.

Verna var den första som varseblef den långe, svarte mannen vid tröskeln. Hon flydde icke, hon bortvände icke sina ögon, hon förblef stående orörlig, och en knappt märkbar darrning förrådde intrycket af en plötslig fasa. Göran erfor en annan känsla. Vi gjorde honom orätt, om vi benämnde den fruktan, men han kände en ovanlig förlägenhet, såsom hade han blifvit ertappad i orätta värf, och han afbidade stum hvad vidare skulle följa.

Denna stumhetens förtrollning, hvilken förlamade allas läppar, bröts först genom den antågande doktorns röst i trappan.

— Tillåt mig säga er, min bäste kapten, att ni byggt edra trappor för bevingade varelser, exempelvis höns. *Posito* — uff, ännu fyra steg! — *posito*, säger jag, att en vacker dag elden är lös; hvart tager ni vägen i denna krångliga korkskruf, som ni, förlåt min uppriktighet, behagar kalla en trappa till öfra våningen? Ponera att ett skåp, en byrå, en säng, som bärgas, faller i trappan och stänger utgången; hvart tager ni vägen? *Perdu*, min bäste kapten; ni sätter klippingen till, ni slutar ert ärorika lif med en *asphyxia*.

På dessa ord följde en kort tystnad, som afbröts af ett eget slags knäppning. Det var kaptenen, som, kanske utan att tänka därpå, uppdrog hanen på den pistol han ännu bar laddad i bältet.

Görans öra, vant vid detta ljud, förstod strax dess betydelse. Det återgaf honom mod och målföre. Han närmade sig kaptenen med handen på värjfästet och yttrade med en höflig, men kall bugning:

— Jag förmodar, att jag har äran tala till ägaren af detta hus. Mitt namn är Ros, löjtnant vid kunglig majestäts nyländska dragoner. Jag och min kamrat ha sett oss tvungne att anlita eder gästfrihet, emedan vi ridit vilse i skogen. Min uniform torde intyga, att jag hvarken är en röfvare eller en tjuf, som er hushållerska haft artigheten förmoda, och därför, tillåt mig säga, att pistolen är öfverflödig.

Nu trädde kaptenen två steg framåt, fixerade Göran med en blick af vild fanatism och utropade:

— Ni heter ej Ros. Ni heter Sundhagen. Ni har kommit hit för att förleda min dotter, och ni kommer ej lefvande härifrån.

— Min herre — svarade Göran, bestört mot sin vilja — jag vet ej hvad som ...

Han fick ej fullborda sin mening. Kaptenen höjde pistolen, men utan tvifvel ihågkom han att fängkrutet var vått, ty strax därpå slungade han sitt vapen ut genom fönstret, så att rutorna klingade. I stället drog han ånyo den långa, förfärliga huggvärjan.

Göran var ej sen att draga sabeln till motvärn. Verna kastade sig framför honom, höll hans armar, men sjönk i detsamma vanmäktig till golfvet.

I detta ögonblick hade doktorn med en ansenlig puff, riktad mot den i dörren stående Rebecka, banat sig väg till rummet och frågade hvad här var å färde.

— Doktor Ekströmer! utropade Göran, utan att våga vända sin blick från den hotande värjspetsen.

— Ros! Min glade, förträfflige Ros! utropade doktorn i sin tur. — Hvad skall detta betyda? Tillåt mig säga er, min bäste kapten, att ni är i dag vid ett förbannadt dåligt lynne. Var god och stick in pliten. Jag ansvarar för gossen som för min egen son.

Men kaptenen, långtifrån att hejdas, blef allt vildare.

— Doktor, ni känner honom? Då vet ni, att det var i går ... nej, i förrgår ... nej, för tjugu år sedan ... Och nu kommer han åter för att ... Bort! Bort! Hans blod eller mitt! ...

Och med blickar stirrande af fanatism, såsom ville han döda en skugga, riktade kaptenen mot ynglingen ett fruktansvärdt hugg, som denne endast med största ansträngning parerade.

— För ditt lif, Göran, spring ut genom fönstret, karlen är vansinnig! hviskade doktorn.

— Öfvergifva henne ... aldrig!

— Jag skall beskydda henne.

— Han skall döda henne ...

— Pojke, om du ej springer, sker här ett mord. Vill du slåss med en galning?

Dessa hastiga ord växlades under förnyade rasande utfall af den vilde kaptenen. Göran insåg att hans vän hade rätt, drog sig fäktande till balkongdörren, sprang ut genom den och störtade med ett raskt hopp ned bland trädgårdens rosor, denna gång utan att skada sig.

Kaptenen stannade på balkongen. Han hade förlorat all besinning, hans tänder sammanbetos, hans hand knöts krampaktigt kring värjfästet.

— Han har än en gång undkommit mig! utropade han, stirrande efter den flyende ynglingen.

Doktorn ville försöka att lugna den ursinnige, men Rebecka höll honom tillbaka.

— Säg ingenting; ni gör honom endast värre. Se om barnet där; jag förstår mig bättre på honom. Jag visste ju, att hans onda stund skulle komma tillbaka. Men så vild har jag icke på länge sett honom.

Därpå trädde hon bakom kaptenen, klappade honom på axeln och yttrade tätt vid hans öra:

— Sundhagen är död!

Jätten vände sig om, såsom en sömnyr.

— Ja, upprepade hon, ni vet ju, att Sundhagen är död.

— Men han var här... Jag har sett honom, svarade kaptenen med tvekande röst.

— Ni bedrog er. Sundhagen är död. Han stupade för tio år sedan i Västindien mot en engelsk kapare.

— Besynnerligt! fortfor den svarte mannen, märkbart lugnare. — Jag tyckte likväl...

— Det är som jag säger. Nu skall kapten på stunden lägga sig. Jag vet hvad som följer på sådana

upptåg. Dessutom har kapten ridit natten igenom i regnet. Kapten får hålla sig stilla i minst tre dagar.

Med dessa ord ledde hon den nyss så fruktansvärde mannen utan motstånd till trappan som förde till nedra våningen. Hans öfverretade nerver hade hastigt åter förslappats, hans långa och magra gestalt hade sjunkit tillsamman, han lät sig ledas som en stapplande sjukling, i det han beständigt upprepade med klagande röst:

— Besynnerligt! Jag tyckte mig se honom här...

Doktorn hade under tiden lyckats återkalla Verna till sans. Hennes skygga blickar sökte Göran och frågade hans öde med vältalig tystnad. Den godsinte doktorn tecknade, att ynglingen flytt genom trädgården.

— Stackars barn! mumlade han vid sig själf. — Att ha en galen far... ja, det är intet tvifvel, att ju karlen lider af *monomania* i en högst utvecklad potens ... och att själf vara döfstum ... hm ... stackars barn!

Ekströmer var en af dessa människovänlige gamle läkare, som alltid gå med karameller i västfickan, för att trösta gråtande barn och tillvinna sig deras vänskap, när den hårda nödvändigheten fordrar att rycka ut en mjölktand eller gifva in bäska droppar. I sin välmening räckte han Verna en af dessa oskyldiga mutor. Hon mottog den såsom ett barn, men pekade mot trädgården och uttalade det förra enda, obeskrifliga ordet:

— *Bror!*

Om stenen talat vid hans fot, om granen sjungit vid hans sida, om hela vetenskapens system ramlat ned öfver hans hufvud, hade doktor Ekströmer ej blifvit mera förvånad.

— Bror? upprepade han. Hvaba? Hur var det?

— *Verna,* svarade flickan. Hon hade sannolikt missförstått hans förvånade uppsyn.

— Tag mig tusan talar icke flickungen! Och fadern, som sade mig... Aha, det var således också en *monomania.* Men när jag betänker, att man kan lära papegojor, skator och starar att sladdra ett meningslöst ord... Det var en kuriös kasus. Kanske kan käringen lämna mig någon indikation.

---

9. Draken biktar för trollkarlen en del af det förtrollade slottets hemligheter.

Ifall den benägne läsaren skulle ha funnit föregående kapitel nog grymt för en liten harmlös berättelse om ett förtrolladt slott här i höga norden, bedja vi honom endast kasta en blick på trollkarlen doktor Ekströmer, där han, en timme efter katastrofen, sitter lugn och frimodig i salen af nedra våningen, vid ett välförsedt frukostbord, bjudande på genever, graf lax med förlorade ägg, smultron och grädde, stekta kycklingar med hjortron och gurkor samt en butelj delikat portvin; och så hoppas vi, att alla kusliga hågkomster af jättens galenskaper skola lämna rum för den glada sympati, hvarmed äfven läsaren torde bevittna en sådan anblick. Vi kunna därvid endast hjärteligen beklaga, att våra vänner, riddarne Göran och Jack, som upplefvat så många äfventyr på fastande mage, ej fingo vara med om denna angenäma frukost, utan sannolikt i samma stund irrade ånyo omkring i den öde trakten, sökande en torparekoja, som kunde erbjuda dem de två efterlängtade delikatesserna bondost och filbunke.

Doktorn hade icke förgäfves ridit en hel natt genom ödemarkerna. Sedan han tömt laxkarotten, gjort rent hus i smultronfatet och gräddsnäckan samt förpassat tre eller fyra menlösa kycklingar till deras bestämmelseort,

begynte han känna sig böjd att betrakta både det framfarna, närvarande och tillkommande i en mildare dager. Han ihällde med filosofiskt lugn sitt fjärde vinglas, vände sig till den inträdande Rebecka, upplät sin mun och sade:

— Sofver patienten?

— Han svettas, var svaret.

— Det är bra. Det låter oss hoppas, att kongestionen åt hjärnan skall aflöpa utan svårare påföljder. Och lilla mamsell i öfra våningen?

— Fröken är stilla.

— Hör på, min bästa madam — och doktorn strök sig med servietten om munnen — jag skulle tro, att kapten Mörk icke är adelsman, att döma af namnet. Men kanske misstager jag mig?

Rebecka svarade icke. Hon gick ej heller; hon väntade, påtagligen i afsikt att duka af bordet, under det att hennes hvassa ögon tycktes fråga: har du ej ätit nog, snålvarg?

Doktorn var icke oerfaren i det husliga lifvets diplomatiska finter.

— Jag ville säga, att ni har en alldeles förträfflig lax, min bästa madam. Kan han vara fångad vid Anjala? På min ära, jag har ej ätit bättre i Halmstad. Och smultronen sedan? Delikata!

Rebecka teg.

— Hvad kycklingarna angår... tusan, det bestås icke fetare afkomma i Stockholm på Malmens källare. Eget hönshus, ej sant? Er skål, madam! Portvinet har ni bestämdt från kungens hofmästare; bekänn, att ni ha edra utliggare i det kungliga köket. Men säg mig, min aktningsvärda vän, hur katten har ni burit er åt att smuggla in sådant vin till... ja, på min ära jag vet hvad stället heter.

— Nattsjö.

— Nattsjö? Kapten Mörk på Nattsjö? Jag får bekänna, att man stundom möter förunderliga öfverensstämmelser. Således Nattsjö? Gärna för mig, i synnerhet midsommartiden vid ett delikat frukostbord. Men om höstarna måtte här vara något ruskigt, ej sant? Jag beklagar er, min hederliga vän. Er husbonde tycks icke alltid vara vid det bästa lynne. Förmodligen olyckor och förargelser i hans yngre år?

— Olyckor? Det är väl möjligt.

— Ja, ja, man blir icke för ro skull så där litet besynnerlig. Man bosätter sig ej af ett infall så midt i ödemarken. Hvar bodde er kapten förrän han flyttade hit?

— Vet icke.

— Hvaba? Men den där Sundhagen, som var en kapare ... och det där som hände för tjugu år sedan ...

— Vet icke.

— Jaså, tag ej illa upp! Apropos af kycklingar — jag kan ej glömma edra kycklingar, jag skall berömma dem för hela kungliga svenska armén. Föder ni dem med hafregröt och potatismjöl? Ursäkta att jag frågar, men jag ville nästan slå mig i backen på att ni gifvit dem sönderhackade pomeransskal.

Rebecka smålog, frostigt som en februaridag, men likväl ett godt tecken.

— Det har aldrig fallit mig in, svarade hon.

— Men hvarför ej tillstå sanningen? Ni har bestämdt brukat det nya franska sättet med kycklingar. Liksom jag ej skulle märka af steken, att ni gifvit dem pomeransskal. Ah, jag förstår, det är kanske er unga fröken som matat dem? Vore jag femton år yngre, skulle jag fria till henne för att hon haft en så förträfflig lärarinna i kokkonsten ... och hönskulturen.

— Är herrn ungkarl, så fria! Icke vore det mig emot. Så sluppe jag ...

— Hvad sluppe ni?

— Ingenting.

— Jag skall verkligen tänka på saken. Om blott icke den stackars flickan vore döfstum ...

— Döfstum? Hvem har sagt det?

— Hvaba? Således menar ni att hon verkligen hör?

— Det har jag icke sagt.

— Men så menar ni då att hon talar?

— Det har jag icke heller sagt.

— Men om hon ej hör och ej talar, så är hon ju döfstum.

— Ånej, det är hon visst icke.

— Det var mig en kuriös kasus. Om hon ej hör och ej talar och ej är döfstum, hvad är hon då? Det vore jag nyfiken att veta.

— Hvad kallar herrn att vara döfstum?

— För tusan, det kallar jag ett subjekt, som af en eller annan orsak föddes utan hörsel och följaktligen ej kan lära sig tala.

— Nå ja, herrn kan tryggt fria till Verna. Icke är hon döfstum mer än herrn eller jag.

— Det vore väl katten. Huru kan ni bevisa det?

— Har ej herrn hört henne tala?

— Ja, besitta, ni har rätt. Hon har sagt två ord.

— Nej, tre talar hon. Tre ord, är ej detta bevis nog, att hon icke är döfstum? Fria tryggt!

— Hör nu, min högst aktningsvärda madam, som uppfostrar så delikata kycklingar; efter ni tyckes vara en förståndig människa och vän i huset, så vill jag ej dölja för er, att kapten Mörk sökte upp mig i Lovisa i går, för att bedja mig kurera hans dotter. Det är sant

att han talade något oklart... ni förstår... något förvirradt i diagnosen... han ville ej fram med mer än halfva sanningen. Men så mycket trodde jag mig förstå, att hans dotter var döfstum. Jag sade honom rent ut, att där står läkarekonsten svarslös; men tror ni han lät sig nöja därmed? Han svängde hit och dit, liksom vore han icke så viss på, att hon verkligen vore döfstum, att där icke vore någon annan hake i mekaniken, och då jag råkade ha ledigt för tillfället, lät jag förmå mig att följa honom hit. Nå ja, numera, sedan jag gjort bekantskap med edra kycklingar, förlåter jag honom den infama strapatsen i enrisbuskarna. Ni tror då verkligen, att flickan *icke* är döfstum?

— Det kan herrn lita på.

— Hm... flickan behagar mig. Jag är en rangerad ungkarl i mina bästa år, knappt fyrtioåtta; ni sade ett ord. Men någonting är här på sned, som först måste ställas på rätt. Ni förstår väl, att om en läkare skall kunna bota ett lyte, det må nu vara hvilket som helst, måste han först känna det som är i olag. Ni måste säga mig *hvad* som fattas henne och *huru* hon blifvit så. Förstår ni mig?

— Ja. Om så är att herrn är doktor och kan ställa *det ena,* som är i olag, på rätt, så är jag väl nödtvungen att säga herrn det som jag annars aldrig skulle ha sagt. Gammal tand kan också hållas för gammal tunga.

— Jag tror er, jag tror er, min bästa madam. Men för att komma till saken, så hur var det ni sade? Flickan hör och hör icke, talar och talar icke, är döf och icke döf, stum och icke stum. Om allt detta är sant, så medgif åtminstone, att det icke är mycket begripligt.

— Kanhända, men så är det likväl. Har ni icke märkt, att hon uttalar orden på ett ovanligt sätt, likasom skulle ni höra ett litet barn?

— Ja, verkligen. Jag tyckte mig märka något ditåt.

— Nå, däri är hela gåtan; gissar ni ej?

— Nej, så sant jag försvurit mig åt Eskulapius, Hippokrates och två medicinska fakulteter i Upsala och Åbo, en sådan kasus är icke förutsedd i vår farmakopé.

— Nå, då skall jag säga herrn något, som ej står att läsa i böcker. Verna föddes så frisk och sund och med så friska öron som något annat människopyre. Hon var det allrasnällaste barn, och när hon var ett år gammal, sade hon redan *mamma* — ty hon *hade* en mor — men för fadern var hon rädd och kunde aldrig förmås att säga det ord som en far gärna hör, om han annars är hvad en far skall vara. Efter det första ordet blef ett stillestånd i språklådan, så att nära ett halft år förgick, utan att flickan lärde sig flera ord. Jag tror det är så med de flesta barn. Men herrn är ungkarl...

— Kan vara, kan vara. Nå, och sedan...

— Sedan lärde hon hastigt de två orden *bror* — ty hon *hade* en bror — och *Verna*, som vi stafvade för henne, och nu gladde vi oss åt att hon snart skulle tala, såsom barn bruka i den åldern, när de mest likna Guds änglar i himmelen. Ja, då var hon så präktig och rar — här aftorkade Rebecka sina ögon med förklädssnibben — att man väl sällan sett hennes like, och alla som sågo henne sade, att intet kungabarn kunde vara dägeligare. Då med ens...

— Nå? Då med ens...

— Hon blef sjuk.

Doktorn tog en pris. Detta syntes honom alls icke ovanligt.

— Mässlingen? frågade han.

— Hon blef sjuk, och så miste hon hörseln. Sedan lärde hon sig aldrig mer än de tre orden. Och säkert

skulle hon glömt också dem, om jag icke beständigt stafvat dem för henne, medan hon var liten, ty det gjorde mig ändå så godt att höra henne säga dem. Hon såg på mina läppar, och så sade hon efter det som hon kunde förut. Men ingenting annat kunde hon lära sig. Allt annat måste vi teckna åt henne.

— Hm, hm . . . det är verkligen den första kasus i sitt slag, som förekommit i min praktik. Det måtte ha varit en svår sjukdom, förmodligen scharlakansfebern. Han kastar sig icke sällan på ögon och öron.

— Värre än så. Gud såg, att världen hade blifvit ett nytt Egypten, och därför sände han en ny mordängel, som den tiden hvarken skonade hög eller låg. Dem han skonade till lifvet, dem sparade han lytta och vanskapliga, blinda, döfva eller fåniga till uselhet och elände. Det märkvärdiga var, att flickan ej fick ett enda ärr i ansiktet . . .

— Hm . . . det var således . . .

— Ja, det var *kopporna.*

---

10. Trollkarlens frestelse.

Samtalet mellan de personer vi tagit oss friheten benämna trollkarlen och draken hade hunnit till sin afgörande vändpunkt, när det afbröts af en ringning från kaptenens rum, eller — för att tala i stilen — jättens håla. Rebecka skyndade ut, och doktorn lämnades ensam med sina betraktelser.

Utan tvifvel vore det märkvärdigt och upplysande att kunna följa det medicinska tvifvel, de fysiologiska, psykologiska, nosologiska, nosografiska, diagnostiska, terapeutiska och alla öfriga barbariska inkast, hvilka med anledning af detta samtal uppstodo hos den höglärde och vidterfarne ledamoten af de två berömda medicinska fakulteterna i Upsala och Åbo. Men då det är troligt, att dessa betraktelser, insvepta i så många lärda och mystiska termer, skulle vara föga begripliga för vanlige dödlige, lärer läsaren få nog af slutresultatet, som var, att den hederlige doktorn beslöt på det noggrannaste »examinera subjektet», för att komma till en bestämdare öfvertygelse om beskaffenheten af ett så ovanligt lyte och möjligheten att kurera detsamma. Detta beslut hade knappt hunnit mogna, när doktorn inkallades till gårdsherren, kapten Mörk, i hans sängkammare.

Kaptenen befann sig nu i en mycket lugnare sinnesstämning och satt halfklädd, halfliggande på en svart skinnsoffa i det halfdunkla rummet, där dagern med möda trängde in genom ett par tjocka, mörka gardiner. Rummets hela utseende var tungt, melankoliskt, dystert och mörkt. Dess enda prydnad var porträttet af en officer i svensk marinuniform, måladt i olja, naturlig storlek, men detta porträtt var så genomborradt af små runda hål i hufvud och bröst, att om det i tiden liknat sitt original, var det numera oigenkänneligt.

— Det förvånar er att se *honom* i mitt rum, sade kaptenen, som märkte att doktorn betraktade porträttet.

— Ja, är det icke besynnerligt? Men det har sina skäl. Man behöfver någon förströelse. Jag roar mig ibland att skjuta till måls på honom.

— Detta rum är för mörkt och tungt, anmärkte doktorn. Luft och ljus äro de första villkoren för er att återvinna hälsa och krafter.

— Bekymra er icke om mig, genmälde kaptenen föraktligt. Jag vill veta om min dotter är sjuk eller frisk.

— Utan tvifvel — var svaret — lider hon af en svår och långvarig döfhet, men om den kan kureras, beror af dess orsak och beskaffenhet. Är där en organisk missbildning, en paralysi eller förlamning af hörselnerven, så är all konst förgäfves; *cedamus naturæ*, min bäste kapten, det är uthvissladt, när läppen är borta. Däremot om, som jag i det längsta vill hoppas, det onda skulle ha uppkommit af tillfälliga orsaker, såsom stockningar i hörselkanalen . . . jag har botat en trosspojke, som varit döf i sju år efter en örfil . . . han fick den af löjtnant Hammar vid åboländingarne, ett riktigt hammarslag . . . ja, då skola vi försöka hvad konsten förmår . . .

— Det är icke det jag menar, afbröt honom åter kaptenen otåligt. — Jag frågar om ni anser hennes tillstånd vara naturligt eller tillgjordt.

— Huru? utbrast doktorn förvånad. Tillgjordt? Min bäste kapten, kan ni imaginera er?...

— Jag förstår. Ni har då icke märkt något. Jag hade icke heller märkt något på länge, fastän hon är min dotter. Men nyligen... det var en natt... jag kunde ej sofva... då märkte jag något.

— Hvad märkte ni?

— Hvad jag märkte? Ingenting. Jag försäkrar er, ingenting. Skulle jag lyssna?

— Ni hörde henne tala, var det ej så?

— Aha, ni vet det? Nå ja, efter ni vet det, skall jag tillstå för er, att jag verkligen hörde henne tala. Då sade jag till mig själf: hon brås på sin mor. Förstå mig rätt: hon *kunde* brås på sin mor. Den där tystnaden är förställning, sade jag till mig själf... förställning i femton år! Det är mycket. Men hon talar så bra som ni och jag.

— Å fanken, en sådan filur!

— Tillfälligtvis hade jag hört er berömmas såsom en skicklig läkare. Då sade jag till mig själf: jag vill tillkalla Ekströmer, han skall demaskera henne. Ack, doktor, jag har sett sådana där kvinnoögon skrymta förut. Ni känner det där, ni skall demaskera henne. Doktor ... vill ni ha min dotter?

— Hvad befalls?

— Vill ni ha min dotter?

— Min bäste kapten, er fråga är så oväntad, så smickrande... Jag vet ej huru jag skall...

— Verna är en klok flicka... endast *för* klok för mig... men icke för er, doktor! Vacker är hon, det

torde ni medgifva, och god.... ja, tro mig, rätt god! Hemgiften skall konvenera er; enda barnet, och icke håller jag ut i århundraden. Tag henne, doktor; gift er med henne! Jag har fått nog af att vakta kvinnor.

— Men hon själf skulle kanske vara af annan mening.

— Hvad? Är ni en man och talar om en kvinnas vilja? Tror ni att *min* dotter skulle våga hysa en annan mening än sin far?

— Godt, herr kapten. Edert anbud är hedrande, jag är er förbunden därför. Jag hoppas göra mig värdig ett sådant förtroende. Men tillåt mig påminna er, att ni själf har högsta behof af några timmars stärkande sömn.

— I paradiset få vi sofva, herr doktor. Gå till Verna... Säg henne: din far förlåter dig att du är din mors dotter!

Med dessa ord vände sig kaptenen mot väggen och låtsade vilja sofva. Doktor Ekströmer lämnade honom ostörd, upptog gulddosan, som han fått af Gustaf III, tog en rätt ansenlig pris och utlät sig:

— Karlen är galen. Här är ingenting att göra. Ptsi! Det nös jag på.

— Jag vill gå till flickan, fortfor han för sig själf, i det han genast satte beslutet i verket och steg uppför trapporna. — Noga öfvervägdt, är det icke för bittida, att jag ändtligen gifter mig. Man kunde då ändtligen få en ordentlig middag hemma. Jag kan icke se ett fältkök eller en ungkarls matportör, utan att mista den dosis aptit, som en normal digestion ännu stundom förunnar mig. Och hvad äro våra värdshus i Finland? Gästgifvargårdar, hållstugor; biffstekarna flottiga, sopporna mer eller mindre studentsoppor från Åbo, omrörda med

talgljus. *Posito* att jag lyckas kurera subjektet? Nå, i sådant fall ser jag icke hvad som skulle hindra att gifta mig med den unga människan.

— Men — fortfor han åter — hvarför bjuder man så enträget ut henne? Skulle hon verkligen vara ett intrikat stycke?... Förställning?... Otroligt. Åter en fix idé. Flickan ärfver egendomen; skulle den vara intecknad? Jag vill höra mig för. Är den ograverad, så konvenerar den mig fyra månader om året, när jag vill njuta af landtluften.

— Men — och nu uppstod en ny betänklighet — har jag icke bevittnat en tête-à-tête? Skulle svafvelstickan Göran Ros fattat eld? Naturligtvis... för i dag. Och skulle hon vara betagen i de ljusbruna mustascherna? Också naturligt... Aj, aj, se dig väl för, min käre Ekströmer! Gossen kan kureras, men sådant där sitter i fruntimmer som mysk... Man känner af det i tjugu år.

Dessa hemliga rådslag upptogo jämt så mycken tid, som behöfdes för att med doktor Ekströmers makliga vanor klifva uppför en rad af branta trappsteg. Ju närmare han nalkades målet, desto obeslutsammare blef han. Hvem har ej någon gång stått, som han, i lifvets vindeltrappa, där hvarje steg visar en annan utsikt? — Tag henne! sade första trappsteget. — Akta dig! sade det andra varnande. — Men en så intressant kasus! inföll det tredje. — När har man sett en läkare gifta sig med en kasus? frågade fjärde trappsteget. — Å, det ser man alla dagar, anmärkte det femte. — Men om hon ej kan kureras? invände åter det sjette. — Det skall lyckas dig, menade sjunde trappsteget. — I alla händelser blir du en löjtnants rival! invände åter betänkligt det åttonde steget. — Du gamle farbror! sade

det nionde spetsfundigt. Och när doktorn hunnit tionde trappsteget, tyckte han sig höra det knarra af ett återhållet löje. — Det vore en pikant anekdot för hela svenska armén! skrattade alla de återstående plankorna under hans fötter...

— Hvad tusan tänker jag på? utropade doktorn i det muntraste lynne och inträdde, försonad med sitt öde, till den unga patienten.

---

11. I Salmela gård.

Lyckliga tjugu år, när man vid anblicken af två vackra ögon kan förgäta allt, för att lefva i en försvinnande sekund och uppgå i ett älskadt väsen såsom en fackla i solskenet! Lyckliga tid, när den själfviska människoanden kan odelad bortskänka sig själf med alla sina anspråk på ära och lycka, när hela den oändliga världen inrymmes inom de trånga murar, där den älskade bor, och alla brokiga, stormande, fladdrande tankar smälta bort i den enda, hvarom själfve den snöige lappgossen sjunger på sin ensliga färd öfver fjället:

Sen jag dig fick se,
tusen tankar jag
har båd' natt och dag,
tusen äro de,
och blott en ändå,
att dig äga få.

Säg oss icke, att dessa tusen tankar, samlade i en enda, äro den flyktigaste bubbla som någonsin uppstigit ur tillvarons ocean — att denna sekund icke har någon eftervärld och denna självförsakelse ingen morgondag. Hvarje uppgående sol gör världen ny; hvem minnes i denna stund, att solen åter skall nedgå och begrafva

världen i natt? Snabbt ila de tjugu åren med dagens timmar och förvandlas till fyratio, sextio, åttatio; och likväl belysas de ständigt af samma uppgående sol; likväl fördunklas ej deras glada blick öfver lifvet, deras drömmar förblifva ständigt desamma, deras underbara förmåga att uppoffra allt, för att vinna allt, är beständigt sig lik. De tjugu åren hafva fört världen framåt, de tjugu åren hafva gjort det bästa historien vet, just för denna deras obetingade hängifvenhets skull och för att intet stort eller högt kan ske utan självfuppoffring. Det, som i dag gäller eröfringen af ett hjärta, det gäller i morgon kampen för ett fädernesland och i öfvermorgon en seger för mänskligheten. Roten är densamma; kärleken vid tjugu år är endast det första hjärtbladet af ett lifsträd, som är bestämdt att sträcka sin krona mot himmelen. Om och huru detta träd förmår växa upp till stam och krona, beror sedan af många lifsvillkor; det vissa är blott, att furans flygande frö måste bortskänka sig själf för furan. Den, som bevarar sitt lif, skall mista det; den, som kastar det bort, skall få det rikare åter.

Det lärer icke förundra någon, att den unge vandrande riddare, som lyckats besegra en drake, men blifvit slagen på flykten af sagans jätte, lämnade Nattsjö gård med de tusen tankarna samlade i en enda brännpunkt: *Verna*. Före henne hade han intet mål eller fäste; han var det hemlösa, af alla dagens vindar kringkastade fröet af furan, som sökte och ännu ej funnit sin rot. Hvarför hade ej han, som mången annan, kunnat taga sitt lif som en lek och, obekymrad om framtiden, njuta ungdomens fröjder? Hvarför hade ej han, som tusende unge krigare, kunnat finna sin lycka i den första epåletten, den första bragden, den senaste balflamman eller den hoppfulla utsikt till befordran och ära, som kriget öpp-

nade? Ja, han hade ju ofta trott det själf och sorglös som fjäriln njutit af blommor och vår; men det var icke nog, han fann icke däri sin andes fäste. Midt i denna sorglösa ro steg där stundom en dimma upp ur hjärtats fördolda djup och omtöcknade hela det leende landskapet af hans lätta krigarlif; det blef öde och tomt; han utsträckte sin famn och kände intet hjärta klappa mot hans; han törstade efter ett mål, för hvilket det lönade mödan att strida och lefva. Plötsligt stod det framför honom i gestalten af ett olyckligt barn, en oskyldig fånge, ett rent och älskeligt väsen, förtrampadt af människor: Verna våren, Verna slafvinnan! Nu hade han något att lefva och dö för: hennes befrielse, hennes lycka skulle blifva hans lefnads mål.

— Jack — sade han till sin trogne kamrat, som tålmodig och fastande inväntade honom med de sadlade hästarna utanför trädgårdsmuren vid Nattsjö — hvad är ditt råd? Böra vi genast bryta oss in och befria henne, eller skola vi vänta till nästa natt?

Jack till fots var en människa som alla andra och ingalunda fritagen från mänskliga svagheter, men Jack i sadeln var från hjässan till fotabjället dragon. Han hade ej undgått sin dryga andel af nattens äfventyr, men om hvad därinne tilldragit sig hade han ej den minsta aning och svarade, som hvarje dragon skulle ha svarat i hans ställe:

— Vi ha mönstring i Artsjö.

— Marsch! kommenderade Göran.

Mönstringen hade såsom en sval dusch återfört honom från drömmarnas rike till verkligheten.

Solens höjd angaf vidpass klockan sju på morgonen. Hunger, törst, nattvak och trötthet, allt måste vika för tjenstens fordringar. De två ryttarne befunno sig i skogstrakterna västerom Elimä kyrka och hade antagligen

minst två mil att rida till Artsjö. De lyckades finna en vallflicka, som vaktade gårdens kor, och fingo af henne an anvisning på närmaste väg som ledde till deras bestämmelseort. Så obekanta dessa skogstrakter voro åt Elimäsidan, så välbekant var för Göran det vänliga Artsjö. Det var hit hans vän Jack hade fört honom i hans tidiga barndom under beskydd af Jacks morbroder, den högt ansedde förre riksdagsmannen, häradsdomaren Thomas Salmela. Här på den bergiga, af svederna härjade stranden af Vilikka sjö eller på kyrkbacken vid det blånande Pyhäjärvi — den heliga sjön, som har så många namnfränder i Finland — här hade Göran från fyra till tio års ålder byggt sina kvarnar i bäckarna och ridit barbacka på ungfålarna till beteshagen; här hade han skalat rofvor, nedkastat rönnbärsklasar, plockat tallbarr ur sina bara fotsulor och ansett en liten grof skjorta vara det enda plagg en rätt friherre behöfde om sommaren, intill dess att han sändes till Borgå skola, där friherren ikläddes byxor och skor. Ännu från latinskolan hade han under ferierna vandrat i sin vadmalsjacka den bekanta vägen till Artsjö, men i kadettskolan upptogos dessa fritider af rekognoscering och vapenöfningar. Göran växte från sina bondaktiga vanor, blef en gentleman, officer och salongshjälte, hade ej sedan sju år återsett sitt tarfliga barndomshem och blygdes måhända i adelsjunkrarnes sällskap att tala därom. Nu skulle tjensten åter föra honom dit, han hade själf utbedt sig order därtill, och detta skulle ha gjort hans hjärta heder, om icke en bitanke på leksystrarnas, Iltas och Helkas förundran blandat en dosis fåfänga i den gamla vänskapen.

Ända till den punkt, där den smala skogsstigen mynnade ut i stora landsvägen vid Artjärvi by, hade Vernas smärta barngestalt oupphörligt beledsagat Göran, än fram-

för honom på sadelbommen, än i luften, än på björkarnas gungande grenar, än som ett florslikt töcken bakom de sotiga, spöklika stammarna af en halfbränd skog. Först vid de bekanta åkerfälten, där hvarje stör i gärdet hälsade honom välkommen, och vid anblicken af byn, där hvarje grå gafvel uppmanade honom att nedkasta getingbon, glesnade töckenlinierna af Vernas täcka profil och försvunno slutligen bakom den gamla kyrkan. När han red in på Salmela gård och band sin häst vid den höga stegen mot taket, där han så ofta klättrat upp för att se tornet af Mörskom kyrka, kände han sig åter vara tio år gammal, lös och ledig från alla kärlekens griller.

Han sprang in i den stora stugan och fann gårdsfolket, husbonde, släkt och tjenare, församladt vid middagsmåltiden. Han igenkände den gamle riksdagsmannen med det vackra, långa grå håret och det hvita skägget, kanske litet gulare i hyn och litet djupare fårad i pannan än förr, men ännu så förvånande kraftfull och rak vid sina sjuttiofem år. Han såg den ståtliga, få år yngre husmodern, Brita Salmela, kronan för alla gårdsvärdinnor vida omkring, hon, som förr vid sina blomstrande trettio år följt sin man till Stockholm, varit bjuden till slottet och fått taga kung Fredrik i hand, när Salmela med öfriga riksens ständer stod fadder åt arfprinsen. Han återfann gårdssönerne, de forne ynglingarne Mattias och Lauri, som kraftige män med hustrur och barn, ja, han anade, att de två vackra, gladlynta flickor, hvilka nu serverade grytans goda gröt i rymliga fat för middagsbordet, voro inga andra än hans förra rödnästa lekkamrater, Mattias Salmelas ljushåriga dotter Ilta, som så gärna visade sina hvita tänder, och fosterdottern i huset, den brunögda, öfverdådiga Helka. En skara barn och nye tjenare hade tillkommit på de sju åren, bland barnen

en liten döfstum gosse, Sikku (Sixtus), son till Mattias Salmela. Göran förstod hans olycka, tog honom på sitt knä och lät honom beundra sitt ur. Där fanns bland det unga släktet äfven en vän från längst förflutna tider, husets hedersgäst, den nittioårige inhysingen och karolinen gamle Posti, som fordom varit den längste vid bordet och nu satt, krökt under årens börda, på sin gamla plats vid husbondens sida bredvid det låga fönstret. Endast Sipuri Sara, rotgumman, saknades på sin förra självskrifna plats vid nedra bordsänden, och den i hela byn så välbekante tiggaren Zefanias, Seffa benämnd, sågs icke mera sitta på stubben vid ugnen. Någonting skulle de sju åren sopa bort från jorden, och de hade varit skonsamma, de hade undanstädat de fattiga spånorna, men lämnat timret kvar att mogna för Herrens skördar.

Om Göran föreställt sig, att en ung officers inträde skulle väcka ett ofantligt uppseende i den tarfliga bondstugan, fann han sig mycket besviken. Ingen rörde sig från sin plats eller lät störa sig i sin målro; endast Ilta, som rörde sig fram och åter i sysslorna, röjde en plats åt den nykomne på bänken vid eldstaden. Anblicken af en officer var ej mer något sällsynt i Artsjö.

— Tack för sist, fader Thomas! utropade Göran muntert och räckte sin hand åt den gamle husbonden. — Gud signe er, mor! Alltid lika präktig, som när ni förr neg för kungen. Där bredvid Helka hade jag fordom min plats, och kanske har ni ännu en mujka kvar för en hungrig pojke?

Värdinnans skarpsynta öga igenkände genast den forne vildbasaren.

— Det är Yrjö, nickade hon åt sin gubbe, men ihågkom strax den höflighet hon lärt sig i Stockholm och tillade: *herr* Yrjö.

Det undgick ej Göran, att hon betraktade honom med en förvåning, som nästan påminte honom om drakens blick vid deras möte på Nattsjö.

— Ingen herre här, fortsatte han i samma muntra ton och räckte sin hand åt barndomsvännerne. — Se på gamle Posti, som ännu slåss till sista man! Och Mattias! Och Lauri! Och Annika, lika ung som för sju år sedan! Och Ilta... nej Helka... nej Ilta... Tusan, flickor hvad ni ha blifvit långa och vackra! Minns du när du klöste mig för att jag sotade din lappdocka svart i rian! Och minns du när jag föll i brunnen och ni två hissade mig som en groda upp med brunnshinken?

Gamla minnen och godt skämt finna en genväg äfven till den fåordige, slutne finnens hjärta. Mottagandet blef hjärtligt och så utan krus, att Göran snart var en hungrig gäst vid mujkor och gröt. Jack stöflade in, han behöfde ej presenteras, ej bjudas; han gaf sig knappt mödan att hälsa Guds fred, innan han dunkade ned på bänken vid bordet. Det skulle vara Salmelas grytor och fat, för att icke ens två sådane landsvägsriddares aptit efter ett dygns fasta, vakor och skogsäfventyr måtte förorsaka en gästfri värdinna någon förlägenhet.

Efter middagen blef mönstring med rekryterne och fortsattes följande dagen. Göran var ömsom mönsterherre, ömsom tjufpojke. Understod sig en för detta lekkamrat att fubbla i exercisen — fältväbel, låt gifva honom tjugu på ryggen! Efter mönstringen hette det: se här en tuggbuss, var glad igen, Pekka! Minns du när vi stulo rofvor i Petoses backe? — Ingen pojke kunde då eller senare få i sitt hufvud, att plundring af rofvor hemföll under ordalydelsen af det sjunde budet.

På aftonen denna andra dag, en lördag, var mönstringen afslutad, och korporal Hugg hade fått order att

med rekryterne afgå till Elimä, där de skulle inmönstras. Gårdsfolket hade församlats till den gemensamma aftonbönen; husfadern hade tillagt en ur hjärtat gående fredsbön och Jack hade låtit höra sin omusikaliska stämma i psalmen. Göran kände sig besynnerligt varm om hjärtat. Det var länge sedan han hört ett fridens ord från andra läppar än fältpredikantens, hvilken så sirligt och städadt brukade deklamera sin läxa vid gudstjensterna.

Kvällen var ledig. Jack begagnade tobak i alla former, hvartill den fine herr Göran aldrig kunde förmå sig, och hade bjudit sin morbror riksdagsmannen en pipa af de »fem blåa bröder», som vid denna tid voro en rar lyxartikel. Man satt ute på bänken vid trappan. Junikvällen var daggig och klar, allt arbete slutadt för veckan, göken gol i björken vid beteshagen, och på den blanka fjärden af Pyhäjärvi plockade svanorna sina hvita vingar i aftonlugnet.

— Hvad är detta för en ny tillbyggnad vid sidan af loftet? Är det ett boningsrum? frågade Göran, som fästade sig vid alla i gården tillkomna nya förändringar.

— Ja, var det korta svaret.

— Och hvem bor där? Jag tyckte mig se ett blekt, skäggigt ansikte i det lilla fönstret betrakta rekryternes marsch.

— En sjuk herre, svarade riksdagsmannen lika kort och i en ton som afböjde vidare frågor.

Men Göran var nu i sitt pratsamma lynne. Han hade undfägnat Salmelas värdinna med allt hvad hon velat höra om honom själf och litet mera därtill. Han hade förnyat alla gamla bekantskaper och knutit nya vänskapsband. Han hade språkat med gamle Posti, medan denne band på sin notkil, om karolinernes krigsbruk och särdeles deras berömda konst att med ett djärft

anlopp mot fienden rida kull både häst och karl. Han hade lockat Ilta och Helka att åter visa deras blänkande tandrader i äkta friska flicklöjen och icke ens försmått att pröfva om gårdens trafvare fann sig förnärmad af att bära en dragon i sadeln. Nu hade han beslutat finna en nyckel äfven till den gamle riksdagsmannens väl tilllåsta språklåda och fortsatte, utan att låtsa märka det snäfva svaret:

— En sjuk herre, säger ni? Är det gamle assessor Barkenfelt? Han säges ha flyttat någonstädes på landet.

— Nej.

— Fader Thomas — sade löjtnanten efter en stunds tystnad, för att ombyta samtalsämne — tag ej illa upp att jag frågar. Jag har varit som barn här i gården; jag känner ju hela er släkt, utom er äldste son, som i min barndom var borta utrikes. Lefver han än? Jag vill minnas han hette Thomas, som ni?

Jack blinkade betydelsefullt åt sin löjtnant, och när denne ej tycktes fatta meningen, anmärkte kornetten att hästarna flöjat in i den nyss sådda kornåkern.

— Ilta! ropade riksdagsmannen.

Icke en, utan två hurtiga flickor efterkommo denna kallelse och voro snart i språng för att bortjaga inbrottstjufvarne. Göran reste sig. Det var lika omöjligt för honom att vid en sådan anblick stanna overksam, som fiskmåsen kan likgiltigt se en löja spritta i vattenbrynet.

Salmela lade med ett sträft smålöje sin hand på hans skuldra.

— Här i gården behöfva döttrarna intet biträde... och inga grannlåter.

— Det är en bra fux, den där, återtog löjtnanten, slagen ur fältet. — Jag skulle värdera honom till åttio riksdaler godt mynt. Vill ni sälja honom åt kronan?

— Kronan tager hvad hon behöfver, utan att fråga priset. Vi få ju betaldt i papperslappar.

— Har ni lidit förluster på kriget?

— Krig är ingen barnlek för bonden, svarade riksdagsmannen tålmodigt. Något skall man fördraga. Jag är född i en granriskoja vid Hietana berg i stora ofredens dagar; far låg slagen uti vår brända by, mor lefde af tranbär och renmossa i ödemarken. Posti minns bättre den tiden. När jag var i mina bästa år, kom ryssen i landet under husaråren; han brände icke den gången, han tog endast kor, hästar och får, och det var mot generalernas vilja. Nu ha vi inkvarteringar och transporter, kronan tager hö, spannmål, hästar och karlar. Det kunde vara värre än så. Grödan står skaplig, kungen går med i kriget. Gud välsigne kungen och hålle honom vid regementet mot adelsherrarne. Bonden står på hans sida.

— Ni har varit med om frihetstiden, genmälde ynglingen varmt. Medgif, att kungen icke skall röra vid folkets lagliga frihet. Det var ett styggt tilltag i vintras, det där papperet, som kallas förenings- och säkerhetsakten.

— Var det? menade riksdagsmannen med sitt orubbliga lugn, i det han knackade sin korta masurpipa mot stenen. — Jag förstår; herrarne tyckte ej riktigt om det. Först tog kungen ifrån dem många blanka guldmynt: franska, engelska, ryska; det var ju en tid lofligt att sälja rikets välfärd. Sedan ville kungen ej godvilligt låta afsätta sig från regementet. Ändtligen tog han makten från herrarne; ja, tänk, att de ej mer få underhandla med fienden! Sådan kung är han, att han understår sig regera. Det tycka herrarne är mot friheten, men bonden tycker att så skall det vara. Jag har varit med om den ena friheten och den andra. Skall jag välja mellan kungsstyrelsen och herrestyrelsen, svarar jag: när kungen råder,

får bonden sitt. Men herrarne ha en annan mening. Fråga kapten Mörk på Nattsjö, han är den rätte.

— Kapten Mörk? På Nattsjö, här österut i Elimä skog? Känner ni honom? frågade Göran, hvars tankar plötsligt fingo en annan riktning.

— Hvem har icke sett ufven i bergsskrefvan? Det är nu mer än tjugu år sedan han flyttade hit, köpte ett ödeshemman och byggde ett lusthus efter sitt sinnelag. En underlig herre.

— Vet ni om han har några barn och hur han behandlar dem?

— Vet icke. I kyrkboken står intet annat än att hustrun begrofs för tretton eller fjorton år sedan. Hon dog hastigt, sades det, och begrofs med stor ståt dagen efter. Det var enda gången någon såg kaptenen i kyrkan. ... Yrjö ... jag förstår mig icke på fina talesätt, jag kallar löjtnanten som jag förr varit van ...

— Tack, fader Thomas!

— Nåväl, Yrjö, det rinner mig något i hågen. Har han rena papper i Anjalasaken?

— Jag har nyss blifvit befordrad, svarade löjtnanten undvikande.

— Godt, vi skola då tro, att här är det klart, som på andra håll är i dimma. Så vill jag säga honom, att om han vid marscherna skulle stöta på kapten Mörk, så gif hästen sporrarna och se ej tillbaka. Kom icke den karlen en half mil nära. Det har sina skäl.

— Har han varit inblandad i Anjalasaken?

— Kanske, kanske icke. Det är lifssak, och man skall akta sig att yttra något utan bevis. Länsman Kallio är på spaning; jag tror ej han funnit något, men icke vill jag gifva en utsvulten häst för Nattsjö gård. När sker återresan?

— Ännu i kväll. Tjensten kallar mig till Lovisa.

— I morgon är söndag. Vill ej Yrjö höra vår nye präst? Han kan lära unga och gamla två nyttiga ting: frukta Gud och ära konungen.

— *Ni* behöfver ej lära det, fader Thomas. Jag är en skolgosse. Gud gifve jag visste för hvad jag lefver.

— Vid hans ålder är man en gräshoppa, Yrjö. Men det är inte alltid sommar i skogsbackarna. Man måste bärga till hösten ett godt samvete och en ärlig lifsgärning. Han är krigsman, jag bonde. Han bygger gärdet, och jag sår tegen. Gärda kring landet en fast mur, att åkermannen må så sina tegar i fred!

---

12. Gåtor och nycklar.

Ännu samma kväll satt Göran Ros, åtföljd af Jack och två dragoner, till häst på den väg som från Artsjö leder söderut mot Lappträsk och Lovisa. Knappt hade han vändt ryggen åt Salmela gård och byn, innan åter Vernas gestalt begynte i aftondaggen sväfva framför honom öfver granar och björkdungar, ständigt pekande åt vänster till ödemarkerna. Den unge krigaren red en stund tankfull och tyst; hans beslut var fattadt, men krigsplanen ännu icke uppgjord. Allt hvad han sett och hört om den man, som spelade jättens roll i sagan, lämnade honom intet val öfrigt. Han måste befria Verna från detta odjurs våld; huru, det visste han icke ännu, men nästa morgonsol skulle se henne fri eller honom död.

Tankfull förde han handen till bröstfickan för att betrakta Vernas ros, som han bar i sin plånbok, när han märkte ett groft gult pappersblad, instucket i fickan. Han uppvecklade det och läste:

»Rid till Filppula, flodstranden, fyrahundra steg norr-om färjstället. En stor rödbrun sten, liknande en häst; vid dess sida en mindre sten, grå med en hvit fläck. Upplyft den mindre stenen. Det skall löna sig.»

Ingen underskrift.

Huru hade detta papper funnit en väg till Görans uniform? Han räckte det tigande åt Jack, som likgiltigt läste dess innehåll, stack det i barmen och sade:

— Det angår länsman Kallio.

Jack hade något annat på hjärtat, tvärt emot hans tystlåtna vanor.

— Hvad skulle det tjena till att tala om den häst som bröt benet af sig för tjugu år sedan? började kornetten, likasom talande högt för sig själf.

— Hvilken häst? frågade Göran.

— Thomas. Den yngre Thomas. Han som skulle ärfva Salmela gård.

— Det har jag aldrig hört. Hvad var det om honom?

— Thomas var sprakfålen. Skulle få allt, blifva riksdagsman, likasom far, och mera därtill. När han var aderton år, skulle han gifta sig med rika Hetta från Viljamaa i Orimattila. Då gaf fadern honom Salmenaitaus hemman. Däraf tog han sig namnet Sundhagen. Hvad skulle en svensk officer taga sig för med ett finskt namn?

— Ja, hvad skulle det finska namnet Peura duga åt prästen Peuronius? Men Sundhagen? Hvar har jag hört ett sådant namn? Sundhagen?... Var det icke den galne kaptenen på Nattsjö som sade till mig: ni heter ej Ros, ni heter Sundhagen?...

— Thomas var vid min ålder. Före din tid. Vacker karl, ostadig, våghals; ville framåt i världen. I stället att gifta sig till Viljamaa gård, rymde han till Borgå, tog hyra som sjöman. Det var nu engång i honom det gry, att han ville se sig omkring. Morbror vardt rasande. Gaf hemmanet åt Mattias. Hetta gifte sig med Kekälä

Rietrik, som sedan körde in på svag is i Villikka sjö och lämnade Hetta med elfva barn.

— Bara elfva? Jag trodde att det var tolf. Men hur gick det med Thomas?

— Han hade godt hufvud, som fadern. Läste navigation, blef sjökapten. Tog tjenst på örlogsflottan. Råkade i dåligt sällskap. Började rumla. Måste ta afsked. Strök världen omkring. Drunknade, hängdes eller dog i ett fattighus, ingen vet. Hvad skulle du röra i gamla sopor? Icke säger någon till den som mist ena armen i kvarnen: hvar har ni glömt er andra skinnvante?

Vid dessa ord höll Göran stilla. Man hade kommit till den smala skogsväg, som ledde till ödemarkerna kring Nattsjö och på hvilken ryttarne fredagsmorgonen hade uppnått stora landsvägen.

— Jack — afbröt Göran — följer du mig?

— Hvad är det? Rider du *dit?*

— Ja. Klockan är nu tio. Vi ha tolf timmars tid. Klockan ett äro vi vid Nattsjö. Klockan fyra eller fem äro vi tillbaka i Artsjö och lämna Verna i din morbrors beskydd. Klockan sex äro vi åter på väg, och klockan tio i morgon förmiddag aflämna vi rapport i Lovisa.

— Hm, mumlade Jack. Väl uträknadt. Sparar hvarken folk eller kampar. Hvad skall det nu tjena till?

— Du har hört kapten Mörks meriter. Om jag icke befriar Verna, dödar det vilddjuret henne. Vill du vara med om en god gärning?

— Lagen vet ett annat namn för sådana gärningar. Lagen kallar dem hemgång, inbrott, kvinnorof. Kanhända något annat, jag är ej lagfaren.

— Möjligt. Jag skall befria henne.

— Hör nu, Göran, bevisa att han vill döda henne! Kan du *icke* bevisa, heter det: inbrott, rån; miste lif sitt.

— Så? Du resonerar? Du är rädd för din hals? Drag för tusan, karl, och tag dragonerne med! Jag rider ensam till Nattsjö.

— Jag menar, att *vår* väg går söderut.

— Din väg, men icke min. Jag är din förman, jag rider åt Elimä och befaller dig: marsch till Lovisa!

— Myteri, löjtnant. Spatten tage min häst, om han understår sig att flytta en framfot på andra vägar än din. Har jag någonsin öfvergifvit dig, Göran?

— Se på en sådan uppstudsig kanalje! Det är sant, när jag var fyra år gammal, fann du mig ensam och gråtande på en gata i Helsingfors.

— Du visste ingen bostad, intet namn, utom ditt eget. Sådan liten stackare! Allt hvad du visste om mor din var att hon ofta grät.

— Därpå upptog du mig som din egen son, förde mig till Salmela och så vidare. Men nu är jag din förman, gubbe, och kommenderar: marsch till Lovisa! Det vore väl attan svedda granater, om jag icke skall få dig att lyda.

— Göran, det är ett pojkstreck. Sväng om hästen, och jag skall lyda dig som en hund.

— Jack, min gosse, du är en bra dragon, du känner hvar prick i tjensten, men i hjärtefrågor är du ett riktigt spenabarn. Lämna mig, låt mig falla, om så skall ske. Jag har då gjort något gagn med mitt onyttiga lif.

— Du falla? Prat! Du är född till general, du har ej rättighet att desertera ur tjensten. Jakob Peura är född till att rykta hästar.

— Alltså lyder du icke order?

— Kommer aldrig i fråga, sa' mjölnarn om ärligheten.

— Marsch! kommenderade löjtnanten. Och alla ryttarne redo in på skogsvägen.

De hade ej hunnit långt, innan de mötte två andra ryttare, som nalkades från Elimäsidan. Tiderna voro osäkra, natten mulen och skogarna uppfyllda af desertörer från de stridande härarna. Båda ryttaretrupperna gjorde halt och spände hanarna på sina pistoler.

— Lösen? frågade chefen för den starkare truppen.

— Gustavus! svarade en bekant röst från den mindre manstarka.

— Vägen fri! ljöd åter den unge löjtnantens stämma, och hans folk fick befallning att låta de mötande passera förbi.

Desse närmade sig med fingret på tryckpinnen och befunnos vara en herredräng i blå jacka samt en oformlig figur i tillknäppt öfverrock, filtstöflar, en kudde i sadeln och ett litet elegant flaskfoder hängande vid sadelknappen.

— Lurjus! hördes nu Jacks hesa stämma i aftonskymningen.

Kornetten förenade med sina många goda egenskaper äfven den sämre, att icke så snart kunna glömma oförrätter. Han hade igenkänt sin vederdeloman i äfventyret på Nattsjö, den snedmunte Mårten.

— Doktor Ekströmer! utropade Göran på samma gång, ej mindre öfverraskad.

— Tag mig tandvärken, är det icke Göran Ros. Och min gunstig herre anfaller fredlige resande som en kosack! Högerom, marsch, denna väg bär till *noli me tangere,* hvilket på min latin betyder: hoppa icke dit, Wetterblom!

— Halt, gossar! kommenderade löjtnanten. Jag har ett ord att tala med doktorn.

— Nå, hvad är det? begynte den gladlynte doktorn, sedan de båda ridit utom hörhåll för den öfriga truppen.

— Hon mår väl och undanbeder sig all militärisk honnör. Nattsjö är barrikaderadt, balkongdörren väl tillbommad, och fängkrutet har fått tid att torka.

— Ni kommer således från Nattsjö? Och han har ännu ej dödat henne?

— Stickor heller! Jag red därifrån klockan sju på aftonen och skulle nu vara i Lappträsk, om icke det där anatomiska missfostret fört mig en galen väg. Men låt oss nu tala ett förnuftigt ord. Jag förmodar att min unge herre ämnar ännu engång mäta sin barnklinga med den långa huggvärjan?

— Skratta ni, doktor! Ja, jag ämnar verkligen befria den olyckliga flickan. Jack har en morbror i Artsjö; hon skall föras i godt beskydd.

— Jaså, Petronius har en morbror? Det var verkligen mera förstånd än jag trott honom om. Men, unge man, huru är det med ditt eget förstånd? Det är ett kuriöst ställe, detta Nattsjö. Goda frukostar, dålig nattro. Luften är så impregnerad med delirium, att en person med anspråk på vanligt vett knappt två timmar inandas denna förgiftade atmosfär, innan han känner sig kollrig. Ponera att du lyckligen undkommer alla torra pistoler, alla galna huggvärjor, befriar en far från omsorgen om hans dotter och rymmer med henne till morbror Pumponius; hvad menar du Kaulbars säger därom? Och vänder du dig till Armfelt, som haft sina galanta äfventyr, så minns, att vi här ej stå på fientligt område. Folket muckar, man måste hålla på krigstukten. Alltså, min gosse, i dag äfventyr, i morgon krigsrätt. Kungen

själf skulle ej kunna hjälpa dig, och jag skulle få den äran att intyga din ordentliga arkebusering.

— Det är mig likgiltigt.

— Hör på den! Och törs jag fråga hvem som ger min herre rättighet att befria en annans fästmö?

— Fästmö? Hvem skulle förlofva sig med ett döfstumt barn?

— Hvem? Till exempel en som hoppas kurera flickan. Diagnosen ingifver en sådan förhoppning.

— Ni skulle verkligen? utbrast Göran öfverraskad.

— Tusan, vill du höra det om igen? Göran, jag vill icke utmana dig, jag har kurerat dig för en lunginflammation, och man fattar vänskap för patienter som taga reson. Men så mycket vill jag säga dig, att saken är afgjord sedan i dag på morgonen. Notabene om jag får flickan att höra och tala, hvilket är en probabilitet af två mot tre. Begriper du nu hvarför jag försummat min dyrbara tid i ugglenästet därborta, där man sannerligen behöfver en delikat kyckling och ett äkta portvin för att rädda den smula sundt förnuft man ännu har lyckan behålla på lager. Tycker du det är för bittida för mig att engång blifva rangerad karl?

Göran sporrade sin häst och tilldrog på samma gång så häftigt tygeln, att hästen stegrade sig.

— Nå, fortfor doktorn, rid nu din väg; hvarför rider du icke? Din skål, tappre löjtnant!

Vid dessa ord öppnades det eleganta flaskfodret, doktorn fyllde två slipade glas och räckte sin vän det ena, som preservativ mot nattkylan.

Det sjöd inom den unge krigarens bröst, men han kunde icke undgå att finna situationen löjlig, och han var känslig för åtlöjet. Utan att svara och utan att dricka, svängde han om sin häst, kommenderade

truppen att följa och red i sporrsträck tillbaka till stora landsvägen.

Doktor Ekströmer, ehuru en skicklig ryttare, kände ingen lust att afvika från sina bekvämliga vanor för kärlekens pojkstreck. Han fortsatte i lugnt traf ridten åt Lappträsk och uppnådde denna ort vid midnattstiden. Här tog han in i ett godt gästgifveri och hvilade ut efter den besvärliga resan.

Följande morgon klockan sex stod Göran Ros vid hans bädd. Dragonerne hade funnit för godt att rasta i samma by.

— Doktor — sade Göran, numera betydligt lugnare — tag icke illa upp min häftighet i går afton. Ni har alltid visat mig vänskap, och tro mig, jag är icke otacksam.

— Är det du, nattsvärmare? Nå, det gläder mig att se dig kurerad för kollern. Hvad säger Tibullus: *fovet consilia nox,* man gör alltid klokast i att sofva på saken. Sätt dig, min gosse; studera landshöfdingens intressanta kungörelser på väggen, medan jag ikläder mig en värdigare skepnad. Min reskantin står där bredvid den nedrökta kakelugnen. Servera dig det glas som du försmådde i går; ett sådant vin dricka endast kungar och galningar. Jag underlät ej att fylla min flaska på Nattsjö.

— Ni nämnde i går — återtog Göran, när den makliga toiletten var slutad — ni yttrade ett par ord om en intimare förbindelse med familjen på Nattsjö. Skulle det konvenera er att meddela mig något om denna familj?

— Äro vi åter vid detta kapitel? Låt mig känna din puls!

Göran framräckte småleende handen, och doktorn fann pulsen tillfredsställande.

— Godt, sade han. Och du lofvar mig, att icke, när du åter sadlar din häst, förirra dig i de infama enrisbuskarna borta mot Elimä?

— Klockan tio i dag på förmiddagen bör jag aflämna min rapport till general Kaulbars.

— Tusan, då ha vi ej lång tid att berätta skvallerhistorier. Jag skall vara så kort som en kväkares bikt. Du såg kanhända en markatta därborta, vid namn Rebecka?

— Jag hade den äran.

— Jag är van att umgås med alla slags odjur. Det kostade mig någon möda; men när det först gällde att kurera flickan och sedan att gifta mig med henne, trillade småningom det ena förtroendet efter det andra fram, som ärter ur spruckna skidor. Kapten Mörk ... så heter min blifvande svärfar ...

— Ja, jag vet. Fortsätt!

— Han tjenade i Sverige, men flyttade sedan öfver till Finland, som det troddes för sina dueller. Ett lif mer eller mindre är en småsak för sådane herrar. Under en utrikes resa gifte han sig med en italienska, en operasångerska Teresia Balbi. Du kan ana fortsättningen. Den unga damen hade haft många tillbedjare. Behöfs det mer för att blifva Desdemona åt en Othello?

— Han var svartsjuk?

— Som en afrikan. Han var svartsjuk på lefvande och liflösa ting. Hon älskade blommor och musik. Han tålde ej att hon älskade något annat än honom allena, slog cittran i stycken och kastade blomkrukorna ut genom fönstret. Nattsjö byggdes i vilda skogen för att lättare kunna bevaka henne. Ingen fick se henne, ingen besöka henne. Sådant där, Göran, retar en kvinna. Kom ihåg det, när du gifter dig!

— Han dödade henne?

— Vänta litet; så galen var han icke med vett och vilja. Det infama tyranniet hade sina följder; det där kan man räkna ut som matematik. Det förbjudna lockar... tänk dig en sydländska, sammansatt af törnrosor och eld! Alltnog, en tid fördrog hon och led, men så begynte hon hata. Akta dig, Göran, för en kvinna som hatar!

— Hon blef honom otrogen?

— Ja och nej; det vet jag verkligen icke. Men hon bedrog honom. Var han svartsjuk, så var hon listig. Han slog järngaller för hennes fönster, han ställde sin säng om natten framför hennes dörr, och likväl bedrog hon honom. Göran... det är dumt att gifta sig. Jag tror vi göra klokast att alltid förblifva ungkarlar.

— Han hade då inga bevis?

— Nej, inga bevis, så fångvaktare han var. Han älskade och rasade i sex eller åtta år. Till slut brast det spända bandet; en ankarketting kan brista för mindre än så. Jag har glömt säga, att Anckarström hade två barn.

— Anckarström?

— Sade jag det? Nåväl, jag ämnade låta det vara osagdt, jag har gifvit mitt löfte därpå. Men hvad skadar det om du känner hans rätta namn? Georg Anckarström, en farbror, tror jag, till den halfgalne gardeslöjtnanten Jakob Johan Anckarström. Släkten är af wallonska bergsmän; där är järnmalm, bergskrut och grufmörker i dem. De hade, som sagdt, två barn, önskebarn, en gosse och en flicka. Gossen var nära fyra år, flickan ett och ett halft. Fadern kunde ej tåla pojken för en viss likhets skull. Jag kan säga dig det. Där hade funnits i Stockholm en marinlöjtnant vid namn Sundhagen...

— Sundhagen? Är ni säker därpå?

— Alldeles säker. En vacker karl, hurtig och gladlynt; hade tjenat sig upp från simpel sjöman, rest mycket och stått i gunst hos signoran redan i Neapel. Alltnog, med eller utan skäl, fadern kunde ej tåla lille Georg...

— Georg, säger ni?

— Ja, den tiden brukade många uppkalla sina barn efter kungen i England. En dag byggde gossen dammar i bäcken...

— Han byggde dammar i bäcken?

— Och plaskade i vattnet med uppvikna skjortärmar. Då kommer fadern dit och får se ett rödt märke på gossens högra arm.

— En röd strimma nedanför högra armbågen?

— Det är möjligt; ingenting är vanligare än sådana fläckar i huden, jag skall en annan gång berätta dig huru de uppkomma. Nu hade kaptenen engång råkat i tvist med Sundhagen på en maskrad, innan gossen var född; naturligtvis jalusi. Värjorna hade flugit ur slidan, Sundhagen hade fått en rispa i armen, och fruntimren hade förbundit honom. Du kan tänka dig, att kaptenen blef vild, när han såg den blodiga strimman på gossens arm. Hade ej Rebecka råkat vara i trädgården, skulle gossen ej kommit lefvande upp ur bäcken.

— Och då lyckades hon förmå kaptenen att bortskicka gossen med en flintskallig man?

— Alldeles riktigt, med gamle Ramström. — Hvem har sagt dig det där?

— Fortfar! hviskade Göran nästan ohörbart.

— Du är blek, min gosse, du har ridit för skarpt, du har vakat som en nattuggla. Nå ja, för att berätta vidare, blef signoran utom sig, när hon fick höra gossens bortförande, förbannade sin sköna röst, som först hade tillvunnit henne tyrannens kärlek, och bad i sitt raseri,

att hennes dotter måtte bli stum, för att icke en dag få erfara moderns öde. Verna hade då redan sagt något ord, men hon fick kopporna, förlorade hörseln och upphörde att tala.

Göran teg. En enda tår droppade ned från hans ögonvinkel och föll osedd till golfvet.

— Från denna dag — fortfor doktorn — hade den sista skymten af lycka försvunnit från detta osälla hus. Någon tid därefter erfor eller inbillade sig kaptenen, att Sundhagen visat sig i närheten af Nattsjö. En höstnatt, när den svartsjuke mannen, efter sin vana, postade beväpnad utanför huset — han sof aldrig mer om nätterna — såg han en gestalt, höljd i en kappa, smyga sig bakom trädgårdens löflösa häckar. Han trodde sig igenkänna Sundhagen....

— Det är nog. Jag begär ej att veta mer.

— Skadar icke, min gosse; det skall lära dig, att om du olyckligtvis gifter dig, aldrig blifva en annan Othello. Kort sagdt, kaptenen gaf eld och träffade, men icke Sundhagen, utan sin hustru.

Göran vände sig bort.

— Ja, se så galen kan en karl blifva af svartsjukans inbillningar! Saken tystades ned, men från denna stund blef kaptenen en människohatare. Halfförryckt var han förut, stormgalen blef han efteråt. Han hade nu endast flickan, och någonting måste man älska i världen. Han slösade på henne blommor och dyrbarheter, hon skulle måla och spela cittra... Ramström lärde henne några grepp i de strängar hon icke hörde ... men hon skulle icke bedraga fadern, som hennes mor gjort, hon skulle aldrig utan hans vetskap se någon främmande, och vid minsta försök till frihet stängdes hon in i ett mörkt fängelse. Där har du gåtan af Vernas

uppfostran ... Men hvad går åt dig, gosse? Är du från vettet? Se på den, han snyftar ju som en skolpojke i secunda efter två dussin plaggor!

Görans undertryckta sinnesrörelse hade ändtligen gifvit sig luft. Han betäckte ansiktet med sina händer och svarade icke.

— Aj, för tusan! utropade doktorn, som plötsligt trodde sig ha funnit förklaringen till ett så ovanligt utbrott. — Hvem hade trott hennes nåds riddare om att i tre dagar vara betagen uti en vanlytt flicka? ... Göran ... min raske, hederlige Göran, se upp, var karl! Strunt i sorgen, det är då rakt ingenting att lipa för. Jag skulle vara förlofvad, jag, Ekströmer, som känner hvar muskel, hvar nerv, hvar hysterisk blodvallning i det bräckliga kärl man kallar en kvinna! Jag, som alla dagar kurerar sådana spindelväfvar för migrän, tandvärk, mask, spasmer etcetera, etcetera, jag gifta mig! Allt annat! Tokprat var det, för att du icke skulle rida i varggapet till det ursinniga Nattsjö. Nå, vill du ha flickan? Gärna för mig. Tag henne, kyss ihjäl henne, ät upp henne som en stekt rapphöna med gurkor och lingonsylt! Jag skall blifva marskalk på bröllopet, bota lilla frun för migrän och förskrifva prinsens droppar åt första pojken, när han får tänder.

Om doktorn väntat solsken, utrop och omfamningar till lön för detta sitt ädelmod, fann han sig snart bedragen. Göran beherskade sig, upplyftade mot honom sina ännu tårfyllda ögon, tryckte hans hand och sade:

— Tack, jag förstår er. Men ni misstager er, doktor. Om jag ett ögonblick varit svag, så är det icke ni eller er förlofning som varit skulden därtill. Handla så som ni finner förenligt med pligt och samvete. Jag är åter densamme som jag var för tre dagar sedan ... rikare

eller fattigare, huru man tager det... men mer än någonsin beredd att bortkasta mitt lif som en utskjuten förladdning. Farväl... Min häst, Jack! Vi ha ej en kvart att förlora.

Doktor Ekströmers underläpp sköt betydligt fram om den öfra.

— Hvad går åt pojken? upprepade han och tog sig en pris. — Nej, det är då förgjordt, att näst gamla kvinnor finns intet krångligare här i världen, än unga karlar.

---

13. Kaiplais.

Sommaren 1789 lämnade lika litet i Finland som i den öfriga världen någon tid öfrig för hjärtats ömmare känslor. Göran Ros hade aflämnat sin rapport om mönstringen och på aftonen uppvaktat sin gynnarinna, generalskan Kaulbars. Hon hade skämtande frågat honom, om han redan lyckats fullgöra sitt riddareprof för Cecile Almskölds handske. Han hade svarat henne, icke fullt med sitt förra glada lättsinne, att han verkligen stormat ett slott, funnit en förtrollad prinsessa, besegrat en drake och stridt med en jätte, men ännu icke lyckats befria den sköna prinsessan. Därpå hade beskyddarinnan med ett lätt slag af solfjädern uppmanat honom att fortfarande vara sin riddarepligt trogen, att, efter fullständigt utfördt prof, föra till henne den befriade fången och mottaga sin belöning — om han dåmera åstundade den. Hvartill Göran svarat, att hennes nåd kunde vara förvissad om hans trohet: han skulle möjligen eftersträfva den befriades vänskap, men ej hennes hand.

— Jag litar på er, min tappre riddare — hade då generalskan genmält med en varm blick och med mera allvar än förr — och till ett bevis därpå har jag utverkat åt er en anställning som adjutant hos min man,

generalen. Ni bör veta, min vän, att Kaulbars har fiender, som göra allt för att störta honom och beröfva honom konungens gunst. Hans ställning kan endast betryggas med framgångar i fält; ett nederlag vore hans säkra fall. Se där, bäste löjtnant, hvarför jag önskar att han må omgifvas af pålitlige vänner. Lyckan kan ingen binda vid sina fanor, men alltid äran. Min man skall icke svika sin pligt, och jag hoppas att trogne, modige krigare skola förhjälpa honom till segern. Men i alla händelser, löjtnant, vill ni lofva mig att anse er chefs ära lika dyrbar, som gällde det eder egen?

— Ja, ers nåd — hade Göran svarat — jag känner mig stolt öfver detta förtroende. Jag förstår, att det gäller lifvet; jag står till er disposition.

Generalskan hade då tryckt hans hand, han hade aktningsfullt fört hennes till sina läppar, och de hade åtskilts, för att en dag återse hvarandra under mycket ändrade förhållanden. Det var en kvinnas egoism, men en högsinnad egoism, i det lifsfarliga uppdraget åt en ung adjutant att skydda sin chefs ära.

Kriget var i full gång. Det flammade icke upp i höga, förhärjande lågor, det sprakade som en skogseld än här, än där öfver gränstrakterna. Den 3 Juni lämnade konungen Stockholm, red med skjutshäst öfver Åland och ankom den 5 Juni i en liten båt till Åbo. Kort därefter befann han sig vid högkvarteret i Borgå. Han hade trettontusen man vid Kymmene, icke fullt sextusen under Stedingk i Savolaks och lika många på finska skärgårdsflottan. Med sina nittontusen till lands ville han taga Nyslott, Fredrikshamn och Viborg, medan flottan skulle taga eller förstöra Kronstadt. Oaktadt förra årets så grymt besvikna förhoppningar, hade Gustaf III ännu mod att drömma om hastiga segrar. Han hade

icke öfvergifvit sig själf, när alla tycktes öfvergifva honom. När Finland tycktes svikta under hans fötter, hade han kastat sig i Sveriges armar och icke bedragit sig. Nu kände han äfven Finlands mark så fast som graniten under sin fot; nu bars han framåt på folkets skuldror. Troheten skulle godtgöra hvad förräderiet brutit.

Statsmannen, som genomdrifvit förenings- och säkerhetsakten, skalden, som svärmade för teatern, trodde sig nu vara fältherre och räknade miste, som han vanligen räknade, men lyckades slutligen få plus och minus att motväga hvarandra. Man har starka skäl att betvifla Gustaf III:s räknekonst, men man har icke skäl att betvifla hans mod.

Den stora ryska makten föraktade motståndaren och trodde sig påtagligen hafva emot sig 1788 års Sverige. Femton- eller sextontusen man, stödande sig på Viborg, troddes vara tillräckliga att mota det nya angreppet.

Men om de ryska stridskrafterna voro svaga, voro de svenska och finska vanmäktiga genom sin splittring. Hela detta års fälttåg upplöste sig i små strider vid den sönderhackade, af sjöarna genombrutna gränsen. Den odödliga hjältebragden vid Porrassalmi den 13 Juni förmådde icke hindra ryssarnes framträngande i Savolaks. Konungen beslöt då att framtränga i den ryska härens rygg öfver Kymmene till Villmanstrand.

Några få antydningar torde vara tillräckliga att belysa skådeplatsen för gränsstriderna i 1789 års krig.

Gränsfloden Kymmene utströmmar strax nedanom sextioförsta breddgraden ur den sista af de många och stora sjöar, hvilkas vatten han bär till hafvet, och störtar sig där från norr till söder, något buktande åt öster, utför en sluttning af mer än fem svenska mil, ned emot Finska viken. Hans stora vattenmassa är, till följd däraf,

ganska strid och stupar ofta i väldiga forsar, som vid Anjala erbjuda betraktaren ett icke högt, men brant och imponerande fall. Mellan dessa forsar utbreda sig jämförelsevis farbara lugnvatten, äfven de snabbt strömmande och mångenstädes besådda med öar, holmar och klippor. Dessa vatten äro nu, nästan hela sommaren, uppfyllda af stockflottor, som nedflötas utför älfven och betäcka stränderna med deras i forsarna afskalade bark. Men vid tiden för denna berättelse voro sågarna ännu i sin barndom och lugnvattnen tjenade, bättre än nu, till öfvergångsställen mellan de båda flodstränderna.

Icke fullt två mil söderom Kymmenes utlopp ur Pyhäjärvi sjö bryter sig floden väg genom Stängselåsen, och här framila i våra dagar bantågen på en järnbro vid Kymmene station, hvarefter de fortsätta sin väg åt Viborg och Petersburg längs den breda åsen, med en middagsrast vid Kaipiais station. År 1789 voro framtågande arméer hänvisade blott till landsvägarna, och dessa utmynnade vid flodstränderna på de punkter, där lugnvattnen gjorde en öfvergång möjlig på bro eller färja. Sådana strategiskt viktiga punkter voro, räknade från norr till söder, Filppula, Värälä, Ummeljoki, Anjala med flere sydligare på svenska flodstranden samt Kouvola, Viiala med flere på den ryska. Från Kouvola gick stora landsvägen österut till Villmanstrand, från Viiala och Anjala däremot åt sydost till Fredrikshamn. Antingen det gällde försvar eller anfall, voro således dessa punkter de viktigaste vid älfvens nordligare lopp. De sydliga öfvergångsställena vid Kymmenes utloppsarmar kunna vi här förbigå.

Den 18 Juni gick gardet från Lovisa till Elimä. Den 20 Juni flyttades konungens högkvarter från Borgå till Peippola. Midsommarsolen såg honom gå öfver Kymmene

älf och slå läger på fientliga området vid Kouvola by, där vägen gör en tvär bukt åt öster och följer landåsens sträckning till Villmanstrand. Där är åter samma Stängselås, samma Salpausselkä, hvilken afstänger höglandssjöarna i norr såsom vallen af en damm och hindrar dem att öfversvämma de lägre liggande bördiga slätterna af sydvästra Karelen. Denna ås, genom hvilken Kymmene bryter sig fram och där nu järnvägen linierar sandmon med sina enformiga skenor, bildar en tämligen jämn kam af två- till fyratusen alnars bredd och omgifves nedanför sluttningarna af skogar, sjöar och kärr.

Här ryckte konungen fram, för att med en djärf marsch framtränga i den ryska härens rygg, och fann den 28 Juni på morgonen fienden stängande vägen med sex kanoner på åsen vid Uttis malm. Det var en liten, men rask affär mellan två boxare på en spång; det gällde att skuffa ned hvarandra utför branten i träsken. Svenska hären — det var mest svenska trupper — splittrad, som vanligt, för att bevaka den långa floden, utgjorde knappt tvåtusenfemhundra man, den ryska styrkan knappt tvåtusen. Artilleriet framryckte på vägen, infanteriet på sluttningarna kringgick fiendens position och efter en liflig, hårdnackad eld på båda sidor tvangs fienden att retirera till Kaipiais. Det är om denna glada strid »soldatgossen» sjunger:

På Uttis malm för Gustafs land
min farfar dog med svärd i hand.

Men om konung Gustaf förstod att segra, förstod han icke att begagna sin seger. En snabb marsch på Villmanstrand skulle, enligt samstämmande intyg, gifvit fälttåget en afgjordt lycklig vändning genom att afskära den ryska hären i Savolaks från dess förbindelse med

Viborg. Men segraren retirerade, gick tillbaka till Kouvola, till Viiala, där han fruktade fiendens öfvergång, och därifrån åt sydost till Liikkala, för att göra en ändamålslös diversion mot Fredrikshamn. Här blef han, sedan han undanträngt en fientlig kår, stående i tre veckor overksam under den gynnsammaste årstiden.

Göran Ros hade åtföljt Kaulbars' fördelning till Heinola, utan att möta fienden, när chefen mottog konungens order att åter marschera söderut och fördrifva fienden från Kaipiais, där denne befarades hota svenska arméns vänstra flank. Kaulbars kom den 13 Juli med tvåtusen man till Kouvola, fick löfte om en förstärkning af etttusenfemhundra man under Friesendorff från Liikkala och marscherade dagen därpå till Uttis, samma väg där konungen segrat och retirerat två veckor förut. Det var samma dag som *Bastiljen* stormades.

Den 15 Juli på morgonen stod Kaulbars framför Kaipiais österom Uttis, allt på samma breda ås med träsk och moras på dess båda sidor. Men ryssarne hade här intagit en fastare ställning än vid Uttis; de hade nedhuggit skogen framför sin front och uppfört skansar med artilleri tvärt öfver åsen. Kaulbars tvekade likväl icke ett ögonblick att anfalla dem. Hans artilleri körde fram på vägen och öppnade en häftig eld, medan helsingarne till vänster, elfsborgare och östgötar till höger på sluttningarna, blottade för fiendens eld, trängde fram för att kringgå hans flanker.

Det vardt en djärf och blodig strid. De ryska kulorna hade öppet fält, de splittrade trädstubbarna, bortsopade ljungen och fällde man efter man af de anfallande, hvilka, än krypande, än springande, än snafvande öfver stenar och trädstammar, närmade sig i oordnade leder. Gång efter gång måste de vända om eller kasta sig ned

på marken. Fienden såg det, framryckte ur sina skansar och öfvergick i sin tur till anfall.

Göran Ros var än i hetaste elden, än åter vid chefens sida, för att mottaga och framföra hans befallningar. Vid middagstiden hade två hästar stupat under honom och han besteg, själf oskadd, den tredje, när Kaulbars sade till honom:

— Det går icke. Friesendorff hörs icke af, östgötarne anfallas af en öfverlägsen styrka. Rid till högra flygeln med order att retirera!

— Ers excellens — sade adjutanten och gjorde honnör — gif mig tjugu dragoner af artilleriets betäckning, och jag skall förskaffa östgötarne luft!

— Tag dem! sade Kaulbars, hvilken hvarje ögonblick riktade sin kikare mot skogen till höger, där den efterlängtade förstärkningen borde uppträda och afgöra striden.

Göran högg in med sina tjugu dragoner, hans tredje häst sårades af en kula i benet, hans kyller uppslets af ett bajonettstygn, fyra af hans dragoner störtade ur sadeln, men östgötarne fingo andrum och begynte åter att rycka framåt.

— Det går! utropade han, ridande tillbaka och redan på långt håll saluterande chefen.

— Åt fanders går det, herre! ropade chefen vredgad emot honom. — Hälften af vårt artilleri är demonteradt, och Friesendorff hörs icke af.

— Vår tolfpunding därborta har förlorat ett vagnshjul; det kan hjälpas! svarade adjutanten, fick några man med sig och ersatte det sönderskjutna hjulet med ett oskadadt från en nedskjuten vagn.

Snart hördes den tystade kanonens stämma åter muntert deltaga i leken, och dess första kula bort-

sopade en framryckande pluton af det fientliga infanteriet.

— Det går! ropade Göran åter vid chefens sida. — Fienden retirerar!

— Herre — svarade chefen, rörd af den unge krigarens mod — ni vore karl till att ensam storma fiendens skansar. Men ni skall också snart vara ensam. Helsingarne på vänstra flygeln hålla ej längre ut, och Friesendorff hörs icke af. Rid dit ned, och gif order att retirera!

— Ingen reträtt, ers excellens! utropade adjutanten i en gladlynt ton, som betog hans ord det förmätna i insubordinationen. — Här finnas ännu tjugu dragoner af betäckningen till disposition; gif mig dem, och jag ansvarar för helsingarne.

— Tag dem! svarade chefen med blandade känslor af hopp, förtviflan, beundran och vrede.

Han riskerade förlusten af sitt artilleri, om fienden oförmodadt bröt fram på landsvägen, men ännu i sista minuten väntade han den olycksalige Friesendorff och omfattade begärligt hvarje utsikt att uppehålla striden till förstärkningens ankomst.

Göran gaf sin häst sporrarna; det sårade djuret segnade till marken under sin börda. En lös dragonhäst, hvars ryttare stupat, flöjade skygg vid sidan af vägen. Han fångades, Göran var ånyo i sadeln och red i spetsen för sina nya tjugu dragoner in i ljungen på norra sidan af åsen.

Kaulbars, numera endast omgifven af sina betjenter och en fåtalig stab, såg ynglingen försvinna i krutröken och mumlade vid sig själf:

— Min hustru hade rätt. Pojken duger till annat än att anföra gavotten.

Aflägsna hurrarop och en fördubblad gevärseld på vänstra flygeln läto snart generalen ana, att helsingarne höllo stånd, att de till och med vunno terräng. Striden sviktade fram och åter, häftig, hårdnackad, utan afgjord framgång för någondera sidan. Timmarna gingo, det led mot kvällen, och inga räddande bajonetter visade sig till höger i skogen. Då begynte slutligen först den utmattade högra flygeln, snart äfven den likaså dödströtta vänstra svenska flygeln att vika. Krutsprängda, blodiga, med uniformer som slitits i trasor af busksnåren, återvände de glesnade rotarna af det svenska infanteriet till landsvägen och ordnades där till det numera oundvikliga återtåget.

— Hvar är löjtnant Ros? frågade generalen de få från vänstra flygeln återkommande dragonerne.

— Stupad, svarade en.

— Sårad, inföll en annan.

— Han föll, när vi ville taga mellersta skansen, rapporterade en tredje dragon med handen vid pannan.

Ambulanserna befunno sig vid detta fälttåg i ett ganska bristfälligt skick; ingen hade tid att tänka på sårade eller döde. Anfallet var tillbakaslaget, striden förlorad, och klockan nio på aftonen anträddes reträtten. Den oroades hela natten af förföljande fiender, och general Kaulbars skattade sig lycklig att den 16 Juli klockan sex på morgonen åter befinna sig med sina slagna trupper i Kouvola. Svenskarne hade förlorat på slagfältet tvåhundrasextiofem man, utom förspridde och lätt sårade, hvilka på omvägar genom skogarna senare uppnådde sina bataljoner.

En gåtlik tilldragelse är förenad med minnet af detta de svenska vapnens nederlag, hvilket så mycken tapperhet ej kunnat afvända. Öfverstelöjtnant Friesendorff

hade afmarscherat med sina ettusenfemhundra man för att understöda Kaulbars. Han genomtågade oländiga trakter, hvaraf marschen fördröjdes, men hann likväl på den utsatta dagen till Enäjärvi sjö en half mil söderom Kaipiais, när han fick order att vända om och verkligen vände om. Hvem gaf honom dessa order? Det är icke bekant. Det ser ut som om generalskan Kaulbars' fruktan för hemliga ovänner ej varit gripen ur luften.

För Kaulbars hade nederlaget smärtsamma påföljder. I Kouvola hotades han af ryska hufvudstyrkan under general Michelson, blef tvungen att lämna det fientliga området och öfvergick floden vid Väräla. Här fråntogos honom helsingarne jämte elfsborgarne, och, när han, sålunda försvagad, anfölls af den öfverlägsna fienden, nödgades han den 21 Juli retirera söderut längs högra flodstranden till Ummeljoki.

Konung Gustaf vardt mäkta förgrymmad öfver denna reträtt, som blottställde hans vänstra flank, då ingenting numera hindrade fienden att öfvergå floden vid Väräla och intränga på svenska området. Endast en hastig marsch från Liikkala till Anjala, där han öfvergick Kymmene, kunde rädda denna hans återtågslinie. Michelson följde efter och började från vänstra flodstranden vid Anjala beskjuta det svenska lägret. Följden var, att svenska armén från dess stolta offensiv på fientlig mark blef trängd tillbaka och nödgades försvara sig på sitt eget område.

Öfverste Hamilton sändes genast till Ummeljoki att afsätta Kaulbars och där öfvertaga befälet. Detta var icke nog; Kaulbars blef ställd för krigsrätt och dömd till döden. Hamilton, en tapper krigare, och Klingspor — den för Finland nitton år senare så olycksbringande Klingspor — blefvo generalmajorer, den senare för att han lyckats bärga arméns förrådsmagasin vid Anjala.

Rätta orsakerna till Kaulbars' onåd och stränga dom äro icke klara. Han hade anfallit vid Kaipiais, utan att invänta förstärkningen; men denna var honom lofvad och han stred i tolf timmar under förväntan därpå. Hvarför fick han vänta förgäfves? Hvarför fråntogos honom tre bataljoner vid en så viktig punkt som Värälä, där man i hvarje ögonblick kunde vänta fienden? Och slutligen hvarför skulle han med sin ringa styrka forcera detta samma Kaipiais, som konungen själf icke ville eller vågade anfalla två veckor förut?

---

14. Jack rider ut som parlamentar.

När general Kaulbars tågade ut att anfalla Kaipiais, kvarlämnade han vid Kouvola öfverstelöjtnant Leijonhufvud med två skvadroner Nylands dragoner och något artilleri, för att bevaka byn, i händelse fienden skulle visa sig i hans rygg. Jack Peura och hans nylänningar hade således ej fått deltaga i äran och nederlaget den 15 Juli.

Den 16 Juli tidigt på morgonen stod Jack på vaktgöring, när den slagna härens förtrupp begynte visa sig på vägen från Uttis. Det var östgötar, raskt folk, som han ett par dagar förut sett marschera bort i nya uniformer, med blanka gevär, skrattande, sjungande och med segerns visshet i deras hurtiga steg till stridsfältet. Jack kände dem knappt, han trodde ej sina ögon. De återvände i oordnade leder, bleka, trasiga, smutsiga, med släpande steg, med dignande knän, somliga utan gevär, andra utan hattar eller med fältbindlar kring sitt sårade hufvud, alla tigande, många så utmattade, att de vid ankomsten till sina kvarter i byn icke ens brydde sig om att taga de sista stegen till stugan, utan kastade sig handlöst ned i det daggiga gräset vid trappan. Ingen behöfde fråga stridens utgång; nederlaget hade tryckt sin

tydliga stämpel på desse tappre män, hvilka bivuakerat under vapen natten förut, marscherat på morgonen, stridt utan afbrott i tolf timmar och slutligen, förföljde af fienden, sista natten anträdt sitt återtåg utan minsta rast fyra mil från slagfältet.

Bister och tålmodig afbidade Jack stabens ankomst, men före staben anlände artilleriet, som först måste bringas i säkerhet, och af dess betäckning återstodo vidpass femton dragoner. Af desse fick Jack veta mer än han önskade. Mot sin vana fattade han raskt sitt beslut, red fram till generalen, innan denne ens hunnit stiga ur sadeln, gjorde honnör och frågade:

— Löjtnant Ros?

— Fallen, var det lika entoniga svaret.

— Kanhända svårt sårad? Det sägs, att många sårade ligga på mon.

Därpå hade generalen i den brådstörtade reträtten ej hunnit tänka. Han var till mods såsom en slagen fältherre är till mods, och kornettens påflugenhet förbättrade ej hans lynne. Men Kaulbars var icke otillgänglig för mänskliga känslor; han erinrade sig adjutantens glada mod och svarade med en krigared:

— Hvad tunnor den och den vill kornetten att jag skall göra?

Jack förde åter handen till pannan och genmälde:

— En parlamentär, att begrafva de döde och bispringa de sårade.

— Rid! sade generalen efter något betänkande. — Kornetten medtager en trumpetare och en fältskär.

— Order?

— Här.

Och generalen skref order med blyertspenna, begagnande sadelbommen som stöd.

Jack fick sin trumpetare och sin fältskär med nödiga bindtyg, var färdig inom en kvart timme och red ut åt vägen till Kaipiais.

Sårade hästar och soldater vid sidorna af landsvägen, här och där en söndrig, öfvergifven trossvagn, ett bortkastadt patronkök, ett gehäng eller en afbruten huggare utvisade spåren af den slagna här, som nyss tågat fram.

Men Jack hade ej hunnit långt, innan han mötte kosacker. Nu blef det trumpetarens sak att göra sin tjenst; den medförda hvita flaggan tillkännagaf parlamentären. Order voro öfverflödiga, ty kosackerne kunde ej läsa.

De åtnöjde sig med att afväpna parlamentären och skickade honom under bevakning till ryska befälet, hvilket Jack mötte västerom Uttis. Det var general Michelson själf, nyss anländ från Savolaks, och han medförde tolk.

Michelson var vid det bästa lynne efter den vunna framgången, granskade parlamentärens fullmakt, lät bjuda honom en fältflaska och frågade huru general Kaulbars befann sig.

— Färdig att nästa gång lyckas bättre, svarade kornetten morskt.

— Det fägnar mig att höra, skrattade generalen. Medgif, att han i går mottogs med varma servietter till frukost, middag och kväll. Man har sagt mig, att ni hade en käck karl bland edra dragoner. Han var nära att taga vår mellersta skans.

— Vi hade många käcka karlar, svarade Jack, men vid sig själf mumlade han: Göran!

— Se här mina order till kapten Lubomirski vid skansen. Ni har tillåtelse att begrafva edra döde. Edra sårade må ni förbinda på slagfältet, hvarefter de transporteras som fångar till Viborg.

Generalen red vidare att fullfölja sin seger, och parlamentären fördes till skansen vid Kaipiais, där han, allt under bevakning, tilläts att börja sitt sorgliga värf med biträde af ryske soldater, fältskärer och uppbådade bönder, hvilka redan begynt undanskaffa de närmast liggande.

Den breda sandås, där nu bantågen pusta sin fredliga ånga, erbjöd den 16 Juli 1789 en blodig anblick. Vägen var redan befriad från allt som kunde hindra truppernas marsch, men fårad af artilleriet, som här utbytt varma artigheter, och fläcktals röd af de fallnes blod. På båda sluttningarna kvarlåg däremot allt som i går — hästar och karlar, döda, halfdöda, stympade, sårade — ljungen, enrisbuskarna, granriset, stubbarna och de fällda trädstammarna dels upprifna af kulorna, dels slippriga af lefrad blod; själfva mossan på stenarna tycktes sucka och blöda. En regndimma låg tung öfver nejden, korparna kretsade i luften öfver de döde, vargspår syntes här och där i den sumpiga gyttjan, och i ett kvarstående träd hördes skatans hesa skratt öfver denna eländets skådeplats.

De dödes begrafning var enkel. Man gräfde långa, gemensamma grafvar för vänner och fiender på hvardera sidan om åsen; en rysk pop och en från Valkeala tillkallad finsk präst läste turvis välsignelsen öfver desse i grafvens sämja förenade fiender. Under tiden uppsöktes de ännu lefvande, som lågo, försmäktande af törst, på den våta sandmon. Jacks fältskär, en ung man vid namn Bäck, hade från skansen fått till sitt biträde en gammal tysk barberare. Medan desse flitigt skötte sitt yrke, trafvade kornetten i ljungen från den ene fallne kämpen till den andre. De lågo där kringströdde i de mest olika ställningar, somlige utsträckte så lugnt som till nattens sömn, andre med vilda, af smärtan förvridna drag,

händerna gripande i det blodiga gräset, hufvudet borradt in i den fuktiga mossan. Okunnig om stridens skiften, hade Jack börjat på östgötarnes sida om åsen. De fallne lågo här spridda på en sträcka af nära en half mil, det tog tid och solen lutade till nedgången, när kornetten, uttröttad af sitt fruktlösa sökande, ankom till norra sluttningen, där helsingarne hade förgäfves sökt att kringgå de ryska skansarna.

Två långa grafvar, hvardera inrymmande hundrade döda, voro redan igenfyllda. Jacks trogna hjärta isades af förfäran vid tanken att han måhända kommit för sent, att dessa dystra högar af sand redan betäckte allt hvad han i denna världen hade kärast och dyrbarast. Men ännu återstod att bärga förgängelsens sista skörd vid sidan och i ryggen af den starkaste skansen. Här hade den sista grafven redan fått sina invånare, spadarna skyfflade stenar och jord öfver desse bleke döde, hvilka en mor eller en maka aldrig skulle återse mer. Jack hade förlorat ända till sista återstoden af sitt tålmodiga, trumpna finska lugn; han var icke mera sig själf, han rusade som en ursinnig mot de förvånade arbetarne, ryckte spadarna ur deras händer och kastade sig handlöst ned i den halffyllda grafven, trampande på de döda. Här upptäckte han en arm, här en fot, här ett sönderskjutet hufvud: han sökte en bekant uniform och glömde att om en sådan funnits, hade den redan under natten blifvit plundrarnes byte. Halfnakna ryckte han ur sanden dessa bedröfliga kvarlefvor, under fruktan och hopp att dock slutligen upptäcka de kära dragen, men förgäfves; han kunde knappt mera urskilja vän ifrån fiende.

— Vräk undan den galna människan eller begraf honom med de andra! befallde otåligt en rysk underofficer.

Trötte och förvildade af sitt dödgräfvareyrke, följde soldaterne den senare uppmaningen. Spadarna kommo åter i rörelse, den ena sandhögen efter den andra störtades öfver Jack, men han märkte det knappt, han hade funnit en arm — en arm med en röd strimma nedanför armbågen, och vid armen en hand af finare hull än den grofve soldatens. Denna arm måste han undersöka. Han böjde sig ned och upplyftade den tunga, liflösa kroppen af en ung krigare, som redan varit till hälften betäckt af jord, och med denna börda arbetade han sig, själf nära begrafven, upp till de lefvandes område.

Här mötte han motstånd och vreda ord. Skulle man tillåta en galen karl att rycka en död ur hans graf? Det vilda soldatlynnet brusade upp; ett dussin händer fattade Jack och visade tydligt sin afsikt att åter kasta honom med sitt byte tillbaka i den grift han så fräckt hade vanhelgat.

Till Jacks lycka anlände i detta kritiska ögonblick en officer från skansen. Parlamentären fick tillåtelse att framvisa sin fullmakt, och officern lät tillkalla en fältskär för att, på Jacks begäran, undersöka den döde.

Blod och sand betäckte ända till oigenkännelighet den härjade kvarlefvan af en yngling, som ännu i går måste ha strålat af ungdom och lifskraft. Men Jack hade igenkänt honom; det var hans son, hans vän, hans allt; det var Göran Ros.

— Han är död, sade fältskärn efter en flyktig undersökning och med ett föraktligt löje öfver att något annat ens kunnat sättas i fråga.

— Lika godt, sade Jack i samma föraktliga ton, medan allt blod i hans ådror rusade till hjärtat. — Han är finsk officer; jag anhåller, enligt generalens order, att själf få begrafva honom.

Detta kunde icke förvägras. Men i stället att, såsom de kringstående väntat, genast bevisa sin landsman den sista tjensten, lyckades Jack anskaffa en bondkärra och bortförde sitt byte från grafven på en byväg till ett aflägset skogstorp i Valkeala, en mil från slagfältet. Fältskärn Bäck och trumpetaren följde pligtskyldigt sin parlamentär.

— Nu — sade Jack med ett buttert löje, sedan den döde blifvit lagd på en bädd och omsorgsfullt rentvådd af torparehustrun — nu ha vi narrat ryssarne. De tänkte begrafva honom, och se, nu få de icke ens föra honom som fånge till Viborg! Han är dem för slug, han har lurat dem som en karl, den hederlige gossen.

— Hvad menar kornetten? frågade fältskärn, som började tro att hans följeslagare af sorg och ansträngning förlorat förståndet.

— Hvad jag menar? Jag menar att Göran med flit ställer sig död, för att lura fienden.

— Jag tviflar därpå, sade fältskärn medlidsamt.

— Det hörs, käre Bäck, huru litet ni känner Göran Ros. Han var en pojkvasker om sju eller åtta år, när han engång fick det rara nöjet att följa Salmela till noten vid Pyhäjärvi. På vägen trampade han en glasbit in i sin bara fot, men tror ni han vände om? Nej, halfva dagen gick han där med sin glasbit i foten och lät ingenting märka, för att de ej skulle skicka honom hem. Den gossen tål något; icke är han död, han bara ställer sig så. Men det kan vara tid att förbinda hans sår.

— Det är knappt nödigt. De blöda icke mer.

— Hvad är det Bäck säger? Blöda de icke? Det var besynnerligt; visst måste de blöda. Låt oss närmare undersöka. Ett sabelhugg öfver vänstra armen. Det är knappt en skråma. Ett bajonettstygn i högra axeln. Det

har slintat mot epåletten. En katt skulle ej dö af en sådan rispa. Nej, han tror sig ännu vara i fiendens klor, han ställer sig död. Men hvarför var han så blodig, när hufvud och bröst äro fullkomligt oskadade?

— Det är blod som flutit ur vänstra örat. Han har fått ett dödligt slag med ett trubbigt vapen, troligen en gevärskolf. Hjärnan är krossad, allt är slut.

— Gå ni till skogen med edra gevärskolfvar! utbrast kornetten förargad och likväl darrande. — Utom en liten rispa vid örat, finns här icke tecken till skråma i hufvudet. Tror ni man blåser ihjäl en så rask pojke? Jag har sett honom falla från tolf fots höjd mot stenarna, och en kvart därefter kunde han säga grannlåter åt en fröken.

— Jag kan verkligen icke upptäcka en enda blånad, anmärkte fältskärn förvånad, efter en noggrannare undersökning.

— Sade jag icke det? Se på honom; ser han ut som en död! Har Bäcken någonsin sett en vackrare pojke sofva? Han skulle vara död! Han är ju ännu varm!

I stället att svara, fortsatte fältskärn med stigande förundran sin undersökning. Han tyckte sig finna en svag, knappt märkbar, återstod af lifsvärme i trakten kring hjärtat. Han höll den döde ynglingens hand mot eldskenet, och fingrarna syntes ännu ljusröda, halft genomskinliga, icke af den askgrå färg, som antyder blodets förstelning och dödens vissa inträdande. Af hjärtslag och andedräkt märktes intet spår, men när torparehustrun framsökte en rar klenod i kojan, biten af en sönderslagen spegel, och denna hölls för den dödes mun, visade sig på glaset en fin dimma.

— Han lefver! utropade den unge fältskärn med glad öfverraskning.

— Nå, jag sade ju det! Hvad skulle han annat än lefva! instämde kornetten, denna gång stapplande på orden.

En äkta finne blir icke rädd förrän faran är öfverstånden, men då händer, att han med ens förlorar alla koncepter. Vid Jacks sista ord var det slut med den gamle kornettens kurage. Det svindlade för hans ögon, hans krafter öfvergåfvo honom, och han sjönk vanmäktig ned på golftiljorna i Valkeala torp.

---

15. Frågor och flykt.

Medan Stedingk den 21 Juli slog ryssarne vid Parkkumäki, fortgick kriget vid Kymmenes stränder med marscher och fäktningar utan afgörande resultat. Inemot fyra veckor hade förflutit efter nederlaget vid Kaipiais, när vi i medlet af Augusti få en anledning att återvända till Nattsjö gård, för att förnya bekantskapen med de märkeliga personer, hvilka i berättelsen uppträdt såsom jätten, prinsessan, draken och trollkarlen.

Den sistnämnde, känd under namnet doktor Ekströmer, hade tid efter annan upprepat sina besök, för att öfvertyga sig om framgången af sina bemödanden att återgifva åt slottets olyckliga prinsessa hörsel och talförmåga. Såsom erfaren läkare hade han föreskrifvit, jämte en lokal behandling af öronlidandet med renande och lifvande medel, äfven stärkande bad, omsorgsfull diet, lugn, ljus, frihet och en nästan ljudlös tystnad omkring patienten. Den vilde kaptenen hade med oväntad fogsamhet medgifvit dessa anordningar. Befriad från sin olidliga misstanke att Vernas stumhet var endast förställning, hade hans kärlek till detta barn, det enda band som fästade honom vid lifvet, återvaknat med samma

öfverdrift som förut hans svartsjuka misstro. Nu var han svartsjuk på Rebecka, på tjenarne, på allt och alla som omgåfvo föremålet för hans faderliga omsorger. Nu kände han sig i stånd att nedskjuta den oförsiktige, som vågade i Vernas närvaro väcka det minsta buller eller ens uttala ett ord med mer än hviskande stämma. Nu skulle hon endast omgifvas af småleende godhet, tyst vänlighet; alla hennes önskningar skulle nu uppfyllas, utom den enda att lämna gården eller mottaga besök. All upptänklig vård slösades på hennes älsklingar, rosorna. Ramström, hvilken med sina andra befattningar äfven förenade den af en skicklig trädgårdsmästare, utsändes att eröfra åt Nattsjö allt hvad Finland eller Stockholm i denna gren af blomsterodlingen ägde rarast och dyrbarast. Till och med från Petersburg anlände, man visste ej huru, de praktfullaste arter af rosornas talrika släkte. Trädgården med dess drifhus stod i skönare skrud än någonsin, och Verna skulle ha upplefvat den sorgfriaste, lyckligaste tid af sitt unga lif, om hon kunnat lösgöra sig från minnet af en junimorgon, som utgjort en vändpunkt i hennes tillvaro.

Sommaren var ostadig, skiftevis regnig, klar och varm. Alla vackra morgnar och alla milda kvällar tillbragte Verna i trädgården ensam med sina rosor, hufvudet ombundet med den mjuka silkesduk, som skyddade hennes öron mot blåsten. De finare, sydländska rosenarterna hade längesedan blommat ut, men den mera nordiska centifolian fortfor att utveckla sina stora, mörkröda blommor, blandade med knoppar och spridande sin doft öfver hela trädgården. En naturlig sympati drog den unga flickan till knopparna, till det ännu outvecklade, hoppfulla, löftesrika blomsterbarnet, så skönt i sin oskuld, så förtjusande i sin lyckliga tro på en evig sommar.

Dessa knoppar skulle, om årstiden tillät dem lefva och blomma, redan se den började hösten, men det visste de icke, det tänkte de icke på. De voro barn, de trodde på en oändlig framtid; hvad angick dem en stundande höst?

Rosornas doft är den döfves musik. När Verna andades denna vällukt af skönhet och ungdom, kände hon naturens stora harmoni flyta in genom osynliga portar i hennes tillstängda själ. Ögat blef hennes öra och dofterna hennes toner. Hon talade med dessa naturbarn ohörbara ord, och de svarade henne med ljudlösa sånger. Hon sade dem att hon älskade dem, och de bedyrade för henne sin kärlek tillbaka. Hvad behöfde hon mer? Var hon ej lycklig och rik, som dessa älskade knoppar? Var ej allt som förr? Hade ej Verna slafvinnan åter förvandlats till Verna våren?

Nej, det var icke allt som förr; det var något förändradt, alltsedan denna underbart sköna och dock förskräckliga morgon, när för första gången en främling slog ned som en okänd fågel i Vernas rosengård. Hon hade sett läppar röras förr och människors anletsdrag växla i olika uttryck, men aldrig som denna morgon. Det var något i dessa läppar och dessa drag, som hon icke förstod. Hvarför sökte icke han, som alla andra, göra sig begriplig med teckenspråk? Hvad var det som förvånade honom, när hon icke förstod honom? Såg hon ej tårar i hans ögon, likasom hade han funnit sig besviken i något kärt hopp? Hvarför tycktes det smärta honom, när hon ej kunde röra sina läppar som han? Hvad väntade han? Hvad saknade han? Ingen annan hade ju väntat eller saknat något hos henne förr. Var det då något som fattades henne? Och om så var, *hvad* fattades henne?

Hon försjönk i djupa tankar. Detta okända *något* oroade henne. Hon försökte att eftersinna hvari hon skulle vara olik alla andra. Var hon icke skapad som de? Kunde hon ej röra sig, se, känna, gråta och skratta som andra människor? Hon saknade icke alla kunskaper. Tusenkonstnären Ramström, som var musikälskare och spelade flöjt, hade lärt henne spela cittra. Rebecka hade lärt henne läsa, men icke skrifva, af den enkla orsak att Rebecka kunde det icke själf. Fadern, som icke trodde på någon religion, hade gifvit henne Fants nya föreläsningar öfver allmänna historien, Rousseaus *Émile,* några resebeskrifningar och — Lidners skaldestycke »Yttersta domen». Det var ofattliga gåtor för ett döfstumt barn. Men Rebecka hade gifvit henne en bibel; den läste hon hellre, där förstod hon dock stundom en berättelse, stundom ett ställe om Guds oändliga kärlek. *Tala*, det trodde hon sig förstå, det var att på ett eget sätt röra läpparna eller teckna med händerna. Äfven hunden, fåglarna, träden, rosorna, bäcken, åskmolnet kunde tala; hon gissade det af deras rörelser, hon förstod deras språk. Men *röst, sång, ljud,* hvad kunde menas därmed? Var också detta något som hon kunde se, lukta, eller fatta med händerna? Hon beslöt att fråga.

En dag fann Rebecka henne begrundande det första bladet i hennes bibel och öfverraskades af frågan:

— Hvad betyder det att Gud *sade:* varde ljus? Rörde Gud sina läppar, eller tecknade han med händerna?

— Gud *tänkte* — svarade Rebecka flinkt — och det var detsamma som att han *sade.*

— Är då *tänka* detsamma som *säga?* Huru förstår du mina tankar, om jag ej tecknar dem?

Rebecka stod svarslös.

— Här står i tredje kapitlet — fortfor Verna — att människorna »*hörde* Guds *röst* gångande i lustgården». Sågo de rösten, och kunde rösten gå? Var rösten ett djur?

— De sågo träden i lustgården buga sig för sin skapare, och då förstodo de, att det var Guds röst, svarade den förlägna lärarinnan, som ej i hast kunde finna en begripligare tolkning.

Verna fann detta mycket troligt, men skakade missnöjd sitt lilla mörklockiga hufvud.

— Det är något som du döljer för mig, sade hon. Hvarför tecknar du åt mig, men ej åt min far? Alla andra förstå dig, när du rör läpparna, men mig förstå de icke utan händernas tillhjälp. Det var en som icke heller förstod mina händer.

— Din far skall rida bort; han vill säga farväl åt dig, genmälde Rebecka, för att komma ifrån det farliga ämnet.

Kaptenen hade de senare dagarna fått någon oroande underrättelse. Han hade ej vågat sofva om nätterna; han hade bränt en mängd papper; det såg ut som om han beredde sig till en längre resa. Han väntade otåligt doktor Ekströmer, men doktorn kom icke.

När Verna inträdde i hans rum, fann hon honom laddande sina pistoler, och när detta tycktes förskräcka henne, gömde han brådskande vapnen i bältet.

— Det är ingenting, tecknade han, man måste alltid vara beväpnad mot röfvare. Barn ... älskar du mig?

Verna slafvinnan stod med korsade armar och nedslagna ögon framför den fruktansvärde, hvilkens anblick aldrig förmått hos henne framkalla andra känslor än bäfvan.

— Barn, älskar du mig? upprepade han häftigt uti en ansats af sitt vilda lynne.

Men utan tvifvel ihågkom han i detsamma det skonsamma lugn, hvilket doktorn så strängt föreskrifvit, ty han beherskade sig och vinkade henne att taga plats bredvid honom på soffan — en ära, hvilken han aldrig förut bevisat sitt enda barn.

— Det kan hända, att jag reser bort på en tid, fortfor han, tecknande så mildt han förmådde. — Jag ville helst föra dig med, men du bör vårda din hälsa. Tänk icke på Ekströmer; jag har lofvat honom din hand, men det var endast för att sporra hans nit att göra dig frisk. Sådana äro läkarne, sådana äro alla människor; utan betalning göra de aldrig en god gärning. Du får icke älska någon annan än mig . . . förstår du? Aldrig, aldrig någon annan än mig . . . din far, din beskyddare, ditt allt!

Och åter förvildades den mörke mannens drag, men åter betvang han sig och fortfor, medan dottern svarslös och darrande satt vid hans sida:

— Jag behöfver ju en gnista af kärlek, en enda varelse som älskar mig utan att ljuga. Svara mig icke att jag har Caro! Ja, Caro bedrager mig icke, men unna mig något mera än en hunds kärlek! Du måste älska mig, du, jag har ingen annan. Om du icke älskar mig, barn, så dödar jag dig . . . dig och mig! Hvarför skulle du icke älska mig? Eller älskar du honom . . . honom . . . Sundhagen? Svara mig, älskar du honom?

Vid detta förhatliga namn, som mot hans vilja undföll honom, sprang kaptenen, trots alla goda föresatser, upp i fullt raseri, fattade hårdt i dotterns båda händer och genomborrade henne med sina mörka, brinnande ögon, som ville han med facklor genomlysa de dolda djupen i hennes själ. Men när han såg henne blekna af förfäran, ihågkom han än en gång läkarens föreskrift,

slog sig för pannan, ringde ursinnigt och befallde den inträdande Rebecka att bortföra flickan.

— Är han nu åter där med sitt onda lynne och skrämmer barnet? snäste hushållerskan vresigt. Se på den stackarn, hon är ju mera död än lefvande. Hvad skall doktorn säga? Det hjälper visst att plåstra med läkemedel morgon och kväll, gå på tå som en katt och ställa sig väl med det olyckliga barnet, när hennes egen far rifver ned allt hvad andra med möda byggt upp! Kapten är sjuk, kapten skall lägga sig i blanka minuten. Och med ett sådant elände skall man dragas år efter år!

— Förstår jag mig på sådana lättskrämda våp! genmälde kaptenen, märkbart förlägen. — Gå din väg!

— Ja, jag går, men om ej kapten beter sig förnuftigare, går jag med allo. Jag står ej längre ut med ett sådant lefverne.

Jätten, som ånyo blifvit ett barn, kastade sig, utan att svara, matt på soffan. Rebecka gjorde sig all upptänklig möda att lugna sin skyddsling, förde henne i trädgården, visade henne en nyss utslagen ros och gaf henne vatten att dricka ur bäcken. Verna förblef stilla, men trött och tankfull. Det var i hennes tillstånd att befara en kris, som ingen kunde beräkna.

Morgonen därpå var kaptenen borta. Det var icke ovanligt att han red ut om nätterna, men denna gång saknade Rebeckas vana öga en nattsäck, ett par linnen och några gångkläder, hvilka hennes husbonde ej annars brukade medföra på sina nattliga ströftåg.

Fram mot middagen förklarades denna hastiga bortresa på ett oväntadt sätt. En trupp ryttare närmade sig gården och utställde vaktposter vid alla utgångar. De befunnos vara länsman Kallio, åtföljd af en underofficer och sex lifdragoner, hvilka kringrände Nattsjö.

Kronans myndige befallningshafvande fordrade inträde i konungens namn och blef utan gensägelse åtlydd. En noggrann undersökning företogs i alla rum, vinklar och gömställen, och när gårdens herre ej kunde upptäckas, lades beslag på alla hans papper, hvarefter länsmannen vidtog åtgärder att inkvartera truppen på obestämd tid för att invänta ägarens återkomst.

I denna kritiska situation anlände doktor Ekströmer, åtföljd af en betjent och ridande i maklig passgång på den smala gångstigen vid sjön.

Vid porten mötte honom Rebecka med en suck af lättnad.

— Hur står till? ropade doktorn emot henne. — Hoppas att min unga tystlåtna vän befinner sig väl och att hennes förträfflige far är måttligt galen, hvilket är allt hvad man billigt kan begära. Vill ni vara så älskvärd att hämta mig ett rätt svalt krus af ert sockerdricka, det är en törstgifvande väg, jag vill rekommendera den åt kollegium medicum som ett ofelbart medel mot dålig matsmältning. Men hvad ser jag? En Martis son vid ingången till detta galenskapens fridlysta bo! Aldrig må väl min tappre riddare Sankt Göran ånyo ha företagit en stormning af sitt förtrollade slott?

Rebecka skyndade att taga honom ur denna hans villfarelse och berättade med flödande tunga kaptenens bortresa samt det misstänkeliga besöket af kronans utskickade. Doktorn glömde sitt sockerdricka, hans lärda panna lade sig i nästan lika betänkliga veck som för en amputation, och han begaf sig direkte till kronans befallningsman för att inhämta nödiga upplysningar. Svaret undanröjde alla tvifvel om ändamålet med höga kronans visit på Nattsjö. Kapten Mörk var anklagad för hemligt förstånd med fienden och delaktighet i förra årets samman-

svärjning. Han hade lyckats undkomma med flykten, man efterspanade honom och ville bevaka gården, i händelse han fördristade sig att komma tillbaka.

— Nå — utropade doktorn — så galen trodde jag icke att han skulle vara! Men huru har man fått väderkorn på ett dylikt kanaljeri? Jag trodde att Anjalasaken vore fjolgammal snö.

— Jag fick anvisningen af kornett Peura, som kom till högkvarteret för att hämta läkare åt en sårad. En sten vid flodstranden var gömstället för hemliga bref till fienden. Jag red till Filppula, fann stenen och därunder ett bref till major Klick, ni vet, han som flöjat öfver till Ryssland. Nätterna äro nu mörka, vi bevakade stället och knepo en gynnare, som rodde öfver från ryska sidan för att hämta korrespondensen. Brefvet var ifrån kapten Mörk.

— Hm... så, så. Men att Pumponius skulle vara en så slipad räf, hvem hade kunnat tro det om en sådan rinoceros? Gratulerar honom och er, min bäste befallningsman, det gäller befordran. Ni talade om en sårad? Det måtte väl icke ha varit löjtnant Ros? Där Petronius visar sin träskalle, där är den flinke gossen sällan långt borta.

— Det är mig obekant. Ros? Jag vill påminna mig ha hört, att en Ros stupat vid Kaipiais.

— Han skall så tusan heller! utbrast doktorn med en återstod af mänskligt deltagande, som krigets dagliga blodsrapporter ännu ej hunnit utplåna. — Får det ej lof att vara en Grönros eller en Rosengren? Sådan kanonmat ha vi fullt upp i svenska armén. Men Ros? Drag åt skogen! Sedan fyra veckor är min Sankt Göran ute på äfventyr. Och ingen bulletin... Hm, där ha vi följden af hans majestäts nådiga vana att kungöra idel

segrar för allmänheten. Men apropos af Ros ... här är en ung dam, som icke står i hemligt förstånd med någon annan fiende än koppornas eftertrupper. Jag förbehåller mig, att hon icke oroas.

— Herr doktorn har att befalla, genmälde kronans nitiske ombud, bugande sig för en så inflytelserik person, som han visste doktor Ekströmer vara, en person som fått gulddosa af kungen.

Doktorn begaf sig till sin patient och fann henne i det tillstånd som följt efter mötet med fadern. Hon var trött, likgiltig, känslolös, med ett ord i ett tillstånd som kan bringa en läkare till förtviflan.

— Madam! sade doktorn.

Rebecka kom.

— Det faller mig något in. Har ni upplyst flickan om det som fattas henne? Vet hon, att hon är döf och stum?

— Gud bevare, att vi skulle ha sagt henne det! Hennes tröst har varit att icke veta det. Det är därför hon hållits afstängd från andra människor.

— Men nu vill jag att hon skall få veta det.

— Hvad i alla dagar? Vill doktorn göra det stackars barnet dubbelt olyckligare, än hon redan är?

— Jag medger att det är en risk, om vi *icke* lyckas. Men ha vi då annat val? Ni förstår icke det där, men jag vill försöka att göra det så tydligt, att till och med edra kycklingar borde begripa det. Kuren är förberedd, flickan har blifvit känsligare för intryck utifrån; jag har hoppats att det skulle gå af sig själf, att intrycken skulle utbreda sig från andra nervtrådar till hörselnerven. Har ni ej märkt att hon börjat ana sitt lyte?

— Ja, Gud bättre, det har hon gjort, och senast i går.

— Godt. Nu har där kommit en kris, som vi ej kunnat beräkna. Hela den svaga spindelväfven af nerver är nu afdomnad, och fortfar det så, kan hon domna bort i fullständig slöhet. Vi måste utfinna ett medel, som varsamt upplifvar henne och på samma gång riktar hjärnverksamheten direkt på hörselnerven — jaså, det där är kanske latin för edra kycklingar. Lika godt, patienten bör veta, att hon icke hör... det väcker henne... och att hon skall återfå hörseln... det gifver henne mod. I dag är det för sent. I morgon bittida skola vi gå med Verna i trädgården, och, bära eller brista, då gäller det.

---

16. En ny värld.

Nordbon, hvars skönaste sommar ej vet af natt, upplefver först i Augusti det skådespel, som södern upplefver alla dagar: mörker och grönska. Först vid den tid, när sommaren redan börjar vissna till höst, är det nordbon förunnadt att hvarje kväll se naturens fägring dö och hvarje morgon se den uppstå i ny ungdom. Uppståndelsen i Maj är som en ny tidsålder, förberedd länge förut och varaktig långt framåt i ljusets årstid. Uppståndelsen i Augusti är ögonblicklig och flyktig, hastigt kommen och hastigt förbi, men, liksom den förra, vederkvickande själ och kropp.

En sådan skön och lifvande augustimorgon, vidpass klockan sju, satt doktor Ekströmer med sin unga patient på en grönmålad bänk vid rosenhäckarna, medan Rebecka, fruktande att lämna sin skyddsling ur sikte, krattade trädgårdsgången i hennes närhet. Morgonens sakta västvind drog öfver häckar och grenar; borta i parken hörde man Ramströms flöjt, där han på bästa sätt begagnade sin frihet i husbondens frånvaro. Verna hade sofvit oroligt, hon var trött och svag, men morgonluften och rosornas älskade doft hade framkallat en glans i ögonen, en färg på kinderna, hvilken ej märktes i går.

Doktorn betraktade henne med nästan faderlig ömhet. Han hade tillstått för Göran, att en läkare fattar vänskap för patienter som taga reson, och det desto mer, ju svårare strid en seger kostar. Hvad han ej anade och hvad han knappt velat tillstå för sig själf, det var att så mycken oskuld och så mycken olycka denna gång på ett oväntadt sätt förvandlat hans eget själfviska ungkarlshjärta. Läkarens lott är att småningom hårdna för vekare känslor; det är för honom ett lifsvillkor, han skulle ej annars stå ut med den ständiga anblicken af mänskligt lidande. Men äfven hos honom måste ett öfvermått af lidande stundom utkräfva hjärtats tribut af deltagande ömhet. Ekströmer skröt att vara egoist af princip; han bedrog sig, han var det endast af yrke och vana. I detta ögonblick förvånades han att känna sig nästan rädd.

Efter en stunds tystnad framtog han ur sin västficka en leksak, som då var bruklig bland ungdom, ett slags mungiga, bestående af en fin stålfjäder, som gaf en äfven för döfva hörbar ton, när man lade den mellan tänderna och knäppte därpå. Han profvade instrumentet, liksom på lek, aftorkade det omsorgsfullt och räckte det åt Verna. Hon upprepade småleende samma försök, bleknade och begynte darra.

— Hvad fattas dig? tecknade Rebecka, nu, som alltid, doktorns tolk.

— Jag vet ej, svarade flickan. Det gick så underligt genom mitt hufvud.

— Är jag icke ett nöt? mumlade doktorn misslynt och återtog instrumentet. — Det där är ett klappträ; nej, ingen hästkur!

Han begynte fråga och skämta om Vernas rosor. Han ville veta deras släktskap inbördes, hvem som var

deras mor, hvilka som voro hvarandras systrar eller kusiner, om blomsterbarnen alltid varit lydiga, om de behöft ris, om de fått gå i skola och lära sig *sjunga*.

Han hade väl beräknat det sista ordet, ty Verna, åter lifvad, försäkrade honom med en uttrycksfull åtbörd, att rosorna kunde sjunga förträffligt, och som bevis härpå inbjöd hon honom enträget att *lukta* på en af dem.

Den hederlige doktorn rördes nästan till tårar. Han förde Verna till en för vindarna skyddad plats, aftog — åter liksom på lek — den täta, mjuka silkesduk, hvilken nu i mer än sju veckor varit natt och dag bunden för flickans öron, och iakttog med spänd uppmärksamhet hennes drag, där hvarje känsla ögonblickligen afspeglade sig.

Det första uttrycket visade en känsla af kyla. Det försvann och lämnade plats för nyfikenhet, nöje, undran, slutligen andakt.

— Jag *ser* Guds röst, tecknade hon med knäppta händer, såsom när hon brukade tänka sin tysta morgonbön.

— Huru ser du honom? tecknade Rebecka på doktorns befallning.

— Jag ser honom »gångande i lustgården». Träden och rosorna buga för honom.

— Tillslut ögonen!

Verna tillslöt ögonen, och en ny undran, blandad med förskräckelse, målades i hennes lifliga anletsdrag.

— Jag ser honom ändå! tecknade hon.

— Nej, du *hör* honom! tecknade Rebecka snyftande, när hennes skyddsling efter en lång och förvånad paus åter öppnade ögonen.

— Hör nu, min bästa madam — hviskade doktor Ekströmer, alltid praktisk, äfven när han kände ett ovant smält vax i hjärtgropen — var så god och låt bli att

lipa! Det är möjligt att krisen i förrgår påskyndat kuren, i stället att, som jag befarade, afbryta den. Det är till och med sannolikt, att flickan hör Ramströms flöjt där borta i parken och att hon således äfven hör edra högst malplacerade snyftningar. Men vi skola ej förhasta oss. Teckna åt henne att åter tillsluta ögonen och sedan säga oss, om hon ännu *ser* rösten.

Verna lydde, och doktorn stängde smekande hennes båda öron med sina händer. Nu förklarade Verna, att hon icke *såg* något mer.

Beviset var oemotsägligt. Det var den största triumf doktor Ekströmer upplefvat, en triumf, som de lärda fakulteterna i Upsala och Åbo med skäl kunde afundas honom. Men i stället att, såsom hjärtat och yrkesstoltheten frestade honom, utbrista i högljudda jubelrop, nöjde han sig visligen med att omfamna den olyckliga, som han räddat, och trycka en faderlig kyss på hennes rena panna. En befallande vink bjöd Rebecka att tiga. Intet sträft ord, inga missljudande snyftningar skulle i detta betydelsefulla ögonblick såra så ytterst finkänsliga nerver, hvilka nu för första gången sedan en späd barndom förnummo ljudets vibrationer och hvilka en oförsiktighet kunde så hastigt åter förlama. En helig tystnad — helig, emedan den gällde att bevara ett under af den Allsmäktiges nåd — skulle ännu någon tid omgifva det räddade barnet, tilldess att hörselnerven gradvis och småningom lärt sig att utan ansträngning förmedla de nya intrycken. Duken bands åter med största omsorg för ljudets nyvaknade portar; den nyss så vanlottade flickan, som icke anade, att hon var återgifven åt mänskligheten, fördes med öm omvårdnad tillbaka till sitt rum, och de strängaste föreskrifter anbefalldes för hennes vidare behandling, när doktorn samma dag måste återvända till fälttjensten.

Doktor Ekströmer var fritänkare, han som andra; hans tidehvarf trodde på mänskligheten, men han kände sig stundom böjd att ännu därutöfver tro på en Gud.

— Vet ni hvad? sade han till Rebecka, när han efter en god middag åter gjorde sig redo att stiga i sadeln. — Vår Herre är sannerligen icke nogräknad om sina redskap, när han vill göra en god gärning. Jag ville ha gifvit min gulddosa för att de första ljud flickan fått höra varit en moders röst, en lärkas kvitter eller en trogen älskares glada förtjusning; och se, nu var gamle Ramströms miserabla flöjt och edra högst omusikaliska snyftningar det första hon hörde. Medgif, att det var skada. Men så är hela flickan i stället en fin romans. Det är rart, det där, i våra dagar, sedan herdinnorna upphört att valla får. För att i vår tid behålla en liten kvarlefva af verklig natur, måste man instängas i femton år, bevakas af en drake, kujoneras af en jätte och befrias af en trollkarl. Om det sen heller hjälper . . . Aj, för tusan, nu är det *jag* som vunnit Cecile Almskölds handske! Tackar ödmjukast; är det meningen att handen följer med handsken, cederar jag bonis . . . Adjö, madam, se väl om flickan! Stackars Göran . . . bedragen på allt . . . kanhända på lifvet!

Och doktorn red bort, gnolande på en munter visa, för att förskingra de sista tankarna på handskar och människoöden.

Dagarna gingo. Bevakningen drogs bort från gården, sedan man öfvertygat sig att kapten Mörk lyckats fly öfver gränsen till Ryssland. Rebecka blef ensam med sin skyddsling, Ramström och tjenarne. Regn och stormar förebådade hösten. Granarnas skuggor blefvo längre och tätare, vägarna i skogen alltmera sällan trampade af en

vandrares fot eller en ryttares hästhof. Det blef tyst och ensligt på Nattsjö gård.

Men tystnad och enslighet voro den moderliga natt, ur hvilken Vernas nya värld skulle klarna till dag. Den oväntade och underbara framgång, som krönt doktor Ekströmers kurmetod, hade ingifvit Rebecka en hög tanke om läkarekonsten. Ingen huskatt kunde mera troget bevaka ett råtthål, än Rebecka bevakade sin anförtrodda skatt. Föreskrifterna följdes punktligt. Hvarje dag aftogs öronbindeln och hvarje dag en kvart timme längre. Intet ord, endast sakta musik. Ramström tillkallades, stämde tigande cittran, knäppte en svag melodi och lät Verna upprepa den. Hennes förvåning var stor, när strängarna befunnos hafva en annan egenskap än blott den att darra; hennes glädje än större, när hon uppfattade melodin. Det var som om rosornas tysta musik, länge begrafven, men länge anad, med ens stigit fram ur de dolda djupen. Cittran lärde henne hvad hon dittills icke förstått, att man ej kunde se, ej lukta ljudet, att det måste förnimmas med ett härtills okändt organ. Hon behöfde tid att fatta en så sällsam upptäckt; hon jämförde, hon lyssnade, och hvarje dag medförde erfarenheter. Hon hörde ett väggur knäppa och kunde i timtal begrunda dess enformiga ljud. Bandhunden Caro kunde ej förmås att lyda polisordningen, han inkallades, tilläts att gläfsa med måtta, och Verna föreställde sig att det var detta man kallade *tala*. Katten i huset och korna vid hägnaden kunde lika litet dömas till en obrottslig tystnad. Verna föreställde sig att detta kallades *säga*.

Om några dagar fick hon åter besöka trädgården. Med bindeln för örat såg hon allt som förr och dock allt olika, ty hon visste nu, att bakom de yttre synliga föremålen fanns ett förunderligt lif, som kallades ljud. Bindeln

aftogs, och plötsligt sprang detta nya, okända lif fram ur tystnadens omhölje. Nu hörde hon bäcken sorla, träden susa, sparfvarna kvittra. Tranorna, som flyttade bort i kilformiga skaror, nedkastade till henne ljud från den toma höjden. Sjön, som brusade på afstånd, tycktes stänka ljud i den blå luften. Hon förskräcktes, hon visste icke hvarifrån alla dessa intryck träffade hennes öron. De kommo till henne så förvirrade, sammanblandade, dånande starka, de syntes henne så öfverväldigande, hemlighetsfulla och fruktansvärda, att hon ej kunde afvärja ett intryck af skrämsel. Hon begärde åter sin skyddande bindel och flydde bestört till den tysta kammaren.

Men redan andra gången, när Rebecka enligt föreskrift vågade samma försök, hade den stumma flickan öfvertygat sig att naturens nya röster icke voro fientliga mot hennes tillvaro, att de fastmer voro bundsförvanter och vänner. Hon fattade hastigt skillnaden mellan bäckens sorl och vindens susning i träden; hon lyssnade förgäfves efter en särskildt förnimbar röst från dessa rosor, hvilkas språk förut varit så vältaligt. Ack, de hade nu alla blommat ut, detta var orsaken till deras tystnad. Nästa vår, när deras älskade knoppar åter öppnade sin späda blomkalk mot ljuset, då skulle de tala, som förr. Hvilken väntan tilldess, hvilken glädje då!

Tala! Bed ett barn om mindre än två år tala, och det skall, som Verna, icke förstå hvad man fordrar af det. Engång öfverraskade hon sig själf, när hon varseblef sin mors porträtt, med det barnsliga ord, som hon så länge uttalat utan att höra det: *mamma!* Hon förskräcktes för dessa främmande ljud från sina egna läppar och vågade icke upprepa dem.

Men Vernas förståndsutveckling hade under den djupa tystnad, i hvilken hon lefvat, hunnit långt framom det

tvååriga barnets. Hon hade tänkt mycket, begrundat mycket, men på sitt eget sätt, med oklara och fantastiska föreställningar om många begrepp, hvilka vid hennes ålder längesedan äro bekanta och klara för alla andra. När därför Rebecka, allt enligt föreskrift, begynte efter en vecka tala till henne och förklara orden med teckenspråket, fattade hon med förvånande snabbhet ordens betydelse. Endast abstrakta begrepp, dem intet tecken förmådde göra begripliga, förblefvo ännu länge för henne en gåta. Där måste hon gissa sig fram med ofullkomliga likheter från bekanta föreställningar. *Gud* hade hon alltifrån barndomen betecknat med något mycket högt eller stort; *kärlek* med en utbredd famn; *evighet* med en cirkel; *tid* med att efterhärma pendelns svängningar; *frihet* med en fågels flygt, och så vidare. Lättare hade det varit för Verna att namngifva de få personer, af hvilka hon omgafs. En rynkning af ögonbrynen betecknade fadern, en hand på hjässan den skallige Ramström; ett pekfinger på kinden betydde Rebecka, som pryddes af en vårta på denna framstående del af sin person; en grimas angaf den snedmunte Mårten; en rörelse såsom när man mjölkar kor betecknade Rika, ladugårdsdejan, och hunden antyddes med att visa tänderna.

Hela detta än barnsliga, än sinnrika system af tecken skulle nu utbytas mot ord. Det var icke mer en skola för döfstumma, ty här tillkom det nya och rika hjälpmedlet af en återvunnen hörsel. Det var icke heller en missionsskola för vildar, ty här fanns ett färdigt förråd af utvecklade högre begrepp. Verna liknade en fånge, som från barndomen uppvuxit i ett trångt, ensligt fängelse och nu för första gången utsträckte sina domnade leder i den fria naturen, det brokiga människovimlet.

Det var ännu en lång och mödosam väg från det ord hon hörde, det begrepp hon förstod, till det ord som hon kunde uttala. Begreppet hade varit länge förberedt; icke så den tekniska skickligheten af läppar och tunga att frambringa artikulerade ljud. Det återstod, om icke hela den skala af öfningar och joller, som det tvååriga barnet genomgår, så likväl en sällsynt naiv rad af misslyckade försök, i synnerhet med konsonanterna. Hon blygdes för sin okunnighet, hon begynte i enrum, härmande Rebeckas uttal, sina första öfningar i den nya, svårlärda ljudskalan. Cittran lärde henne rytmen; ett musikaliskt gehör lät henne ana, att hennes lärarinna icke var ett fullgiltigt mönster i det vackra, det bildade uttalet. Hon var lärgirig, hon var tacksam, men ack, hvarför fanns han ej här, den underbart tjusande främling, som engång hade gråtit, när hon icke förstod honom?

---

17. Förbytta roller.

Det icke minst märkvärdiga, som tilldrog sig på Nattsjö, var Rebeckas förvandling. Hon uppfostrade ett barn till fullvuxen flicka, men detta barn uppfostrade lika mycket henne själf. Den gamla häftiga, kantiga, stundom rasande draken, sådan vi först lärt känna detta kapten Mörks motvilliga redskap och hans olyckliga dotters fångvakterska, hade ombytt natur. Det var som om händelserna, slag på slag, hade uthamrat detta hårda, hvassa järn till en mjuk stålfjäder, som väl ännu någon gång kunde återtaga sin oböjliga hårdhet, men föredrog att smidigt böja sig kring en värnlös varelse och blifva dess skydd. Hon hade mottagit ett olyckans, ett eländets barn och älskat det redan då, älskat det äfven i vredens utbrott. Nu omskapades inför hennes ögon denna fattiga fånge till ett Guds under af förr okänd fägring; Verna slafvinnan förbyttes med hvarje dag mer till Verna våren, och den forna draken blef hennes lydiga tjenarinna.

Solen sken klar och en mild höstvind drog genom de gulnade löfven, när dessa två, lärarinnan och lärjungen, en dag i medlet af September åter befunno sig i den ensliga trädgården. Rebecka hade nedplockat äpplen

och päron; Verna, denna gång utan bindel, hade uppsamlat en del af de frukter som fallit till marken. Gång efter gång afbröt hon sitt arbete för att lyssna på naturens röster omkring henne. Hon kunde ej lösslita sig från den föreställningen, att rosorna dock engång skulle tala, när våren kom. Hvarför var det så långt till våren?

— Barn — sade Rebecka, alltjämt förklarande sina ord med tecken, och hon uttalade detta *barn*, såsom skulle hon sagt: eders kungliga höghet! — förstår du nu hvad du härtills saknat? Förstår du nu, att du *hör?*

— Ja, tecknade Verna, nu förstår jag det. Nu vet jag hvarför han grät.

— Tänker du ännu på den unga karlen, som var här vid rosentiden?

— Vid rosentiden? Ja.

— Man skall icke tänka på unge krigsmän. De komma och gå, säga mycket och glömma fort. Det har aldrig varit lyckligt för din släkt, att tänka på krigsmän.

— Han spelade, han sjöng och jag kunde ej höra honom. Han sade mig de skönaste ord, och jag förstod honom icke. Jag var mycket olycklig då, och jag visste det icke.

— Du såg på hans läppar?

— Jag förstod icke allt. Han sade så mycket, som du aldrig sagt!

— Tänk ej mera på honom. Du minns huru din far blef utom sig den morgonen. Den unge karlen liknade en man, som var hans dödsfiende. Nej, tänk ej på honom, han kommer aldrig tillbaka.

— Han kommer nog.

Rebecka kände en flyktig ansats af draklynnet, men lugnade sig och fann rådligast att åter afbryta ett farligt ämne.

— Kom, sade hon, blåsten är kylig; vi få ej stanna längre här ute.

Vid det att de gingo, visade sig den numera ytterst sällsynta anblicken af fyra ryttare, hvilka varsamt närmade sig på gångstigen från skogen. Det var dragoner; den första naturliga tanken var att bevakningen återvände. Men snart upptäcktes att ryttarne medförde en sårad med ombundet hufvud.

De höllo stilla vid porten och utsände en parlamentär för att fråga om kapten Mörk var hemma. Vid det nekande svaret begärdes höfligt inträde. Man vågade icke vägra, man hade lärt sig respekt för dragoner.

Rebecka och Verna stodo vid trappan, när två af de nykomne närmade sig till fots. Knappt blef Verna dem varse, innan hennes kinder öfvergötos af rodnad, hon tog några steg framåt, stannade förvirrad och blef stående som en bildstod. Främlingen med det ombundna hufvudet skyndade fram, omfamnade henne och kysste henne på pannan. Hans följeslagare räckte handen åt hushållerskan med en uppsyn midtemellan god dag och vet hut.

— Icke hade vi mycket att tacka för sist, utlät sig denne gamle ohyflade krigare med en trumpen grimas. — Löjtnanten ville hit; jag fick följa i släptåg.

Hade Rebecka varit samma drake som för tre månader sedan, skulle hon icke stått så svarslös som hon nu stod. Hade hon blott igenkänt röfvaren från rian, skulle hon frestats att åter tillställa ett vargskall. Men hon hade på samma gång igenkänt den yngling, hvars anblick en junimorgon slog henne med häpnad, och hon skyndade utan invändning, dragande Verna med sig, att iordningställa ett rum åt de oväntade gästerne.

— Hvila dig, Göran! sade Jack Peura, pekande på bädden, när de införts uti kaptenens toma bostad, ty på Nattsjö fanns intet gästrum.

Och Göran Ros behöfde hvila efter den ansträngande ridten. Han var endast skuggan af sig själf för två månader sedan, blek, aftärd, stapplande, hufvudet tungt, händerna darrande, blicken glanslös. Man uppstår icke med röda kinder ur en till hälften igenmyllad graf. Sådant är kriget, alltid en Moloch. Kaipiais hade tagit hans ungdoms blomma.

Han hade sofvit en timme, när han, stärkt af hvilan, uppstod, gick till Vernas rum och fann henne ensam. Hvilket olika möte nu och en morgon i Juni! Det var åskväder då, men sol bakom molnen, sol i två unga hjärtan. Nu var höst ute, höst i ett hjärta om tjugu år.

Hon hörde hans steg i trappan, hon gick till hans möte med utbredd famn, men när hon såg honom afklädd den resdräkt, som dolt hans gestalt vid ankomsten, tog hon ett steg tillbaka, hennes kinder bleknade, hennes utbredda armar sänktes. Han fattade hennes hand, kysste den stum och skref på ett pappersblad följande ord:

»Nu dela vi samma lott. Jag hör lika litet som du. Älskade syster, jag är din bror.»

Han visste ej, att deras lott blifvit så oväntadt ombytt. Nu saknade han hvad hon hade återfått.

Verna tog papperet, rodnade och bleknade åter. Hon kunde ej läsa det, hade aldrig skrifvit, aldrig fått något bref. Hon såg frågande på honom, såg åter på bladet och åter på honom. De förstodo icke hvarandra och betraktade hvarandra under förvånad tystnad.

Snart voro dock Vernas händer i liflig rörelse. Hon frågade honom med sitt teckenspråk hvarför han ej talade till henne och berättade med glädjestrålande ögon, att

hon nu kunde höra honom. Dessa tecken voro för honom ofattliga, men han gissade, att de innehöllo en fråga. I stället för svar pekade han på sitt ombundna hufvud och sina öron. Verna var van att tyda tecken, hon förstod den sorgliga sanningen, och nu var det hennes ögon som fuktades — nu var det hon som grät samma deltagande tårar öfver en stor olycka, hvilka denne yngling engång hade gråtit öfver en vanlottad flicka.

Men hon grät icke länge. En ny tanke upprann i hennes lifliga själ. Hon aftorkade tårarna, hennes drag strålade af ömhet, hon fattade hans hand och uttalade det ord, som engång hade så djupt rört honom:

— *Bror!*

Han läste det på hennes läppar och nickade varmt, såsom ville han säga: ja, ja, du har rätt, jag är din bror.

Hon såg att det gladde honom, men det var icke tillräckligt, hon ville säga någonting mer. När då alla hennes tecken förblefvo oförstådda, nödgades hon, blyg och tvekande, anlita sin nya konst att tala, lade sin arm kring hans hals, lutade sitt hufvud emot hans axel, såg honom klart i ögonen och sade:

— *Jag älskar dig!*

Det var de första ord, utom barnjollret, som Verna talat till någon dödlig varelse. Doktor Ekströmers önskan hade blifvit uppfylld på ett sätt som han icke förutsett. Sorgens och olyckans barn hade icke fått *höra* de första orden från älskade läppar, men hon hade *talat* dem till en hjärtevän.

Det var någonting i situationen och någonting i denna oskyldiga bekännelse, som påminde Göran om deras förra möte vid åskvädret. Han förstod henne, såsom hon då förstått honom. Han såg läpparnas rörelse, men det föll honom icke in att hon talade. Han trodde

att den stumma biktade för den döfve sitt hjärta, och det var nog för honom.

För Verna var det ej nog. För att kunna älska henne tillbaka, måste han veta, att hon icke mer var den förra beklagansvärda, vanlottade, som blott kunde göra anspråk på hans medlidande. Han måste veta, att hon var, eller skulle blifva hans jämlike, hvilken han kunde anförtro allt och som kunde besvara förtroendet. Men huru underrätta honom därom?

Hon fattade cittran och spelade en melodi. Han såg det med nöje, men utan förvåning. Hon hade ju spelat förr, och han hörde icke nu, att cittran var stämd.

När detta misslyckades, företog sig Verna det djärfva försöket att sjunga. Det lyckades icke bättre; han hörde det icke.

Hon måste åter pröfva den ovana talekonsten. Hon fattade båda hans händer, där han satt bredvid henne på soffan, och begynte en af dessa barnsliga talöfningar, hvilka hon dittills vågat endast när ingen hörde henne. Hon sade till honom med ett naivt bemödande att besegra de motsträfviga konsonanterna:

— Jag älskar dig (dessa ord gingo förträffligt, men de följande stretade mot). Jag . . . vill . . . du . . . älska . . . mig . . . Jag . . . vill . . . du . . . beskydda . . . mig. Jag vill . . . du blifva . . . frisk . . . Gud . . . göra dig . . . frisk . . . Du lycklig . . . Verna lycklig.

Det var en skön älfva, som första gången stammade människors språk. Hvad hade icke Göran Ros velat gifva för att höra dessa ord, hvilkas mening han gissat af den strålande blicken och de rodnande kinderna! Han hörde dem icke, men han varseblef nu, att hans stumma fé kunde tala. Öfverraskad, hänryckt ända till tårar, följde han dessa hulda läppars rörelser, glömmande

sin egen olycka i glädjen att se en så älsklig varelse återgifven åt mänskligheten.

Detta egendomliga samtal stördes af Rebecka, som kom att tillsäga om middagsmåltiden. De vandrande riddarne skulle icke denna gång fasta på Nattsjö.

Vernas drake hade ett godt minne och nöjde sig med ett par kärfva ord. Om den unge herrn glömde att han själf var sjuk, borde han icke glömma, att dottern i huset var under sträng läkarevård.

Göran samlade sina tankar, uppstod, trädde fram till den fordom så fruktansvärda draken, blottade högra armen och visade en röd strimma tätt under armbågen.

— Skall jag omlägga förbandet? frågade Rebecka, troende att det gällde en halfläkt blessyr.

— Dammen var djup och gossen liten, svarade Göran.

Han talade styft och ogärna, men han talade dock.

Den gamla kvinnan stirrade på armen, betraktade ynglingen, sökte bekanta drag och tvekade en stund i obeskriflig förlägenhet. Ändtligen kunde hon icke tvifla mer, och hennes känslor gåfvo sig luft på ett sätt, som åter påminde om draklynnet.

— Men det är ju han! utbrast hon. Det är ju vår egen Georg, vår kära lilla beskedliga Georg! Hvar hade jag mina ögon? — Hvarpå hon i vild förtjusning slöt honom i sina armar och nästan kväfde honom med sina kyssar.

Jack inträdde och stannade som en förvånad åskådare af detta uppträde.

— Nej, hör nu, madam — morrade han i den förlåtliga tron att hans gamla motståndarinna antingen i sin tur blifvit galen i detta galna hus, eller hade något ondt anslag i sinnet — hvad tager ni er för? Skäms ni icke

att bete er så oblygt mot kronans officer? Ser ni icke att han är blesserad?

— Är han blesserad? Vår Georg, är han sjuk? Håll er mun, jag förstår mig på sådant, vi skola göra honom frisk igen, vi ha funnit råd för värre saker än så. Ja, se huru blek han är, den stackars gossen! Georg skall på ögonblicket lägga sig: jag skall se om det kära sjuka hufvudet. Nej, icke i .kaptens rum; skulle jag lägga min egen gosse i det otäcka mörka rummet, där själfva stolarna äro från vettet! Här skall han lägga sig, här är ljust och godt, här blir han frisk. Verna flyttar till mig. Så... lägg dig på soffan, allrakäraste gossen min! Du skall snart blifva karl igen. Vi vänta ju hvar stund doktor Ekströmer.

— Lika gärna kan ni skrika åt väggen, morrade Jack. Han hör icke ett ord.

— Hör han icke? Hvad pratar ni? Georg har öron så att han kunde höra gräset växa. Jag må väl veta hvem af dem Gud straffat med sådant, och det är allt åter på rätt. Har du icke märkt något förunderligt, Georg? Verna hör!

— Men *han* hör icke mer! tecknade Verna.

— Hvad för något? Är det så illa med det stackars sjuka hufvudet? Nå, det går om, det är ingenting, det är en fluss. Lägg dig, Georg!

— Jag menar ni kunde bjuda honom något att äta, återtog kornetten, som icke var sinnad att denna gång afstå från sina berättigade anspråk på husets gästfrihet.

— Gå ni, och bruka munnen till något nyttigare, än att stå här och morra. Bordet är dukadt där nere, edra karlar få gröt i köket. Jag skall sörja för hönssoppa hit upp åt Georg.

Föremålet för dessa välvilliga omsorger lät behandla sig som ett barn. Han var utmattad och svag, men ett lyckligt smålöje röjde hans tacksamhet att för första gången hafva återfunnit ett hem, en syster, en tillgifven, vårdande kvinnlig hand. Jack kände att han fått två rivaler, hvilket icke bidrog att förbättra hans dåliga lynne.

På aftonen anlände doktor Ekströmer och fann två patienter, i stället för en. Resultatet af hans undersökningar skola vi snart erfara.

---

18. Lille Georg.

Hvad nu flickan angår — utlät sig den lärde doktorn följande morgon i ett förtroligt meddelande med Rebecka — är jag nöjd med behandlingen. Jag gratulerar er, min bästa madam. Näst edra kycklingar har ni aldrig lyckats så väl i att uppfostra embryoner till folk. Hon hör och skall höra, det är påtagligt, och taleförmågan infinner sig genom öfning. Ni förstår, att en tunga som tigit i femton år icke kan i flygande rappet berömma sig af en så afundsvärd rörlighet som er egen. Men det går framåt, jag har låtit henne stafva för mig en vers af Kellgren. Ännu fem eller sex veckor framåt måste öronen aktas för blåst och skarpa, skrällande ljud; sedan kan ni profva henne med att låta henne åhöra en träta mellan er och Ramström, och står hon ut därmed, kan ni tryggt låta affyra en kanon utanför trädgårdsmuren. Förutsatt nämligen, att er högst respektable och konfyse husbonde icke tager sig det orådet för att återvända till Nattsjö. Har ni hört något af honom?

— Han har skrifvit till Ramström och befallt honom föra Verna till Petersburg, när hon blir frisk.

— Har han det? Hm... kanske vi vänta litet med resan. Lyckligtvis ha vi krig, och det gör mig ondt

att er husbonde är anklagad för fula saker i hofrätten. Nattsjö gård står på spel.

— Måste vi flytta? frågade Rebecka häpen.

— Var obekymrad tillsvidare; trassliga härfvor äro icke så snart utredda. Hvad nu angår Göran Ros... Men det är ju alldeles befängdt, att en så gladlynt och klok pojke kan vara son till en... ja, ursäkta mig, till ett så sprittgalet nattspöke, som er kapten! Är ni säker därpå?

— Så sägs det.

— Sägs det, hvaba? Nå, det skola vi sedan bena vidare ut; det är en gåta för vetenskapen och allt mänskligt förnuft. Nu vill jag säga er, att ni får en svårare kasus under er behandling, än flickan. Mindre sällsynt, det medgifves, men tusan så komplicerad.

— Hvad är det annat än en fluss? Han har sofvit i dragiga rum med fuktiga sängkläder.

— Pass, min gumma, nej, det är en annan knut på den tråden. Han blef sårad vid Kaipiais. Käck var han alltid, men där var han rosenrasande. Att rida emot en kanon och få den affyrad mot sig så godt som midt i flinten, på tjugu stegs afstånd.

— Hvad säger doktorn!

— Och sedan blifva lefvande begrafven... men det var en småsak. Kanoner, min bästa madam, ha den infama vanan att taga armar och ben af folk, ifall de ej råka taga hufvudet, eller stycka sin man i två delar. Det är det vanliga, jag känner det där. Men understundom händer, att en sådan oförskämd best som en kanonkula råkar passera ett stycke på sidan om det där hufvudet, som hon ämnade snyta af... tolf tum, sex tum, tre tum på sidan, allt hur det faller sig. Ni förstår, att i sådant fall lämnar hon hufvudet kvar på kroppen, men sedan är det ej heller mycket värdt. Det finns någonting som

kallas lufttryck, till exempel när man blir döf af en åskknall...

— Och Georg skulle...

— Jaså, ni kallar honom Georg? Gärna för mig. Frågan är, om det ej varit bättre för den präktige gossen, att kulan gått tre tum närmare och tagit hans ärliga hufvud. Nu lämnade hon det i behåll, men så massakreradt af lufttrycket, att en ljungeld skulle varit mera barmhärtig. Sådant kallar man kontusion. Man kan stupa där man står af en kontusion, men man kan också behålla en rest af lifshanken och dragas ur grafven döf eller fånig för hela sin tid. Det vore för märkvärdigt, om fädernearfvet skulle på detta sätt gå igen.

Rebecka vred händerna af förfäran. Hennes Georg, hennes vackra, glada, lilla Georg, som hon engång räddat från dammen och nu skulle återse förlorad för mänskligheten, just när hon återvunnit åt lifvet sitt andra hjärtebarn!

Den godhjärtade doktorn kände sig rörd.

— Hvad är det värdt att lipa? återtog han. Jag har sett två sådana fall i min praktik. Det ena var korporal Långström i pommerska kriget; han kom på dårhus. Det andra var n:o 14 Lax vid åbolänningarne, han låg ett halft år konfys, och sedan blef karlen kry igen. Alltså minus ett och plus ett, en marschorder och en kontraorder. Kanske har ni hört talas om Döbeln, Georg Carl. Han fick pannan bräckt af en gevärskula vid Porrassalmi. Trösta er, det blir karl af Döbeln, det kan också blifva karl af er Georg. Sådant händer. Jag börjar märka Guds finger midtibland våra dårskaper. Hvarför skulle Pumponius stöfla fram på sandmon vid Kaipiais just i det ögonblick man höll på att mylla ned pojken? Hvem skickade dit ett sådant tjurhufvud, som icke tog någon reson, fastän alla förklarade uslingen död?

Nej vars, den Rosen skall ännu se fjärlar i världen. Två månader låg han knäckt i ett torp därborta, och hade jag vetat det, vore han kanske bra nu. Pultronius trodde sig göra väl, när han anlitade kloka käringar... ni ser hvad *de* duga till. Gjordt som gjordt. Gossen ville hit, vi skola nu börja vår andra kur. Kalla omslag, blodiglar, hvila och lugn, se där hvad patienten behöfver. Intet pip! Flickan får hjälpa er, under förbehåll att han ej blir kär i henne, det gör feber i blodet... Ah, jag minns, hon är ju hans syster!

Rebecka suckade.

— Madam, sade doktorn, jag finner mig befogad att kalla er en ganska förståndig människa. Ni har skött min första patient på Nattsjö med en skicklighet som skulle göra er förtjent af kronans medalj. Ni har förstått att kujonera en galen husbonde på ett sätt som gör heder åt er tunga och edra näfvar. Ni tillreder obestridligt utmärkta frukostar, och edra kycklingar äro upphöjda öfver allt beröm. Men med allt detta måste jag erinra er, att man icke får vända sig till en läkare med halfkvädna visor. En läkare måste veta hela sanningen, och ni torde hafva den godheten säga mig hvad ni menar med edra orakelspråk och edra jämrande pustar.

— Hvad skulle jag mena? upprepade hushållerskan.

— Jo, först lät ni förstå, att det inte vore så visst, att Göran Ros är son till kaptenen. Och när jag hoppas, att han icke skall blifva kär i sin syster, pustar ni som en smidebälg. Vill ni, eller vill ni icke se gossen frisk?

— Käre herr doktor, hvad skulle jag högre önska?

— Nå, ut med sanningen då! Tror ni att jag låter leka blindbock med mig?

— Men ni vet ju redan huru det var, invände Rebecka motvilligt.

— Ni har berättat mig, att kapten Mörk, eller hvad han må heta, hade två barn med sin hustru Teresia Balbi, operasångerskan. Om Georg var det ena barnet och Verna det andra, måste de ju vara syskon.

— Så var det . . . nej, icke alldeles så. Teresia hade en syster vid namn Antonia. Hon dansade i teatern, och det ansågs för värre än sjunga. Jag minns ej huru det kallades.

— Vid baletten. Fortfar!

— När Sundhagen icke fick Teresia, gifte han sig med Antonia. Det var en sommar, jag hade nyss kommit i tjenst hos kapten. Han var borta utrikes, men kunde för vissa orsaker ej föra sin hustru med sig. Vid samma tid var Sundhagen ute med flottan. Antonia bodde på söder och hade knappt; Teresia hade fem vackra rum i ett stort hus vid Regeringsgatan. Teresia sade till sin syster: det är så och så med oss, du kan flytta till mig, medan våra män äro borta.

— Vill ni vara så god och uttrycka er litet kortare.

— Nå ja, Antonia flyttade till oss i rummet bredvid sin syster; de sjöngo och dansade, som deras sed var, tilldess att de båda blefvo sjuka på samma dag. Klockan fyra på morgonen anlände en liten flicka till fru Teresia. Nå, sade jag till fru Bredström, som skötte båda systrarna, nu ville jag icke vara i min frus ställe. För hvad då? sade hon. För att kapten har väntat en pojke, sade jag, och han är i stånd att slå ihjäl moder och barn. Är det ej annat? sade Bredströmskan . . .

— Litet kortare, om jag får be.

— Den som vill veta något får gifva sig tålamod. Är det ej annat, sade Bredströmskan, så kunna vi byta. Här i rummet bredvid skriker en duktig pojke. Pojke eller flicka, det kommer på ett ut för Sundhagens, det

angår ingen, båda mödrarna äro så sjuka, att de ej veta om Stockholm sjunker i Saltsjön.

— Och ni bytte?

— Vi bytte. Litet måste man gripa in i vår Herres kugghjul. Hade det varit bättre, att kapten kastat flickan i strömmen?

— Hm... Och gossen hade en röd strimma under högra armbågen?

— Ja. I början liknade han sin mor, men vid tredje eller fjärde året begynte han likna sin far, och det tilltog med åren. Det kunde kapten för sin död ej fördraga. Han hatade lille Georg.

— Hvad blef det af flickebarnet?

— Hur skall jag veta det? Hon döptes till Helga, Sundhagen kom på förfall, hans hustru dog. Alltid fanns någon som förbarmade sig öfver barnet. Två år därefter föddes Verna. Så var det, nu vet ni allt. Ni må taga det på ert samvete att det blifvit sagdt, som bäst varit osagdt.

— Låt det också tillsvidare vara osagdt för alla andra. Och skyll icke mig för att ni velat vara visare än vår Herre. Var det klokt, tycker ni, att kasta ut i världen er husbondes rätta barn och upptaga ett annat, som stiftade ofrid i huset? Var det vist att, till följd af allt detta, utkasta er lille Georg på gatan i Helsingfors?

— Fadern skulle ha dödat honom.

— Ja, för ert bytes skull. Två rätta systrar i huset skulle ha gjort fadern tam, varit moderns tröst och stöd. Gå åt skogen med edra käringkurer! En galen far, en ihjälskjuten mor, två öfvergifna barn, trassel, falskhet, brott, sorger och olyckor, se där er vishet, som gripit in i försynens kugghjul! Uppfostra ni kycklingar, det är ert kall, men akta er att vilja förändra människoöden!

Och doktorn gick förgrymmad till sina patienter, medan den gamla hushållerskan, nedslagen, förkrossad, gick att tillreda hönssoppa åt sin lille Georg.

*

Landkriget fördes under Augusti och September månader 1789 med samma svaga, spridda, resultatlösa marscher vid gränserna, som förut. Den 24 Augusti angreps svenska skärgårdsflottan under amiral Ehrensvärd af en öfverlägsen fientlig flotta vid Svensksund. Det första anfallet afslogs segerrikt, Ehrensvärd, hotad af fiendens hufvudstyrka, ville draga sig tillbaka med de tagna priserna, men konungen, som från Kotkas stränder bevittnat segern, befallde honom upptaga striden äfven mot hufvudstyrkan. Följden blef ett nederlag, och Ehrensvärd prisade sig lycklig att den 25 Augusti kunna rädda en svag återstod af sin slagna flotta till Svartholm.

Hela Oktober månad förblefvo de stridande arméerna stilla i sina läger och gingo därpå i vinterkvarter. Doktor Ekströmer lyckades nu erhålla permission, för att odelad kunna egna sig åt sina patienter på Nattsjö. Jack och hans dragoner voro längesedan borta i tjenstgöring.

De tjugu årens ungdomskraft stred en hård kamp mot följderna af kanonkulan. Den bleka höstsolen såg in genom rutorna på en slagen yngling, som dag efter dag, vecka efter vecka icke förbättrades, snarare blef alltmera kraftlös och tung i sitt sjuka hufvud. Han vårdades i Vernas rum, talade icke mer och tynade medvetslös bort. Allt i denna lilla förtjusande bostad måste nu vara ljudlöst tyst; icke ett steg fick höras mot mattorna, icke en regnskur smattra mot fönstren, icke en kvarlefvande fluga surra mot sänggardinen. Det var en nästan hopplös, men icke fruktlös tystnad, ty under dessa

tålmodiga omsorger utvecklade sig Vernas nya blomstrande ungdom, likasom för att trotsa förvissningen ute och förhärjelsen inne. Ur detta barns knopp uppväxte hastigt en god, en älskande och försakande kvinna. Hon ensam hoppades, när läkaren själf begynte förtvifla. Hon var lugn och glad, en solstråle i hösten, vårlig och varm, som hennes rosor i Juli. Under förväntan på den lyckliga dag, när hon skulle få glädja den älskade brodern med att vara hans jämlike, begagnade hon hvarje ledighet från sitt kall som sjukvårderska till att öfva sig i talets försummade konst, lära sig skrifva och inhämta de kunskaper, hvilka hon saknade. Doktor Ekströmer var hennes skicklige lärare, han hade nu god tid, han hade alltmera fattat en faderlig vänskap för detta barn och tillbragte som informator sina angenämaste stunder i nedra våningens sal, där man fritt vågade tala högt och ännu kunde skämta. Det enda som bekymrade honom var, att hans lärjunge förblef så okunnig i det lärda språket. Räknekonst, historia och geografi voro beklagligen de först nödvändiga; citaterna ur Cicero, Livius och Tibullus måste tillsvidare förblifva utom horisonten på Nattsjö.

Man hade hunnit till första dagarna i November, när Rebecka, som vanligt, en morgon lade det kylande omslaget kring sin lille Georgs blytunga hufvud och vinkade doktorn att närma sig bädden. Han kom och fann till sin förvåning en hvass upphöjning i huden bakom patientens vänstra öra. Han undersökte varsamt detta sällsamma föremål, och två minuter därefter hade han utdragit en liten skarpkantad järnspillra, som suppurerat ut från hufvudet. Han betraktade med yttersta noggrannhet än stället, än järnstycket; hans förundran växte med hvarje ögonblick. Rebecka tyckte sig märka att han skiftade färg.

— Hvad är det? hviskade hon.

— Hvad det är? upprepade doktorn tankspridd med sin vanliga röst. — Kalla hit Verna!

— Dör han?

— Dumheter! Kalla hit flickan!

Verna tillkallades och afbidade, liksom Rebecka, i andlös häpnad underrättelsen att allt vore slut.

— Barn — sade doktor Ekströmer, denna gång med en grimas, som skulle dölja hans rörelse, men som icke förmådde hindra en högst ovan och för läkareyrket högst opassande tår att pärla fram ur hans ögonvinkel — barn, omfamna din bror! Han är räddad!

---

19. Nattsjö och Salmela.

Doktor Ekströmer fann järnspillran i den unge krigarens hufvud så märkvärdig, att han därom insände en lärd afhandling till svenska läkaresällskapet. Han trodde sig, på grund af förloppet, böra antaga en dubbel orsak: först kontusionen af en kanonkula, hvilken på mycket nära håll passerat förbi den sårades vänstra öra och åstadkommit en paralysi, en förlamning af stora hjärnan; därnäst och samtidigt springandet af en granat, hvaraf en fin spillra inträngt i nedra vänstra fliken af lilla hjärnan och där förorsakat en inflammation, som hindrade all förbättring och ofelbart haft en dödlig påföljd, därest densamma icke genom naturens egen kraftiga reaktion blifvit aflägsnad och slutligen framträngt genom den yttre huden. Kanske böra vi här tillägga, att denna förklaring icke af andra kirurger ansågs fullt tillfredsställande och föranledde en hvass kritik, som gaf den gode doktorn mycket hufvudbry. Herrar yrkesbröder antogo med den envishet, hvilken i sådana lärda strider endast är världsbekant, hela kanonkulan som en myt och granatskärfvan såsom den enda lifsfarliga blessyren, hvarom beklagligen herr doktorn så länge sväfvat i okunnighet. Hvaraf motståndarne ledde sig till den förnärmande

slutsats, att herr doktorns behandling, enligt alla konstens regler, bort medföra döden, därest icke den moderliga naturen fått det infallet att rädda patienten *oaktadt* läkarevården.

Huru nu därmed förhållit sig, må de lärde afgöra. Visst är, att de lyckliga följderna af järnspillrans aflägsnande visade sig hastigare än ens läkaren vågat hoppas. Redan samma dag befann sig den sårade märkbart bättre och kunde tala; om mindre än en vecka hade han återfått hörseln, utom att vänstra örat förblef något lomhördt. Snart försvann den olidliga tyngden i hufvudet, och i slutet af November var den sårade så återställd, att han ville anmäla sig som frisk. Detta djärfva beslut strandade mot doktorns bestämda vägran; men emedan man fått tidigt slädföre och Ekströmer måste återvända till sin tjenstgöring vid fälthospitalet, beslöts att Göran Ros skulle åtfölja honom på en rekreationsresa till Artsjö.

Dessa höstmörka dagar i November voro lyckliga, ljusa dagar på Nattsjö gård. Den ene af dess älsklingar uppblomstrade ur förvissningen till ny lifskraft; den andra utvecklade sig med hvarje dag mer till en rosornas syster. Båda de nyss till tystnad och teckenspråk dömda unga fingo den efterlängtade glädjen att kunna som fria varelser meddela sig med hvarandra. Verna tröttnade icke att lysa med sin ovana talekonst; Göran återfick en del af sin forna munterhet vid de befängda misstag om ordens betydelse och uttal, hvilka en så ny talarinna ej kunde undvika. Det var en språksamhet som kom själfva Rebeckas talföra tunga att tystna, och när doktorn inföll med sin latin och Ramström med sin flöjt, tycktes den nyss så ljudlösa tystnaden på Nattsjö hafva slagit om till det bullersamma sorlet hos en skara stojande barn.

De lyckliga som aldrig saknat hörsel och talförmåga, huru litet ana de *deras* öde, hvilka skickelsen förnekat själens portar och strömmande floder mot den omgifvande världen! Ensliga, stumma, gå dessa sorgens barn sitt lif igenom som främlingar på jorden. Rundtomkring dem herskar den eviga tystnaden; likgiltiga eller häpna, vanka de fram i en värld af skuggor, och människorna gå dem hemlighetsfulla, obegripliga, känslolösa förbi. De sluta sig inom sig själfva, de hafva ej annat val, men den längtande själen sträcker sin famn mot lifvet och skapar sig där en drömvärld af föreställningar om hvad de möta men icke fatta, ana men icke begripa. Syn, lukt, smak och känsel äro skärpta till en otrolig finhet; de äro insekternas spröten, hvarmed de stumma trefva sig fram i världen, men om ljud, ton, tal hafva de ingen erfarenhet. Franzén har lyckönskat den döfve att undgå så många onyttiga ord, så mycken smädelse, förtal och dårskap i världen. Ack, skalden har glömt, att musikens världsspråk, och mer än så, att den ljufva rösten af en moder, ett barn, den outsägligt skiftande, uttrycksfulla tonskalan i en älskad varelses ömma tilltal aldrig vibrera i den döfves stängda öra. Endast det hinduiska helgonet på sin pelare vågar prisa den fattiga lyckan att vara kastad tillbaka uteslutande på sig själf. Rikare och mera mänsklig är lyckan att kunna dela andras fröjder och sorger; rikast af allt att kunna bortgifva sig själf för det man i världen vet bäst.

Åter, när denna järnhårda, obevekliga mur sjunker bort, hvilken så länge rest sig mellan hans och andras tillvaro, mellan aningarnas tysta värld inom honom och det högröstade yttre lif, som härtills brusat okändt förbi honom med sina välljud och sina missljud — hvilket uppvaknande! Fri går han ut ur fängelset och undrar

huru han kunnat lefva så länge i dess instängda luft. Än en gång öppnar han sin länge försmådda famn; världen faller honom om halsen, människorna erkänna honom för sin jämlike. Han öfverskattar sin lycka, såsom vore hon allt, då hon likväl är blott en del af hans medborgarerätt i mänskligheten. Han är tiggaren, som gick mätt från den gifmildes bord, men frös, fann en tröja på vägen och ansåg sig rik.

Sådant var det förhänge för en ny framtid, som nu upprullades för de unga på Nattsjö gård. Skillnaden var, att Verna slafvinnan, som blifvit Verna våren, var ett naturbarn, som trodde på lifvet, medan Göran Ros icke mera trodde därpå. Midti det lekande skämtet föll han stundom i djupa tankar. Han kände, att han icke mer var som förr, och han visste ej hvarför.

Den uppmärksamme läkaren tyckte ej om dessa förströdda tankar. Patientens hjärna hade varit för starkt angripen för att så snart kunna återtaga sin normala verksamhet; man måste söka någon omväxling i det enformiga lifvet på en gård i skogen.

Herrarne reste till Artsjö för att besöka Görans barndomshem i Salmela gård. Det var en klar och frostig decemberdag, söndag. Folket hade nyss kommit från kyrkan och spridde sig öfver nejden, somliga åkande eller gående långs vägen, andra ilande på skidor öfver sjöarnas is. Middagsbordet stod åter tillredt i stugan; de resande inbjödos att taga plats vid måltiden. Göran hade nöjet att presentera sin läkare.

Han hade nämnt de närvarande vid deras välkända namn, då han varseblef en okänd, till utseendet mycket gammal man, hälften herre, hälften bonde, ytterst blek, med insjunkna ögon, stapplande steg och förfallet ut-

seende, intaga den plats, där karolinen Posti förr var självskrifven gäst.

— Hvar är Posti? frågade Göran.

— Där, hvarest stridens vagnar krossas och allt blodigt örlig i eld uppbrännes, svarade riksdagsmannen. Han gick för tre veckor sedan att möta kung Carl i himmelrike.

— Låt oss skyllra gevär! suckade Göran. De sista lederna från kung Carls dagar marschera af till vinterkvarteret.

— Posti var länge marschfärdig. Den nya tiden var honom för mjuk. Han fann ej mer en dragon, hvilken, som han i unga dagar, kunde lyfta sin häst öfver stenmuren. Men — fortfor värden lugnt — på hans plats är här en som Yrjö ej lärer känna. Det är min äldste son Sundhagen.

— Sundhagen! upprepade Göran och doktor Ekströmer på samma gång.

— Thomas Sundhagen, före detta kaptenlöjtnant vid kunglig majestäts örlogsflotta. Han har bott två år i gården, fastän omständigheter och sjukdom hindrat honom att förrän nu visa sig med oss andra.

— Fägnar mig att göra herrarnes bekantskap, sade den nye gästen med darrande röst. Det var rösten från en ruin, men ruinen af en gentleman.

— Thomas har slitit ondt i tjensten, återtog fadern, likasom för att mildra intrycket af detta lefvande spöke. — Betrakta honom, Yrjö. Sådan du nu är, sådan var engång han. Mor påstår, att du är upp i dagen Thomas för trettio år sedan.

Göran ryste och vände sig till riksdagsmannen med en fråga om nyheter från kriget.

— Hvad skulle det vara? blef svaret. Konungarnes konung regerar nu öfver land och vatten. De döde begrafvas, de sårade läkas, soldaten hvilar, bonden tröskar, skeppen iståndsättas efter Svensksund, krut tillverkas, kanoner borras, för att nästa år anskaffa nya döda och nya sårade. Jag kom i går från Anjala. Där talade man om kapten Mörk.

— Hvad är det om honom?

— Natten mot i förrgår märkte vakten vid Anjala gård en karl, som ville smyga sig öfver från ryska sidan. Man skall vara Mörk, för att i denna årstid rida nattetid öfver isen nedanför fallet.

— Hvad säger ni?

— Vakten gaf eld och träffade karlen i benen. Det var öfverflödigt. Isen brast, häst och karl bortfördes af floden. I går på morgonen fann man dem i öppna strömmen vid Muhniemi [1].

— Kapten Mörk?

— Ja kapten Mörk. Hvad ville han här? Han var ju i säkerhet; kungens fiskaler ha intet att säga på ryska sidan.

Göran och doktorn växlade en blick. De förstodo hvarför den olycklige funnit döden. Han hade ej kunnat motstå sin längtan efter denna dotter, hvilken han misshandlat så grymt, men hvilken han älskade med den mest själfviska faderskärlek. För att återse henne hade han offrat sitt lif.

Medan gårdsfolket ännu fördjupade sig i gissningar öfver denna sällsamma tilldragelse, uppfylldes stugan småningom af grannar från byn. En doktor hade anländt till gården; hvad var naturligare, än att alla gamla och nya krämpor skulle begagna detta sällsynta tillfälle att

[1] Numera Wredeby.

visa sig i all sin märkvärdighet? Och krämpor äro, som man vet, icke besvärade af någon onödig grannlagenhet. Doktor Ekströmer fick fullt upp att göra med skrikande barn, talföra mödrar, orkeslösa gubbar, som med full tillförsikt väntade att han skulle göra dem unga på nytt. Han var icke ohjälpsam, den berömde doktorn. Han förhäfde sig icke öfver sin gulddosa eller två fakulteters diplom gentemot dessa ringa och fattiga kunder. Han körde endast hälften af församlingen höfligt på dörren och utvalde bland återstoden allt som kunde kureras med koppning, åderlåtning, mixtura simplex, essentia dulcis, Riga-balsam och Janine-plåster bakom öronen. När allt detta var behjälpligen undanstökadt, såg han Helka stå tålmodigt väntande bakom hans stol.

— Nå? frågade doktorn och tog henne skämtande under hakan. — Aldrig kan jag tro, att någon af dessa blanka pärltänder gör dig besvär? Eller är det en hjärteklämma? Tror du mig vara så vis, att jag kan trolla åt dig den gosses kärlek, som du helst ville ha?

— Nej — svarade flickan, skakande sitt brunlockiga hufvud — jag ville fråga doktorn om honom därborta i loftkammaren. Han är ej frisk.

— Hvem bor därborta i loftkammaren?

— Han. Doktorn vet ju. Min far.

— Är du icke dotter i huset... Mattias Salmelas dotter?

— Jag trodde att farfar sagt honom huru det är. Det är ingen fara numera, när den svarte kaptenen är död.

— Kära barn, jag begriper icke ett ord. Hvad angår dig kapten Mörks död? Har han varit elak mot dig?

— Mot mig? Å... Nej, mot far. När far kom tillbaka för två år sedan, byggde farfar loftkammaren. Ingen

själ skulle få veta att far var här. Den svarte kaptenen skulle ha skjutit ihjäl honom.

— Låt mig se... jag börjar förstå. Helga... så var det. Din farfar tog dig från Stockholm, när du var liten flicka. Thomas Sundhagen är din far?

— Se nu, han visste det ändå. Visst är jag hans barn, och farfar säger, att jag skall få gå i frökenskola hos prästen. Men far är ofta sjuk. Var så beskedlig och skrif goda droppar åt honom!

— Jag skall försöka i morgon. *Consilia fovet nox*... det betyder, att i kväll skall du först vända dig tre gånger medsols, sedan skall du försöka tiga i tjugu minuter, därefter kamma ditt bruna hår, så att hälften faller rätt åt öster och hälften åt väster; sist skall du drömma om den du har kär. Det är högst viktigt för att botemedlet skall lyckas.

Flickan betraktade honom förvånad och sprang därpå bort med ett klingande skratt.

Doktor Ekströmer gick till råds med den enda lärda fakultet han hade att rådfråga: sig själf. Hvad borde göras? Hvad borde upptäckas och hvad förtigas? Ekströmer hade icke lyckats upptäcka själen i anatomisalen, men han hade studerat hennes fibrer i lefvande subjekt och kommit till det resultat, att såsom det kan finnas en sorglig kunskap, kan det äfven finnas en lycklig okunnighet.

De resande fingo gemensamt sofrum i gästkammaren och kunde ostördt språka om dagens händelser — om desse två dödsfiender, af hvilka den ene så oväntadt trädt fram, när den andre lika oväntadt trädde tillbaka. Kapten Mörks död hade förändrat allt. Skulle icke Göran nu blifva tvungen att tillkännagifva sin börd? Borde han icke uppfylla den sonliga pligten att begrafva sin

fader? Borde han icke framträda såsom sin systers naturlige målsman? Slutligen, måste han icke öfvertaga det tvifvelaktiga arfvet af Nattsjö, hvilket på goda skäl befarades vara förbrutet till kronan?

— Och allt detta för en karl, som icke angår honom! knotade Ekströmer för sig själf.

— Göran — sade doktorn följande morgon — jag har betänkt saken. Du är min patient och långtifrån återställd. Jag kan ej tillåta dig att öfvertaga trassliga affärer, eller förkyla dig vid en begrafning i denna årstid. Förblif tillsvidare Göran Ros, och jag lofvar dig att försöka rädda Nattsjö åt Verna. Jag intygar på min ämbetsed, att kaptenen var galen.

Görans hjärta var i uppror, men hans vän hade rätt.

— Vet du väl — fortfor doktorn — att Helka är Sundhagens dotter? Där har du förklaringen af den hemlighetsfulla angifvelsen mot kapten Mörk. Sundhagen hade utspanat gömstället under stenen, och Helka instack angifvelsen i din uniform.

— Hvilken nedrighet!

— Säg nödvärn, ty för en patriotism lära vi icke få anse papperet i din ficka. Sundhagen hade sina skäl att önska kaptenen ur vägen: han vågade icke visa sig utom dörren af fruktan för dina gamla vänner, de långa pistolerna. Men apropos af Sundhagen, han har begärt läkarevård. Det sägs att du liknar honom, när han var ung. Vill du besöka honom?

— Förskona mig från hans åsyn! Jag har aldrig sett en karl som ingifvit mig mera afsky än han.

— Hm... Umgås förståndigt med vin, kärlek och kort, så är du säker att icke likna honom, när du blir gammal.

Inom sig tänkte doktorn: Det var en krånglig son och krångliga fäder. Den ene ville ränna värjan genom

pojken, den andre kan pojken ej tåla. Nej, nu lägger jag af att söka fäder åt Göran Ros.

En stund därefter befann sig doktor Ekströmer i kaptenlöjtnanten Sundhagens rum. Den fordom ståtlige, bildsköne mannen låg gulblek, förfallen och flämtande på sin bädd. Hans första utflykt i går i den isande decemberluften hade verkat som ett dödande gift. Doktorn undersökte hans puls och fann att han ej hade många timmar att lefva.

— Var god, tag plats! sade den sjuke med ett förbindligt småleende. — Ursäkta min tarfliga kajuta... ingen kanapé... ingen pipa Virginia... Vore mig ett stort nöje att kunna bjuda ett glas äkta madera. Hvad säger doktorn om hälsan? Litet lappsalfvad i dag... skutan är läck, men den läckan skola vi stoppa. Så snart skall man ej slopa en gammal kryssare. Jag känner mig som nyriggad sedan... ja, ni vet ju, att kapten Mörk råkat ut för ett haveri. Det är beklagansvärdt... en god fäktare är numera sällsynt... Något jaloux... hvem är icke jaloux, när man för en så vacker brigg som hans hustru?... Jag försäkrar er, att hon sjöng som en näktergal... ni skulle ha hört henne som Iphigenie! Brunett... hvilka toppsegel! Hennes syster Antonia... min hustru... var mera cendrée... elev af Vestris... dansade som en najad. Ni såg henne kanske?... Ni minns henne kanske i »Den förälskade Arlequin»? En sådan Colombine... oh, doktor, ni skulle ha strukit flagg...

— Tala icke så mycket, det anstränger er.

— Jag ber, icke det minsta... Sedan han nu är död, ämnar jag åter ingå i tjenst. Kanske litet gammal att föra ett flaggskepp, men vi ha nu krig, jag är van att rangera linie... Ehrensvärd kunde ha något att lära af mig... icke dumma sig med en bredsida mot tjugu,

som vid Svensksund... Hade jag fått beskjuta prinsen af Nassau långskepps och sedan äntra!... Men det skall godtgöras... Välkommen nästa gång ombord på fregatten! Doktor, vi skola manna rå för er!... Och sedan fulla segel mot fienden... bränningar förut... kanonerna klara ... signal till attack...

De sista orden voro knappt hörbara. Sjömannen, som tumlat så vildt om på lifvets haf, försjönk i en slummer, från hvilken han först på en annan strand skulle uppvakna. Hans sista tankar hade återgått till hans yrke.

— Det fanns likväl en gnista mod hos den gamle rumlaren, tänkte doktor Ekströmer vid sig själf, när han gick.

---

20. I Aachens rosengård.

Det är oss icke tillåtet att vidare följa konung Gustaf III på krigets växlande irrfärder under året 1790 — icke till de stridande härarnas fortsatta försök att störta hvarandra i Kymmene älf — icke till oförsiktigheten och hjältebragden i Viborgs vik — icke till det andra sjöslaget vid Svensksund, som blef en seger för svenska flottan — icke ens till freden i Värälä, som afslöt kämpaleken utan vinst eller förlust af land, men med en glans af vapenära, som läkte många sår och öfverskylde många felsteg. Den jättelika ryska örnen hade ej utan oväntad ansträngning skakat ifrån sig det afmagrade svenska lejonet, som än en gång vågat antasta dess byte. Lejonet befann sig något hårluggadt och med värkande ramar, men med glad förvåning märkande att det ännu kunde segra. Båda de stridande fingo ledighet att rikta sina blickar mot en vida större och mera skrämmande vådeld, som uppflammade i sydväst och hotade att med sina lågor omslingra hela Europa. Den okynnige pojken Frankrike, hvilken suveränerne härtills hoppats kunna afbasa med en väl afpassad stut, började bete sig såsom en vuxen man, med anspråk på att icke blott ställa om sitt eget hus, utan äfven rensopa andras. Innan

kriget ännu var slutadt, tänkte Gustaf och Katarina redan på möjligheten af ett förbund.

Något mindre än två år efter senast skildrade tilldragelser, sommaren år 1791, återfinna vi några välbekanta personer från denna berättelse i den då moderna badorten Aachen. Staden, som sett Carl den stores vagga och innesluter hans graf, hade i nyare tid blifvit ryktbar för sina svafvelhaltiga källor, men var tillika medelpunkt för den tyska och holländska blomsterodlingen. Ingenstädes, om icke i Leiden och Amsterdam, kunde man finna en större och praktfullare samling tulpaner och liljor; ingenstädes, om icke i Persien eller Provence, en rikare mångfald af de skönaste rosor. Den stora botaniska trädgården var bokstafligen en stad af blommor; den hade indelats i strängt afskilda kvarter och förstäder, där de mest gynnade blomsterfamiljerna enväldigt herskade, hvar på sitt område. Hvar man än gick mellan dessa förtjusande konungariken af blomster, möttes man af en intensiv, nästan öfverväldigande doft — man skulle ha sagt nationalitet, i fall nationaliteternas tid varit kommen ännu — från närmaste rikes invånare. Endast tulpanerna och de då för sex år sedan till Europa öfverflyttade dahlierna utmärkte sig, granna och dumma, genom oförmågan att utandas sitt lifs mening i den omgifvande sommarluften.

Det var en af lätta moln svalkad julidag vidpass klockan åtta på morgonen. En dragonofficer, bärande en här okänd uniform, närmade sig rosenriket, ledande vid armen ett ungt fruntimmer. De kommo från baden och togo plats på en prydlig, grönmålad hvilobänk vid sidan af gångvägen. Den unga damen sade till sin följeslagare:

— Här ville jag bo.

— Ja, hvarför icke? var det skämtsamma svaret. — Det gifves två utvägar. Antingen flytta vi Nattsjö hit, eller flytta vi denna trädgård till Nattsjö. Men låt oss alltid bo här i Juli månad.

— Är här snö om vintern?

— Jag förmodar det, men icke så som hos oss.

— Lika godt, jag ville bo här i alla årstider, för att beständigt veta mig vara rik. Kan *du* höra rosornas doft, Göran?

— *Höra* doften? Nej, det kan blott du.

— Jag kan det icke mer, som jag kunde det förr. Men gif akt: hör du verkligen icke en sakta musik?

— Jo, jag inandas en stark vällukt. Svaga personer kunde få ondt i hufvudet.

— Nej, icke så. Jag vet ej om det är sång eller tal, men jag hör det tydligt. Hvarför skrattar du åt mig, när jag säger att rosorna tala?

— Därför att du är det älskvärdaste lilla barn som ännu sett nitton somrars rosor blomma. Du afundsvärda, som ännu kan »*se* Guds *röst* gångande i lustgården».

— Tror du ej att jag ofta tänkt därpå? Det som du kallar se, höra, lukta och smaka, det *känner* jag allt, som vore det ett. Jag känner behag eller obehag af mycket som jag ej kan fatta med något sinne. Jag känner vänskap för några, motvilja för andra, och jag vet icke hvarför. Jag skulle känna din närvaro äfven om jag saknade alla yttre sinnen. Hvarför skall du skratta åt mig?

— Nej, förlåt! Du är ett barn i hjärtat, ej i förståndet. Du har tänkt mycket och lärt mycket under det år du bott i Elimä prästgård och läst tillsamman med Helka Sundhagen. Du fortfar att tänka och lära,

sedan du följt Helka hit under friherrinnan Wredes beskydd, för att stadga din hälsa. Men med allt detta återstår dig ännu att uppfatta lifvet sådant det är. Du skall en dag blifva en bra karls hustru...

— Jag är nöjd med dig, jag begär ingen annan.

— Ser du nu hvilken barnslig toka du är! Är jag icke din bror? Och om jag ännu icke gjort mina rättigheter gällande, så är det för att du härtills icke behöft mitt beskydd. Ekströmer är din förmyndare, och jag... byter ogärna namn.

Den unga flickan ritade med sin parasoll streck i sandgången. På en annan af gångarna närmade sig fyra fruntimmer, promenerande efter baden. Det var friherrinnan Marie Wrede, född Sparre, maka till då nyss utnämnde öfversten för Nylands infanteriregemente och dragoner, sedermera fältmarskalken grefve Fabian Wrede, en af rikets utmärktaste ädlingar. Fin, behagfull och ännu föga öfver trettio år, åtföljdes denna förnäma dam af två andra fruntimmer, hörande, likasom hon, till de högre umgängeskretsarna. Efter dem gick blygsamt på något afstånd en ung kammarjungfru, i hvilken vi ej utan svårighet igenkänna den förra skalkaktiga fosterdottern i Salmela gård, Helka Sundhagen.

— Se där våra flyktingar, dem jag förgäfves letat i badhuset! utropade friherrinnan gladt vid anblicken af de två, som förut intagit platsen. — Tillåt mig presentera generalskan Kaulbars... fröken Almsköld, nyss anländ till Aachen... fröken Anckarström... löjtnant Ros!

— Jag är förtjust att göra den unga frökens bekantskap, yttrade generalskan i den lätta, angenäma ton, som Göran Ros så väl igenkände.

Hon hade lidit och åldrats betydligt på dessa två år; doktor Ekströmer skulle ha anmärkt, att de fyrtio

åren icke behöft invänta de sextio, för att kureras. Men det fanns likväl någonting kvar af den forna herskarinnan på balerna i Lovisa.

— Hvad löjtnanten angår — fortfor generalskan — vill jag påminna mig att vi sett hvarandra förut. Kanske misstager jag mig.

— Ers nåd — svarade Göran och kysste vördnadsfullt den fallna storhetens hand — anse mig icke nog otacksam att kunna förgäta den godhet ers nåd täckts bevisa mig!

— Min bäste löjtnant — återtog generalskan med de fyrtio årens värma och litet därtill — om någon betalt sina skulder, så är det ni. Vet ni väl, min nådiga friherrinna, att denne unge man har uppstått ifrån de döda? Jag kan icke med hela mitt lifs erkänsla betala grafven vid Kaipiais. Men huru finner jag löjtnanten här? Jag hoppas att blessyren icke efterlämnat betänkliga följder för hälsan?

— Jag var tvungen att under återstoden af kriget inskränka mig till garnisonstjenst på Sveaborg, och Aachens svafvelbad skola bortskölja den sista krutröken från mitt sårade hufvud. Huru befinner sig hans excellens generalen?

— Som man kan befinna sig, när man *icke* blifvi arkebuserad. Ni vet ju, att hans majestät benådat en tapper krigare, som uppfyllt sin pligt, med att endast mista tjenst och befäl. Min man planterar ärtskockor i Linköping och finner detta mera lönande än att tjena sin konung.

— Ärtskockor! utropade friherrinnan Wrede, älskvärdt begagnande första tillfälle att afleda samtalet från smärtsamma hågkomster. — Men det är ju alldeles som den romerske kejsaren i Salona! Får jag besvära min

nådiga generalska med en rekvisition till Linköping? Ärtskockor äro min största delikatess.

— Ni smickrar min man; han skall blifva förtjust att få sända ett prof på sin skicklighet. Men apropos af en kejsare i Salona... hur är det med min tappre riddare Sankt Göran? Har han ännu befriat sin förtrollade prinsessa?

— Hon står här, ers nåd, för att frambära sin ödmjuka hyllning.

— Hvad? Fröken skulle vara?... Cecile! Det är löjtnant Ros som vunnit din handske.

Den unga damen gjorde en sirlig bugning, nästan lika djup som i menuetten, och förklarade skrattande, att hon underkastade sig prisdomarinnans utslag, därest löjtnanten ännu bevärdigade hennes obetydliga pant med en så stor ära. Det undföll icke Göran, att en hög rodnad motsade hennes gäckande ton och i samma ögonblick kastade purpur äfven på Vernas kinder. Två rivaler — en balflamma och ett naturbarn — växlade en hastig blick, den första och den sista, i Aachens rosengård.

— Ceciles anmärkning är riktig, återtog generalskan. Löjtnanten torde påminna sig ett villkor, som doktor Ekströmer ansåg omöjligt att uppfylla. Min riddare skulle förblifva sin dam trogen i tre veckor.

— Jag förmodar, svarade Göran, att detta villkor är uppfylldt. Den lycklige, som befriat prinsessan, och den ännu lyckligare, som vunnit fröken Almskölds handske, är icke jag. Denna afundsvärda lott har tillfallit doktor Ekströmer.

— Hvad? Ekströmer? Hur är det möjligt?

— Om en ung person tillbragt sitt lif i ett mörkt fängelse — om en skicklig läkare öppnar fängelsets portar

— om han säger till denna älskvärda och olyckliga fånge: var fri, träd ut i världen, njut lif, ungdom och glädje med samma rätt som vi andra dödliga! — är det icke han, som brutit förtrollningen, befriat fången och vunnit den dyrbara pant, hvilken två oskicklige medtäflare förgäfves eftersträfvat?

En tystnad uppstod, under hvilken det spotska löjet försvann från fröken Ceciles läppar och generalskan dolde sin förlägenhet bakom den aldrig svikande solfjädern. Hon betraktade Verna, betraktade Göran Ros, förstod sitt nya nederlag och var nog högsint att finna sig däri som en fulländad världsdam.

— Löjtnanten talar i gåtor — sade hon, vänd till sin följeslagarinna — han skall en annan gång förklara sig tydligare. Se där, min bästa friherrinna, ett föredöme för oss. Hvarför skulle fältherrar och läkare ensamme ha fått det lyckliga företrädet att befria oskyldiga fångar? Kunna vi icke alla godtgöra en orättvisa eller trösta en olycklig? I lyckans dagar var jag ofta otillfredsställd med mig själf, jag fann det icke nog att tillbringa tre fjärdedelar af min tillvaro i ändamål att under den återstående fjärdedelen kunna lysa vid en hofcirkel eller en bal. Nu har jag en man som behöfver mig, jag har inrättat en liten skola i Linköping, jag gläder mig att se elevernes framsteg, jag har något att lefva för, jag är lyckligare nu, än i medgångens dagar... Men det blir tid att uppsöka vår enkla badfrukost. Farväl, min fröken, farväl, löjtnant Ros! Om en moderlig väns aktning och eviga erkänsla kunna bereda er någon tillfredsställelse, så ... glöm icke bort mig! I mina hågkomster, de glada såväl som de sorgsna, skall ni alltid förblifva min tappre och trogne riddare Sankt Göran.

---

21. Satinis låda.

Göran Ros hade åter permission och befann sig en dag i slutet af Mars månad 1792 i Nattsjö park. Ingen jagtlag hade ännu fridlyst det matnyttiga villebrådet, och den unge löjtnanten gick, åtföljd af Jack Peuronius, med bössan på axeln i skogen, stundom fällande en kuttrande orre, stundom egnande en granskande blick åt Ramströms räfsaxar. Ramström var skicklig i allt, hade tid för allt och behöfde nu ytterligare en eller par pälsar af mickel, för att kunna erbjuda Verna ett fullständigt räfskinnsfoder till vinterkappa.

Jägarne stöflade genom smältande drifvor nedåt sjön, när de varseblefvo en släde på isen och igenkände sin gamle vän doktor Ekströmer, instufvad upp under hakan i en grå vargskinnsfäll. Doktorn hade icke på länge haft tid att besöka sina forne patienter, och mötet blef hjärtligt.

— Hvar skulle man finna Sankt Göran, om icke i fält mot drakarna! utropade doktorn muntert. Hvad säger Virgilius: *juvat præda* etcetera. En ovanlig konstruktion, hvilken vår lärde Adlerbeth öfversätter med

Drager sin båtnad af dagliga rof och lefver af byte.

...Och se här vår Sancho! Goddag, Perpetuus, alltid ett *perpetuum mobile* i hälarna på vår irrande riddare! Kan du begripa, min käre Göran, att jag besvärat min dyrbara person i menföret ända från Åbo, för att genskjuta dig? När jag ej fann dig vid skvadronen i Helsingfors, sade jag till mig själf: Ekströmer, fyll din kantin med kalla kotletter; dig förestår ännu ett dygns vedermödor till Nattsjö. Men så är jag också laddad med nyheter, svarta och hvita, puh! Skaffa mig först en ätbar frukost! Jag hoppas att draken ännu är vid lif... drakar bruka vara seglifvade... och jag har verkligen intet att invända mot de där kycklingarna, du vet ... de där, som äro uppfödda med pomeransskal.

— Skvadron, marsch! kommenderade Göran. Fjäll och klor hafva nu fallit af Nattsjös drake. Rebecka skall spinna som en huskatt af glädje att se er.

— Så? Tiderna ändras, men jag är för hungrig nu, för att uttrycka mig därom på klassisk latin. Prinsessan mår väl?

— Som sina egna rosor i drifhuset.

— Godt. Låt gå för en kyckling!

Innan kort voro släden och jägarne välbehållne på deras bestämmelseort, frukosten uppdukades och erhöll förtjenta loford. När denna viktiga förberedelse lyckligt var undangjord och Jack gått att, efter sin vana, bibringa stalldrängen Mårten något slags vett i att rykta hästar, tog Nattsjös forne trollkarl sin plats i den forne jättens skinnsoffa, öppnade gulddosan med ett betydelsefullt slag på locket, nöp en hemlighetsfull pris och sade:

— Kungen är skjuten.

— Hvad! utropade Göran bestört.

— Skjuten i vänstra sidan den 16 Mars vid en maskrad i operan. Han lefver ännu... man har till och

med hopp att kunna läka såret, men jag tillåter mig tvifla därpå. Det gäller två rännkulor, spiknubbar, skrot, och en del fås ej ut. Man skall icke vara en fjäril, man skall vara en häst eller en dragon från Kaipiais, för att gå igenom det där.

— Olycklige kung... så glänsande, så höghjärtad ... så älskad, så hatad!...

— Göran, jag vill minnas, att du engång pratade litet vid sidan af dina mustascher, som alla andra.

— Ah, hvem har ej pratat dumheter? Och nu ville jag med glädje gifva mitt lif för kung Gustafs.

— Ärlige gosse, det tror jag om dig. De där rännkulorna hafva gjort ett svart hål i Sveriges rike. Hvem tror du har afskjutit dem?

— Hvem? En nedrig bandit, hvars namn fläckar mänskligheten!

— Hans namn är Jakob Johan Anckarström.

Göran uppreste sig bleknande och tillsåg att dörren till det yttre rummet var omsorgsfullt stängd.

— Öfverflödigt — tillade doktorn lugnt — det är redan allmänt bekant; jag skall sedan berätta dig hela tillgången. Tacka nu din lycka, min gosse, att du lydde mitt råd och behöll det namn du hittat på landsvägen. Hvad flickan angår...

— Verna!

— Det är klart, att hon icke kan behålla ett så blodigt och skymfadt namn. Enklast vore, att hon gifte bort det med allraförsta.

— Ni har rätt. Hon måste byta namn, men huru? Vi sälja Nattsjö, vi resa utomlands, bosätta oss i Tyskland eller Schweiz under ett annat namn...

— Vi? Och åter vi? Hvem gifver min gunstige herre rätt att bestämma hvad *vi* böra göra? Om någon

annan än flickan kan säga *vi,* förmodar jag att det är förmyndaren. Och hans mening är, att Verna bör byta sitt namn mot en mans.

— Doktor... vill ni då göra mig rent af ursinnig? Måste jag då bekänna för er det ni borde ha anat långt förut, att det, som i tre år gifvit mig ingen ro natt eller dag... det, som aldrig i tiden skall gifva mig någon ro och som härtills, mer än någon järnspillra i hufvudet, hindrat mig att blifva fullkomligt återställd... det är just det, att jag icke kan gifva Verna *mitt* namn. Förstår ni då icke, att en bror och en syster, som äro allt för hvarandra och likväl ej någonsin kunna blifva mer än bror och syster, äro dömda till en falsk ställning för hela sitt lif? Åt hvem skulle jag gifva Verna? Åt hvem skulle hon gifva sig själf? Kanske åt er, doktor? Bedrag er icke! Ni är en aktad man, ni är vår uppriktige vän, och om någonsin tacksamheten skulle kunna förväxlas med kärlek, skulle jag ännu engång säga till eder: tag henne! Men det är omöjligt. Verna skall dö ogift, likasom jag skall göra det. Bort måste hon från detta land, där hennes namn är en skymf. Och jag följer henne. Jag har funnit ett annat mål för mitt lif, än krigets hasardspel.

— Jaså. Hvem hade kunnat tro det om balernas hjälte, Göran Ros? Nå, res du, jag har ditt afsked på fickan.

— Hvad säger ni? Redan? Jag har väntat det först med öppet vatten från Stockholm.

— Jag erhöll det af din öfverste i Helsingfors. Det kom med samma kurir som öfverbragte nyheten om attentatet mot konungen. Sannolikt var ditt afsked bland det sista han undertecknat. Och om Kaipiais gjort Gustaf III orättvis mot Kaulbars, har han bevisat

mera rättvisa mot dig. Detta tycker jag om, det är kungligt att erkänna ett misstag. Du har afsked som ryttmästare med svärdsordens kors och hundra daler om året till sårabot. Kronan har icke råd att slösa stora pensioner.

— O, att jag kunde bevisa kungen min tack genom att än en gång blöda för honom!

— Kanske låta vi det vara ogjordt. Men för att återkomma till Verna... sade jag icke att jag medför både svarta och hvita nyheter?

— Ni har redan meddelat mig nog af båda.

— Ännu återstår något i Satinis låda. Du minns den bekante kringvandrande juden. När han utbredt allt och man ansåg hans låda tömd till sista fliken, befanns att han ännu hade något märkvärdigt fint och rart, som socker på bottnen. Kalla hit Rebecka! Kalla hit Verna! Jag vill tömma Satinis låda, om jag också skulle debutera för er som Barberarn i Sevilla. Du känner ju det lättfärdiga stycket, hela världen känner det. Den som blef lurad, det var förmyndaren.

— Hvad är det då mer? Är det om Nattsjö? Vi ha er att tacka för allt — lif, hälsa, framtid. Har ni nu äfven lyckats rädda en statsförbrytares förmögenhet? Det är ni som lurat oss, doktor, ja skamlöst har ni bedragit oss med idel välgärningar.

— Så? Äro vi nu åter där med vårt *vi?* Nå, hvad Nattsjö angår, har du icke så orätt. Jag attesterade på ämbetsed, att en viss person i lifstiden skulle behöft en låssmed, kort sagdt, att en skruf var lös, och jag måste bekänna till kungens ära, antingen han i denna stund regerar i Stockholms slott eller gått till hvila i Riddarholmskyrkan, att han betett sig här som en vis konung. Verna behåller Nattsjö med mobilier

och kontant förmögenhet, uppgående, som du vet, till bortåt sextiotusen riksdaler. Mitt råd är, att hon säljer Nattsjö till Salmela, som skickar hit en af sina söner att odla upp ödemarken. Här är något att göra, säger Salmela. Jordmånen är en af de bästa i landet; folk, och icke galna kaptener, skall här skapa en lustgård. Får Nattsjö engång vägar och plogar, skall man få se något annat än en pension för kycklingar.

— Ser ni, doktor! Sade jag icke, att ni ställer er så menlös och gör likväl allt för oss?

— Jag? Och du tror det, min gosse? Nåväl, jag är läkare, jag har sett hvad vår klokhet förmår. Vi tycka oss tillställa allt så visligen efter konstens regler, att patienten borde vara rent af befängd, om han ej toge sig för att bli kry som ett vinterny. Men se, just då händer, att subjektet kreverar midt i händerna på oss. En annan gång säga vi: där är intet att göra, tag mått till kistan! Och hvad tycks? Då är patienten nog oförskämd att komma till lifs. Nå, det där borde jag, enligt sundt förnuft och till konstens ära, förklara för idel slump. Men jag kan icke hjälpa, att jag ju upptäcker i vårt brädspel om lifvet en klokare mästares hand, än vår. Så är det med allt, med Nattsjö och hela kodiljen. Hvem bad dig hitta ett namn på gatan?... Men hvar är kvinnfolket? Jaså, de vänta på audiens. Kalla hit Ramström med!

Verna, Rebecka och Ramström inträdde.

— Hör nu, Ramström — började doktorn, i det han betänksamt knackade dosan mot bordet — hvad var det för en pojke ni lämnade ensam på gatan i Helsingfors för vidpass tjugu år sedan? Ut med sanningen, gamle syndare!

— Det skedde på kaptens befallning, svarade Ramström dröjande. Lille Georg var det, hans egen

son. Var så nådig och fråga Rebecka; hon gaf mig gossen.

— Så? Och hvad blef det af pojken? Hvad vet ni om honom?

— Hvad skulle jag veta? Han blef förmodligen upptagen af kristna människor.

— Är det allt hvad ni vet? — Och doktorn såg ut som vore han färdig att afsåga ett ben.

— Det vill säga, jag vet ingenting... jag tror...

— Hvad tror ni? (Bensågen var i full verksamhet.)

— Jag tror, att nådig herr löjtnanten är lille Georg.

— Säg att ni vet det, eller skickar jag efter länsman Kallio! (Sågen tycktes drypa af blod.)

— Ja, jag vet det, pustade hofmästaren.

— Godt, där ha vi första haken. Märk nu väl, Ramström, att löjtnanten där — jag ber om förlåtelse, ryttmästarn Ros — är samma person som kapten Mörks lille son Georg! Kommer det för rätta, måste Ramström kunna svära därpå.

— Om nådig doktorn befaller det...

— Tig, karl! Jag befaller ingenting, jag vill veta sanningen. Anteckna hans vittnesmål, Göran! Vi komma nu till den andra haken. Hvarför hatade kapten Mörk sin son? Hvarför skickade han bort honom?

— Hur skall jag veta det?

— Jaså, ni gör krumbukter? Rebecka, säg till, att Mårten sadlar bläsen och rider att hämta länsman Kallio!

— Nej, haf förbarmande, nådig herr doktor, jag vill bekänna allt! Kapten fördrog icke att se lille Georg, för att Georg liknade porträttet på väggen som ett bär det andra.

— Sök fram porträttet!

Den genomskjutna taflan framletades och doktorn fortfor:

— Nu är det er tur, Rebecka. Hvem föreställde den där måltaflan, när porträttet ännu kunde igenkännas?

— Kapten Sundhagen, svarade hushållerskan, i sin tur tvekande.

— Ni menar kaptenlöjtnant Thomas Sundhagen vid örlogsflottan, är det ej så?

— Ja, han kallades kapten.

— Nå, svara mig, hvarför liknade lille Georg denne officer som ett bär det andra? Var det en slump?

Rebecka teg. Bensågen kom åter i gång.

— Tig, när ni bör tiga, människa, och tala, när ni bör tala! Begriper ni icke, att en så ovanlig likhet kastar skugga på en rättskaffens hustrus minne?

— Och om jag tiger, hvad angår det er? svarade Rebecka trotsigt, med en icke så liten liknelse till det forna draklynnet. — Herre, rör icke i kolen af slocknad eld! Det är allt aska nu; hvad angår det er huru den elden brunnit... och hvad den förtärt? Hvem har satt er till domare öfver de döda?

— Jag, sade Göran, mycket blek.

— Stilla, du där. Ni kan gå, Ramström; det som följer angår icke er.

Ramström lunkade af, mäkta nyfiken, men med betydligt lättare hjärta. Verna fortfor att vara en tyst och häpen åhörarinna.

— Madam Rebecka Lönnfors, eller hvad ni heter — fortfor doktorn, allt med bensågen i full verksamhet — jag frågar er hvarför lille Georg liknade kaptenlöjtnant Sundhagen som ett bär liknar det andra?

— Det hade kunnat vara osagdt. Men efter ni vet det... Georg var hans son.

Pennan föll ur Görans darrande hand.

— Det är icke nog, återtog den obeveklige domaren. — Ni måste bekänna allt.

— Rådde jag för, att Bredströmskan bytte om barnen?

— Anteckna det där, Göran! Hvad nu? Kan du ej skrifva? Stackars gosse, jag förstår... att mista en tokig far och få en... nå ja, en afsigkommen i stället! Men betänk, att du därmed mister ett namn, som... Räck mig pennan, jag skall fortsätta. Det är nödvändigt, att ingen knut får kvarstå i denna trassliga härfva. Fortfar, madam Lönnfors!

Det fanns något som blef äfven draken på Nattsjö öfvermäktigt. En blick på denne fordom så älskade lille gosse, hvars rättighet att höra den fulla sanningen hon ej kunde förneka, tvang Rebecka att motvilligt upprepa den bekännelse hon engång förut låtit doktor Ekströmer aflocka sig. Den antecknades punktligt, som ett protokoll inför häradsrätten.

— Verna har nu fått en syster, anmärkte den praktiske doktorn, när allt var i ordning. — Det vore klokast för Helka att förblifva en Sundhagen... man vinner icke alltid på att ombyta namn... men hvad skola vi göra med hennes fädernearf? Låt se; heter hon Sundhagen, skall hon ärfva sin nuvarande farfar. Frågan gäller då, om hon vinner eller förlorar därpå. Jag vill anförtro denna kinkiga sak åt vår vän riksdagsmannen. Han må afgöra. Min mening är, att Helka behåller sitt förra namn. Men hvad gör Göran Ros?

— Förskona mig, doktor! Låt också mig behålla mitt ärliga namn!

— Se på den! Han är redan trött vid Satinis låda. Liksom där ej skulle finnas ännu ett sockergryn! Hör jag icke min vän Petronius stöfla därute i salen? Madam Lönnfors, förhöret är slutadt, bed honom därute skänka oss förmånen af sitt nöjsamma sällskap! Och du, Göran, gör dig i ordning till stora gesten!

Jack trädde in, mycket lugn och utan att märka de spår hans våta stöflar, steg efter steg, kvarlämnade på det blankskurade golfvet.

— Vet han väl, min käre Pontonius, att här går till som i nygifta hus? Verna har fått en liten syster.

— Jag kallas Peuronius efter min bror prästen, om doktorn nu ändtligen vill lägga af att vända mitt namn, genmälde Jack stött.

— Hur var det? jag har blifvit litet lomhörd på senare tider. Pimpelonius? Riktigt, jag skall komma ihåg det. Som jag säger, Verna har fått en syster och ... kom hit, barn ... midt framför Göran! Presentera gevär! Utbredda armar ... hela världen i famn, och mig med! ... Verna har fått en syster och ... *mist en bror!*

Läsare, har du sett den täta dimman en vårmorgon betäcka sjön, stranden, bergen, åkerfälten, byn, kyrkan och nyss löfvade, doftande skogar? En ogenomtränglig gardin är fälld framför utsikten, det omornade landskapet ligger töcknigt, ofattligt framför dig, dimman sänker sig ned ända till ängens blommor, och allt är grått, fuktigt, oklart, som en mulnande höst. Då kommer ett luftdrag, en frisk vindfläkt bortsopar töcknen, förhänget upprullas, landskapet klarnar, solen förgyller den glittrande sjön, bergens toppar, kyrkans fönster, fältens skördar och

kullarnas första daggiga sippor... Utsikten vidgar sig långt, långt mot en varm sommar, en leende framtid...

Bland dessa ögon med dagg och hjärtan med vår-tankar fanns endast en missnöjd. Det var Jack Peura, på latin Peuronius, som icke kunde förlåta, att doktor Ekströmer i detta högtidliga ögonblick kallat honom Pimpelonius.

---

22. Sista kapitlet om Vernas rosor.

Tre månader senare var Nattsjö med alla dess dystra minnen såldt, för att, som annex till Salmela gård i Artsjö, nyskapas till ett hem för odling och flit. Den som nu genomreser den fordom stiglösa skogsbygd, där de två vandrande riddarne engång redo vilse i ödemarken, skall icke mera finna förtrollade slott med jättar, drakar och fångna prinsessor; han skall på banade vägar färdas mellan bördiga åkerfält, trefna landtgårdar och betande boskapshjordar. Nattsjö är försvunnet ända till namnet. Den som nu vill uppsöka dess forna plats, må draga ungefär en rak linie mellan Artsjö och Elimä kyrkor samt på denna linie leta en sjö med svart vatten, ett brant berg, en smal invikning af dalen vid bergets fot och lämningarna af en fordom med stenmur inhägnad trädgård, där numera linets täcka blommor äro de ende arftagarne af Vernas rosor. Gårdens nuvarande finska namn må den nyfikne vandraren själf utleta. Nya tider, nya namn.

Enligt gammal god sed återstår att tillägga några ord om de mer eller mindre märkvärdiga invånarne i det förtrollade slottet samt deras bekantskaper. Hushållerskan Rebecka Lönnfors flyttade till Lovisa stad och vann stort anseende som matfru vid högtidliga tillfällen,

där man icke nog kunde prisa hennes berömda konst att tillreda kycklingar. Hofmästaren Ramström, som dugde till allt, utom att förvalta nyckeln till vinkällaren, fick anställning som trädgårdsmästare vid Anjala gård, dresserade gårdens jagthundar, bryggde äkta punsch, gaf lektioner på flöjt och nedlät sig på lediga stunder att låta beundra sin skicklighet som spelman vid bondbröllop. Snedmunte Mårten ingick äkta förbund med dejan Rika. Bandhunden Caro blef, efter den ärofullaste strid, en afton i Januari vargarnas byte.

Riksdagsmannen Salmela och hans hustru Brita firade sitt guldbröllop tre år efter freden. Samma lyckliga dag räckte sondottern Ilta sin hand åt en ung dräng i gården, men Helka, som gått i frökenskola och uppstigit till värdigheten af kammarjungfru, nöjde sig med ingen ringare man än länsman Kallio — en förbindelse som lätt kunnat föranleda en trasslig process om arfvet från Nattsjö, därest icke de som kände sanningen, och främst Rebecka, haft sina skäl att hålla tand för tunga. Unga fru Kallio förblef okunnig om sin börd och hölls skadeslös genom det arf från Salmela, hvilket rätteligen bort tillfalla ryttmästaren Ros.

Jack Peura tvekade länge hvad han borde företaga med sitt olyckliga namn, som blifvit så vanvördigt missfirmadt af läkarekonsten, men beslöt ändtligen sätta sig öfver mänskors förtal, tog afsked från krigstjensten vid fyllda sextio år med värdighet af löjtnant och trettio plåtars pension samt framlefde sedan tjugu fridsamma år på Salmela med att inrida hästar, anlägga varggropar, fila gäddkrokar och binda not. Sin käre Göran kunde han lika litet förgäta, som denne honom, och det var en högtid på Salmela, när Göran stundom besökte honom med familj och Jack fick lära de två äldste pojkarne

sitta raka i sadeln med enkom uppskörtade stigbyglar, så att pysarnes tåspetsar kunde uppnå ett fäste. Men att flytta till Göran, som denne föreslog, därtill kunde Jacks ärliga tjurskalle icke förmå sig. Doktor Ekströmer var ju Görans daglige gäst, och att än en gång höra sig kallas Pimpelonius, för att ej säga någonting värre, det öfversteg gränserna för ett mänskligt tålamod. Hellre afsade sig Jack Peura hela den latinska fåfängan och förblef en oslipad bonde med löjtnants rang, heder och värdighet.

Doktor Ekströmer stod icke fullt lika högt i gunst hos förmyndarregeringen och Gustaf IV Adolf, som hos den aflidne konungen. Åtminstone vankades ingen ny gulddosa, men väl professorstiteln, guldmedalj för nit och slutligen Carl XIII:s orden, då ju doktorn uppnått en hög grad som frimurare. Han tjenstgjorde som öfverfältläkare ännu vid början af 1808 års krig, men att marschera med flygande lasaretter femtio mil, det blef den gamle bekvämlige mannen till slut för starkt; han sökte transport och flyttade till Stockholm undan krigets vedermödor. Där lefde han ännu tio år, en gladlynt och språksam gammal ungkarl, alltid med fickorna lika fulla af karameller som språklådan uppfylld med klassisk latin.

Sin unge vän Göran fick han tillfälle att ofta besöka, medan denne bodde i Åbo. Det gällde då medicinska råd af en säregen beskaffenhet. Göran Ros hade med ungdomens hänförelse trott sig finna detta lefnadsmål, som han så länge förgäfves sökt och som hägrat för honom alltsedan en minnesvärd junimorgon år 1789 i Nattsjö gård. Han hade under sin resa i Tyskland besökt den berömda anstalt, hvilken Samuel Heinicke grundlagt i Leipzig för döfstummas undervisning. Att återgifva dessa olyckliga åt den Gud de ej kände och den mänsklighet, från hvilken de voro utstötta, detta syntes den

unge mannen vara ett så ädelt, så upphöjdt mål, att det väl kunde fylla ett långt människolif. Dessa arma vildar, dessa mellan djuret och människan stående varelser, inom hvilkas bröst dock ett mänskligt hjärta kunde klappa så varmt och i hvilkas odödliga själar dock bodde samma törst efter utveckling och fullkomning, som hos hvarje annan — o, att han kunde bärga dem som skeppsbrutna spillror på lifvets strand och blifva för dem hvad hans vän Ekströmer engång blifvit för Verna, befriaren, upprättaren, tröstaren, människovännen!

Göran Ros anförtrodde denna plan åt sin unga hustru, som omfattade den med förtjusning. De ägde förmögenhet, de reste till Leipzig, där man lärde döfstumme tala, men i Paris, där man lärde dem teckna, herskade vid denna tid Marat och Robespierre. Efter hemkomsten bosatte sig det unga paret i Åbo och grundlade där den första tysta skolan i Finland. Måhända är denna ringa början glömd, såsom hjärtbladet glömmes, när plantan uppväxer. Hvem minns då mer den första kärlek, som sådde fröet, den första hand, som vattnade växten, den första varma blick, som gladdes åt groningen? Det var ofullkomligt, såsom all början, men det hade en framtid, det vardt med tiden ett stort och välsignadt verk. Nu, när snart flera hundrade af dessa olyckliga stumma barn uppfostras under en kärleksfull vård till tänkande människor — nu, när de återfått sin Gud och sin människorätt — nu ha de blifvit, om icke i talet, så dock i tanken, hvad ett sådant stumt barn blef i denna berättelse: Verna slafvinnan, förbytt till Verna våren.

Göran fick en civil tjenst, som var hans yrke för världen och lämnade honom en del af eftermiddagarna ledig för hans skyddslingar. Verna blef första lärarinnan i den förunderliga, svårlärda konsten att kunna meddela

sig med andra tänkande varelser. Men när Ekströmer en tid bortåt, och med de flesta förgäfves, upprepat det försök, som så underbart lyckats med Vernas hörsel, föredrogs fransmännens teckenspråk framför tyskarnes talöfningar. Hvilken af dessa metoder som utfaller lyckligare för de döfstumme, torde än i dag vara oafgjordt.

Det lilla huset i Åbo hade en trädgård, där rosorna trifdes nästan lika väl som i Aachen. Den döfstumme Sikku från Salmela blef deras trädgårdsmästare och hade lyckats tillegna sig Ramströms berömda konst att anlägga rosengårdar. Ett särskildt rum i huset var inredt till vinterbostad för mera ömtåliga arter. Därför hade redan den första vårsolen så mycket att omhulda och de första bien så mycket att samla i Vernas rosengård. Hon upphörde aldrig att älska sin barndoms förtrogna rosor; hon förstod ännu deras tysta språk, hon lärde sina skyddslingar att, såsom hon, blifva barndomsvänner med blomstervärlden. Och det var rörande att se huru snart de stumma barnen i skolan lärde sig samma förtrogna kärlek till Vernas älsklingar. Ingenting kunde vara enklare. Allt hvad ögat såg, hvad tungan smakade och känseln uppfattade, det hade de lärt att på sitt sätt beräkna. Luktsinnet kunde ej mätas med samma måttstock, det gjorde på dem samma hemlighetsfulla intryck som en ton för de hörande. De stumma barnen inandades de stumma rosornas doft och trodde sig höra dem sjunga.

Verna hade föreställt sig, att alla sinnen äro i grunden ett enda. Och hvad äro de annat än fönster och portar åt olika sidor i detta samma underbara palats, där Gud allsmäktig bosatt människoanden under dess jordiska tillvaro? Två stora kristallfönster skåda mot himmelen; två öppna dörrar lyssna på jordens ljud; genom ett öppet fönster inströmmar blomstrens vällukt, genom ett annat

inflyter behag eller obehag från den remont, som skall underhålla palatset, och slutligen är denna underbara byggnad på alla sidor genomborrad af små skottgluggar, som mottaga eller återgifva intrycken från den omgifvande världen. Stäng ett fönster, och skuggan faller öfver dess sida af tillvaron; öppna en port, och åt detta håll öppnar sig världen. Men anden, som bebor detta bräckliga, sköna palats, är på engång dess herre och beroende hyresgäst. Han kan flytta, när han vill, men icke komma tillbaka; tillintetgöra palatset, men icke bygga det. Gif honom ljus från alla hans fönster, luft från alla hans portar, och han skall uppfylla detta prakt-fulla, förgängliga slott med evighetstankar — han skall beherska världen och räkna stjärnorna, men blott för att i ödmjuk tillbedjan knäböja vid foten af den Allsmäktiges tron. Hvilken försal till det oändliga, som engång med nya och fullkomligare sinneverktyg skall vidga sig för den törstande människoanden! Bered honom därtill, lös hans fjättrar redan här, på det att han därborta må uppvakna mogen för friheten, och han skall redan här med hänryckt beundran »se Guds röst gångande i lustgården».

Första bandets innehåll:

Ungdomsdrömmar:

Vernas rosor:

